THE DHVANYALOKAVIMARSA

UDYOTA 1



S. Venkatakrishnan M. A.
Head of the Department of Sahitya,
Sanskrit College
Trivandrum.



Univ. Grants Commission



First Edition 1957
500 Copies

PRINTED AT
ST. JOSEPH'S PRESS,
TRIVANDRUM

221901
032:1:9
J72.1

Price Re. 1

വിഷയവിവരം

പേജ്

I. ഉപോൽഘാതം 1—16

a. ധ്വനിപ്രസ്ഥാനം

b. കലയും ജീവിതവും

c. കാവ്യരസവും കാവ്യതത്വവും

II. ധ്വന്യാലോകത്തിലെ
കാരികാകാരനും വൃത്തികാരനും 17—25

III. ഒന്നാമുദ്യോതം 26—123

a. ധ്വന്യഭാവവാദങ്ങൾ

b. പ്രതീയമാനാർത്ഥ സൽഭാവം

c. ധ്വനിസ്വരൂപനിർവ്വചനം

d. അലങ്കാരാന്തർഭാവവാദം

e. ധ്വനിയും വൈയ്യാകരണന്മാരും

f. ഭാക്തവാദം

g. അനിർവചനീയതാവാദം

അവതാരിക

മനുഷ്യന്റെ ഭാവനാത്മകമായ വികാരാവേശത്തിൽനിന്നു കലയും ചിന്തനാത്മകമായ മനോവ്യാപാരത്തിൽനിന്നു ശാസ്ത്രവും ഉടലെടുക്കുന്നു. വർണ്ണശബളമായ മഴവില്ലു കാണുമ്പോൾ അതു് ഇന്ദ്രചാപമാണെന്നു പറയാൻ വികാരോത്തേജനം ഒരുവനെ പ്രേരിപ്പിക്കുമ്പോൾ, സൂര്യപ്രകാശത്തിന്റെ ഘടകങ്ങളായ സപ്തവർണ്ണങ്ങൾ ജലബിന്ദുക്കളിൽക്കൂടി കടന്നുപോകുമ്പോളുണ്ടാകുന്ന പ്രതിഭാസമാണതു് എന്നു പ്രഖ്യാപനം ചെയ്യാൻ ബുദ്ധിപ്രവർത്തനം മറെറാരുവനെ ശക്തനാക്കുന്നു. മഴവില്ലു് ഒരു പ്രതിഭാസമാണെന്നു രണ്ടുപേരും സമ്മതിക്കും; പക്ഷേ ഇന്ദ്രചാപക്കാരൻ ഭാവനാപ്രപഞ്ചത്തിൽ വിഹരിക്കുന്ന സൌന്ദര്യാരാധകനും സപ്തവർണ്ണക്കാരൻ തത്വനിരീക്ഷണമണ്ഡലത്തിൽ സഞ്ചരിക്കുന്ന കാര്യകാരണബന്ധഗ്രാഹിയും ആകയാൽ ഇരുവരുടെയും നിലപാടുകൾക്കു വ്യത്യാസമുണ്ടെന്നുമാത്രം. ഇതാണു കലയുടെയും ശാസ്ത്രത്തിന്റെയും മൌലികമായ ഭിന്നതയ്ക്കാസ്പദം. കലാകാരൻ പഞ്ചേന്ദ്രിയപ്രവണതകൾക്കു വിധേയനായി വർത്തിക്കുമ്പോൾ ശാസ്ത്രകാരൻ നഗ്നസത്യത്തിന്റെ പ്രവാചകനായി നിലകൊള്ളുന്നു. കലാകാരൻ ആനന്ദത്തിനും ശാസ്ത്രകാരൻ പരമാർത്ഥസത്യത്തിനും പ്രാധാന്യം കല്പിക്കുന്നു. ഒരാൾ ഭാവനാസത്യപ്രകാശനത്തിലും മറെറയാൾ വസ്തുതാപ്രതിപാദനത്തിലും ദത്തശ്രദ്ധനായിരിക്കുന്നു.

സാഹിത്യം ഒരു കലയാണു്, ഒരു ശാസ്ത്രവുമാണു്. ആനന്ദപ്രദാനം സാധിക്കുന്നിടത്തോളം അതിന്റെ കലാത്വം സ്ഫുരിക്കുന്നു. ആനന്ദപ്രദാനത്തിനുള്ള ഹേതുക്കളാരായുമ്പോൾ അതു ശാസ്ത്രമായി രൂപാന്തരപ്പെടുന്നു. ഉത്തമസാഹിത്യപാരായണം സഹൃദഹൃദയങ്ങളിൽ ഉളവാക്കുന്ന രസം വാക്കുകൾക്കു് അവിഷയവും ബ്രഹ്മാനന്ദസഹോദരവുമാണു്. അനുഭവിച്ചുതന്നെ വേണം അറിയാൻ. ആ രസം വിഭാവാനുഭാവസഞ്ചാരിഭാവങ്ങളുടെസംയോഗത്തിൽ നിന്നാണു് ഉല്പന്നമാകുന്നതെന്നുള്ള വിധിയെ അവലംബിച്ചുകൊണ്ടുള്ള അന്വേഷണം തുടങ്ങുമ്പോൾ രസം മറഞ്ഞുപോകുന്നു. കാവ്യമണ്ഡലത്തിൽ നിന്നു ശാസ്ത്രമണ്ഡലത്തിലേക്കുള്ള വ്യതിയാനമാണു് ഇതിനിടവരുത്തുന്നതു്. രസാവിഷ്കരണത്തിനുള്ള സാമഗ്രികൾ കലാകാരന്റെ മനസ്സിൽ സ്വയം ഉദയംചെയ്യുകയും അയാൾ സുന്ദരമായ ഒരു കലാസൃഷ്ടി നടത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. "The poem hangs on the cherry bush, when comes the poets' eye" എന്ന വാക്യത്തിന്റെ സാരാംശം ഇതുതന്നെയാണു്.

ശാസ്ത്രജ്ഞനാകട്ടെ, ആ സൃഷ്ടിയുടെ സൌന്ദര്യം പരിശോധിച്ച് അതിന്റെ വിവിധോപാധികൾ എടുത്തുകാണിച്ചു കൃതകൃത്യനായിത്തീരുന്നു. ചുരുക്കിപ്പറഞ്ഞാൽ, കലാകാരൻ സങ്കലനമാർഗ്ഗത്തിലും ശാസ്ത്രകാരൻ വിശകലനമാർഗ്ഗത്തിലും സഞ്ചരിക്കുന്ന സത്യദ്രഷ്ടാക്കളാണ്.

വാല്മീകി, വ്യാസൻ, ഭാസൻ, ഭാരവി, ഹർഷൻ, മാഘൻ, ഭവഭൂതി തുടങ്ങിയ പൌരസ്ത്യകവിപ്രവരന്മാർ ലോകത്തു സംഭാവന ചെയ്തിട്ടുള്ള കാവ്യതല്ലജങ്ങളെ സനിഷ്കർഷം പരിശോധിച്ച്, ആമൂലാഗ്രം അപഗ്രഥിച്ച് സാഹിത്യത്തിന്റെ ഗുണദോഷങ്ങൾ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള പല സാഹിത്യാചാര്യന്മാരും ഭാരതഭൂമിയിൽ അപ്പുഴപ്പോൾ ഉണ്ടായിട്ടുണ്ട്. അവർ എത്തിച്ചേർന്നിട്ടുള്ള നിഗമനങ്ങളിൽ ചില സാദൃശ്യങ്ങളും പല വൈസാദൃശ്യങ്ങളും കാണ്മാൻ കഴിയും. കാവ്യശോഭാകരങ്ങളായ ധർമ്മങ്ങളിൽ അലങ്കാരത്തിനു പ്രാമുഖ്യം കല്പിച്ച ഭാമഹൻ, പദരചനാപ്രാധാന്യം എടുത്തുകാട്ടിയ വാമനൻ, ധ്വനിവാദിയായ ആനന്ദവർദ്ധനൻ, വക്രോക്തിമാർഗ്ഗക്കാരനായ കുന്തകൻ, അനുമാനപദ്ധതിയെ അംഗീകരിച്ച മഹിമഭട്ടൻ, ഔചിത്യമാർഗ്ഗാവലംബിയായ ക്ഷേമേന്ദ്രൻ, രസസിദ്ധാന്തസ്ഥാപകനായ ജഗന്നാഥൻ എന്നിങ്ങനെ ചുരുക്കം ചിലരുടെ പേർ എടുത്തുകാണിക്കാനേ തരമുള്ളൂ. ഈ പദ്ധതികളോരോന്നിനെയും അനുകൂലിച്ചും പ്രതികൂലിച്ചും നിരൂപണം ചെയ്തിട്ടുള്ള ഒട്ടധികം പ്രശസ്ത വ്യക്തികൾ വേറെയുമുണ്ട്.

സാഹിത്യനിരൂപണശാഖ പാശ്ചാത്യരാജ്യങ്ങളിലും വളരെത്തഴച്ചതായിരുന്നില്ല. ഗ്രീക്കുകാരായ പ്ലേറോയും അരിസ്റ്റോട്ടിലും, റോമാക്കാരായ കപിൻറിലിയൻ, സിസറോ, ഹോറേസ് എന്നിവരും പ്രാക്തനരായ നിരൂപകന്മാരാകുന്നു. എ. ഡി. 18-ാംശതകം മുതല്ക്കാണ പാശ്ചാത്യരാജ്യങ്ങളിൽ സാഹിത്യനിരൂപണത്തിനു് അഭൂതപൂർവമായ വികാസം സിദ്ധിച്ചതു്. ഡ്രൈഡൻ, പോപ്പ്, അഡിസൺ, ജാൺസൺ, കോൾറിഡ്ജ്, ജെഫ്രി, മെക്കാളെ, കാർലൈൽ, മാത്യു ആർനോൾഡ് തുടങ്ങിയ നിരൂപകകേസരികൾ ഇംഗ്ലണ്ടിലും, അല്ലൻ പോ, എമേഴ്സൺ, ഹപ്പിൽ, ലൊവൽ, സ്റ്റേഡ്മാൻ തുടങ്ങിയവർ അമേരിക്കയിലും ആവിഷ്കരിച്ച സാഹിത്യനിരൂപണസരണിയെ വെട്ടിത്തെളിച്ചുകൊണ്ട് പല പ്രതിഭാശാലികളും ഇന്നും പുരോഗമിക്കുകയാണവിടെ.

ഭാരതീയസാഹിത്യശാസ്ത്രപ്രയോക്താക്കളുടെ ഗണനയിൽ ഇന്നും തെളിഞ്ഞു പ്രകാശിച്ചുകൊണ്ടുനിൽക്കുന്ന രണ്ടു മഹാജ്യോതിസ്സുകളാണ് ആനന്ദവർദ്ധനാചാര്യരും ജഗന്നാഥപണ്ഡിതരും. ഇവർ നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ള ധ്വന്യാലോകവും രസഗംഗാധരവും സാഹിത്യരസജ്ഞന്മാർക്ക്

അനർഘങ്ങളായ സമ്പത്തുകൾ തന്നെയാണ്. ഈ ഗ്രന്ഥങ്ങളുടെ പഠനം ധ്വനിപ്രസ്ഥാനത്തേയും രസപദ്ധതിയേയും ഏകീഭവിപ്പിക്കുന്ന ആനന്ദ ചിന്തയസ്ഥാനത്തേയ്ക്കു നമ്മെ നയിക്കുമെന്നുള്ളതു നിർവിവാദമാകുന്നു. ബാൽസാക്ക്, ഫ്ളോബർട്ട്, സോളാ, മോപ്പസാംഗ്, ഡാസ്റ്റോവ്സ്കി, ടോൾസ്റ്റോയ്, ബെർണാഡ്ഷാ മുതലായ യാഥാതഥ്യവാദികളുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ ഇംഗ്ലീഷിൽ വായിക്കാൻ "വെപ്രാളം" പിടിക്കുന്ന സാഹിതീഭക്തന്മാർ ധ്വന്യാലോകവും രസഗംഗാധരവും മറ്റും പഠിക്കാൻ വിപ്രതിപത്തി കാണിക്കുന്നതു ദുഷ്കരമായ സംസ്കൃതസാഹിത്യകാന്താരത്തിലൂടെയുള്ള സഞ്ചാരവൈഷമ്യം നിനച്ചു മാത്രമായിരിക്കണം.

ആനന്ദവർദ്ധനന്റെ ധ്വന്യാലോകം നാലായി വിഭജിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഓരോ വിഭാഗത്തിനും ഉദ്യോതം എന്നാണു പേർ. കാരികയും വൃത്തിയുമായിട്ടാണു ഗ്രന്ഥത്തിന്റെ രചനാസമ്പ്രദായം. കാരികാകാരനും വൃത്തികാരനും രണ്ടുപേരാണെന്നൊരു വാദം ഉന്നയിക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളവസ്തുത ഇവിടെ വിസ്മരിക്കുന്നില്ല. പ്രസ്തുത വാദത്തിലേക്കു പ്രവേശിക്കാതെ സഹൃദയലോകത്തെ അത്യധികം ആകർഷിച്ചിട്ടുള്ള ഒരു ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥമാണ് ധ്വന്യാലോകം എന്നു സമഷ്ടിയായിപ്പറയേ ചെയ്യുന്നുള്ളൂ. അഭിനവഗുപ്തൻ എന്നൊരു മഹാവിദ്വാൻ ധ്വന്യാലോകത്തിനു് ഒരു വിസ്തൃതവ്യാഖ്യാനം ചമച്ചിട്ടുണ്ട്. അതാണ് 'ലോചനം'. ധ്വനിയെപ്പറ്റി അറിയാനുള്ളതെല്ലാം അതിൽ നിന്നും ലഭിക്കാവുന്നതാണ്.

വാച്യാർത്ഥത്തിൽനിന്നു വ്യതിരിക്തവും മണിമുഴക്കംപോലെ കുറെ നേരം നീണ്ടുനിൽക്കുന്നതും ചമല്ക്കാരവിശിഷ്ടവുമായ കാവ്യധർമ്മമാണു ധ്വനി. ഈ ധർമ്മവിശേഷമാണു കാവ്യത്തെ നിതരാം സുന്ദരമാക്കുന്നതു്. ഉത്തമോത്തമമായ കാവ്യം ധ്വനിപ്രധാനമായിരിക്കും. പ്രസ്തുതാഭിപ്രായം പാശ്ചാത്യമഹാകവികളും നിരൂപകന്മാരും പുലർത്തിപ്പോന്നിട്ടുള്ളതാണെന്നു് അവരുടെ കൃതികളിൽനിന്നു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയും. ചില വാക്കുകൾ ഉദ്ധരിക്കാം. 1) Heard melodies are sweet, but unheard melodies are sweeter still, 2) The value of a word depends not on its logical necessity but upon its imaginative sufficiency. 3) Poetry suggests what is beyond the capacity of explicit expression. (4) Poetry is the suggestion by the imagination of noble grounds for noble emotions. ഇവിടെയെല്ലാം വാച്യാർത്ഥവിഭിന്നവും ആലോചനാമൃതവുമായ സാഹിത്യധർമ്മത്തെ വാഴ്ത്തിയിരിക്കുകയാണു്.

ആധുനികമലയാളകവിതയിൽ നിന്നൊരുദാഹരണമെടുത്തു് ധ്വനിയുടെ രസപൌഷ്കല്യം വെളിവാക്കാൻ ആഗ്രഹിക്കുന്നു. ‘‘കമ്പ്രഭുമിയുടെ പിഞ്ചുകാൽ’’ എന്ന വള്ളത്തോൾക്കൃതിയിൽ ബാലകൃഷ്ണൻ കാളിന്ദിയിൽ ചാടി കാളിയന്റെ സമീപത്തേക്കു ചെല്ലുന്ന ഘട്ടം ഇപ്രകാരം വർണ്ണിക്കപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

‘‘മുങ്ങുമൊരേടത്തു മറെറാരേടത്തുപോയ്
പൊങ്ങുമലകൾ മുറിച്ചുനീന്തും
ഇങ്ങനെ സംസാരനാടകമാടിനാ-
നങ്ങവൻ വാരുണരംഗം തന്നിൽ’’

ഇവിടെ കൃഷ്ണൻ മുങ്ങുന്നതും പൊങ്ങുന്നതും നീന്തുന്നതും യാതൊരു പുതുമയുമില്ലാത്ത കാര്യങ്ങളാണു്. എന്നാൽ അതൊരു സംസാരനാടകാനുകരണമായിരുന്നു എന്നു കവി പ്രസ്താവിക്കുന്നതോടൊപ്പം സഹൃദയന്റെ ഭാവന വാച്യാർത്ഥാതിരിക്തമായ ആനന്ദമണ്ഡലത്തിലേക്കു കുതികൊള്ളുന്നു. മായാമാനുഷനായി, സാധുപരിത്രാതാവായി, ദുഷ്കൃതവിനാശകനായി ഭൂമിയിൽ അവതാരമെടുത്ത കൃഷ്ണൻ ജന്തുക്കളുടെ മൃതിരൂപമായ മുങ്ങലും ജനിരൂപമായ പൊങ്ങലും പ്രതിബന്ധങ്ങളോടു മല്ലിട്ടുള്ള ജീവിതപ്രയാണവും യമുനാരംഗത്തു് നാടകരീത്യാ അഭിനയിച്ചുകാണിക്കയാണു ചെയ്തതു് എന്നുള്ള കവിവാക്യം സഹൃദയനെ ആനന്ദസാഗരത്തിൽ ആറാടിക്കുകതന്നെ ചെയ്യുന്നു. കൃതാന്തസോദരിയായ യമുനയുമായുള്ള ബന്ധം അനുകൃതസിദ്ധമാണല്ലോ. അതുപോലെതന്നെ സൂര്യപുത്രീതപം ഹേതുവായിട്ടു് ആയുർദ്ദാനശക്തിയും ഉണ്ടാകാൻ ന്യായമുണ്ടു്. ഇങ്ങനെ ജനനമരണരൂപമായ സംസാരചക്രഭ്രമണത്തെ പ്രേക്ഷകർക്കു കാണിച്ചുകൊടുക്കുവാൻ ശ്രീകൃഷ്ണനല്ലാതെ ആരാണധികാരി? ഏതാദൃശചിന്തകളാൽ സഹൃദയഹൃദയം സത്വോദ്രേകസാന്ദ്രമായിച്ചമയുന്നു. ഇത്തരത്തിലുള്ള അനേകമനേകം ഉദാഹരണങ്ങൾ ഭാഷാകവിതയിൽ നിന്നെടുത്തുകാണിക്കാൻ സാധിക്കും. കാളിദാസാദി ലോകോത്തരകവികളുടെ കാര്യം പിന്നെപ്പറയാനുണ്ടോ?

ധ്വന്യാലോകത്തിലെ ഉദ്യോതങ്ങളെല്ലാം വിസ്തൃതമായി വ്യാഖ്യാനിച്ചു വിശദീകരിച്ചും ഇതരസാഹിത്യാചാര്യന്മാരുടെ മതങ്ങളുമായി തട്ടിച്ചുനോക്കിയും ‘‘ധ്വന്യാലോകവിമർശം’’ എന്നൊരു നിരൂപണഗ്രന്ഥം മലയാളഭാഷയിൽ അവതരിപ്പിക്കാൻ ശ്രീ. എസ്. വെങ്കിടകൃഷ്ണൻ എം. എ. സമാരംഭിച്ചിരിക്കുന്ന സാഹിത്യയജ്ഞത്തിന്റെ പ്രഥമസന്താനമാണു് ഈ സമ്പുടം. ഒന്നാം ഉദ്യോതത്തിലെ വിഷയ

ങ്ങൾ മാത്രമാണ് ഇതിലേ പ്രതിപാദ്യം. ഗ്രന്ഥകർത്താവ് തിരുവനന്തപുരം സംസ്കൃത മഹാപാഠശാലയിലേ ഒരദ്ധ്യാപകനെന്നനിലയിൽ സുവിദിതനും, സംസ്കൃതസാഹിത്യസമാസ്വാദനത്തിൽനിന്നും ജ്ഞാനവിജ്ഞാനങ്ങൾ നേടുന്നതിൽ സദാ വ്യാപൃതനുമായ ഒരു സരസ്വതീദാസനാണ്. അസാമാന്യമായ ധിഷണാവൈഭവവും അവികലമായ സംസ്കൃതഭാഷാഭിമാനവും അവഗാഢമായ ആംഗലസാഹിത്യപരിചയവും സമ്പാദിച്ചിട്ടുള്ള ശ്രീ. വെങ്കിടകൃഷ്ണന്റെ സദുദ്യമം തികച്ചും അനുമോദനാർഹമാണെന്നു് നിസ്സംശയന്മാർ സമ്മതിക്കും. രണ്ടും മൂന്നും നാലും ഉദ്യോതങ്ങൾ വിനാവിളംബം പ്രസിദ്ധീകൃതമാകുമെന്നറിയുന്നു.

പ്രാചീനപണ്ഡിതന്മാർ നിർമ്മിച്ചിട്ടുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കു് ഇനിയാതൊരു സ്ഥാനവുമില്ലെന്നും അവയെല്ലാം കാഴ്ചബംഗ്ലാവുകളിൽ പ്രദർശിപ്പിക്കാൻമാത്രം കൊള്ളാവുന്ന പഴഞ്ചരക്കുകളാണെന്നും മറ്റുമുള്ള അപവാദകോലാഹലം മുഴങ്ങിക്കൊണ്ടിരിക്കുന്ന ഈ കാലഘട്ടത്തിൽ ‘‘ധന്യാലോകവിമർശം’’ പോലുള്ള ഗ്രന്ഥങ്ങൾക്കു് ബഹുജനമദ്ധ്യത്തിൽ എത്രത്തോളം പ്രചാരമുണ്ടാകുമെന്നു കണ്ടറിയേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ‘‘ക്ഷമയും സമാധാനവുമുള്ള സജ്ജനങ്ങൾ വായിച്ചുനോക്കി, കൊള്ളാമെങ്കിലെടുക്കട്ടെ, ഇല്ലെങ്കിൽ തള്ളിക്കളയട്ടെ’’ എന്നായിരിക്കണം ഗ്രന്ഥകാരന്റെ സമാധാനം. ഏതായാലും ഒന്നുതീർച്ചതന്നെ; കോളേജുകളിലേ ഉയർന്ന ക്ലാസ്സുകളിൽ സാഹിത്യനിരൂപണസിദ്ധാന്തങ്ങൾ പ്രത്യേകം അഭ്യസിക്കുന്നവക്കും കാവ്യസരണിയിൽ സഞ്ചരിച്ചു കാവ്യരസാസ്വാദനം ചെയ്യാൻ കൌതുകമുള്ളവക്കും ഈ ഗ്രന്ഥം അത്യധികം പ്രയോജനപ്രദമായിരിക്കും.

ശ്രീ. വെങ്കിടകൃഷ്ണന്റെ പാവനോദ്യമത്തിനു പരിപൂർണ്ണവിജയമാശംസിച്ചുകൊണ്ടു് ഈ ഗ്രന്ഥത്തെ ഞാൻ സജ്ജനസമക്ഷം സസന്തോഷം അവതരിപ്പിച്ചുകൊള്ളുന്നു.

വിദ്വാൻ
സി.ഐ. ഗോപാലപിള്ള, എം. എ.

തിരുവനന്തപുരം
20 - 5 - ’57

ആമുഖം

സംസ്കൃതസാഹിത്യവിമർശനമാർഗ്ഗം, ഏറ്റവും ആധുനികമെന്നു കരുതപ്പെട്ടുന്ന പാശ്ചാത്യവിമർശനമാർഗ്ഗത്തോടു കിടപിടിക്കത്തക്കയോഗ്യതയുള്ളതാണു്. വികാരലോകത്തിൽനിന്നും ഉടലെടുത്ത കാവ്യകലയെ വികാരലോകത്തിൽനിന്നുകൊണ്ടുമാത്രമേ നിരൂപണംചെയ്യാൻ സാധിക്കൂ എന്ന നിലപാടാണു് സംസ്കൃതസാഹിത്യവിമർശകർ സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. പാശ്ചാത്യപൗരസ്ത്യ വിമർശനരീതികളുടെ ഒരു താരതമ്യപഠനം കാവ്യകലാകുതുകികൾക്കു് സ്വാഗതാർഹമാകേണ്ടതാണു്.

ലോചനവ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ വെളിച്ചത്തിൽ ധ്വന്യാലോകപ്രതിപാദിതമായ വിഷയങ്ങളെ വിശദീകരിക്കുകയെന്ന കൃത്യമാണു് ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ നിർവ്വഹിച്ചിട്ടുള്ളതു്. കാരികകളിലും വൃത്തിഗ്രന്ഥത്തിലും ലോചനത്തിലും നിരൂപണം ചെയ്തിട്ടുള്ള പ്രധാന വിഷയങ്ങളെ പ്രത്യേകം എടുത്തു് പ്രതിപാദനം ചെയ്വാൻ ഒരു ശ്രമം ഇവിടെ നടത്തിയിട്ടുണ്ടു്. സന്ദർഭത്തിനനുയോജ്യമായി പാശ്ചാത്യവിമർശനസിദ്ധാന്തങ്ങളേയും സംഗ്രഹിച്ചിട്ടുണ്ടു്.

ദ്രുതഗതിയിൽ ഗ്രന്ഥം അച്ചടിച്ചിറക്കുവാനുള്ള മോഹം പല ന്യൂനതകൾക്കും കാരണമായി. സഹൃദയന്മാരുടെ അഭിപ്രായം ആരായുവാൻ സാധിച്ചില്ല; അച്ചടിപ്പിശകുകളും കടന്നുകൂടി എന്നാൽ ഗ്രന്ഥം രചിച്ചു് ഏതാണ്ടു് രണ്ടുകൊല്ലം കഴിഞ്ഞിട്ടും അതു മുദ്രണം ചെയ്യുവാനുതിനുള്ള സാഹചര്യമോ പ്രചോദനമോ ഉണ്ടായില്ല. എല്ലാ സൗകര്യങ്ങളും തികഞ്ഞുവന്നതിനുശേഷം മുദ്രണം ചെയ്യുക സാദ്ധ്യവുമല്ലാതായി. അതുകൊണ്ടു് 'വന്നതുവരട്ടെ'യെന്ന ചിന്താഗതിയിലൂടെയാണു് ഈ ഗ്രന്ഥം പ്രസിദ്ധീകൃതമായിട്ടുള്ളതു്. അറിയാതെ സംഭവിച്ച തെറ്റുകൾ അടുത്ത മുദ്രണത്തിൽ അകറ്റാവുന്നതാണെന്ന പ്രതീക്ഷ വിഫലമാകാതിരിക്കണമെന്ന ഒരു പ്രാർത്ഥനയുണ്ടു് സഹൃദയലോകത്തിന്റെ ഒരു കടാക്ഷം ഈ ഗ്രന്ഥത്തിലും പതിയുമെങ്കിൽ, ധ്വന്യാലോകത്തിലെ അടുത്ത മൂന്നു ദ്യോതങ്ങളുടേയും നിരൂപണം പ്രസിദ്ധപ്പെടുന്നതിനു് അതു് അനുഗ്രഹമായിരിക്കും.

സംസ്കൃതവിദ്യാർത്ഥിയായ ഞാൻ മലയാളഭാഷയിലെഴുതിയ ഗ്രന്ഥത്തെ സഹൃദയസമക്ഷം അവതരിപ്പിച്ചു് എന്നെ മുന്നോട്ടുകൊണ്ടുവരുവാൻ സഹായഹസ്തം നൽകിയ എന്റെ ഗുരുഭൂതനായ വിദ്വാൻ ശ്രീ. സി. ഐ. ഗോപാലപിള്ളയോടും, ഈ ഗ്രന്ഥമുദ്രണത്തിൽ എന്നെ ആത്മാർത്ഥമായി സഹായിച്ച വിദ്വാൻ ശ്രീ. ജി. പരമേശ്വരൻപിള്ളയോടും, സെൻറു് ജോസഫ്സ് പ്രസ്സുടമകൃതരോടും എനിക്കുള്ള അകൈതവമായ കൃതജ്ഞത ഇവിടെ രേഖപ്പെടുത്തിക്കൊള്ളുന്നു.

തിരുവനന്തപുരം
21 - 5 - 1957

ഗ്രന്ഥകർത്താ.

UNIVERSITY LIBRARY
22 NOV 1984
MADRAS

ധ്വന്യാലോകവിമർശം

സാഹിത്യനിരൂപണരംഗത്തു് പരമോന്നതസ്ഥാനം അർഹിക്കുന്ന ധ്വനിനയത്തിന്റെ ഉൽഭവം മറ്റു നിരൂപണസരണികളുടെ ഉൽഭവംപോലെതന്നെ അന്ധകാരത്തിൽ വിലയംപ്രാപിച്ചിരിക്കയാണു്. എങ്കിലും ആദ്യമായി ധ്വനിയെ വിസ്തരിച്ചു്, വിവേചിച്ചു്, അതിനു് കാവ്യാത്മതത്വം സ്ഥാപിച്ചതു് ധ്വന്യാലോകകർത്താവായ ആനന്ദവർദ്ധനൻ ആയതുകൊണ്ടു് ധ്വനിപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ ഉപജ്ഞാതാവായി ആ ആചാര്യനെത്തന്നെ നമുക്കു് സ്വീകരിക്കാം. ധ്വനിപ്രസ്ഥാനം ആവിഷ്കരിച്ച സിദ്ധാന്തങ്ങളും പിൽക്കാലത്തു് വാദപ്രതിവാദങ്ങൾക്കു് വിഷയമായിട്ടുണ്ടെങ്കിലും ആനന്ദവർദ്ധനനു് ശേഷമുള്ള എല്ലാ അലങ്കാരികന്മാരും ആ ആചാര്യന്റെ പ്രജ്ഞാശക്തിയുടെ മുമ്പിൽ അവനതശിരസ്കരായി നിന്നുപോയിട്ടുണ്ടു്. ധ്വനിപ്രസ്ഥാനത്തെത്തുടർന്നു് ആവിർഭവിച്ച മഹിമഭട്ടന്റെയും കുന്തകന്റെയും പ്രസ്ഥാനങ്ങളും പ്രബലങ്ങളായിരുന്നു എങ്കിലും ആ മഹനീയ നിരൂപണസമ്പ്രദായത്തിന്റെ മാർഗ്ഗത്തിൽ തലയുയർത്തിനിൽക്കുവാൻ അവക്കു് സാധിച്ചില്ല. ആരെങ്കിലും വക്രോക്തിജീവിതത്തേയും വൃക്തിവിവേകത്തേയും ശ്രദ്ധിച്ചിരുന്നുവെങ്കിൽ അതു് അവയിൽ ആവിഷ്കൃതങ്ങളായ സിദ്ധാന്തങ്ങളെ വിമർശിച്ചു് നിരസിക്കുന്നതിനുമാത്രമായിരുന്നു. സംസ്കൃതനിരൂപണസരണിയിൽ ധ്വന്യാലോകംപോലെ മറ്റൊരു ഗ്രന്ഥവും സ്വാധീനശക്തിചെലുത്തിയിട്ടില്ലതന്നെ. ആധുനികലോകത്തും ചിന്തകന്മാരുടെ ബഹുമാനമാകുന്ന കപ്പം സ്വീകരിച്ചുംകൊണ്ടു് അതു് അസൂലഭോന്മുഖായി വിജയിക്കുന്നു.

ധ്വനിയെന്നാൽ എന്താണ്? അതിന്റെ സ്വരൂപം എന്ത്? ഇവയാണ് ധ്വന്യാലോകത്തിൽ പ്രധാനമായി പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുള്ള വിഷയങ്ങൾ. മഹാകവികളുപയോഗിക്കുന്ന പദങ്ങളിൽ നിന്നും മുഴങ്ങിയുയരുന്ന അർത്ഥമാണ് ധ്വനി. എല്ലാ പദങ്ങൾക്കും ധ്വനി സമാനമാണ്. എങ്കിലും മഹാകവികൾ പ്രയോഗിക്കുമ്പോൾ മാത്രമേ അതു പ്രകാശിക്കുന്നുള്ളൂ. സാധാരണജനങ്ങൾ ദൈനന്ദിനവ്യവഹാരത്തിനായി ഉപയോഗിക്കുന്ന അതേ പദങ്ങൾ കവികളുടെ വിന്യാസവിശേഷത്തിൽ പ്രത്യക്ഷപ്പെടുമ്പോൾ അവയ്ക്ക് ഒരു പ്രത്യേകത കാണുന്നുണ്ട്. നീലകണ്ഠദീക്ഷിതർ പറയുന്നു:

യാനേവ ശബ്ദാൻ വയമാലപാമോ
യാനേവ ചാർത്ഥാൻ വയമുല്ലിഖാമഃ
തൈരേവ വിന്യാസവിശേഷഭൈവ്യഃ
സംമോഹയന്തേ കവയോ ജഗന്തി.

ഒരു സുന്ദര കുസുമം സൂര്യരശ്മിയണിഞ്ഞു് പരിലസിക്കുന്നതുപോലെ ധ്വനിസമുചിതമായ ശബ്ദം മഹാകവികളുടെ പ്രയോഗത്താൽ അനുഗൃഹീതമായി സ്വന്തം ശോഭയെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നു യഥാർത്ഥത്തിൽ ഉള്ള വസ്തു തന്നെയാണ് പ്രകാശിക്കുന്നതു്. നൂതനമായി യാതൊന്നും ഉണ്ടാകുന്നില്ല ഇല്ലാത്തതു് ഉണ്ടെന്നു തോന്നുന്നുമില്ല. മറച്ചിരിക്കുന്ന തിരശ്ശീല മാറുന്നതേയുള്ളൂ.

മുഴക്കം ലക്ഷ്യമാക്കി മണി തിരഞ്ഞെടുക്കുന്നതുപോലെയാണ് മഹാകവികൾ പദം തിരഞ്ഞെടുത്തു പ്രയോഗിക്കുന്നതു്. മുഴക്കത്തെ മണിയുടെ ജീവനായിക്കരുതാമെങ്കിൽ ധ്വനിയെ പദങ്ങളുടെ ജീവനായും കരുതാം. ധ്വനിയുടെ സഹായത്താലാണ് കവികൾ വസ്തുതത്ത്വം പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതു്. കവികളുടെ പ്രതിഭയ്ക്ക് ഒരു യഥാർത്ഥമാനദണ്ഡമാണ് ധ്വനി.

സരസ്വതീ സ്വാദു തദർത്ഥവസ്തു നിഷ്യന്ദമാനാ മഹതാം കവീനാം
അലോകസാമാന്യമഭിവ്യനക്തി പരിസ്ഫുരന്തം പ്രതിഭാവിശേഷം

ധ്വ. ആ. ഉ 1.

ധ്വനിവിലാസമുള്ള പദങ്ങളെ സ്വസൗന്ദര്യാനുഭൂതിക്ക് ഉചിതമായ രീതിയിൽ പ്രയോഗിക്കുവാൻ കഴിവുള്ളവർക്കു മാത്രമേ മഹാകവിത്വവ്യപദേശത്തിനർഹതയുള്ളു. കവികൾരണ്ടോമൂന്നോ, കാവ്യങ്ങളും രണ്ടോമൂന്നോ, എന്നാണ് ധ്വനികാരൻ പറയുന്നതു്.

കാവ്യം പഠിക്കുന്നതു്; അതു് നിസ്സാരങ്ങളായ 'നാരീസ്തന ഭരനാഭീദേശങ്ങളിലേക്കു് മനുഷ്യനെ ആകർഷിച്ചു് അധഃപതിപ്പിക്കും, എന്നു് ആത്മവിളിച്ചുംകൊണ്ടു് 'കാവ്യാലാപാംശ്ചവർജ്ജയേത്' എന്ന മുദ്രാവാക്യവുമായി ഭാരതഭൂമിമുഴുവൻ ഭ്രമണം ചെയ്തുകൊണ്ടിരുന്ന ശ്രോത്രിയന്മാരുടെ ഒത്തനടുവിൽ നിന്നും കൊണ്ടു് കാവ്യമാഹാത്മ്യത്തെയും മനുഷ്യജീവിതത്തെ സുന്ദരമാക്കി ഉയർത്തിക്കൊണ്ടുപോകുന്നതിനു് കാവ്യത്തിനുമാത്രമുള്ള കഴിവിനേയും സധൈര്യം പ്രകാശിപ്പിച്ച ഒരൊന്നാംതരം വിപ്ലവപ്രസ്ഥാനനേതാവാണു് സഹൃദയചക്രവർത്തിയായ ധ്വനികാരൻ. കേവലം ബാഹ്യമായ അലങ്കാരങ്ങളിലും, രീതി, വൃത്തി, ഗുണം മുതലായവകളിലും ബദ്ധശ്രദ്ധരായ കുകവികളേയും കാവ്യവിമർശകരേയും ഉറക്കത്തിൽനിന്നെന്നപോലെ അദ്ദേഹം തട്ടിയുണർത്തി തത്വജ്ഞാനോപദേശം നൽകിയെന്നതു് പരമാർത്ഥംമാത്രമാണു്. ലോകജീവിതമാണു് ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരുടേതെന്നപോലെ കവികളുടേയും രംഗമെന്നു് ആദ്യമായി കാണിച്ചതും ആനന്ദവർദ്ധനനാണു്.

ജീവിതം തത്ത്വചിന്തകർക്കെന്നപോലെ കവികൾക്കും ഒരു പ്രശ്നമാണു്. പൊന്നിലും പൂക്കളിലും അങ്കുരിക്കുന്ന പ്രകൃതിയുടെ മന്ദഹാസംകണ്ടു് മയങ്ങാത്ത മനുഷ്യർ ചുരുക്കമാണു്. ഉപരിതലത്തിൽ കളിയാടുന്ന സഹജസൗകുമാര്യം; അടിത്തട്ടിൽ

മറഞ്ഞുകിടക്കുന്ന, വാക്കുകൾക്കു പിടികിട്ടാത്ത, ഒരു ചൈതന്യം. ഇവ രണ്ടുമാണ് മനുഷ്യഹൃദയത്തിൽ പൂമകംപുണ്ണുന്നതു്. പ്രകൃതി പ്രസന്നവും അതേസമയം ഗംഭീരവുമാണു്. നിസർഗ്ഗസുന്ദരമായ ആ പ്രസന്നതയിൽ ആനന്ദതുന്ദിലനാകുന്ന മനുഷ്യൻ സഹജീവികളുടെ നേരെ ജീവകാരുണ്യവും പ്രകൃതിയുടെ ഗാംഭീര്യത്തിന്റെ നേരെ ഭയഭക്തിബഹുമാനങ്ങളും പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നു. വേർഡ്സ് വർത്തു് പാടുകയാണു്:

Sensations sweet,
Felt in the blood, and felt along the heart
And passing even into my purer mind,
With tranquil restoration :- feelings too
Of unremembered pleasure : Such perhaps,
As have no slight or trival influence
On that best portion of a good man's life
His little, nameless, unremembered, acts
Of Kindness and Love.

Nor less, I trust,
To them I have owed, another gift,
Of aspect more sublime; that blessed mood,
In which the brurthen of the mystery,
In which the heavy and the weary weight
Of all this unintelligible world,
Is lightened :- that serene and blessed mood,
In which the affections gently lead us on,-
And even the motion of our human blood
Almost suspended, we are laid asleep
In body, and become a living soul :

While with an eye made quiet by the power
Of harmony, and the deep power of joy,
We see into the life of things"

മനുഷ്യജീവിതത്തെ മോഹനമാക്കുന്നതും, വെറുപ്പിക്കുന്നതും ചുറുപാടുകളാണ്. അവയുണ്ടാക്കുന്ന കുരുക്കുകളിൽ പലരും അകപ്പെട്ട്, അമ്പരന്നുപോകുന്നു. അപൂർവം ചിലർമാത്രം ജീവിത ക്ലേശങ്ങളെ സഹിച്ച് അവസാനം അവയെ കടന്ന്, അവയുടെ നിശിതസായകക്ഷതങ്ങളെ വിഗണിച്ച് വൈരാഗ്യത്തോടുകൂടി ധീരന്മാരായി മുന്നോട്ടുപോകുന്നു. ഇവരെയാണ് മഹാത്മാക്കളെന്ന് ലോകം കൊണ്ടാടുന്നതു്. എന്നാൽ എല്ലാവരും മഹാത്മാക്കളല്ലല്ലോ. സമാധാനത്തേയും സന്തോഷത്തേയും ആഗ്രഹിച്ചു ലോകയാത്ര നടത്തുന്ന മനുഷ്യനെ പെട്ടെന്ന് എന്തോ സംഭവിക്കുന്നു; ഹൃദയം തകരുന്നു. അന്നുമുതൽ, ആ നിമിഷംമുതൽ, അയാൾ പ്രകൃതിയേയും മനുഷ്യനേയും വെറുക്കുന്നു. * എല്ലാ മനുഷ്യർക്കും അനുഭവിക്കേണ്ടിവരുന്ന ഒരുതരം പ്രതിസന്ധിഘട്ടമാണിതു്. ഇതിനെ കടന്നുപോകുന്നവർ ധീരന്മാരാണ്. അവർക്ക് പ്രകൃതിയുടെ നേരെ സ്നേഹവും, മനുഷ്യന്റെ നേരെ കാരുണ്യവും സഹജമായുണ്ടാവുകയും ചെയ്യുന്നു. ക്ലേശപൂർണ്ണമായ പ്രതിസന്ധിഘട്ടത്തെ തരണംചെയ്ത ഷേക്സ്പീയർ നമുക്ക് മാർഗ്ഗദർശിയാണ്:

O, wonder!
How many goodly creatures are there here!
How beauteous mankind is! O brave new world'
That has such people in it!

[The Tempest, Act V Sc I- 182-185

I have of late – but wherefore I know not – lost all my mirth, foregone all custom of exercises; and indeed it goes so heavily with my disposition that the frame, the earth, seems to me a sterile promontory, this over-

ജീവിതമാണ് കവികളുടേയും ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരുടേയും വിലാസരംഗം; ഇത്ര മനോഹരമായ ഈ പ്രകൃതി മനുഷ്യനു എന്തുകൊണ്ട് ആനന്ദം നൽകുന്നില്ല? ഇതിൽ അന്തർലീനമായിരിക്കുന്ന ചൈതന്യമെന്താണ്? ഇതെല്ലാമാണ് കവികളും ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരും ആരായുന്നതു്.

ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ അവരുടെ ശാസ്ത്രീയ പ്രമാണങ്ങളുമായി പുറപ്പെട്ടു്, ഓരോ പദാർത്ഥത്തേയും അളന്നുനോക്കി അതിനെ വിശകലനംചെയ്തു് അതിനകത്തുള്ള ചൈതന്യാംശത്തെ പരിശോധിക്കുന്നു കാലത്തേയും ദേശത്തേയും അതിക്രമിച്ചു് ശാസ്ത്രം മുന്നാട്ടു് പായുന്നുണ്ടു്; എന്നാലും ലോകതത്വം കാനൽജലം പോലെ അകന്നകന്നു പോകുന്നതേയുള്ള

കവികളും മനുഷ്യന്റെ അന്തർഭാഗത്തേയ്ക്കാണു് കണ്ണോടിക്കുന്നതു്. വികാരലോകത്താണു് അവർ സഞ്ചരിക്കുന്നതു്. പ്രതിഭയാണു് അവരുടെ കണ്ണു്; ആ ദിവ്യചക്ഷുസ്സു് ഓരോ വികാരത്തിന്റെയും അടിത്തട്ടിനെ നിരീക്ഷണംചെയ്യുന്നതിനു് മതിയായതാണു്. കവികളും ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന ഓരോരോ വികാരങ്ങളേയും ഇളക്കി ഉയർത്തിക്കൊണ്ടുവന്നു അവയിലുള്ള സത്യാംശത്തെ കാണുന്നു. ശൃംഗാരമായും, ഹാസ്യമായും, കരുണമായും പല പല സ്ഥായിയായ വികാരങ്ങളും ഉയർന്നയർന്നുവരുന്നു. അവയ്ക്കു ചുറ്റും ചെറുതിരമാലകളെന്നോണം മറനേക ചെറു വികാരങ്ങളും തള്ളിക്കേറുന്നു. ഈ വികാരങ്ങളിലും ലോകതത്വം കാണുന്നില്ല.

ഈ വിധം ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരും കവികളും അനേക കാലത്തെ അശ്രാന്തപരിശ്രമത്തിനുശേഷം, ക്ഷീണിച്ചു പരവശരായി

---

hanging firmament, this majestical roof fretted with golden fire, why, it appears no other thing to me than a foul and pestilent congregation of vapours. What a piece of work is man! ... the beauty of the world! the paragon of animals! And yet to me, what is this quintessence of dust? Man delights not me; no, nor woman, neither :....." Shakspeare: Hamlet, Ach 2, Sc. 2.

നിരാശയോടെ, തങ്ങളുടെ കഴിവുകൾക്കു വശംവദമാകാത്ത ആ ദിവ്യചൈതന്യത്തിന്റെ നേരേ ഭക്ത്യാദരങ്ങളോടുകൂടിയ കണ്ണുകളും കൈകളും ഉയർത്തി ആശ്ചര്യത്തോടും ഭയത്തോടുംകൂടി അതിനെത്തന്നെ അഭയംപ്രാപിക്കുന്നു ഇതാണ് കവികളുടെയും ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരുടെയും ഗവേഷണത്തിന്റെ അവസാനം. ഈ 'ചൈതന്യ'വിശ്രാന്തിയിൽനിന്നും പ്രകൃതിയുടെ അടിത്തട്ടിൽ മറഞ്ഞുകിടന്നു സകല ചരാചരവസ്തുക്കളേയും പ്രചോദിപ്പിക്കുന്ന ശക്തിയുടെ നേരേയുള്ള ഭയഭക്തിവിശ്വാസത്തിൽനിന്നും കിട്ടുന്ന ആനന്ദമാണ് ഉത്തമമായ രസമെന്നു ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരും കവികളും അനാദികാലംമുതൽ ഉൽഘോഷിക്കുന്നുണ്ട്.

ഉത്തമമായ ഈ ആനന്ദാനുഭവത്തിനു് ക്ലൃപ്തൽ ഉതകുന്നതു് കാവ്യമോ, ശാസ്ത്രമോ എന്നതാണു് പ്രശ്നം. ബാഹ്യപദാർത്ഥങ്ങളിൽ ശ്രദ്ധ പതിപ്പിക്കുന്നതാണു് ശാസ്ത്രം. അതു് യുക്തിപ്രധാനവുമാണു്. യുക്തിക്കധീനമായ വസ്തുക്കളെമാത്രമേ അതു് സ്വാഗതംചെയ്യുകയുള്ളു, അതുകൊണ്ടു് ശാസ്ത്രചർച്ച ബാഹ്യപദാർത്ഥങ്ങളിൽ മനുഷ്യനെ ആസക്തനാക്കുന്നു. കാവ്യം ആന്തരലോകത്താണു് സഞ്ചരിക്കുന്നതു്. അതു് യുക്തിപ്രധാനമല്ല; സങ്കല്പപ്രധാനമാണു്; വിശ്വാസമാണു് അതിന്റെ വേരു്. കാവ്യമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ സഞ്ചരിക്കുന്ന മനുഷ്യൻ ശൃംഗാരഹാസ്യാദിരസങ്ങളിലും അടിമപ്പെടുന്നുണ്ടെങ്കിലും, അലൗകികമായ അയാളുടെ വിശ്വാസം ആ രസങ്ങളിൽനിന്നും അയാളെ ഉയർത്തി ചൈതന്യവിശ്രാന്തിയിലേക്കു് നയിക്കുന്നു. * യുക്തിയും ഭാവനയും മനുഷ്യനു് ഒരുപോലെ ആവശ്യമാണു്. ഭാവന കൊണ്ടുവരുന്നതിനെ യുക്തി അടുക്കിവെച്ചു് ഒന്നാക്കി അവലോകനംചെയ്യുന്നു. ഭാവനയാണു് യുക്തിക്കു് നിദാനം.

---

* "Reason is to imagination as the instrument to the agent, as the body to the spirit, as the shadow to the substance." Shelly: Defence of Poetry.

കവികർമം വികാരങ്ങളെ നിരീക്ഷണംചെയ്യുന്നു; ലോകതത്ത്വ മറിയാതെ ക്ലേശിക്കുന്നു; ഒടുവിൽ വേദപുരാണാദിപ്രതിപാദ്യമായ ആ ദിവ്യ ചൈതന്യസ്വരൂപത്തെ അഭയംപ്രാപിക്കുകയും അതിൽ നിന്നും അവക്ക് രസാസ്വാദമുണ്ടാകയും ചെയ്യുന്നു; എന്നാണ് ആനന്ദവർദ്ധനൻ പ്രതിപാദിക്കുന്നത്:

യാവ്യാപാരവതീ രസാൻ രസയിതും കാചിൽ കവീനാം പുരാ
ദൃഷ്ടിർയ്യാ പരിനിഷ്ഠിതാത്ഥവിഷയോന്മേഷാ ച വൈപശ്ചിതീ!
തേദേഅപൃവലംബ്യ വിശ്വമനിശം നിർവ്വർണ്ണ്യതൊ വയം
ശ്രാന്താനൈവ ചലബ്ധമബ്ധിശയന ത്വൽഭക്തിതുല്യംസുഖം

"മനുഷ്യഹൃദയത്തിൽ ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന രത്യാദിസ്ഥായി ഭാവങ്ങളെ തട്ടിയുണർത്തി രസമാക്കിക്കൊണ്ടുവരുന്നതിനു കവികർമ്മത്തിനു പ്രതിഭയെന്ന പ്രത്യേകമായ ഒരു ശക്തി, ഒരു കണ്ണ്, ഉണ്ട്. പ്രമാണങ്ങൾകൊണ്ട് പദാർത്ഥസ്വരൂപവിവേചനംചെയ്യുന്നതിൽ ഉല്പന്നിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്നൊരു കണ്ണ് ശാസ്ത്രജ്ഞനുമുണ്ട്. ലോകർ, കവികർമം കാണിച്ച മാർഗ്ഗത്തിലൂടെയും ശാസ്ത്രജ്ഞനുമാരുടെ മാർഗ്ഗത്തിലൂടെയും ലോകതത്ത്വമറിയുന്നതിനു ദിവാനിശം സഞ്ചരിക്കുന്നു ഒരു ഫലവുമില്ല; ക്ലേശംമാത്രം അവശേഷിക്കുന്നു. ഒടുവിൽ അബ്ധിശയനനായ അങ്ങയെ ശരണംപ്രാപിച്ച് അങ്ങയുടെ നേരെയുള്ള ഭക്തിയിൽനിന്നും മങ്ങാത്തആനന്ദമനുഭവിക്കുന്നു."

രതി, ഹാസം, ശോകം, ക്രോധം, ഉത്സാഹം, ഭയാനകം, ജുഗുപ്സാ, വിസ്മയം എന്നു മനുഷ്യനിൽ സ്ഥായിയായ എട്ടു വികാരങ്ങളുണ്ട്. അവ സമുചിതങ്ങളായ ആലംബനവിഭാവങ്ങളുടെയും ഉദ്ദീപനവിഭാവങ്ങളുടേയും അനുഭാവങ്ങളുടേയും വ്യഭിചാരിഭാവങ്ങളുടേയും സാന്നിധ്യത്തിൽ ഉണർന്ന് ശൃംഗാരം, ഹാസ്യം, കരുണം, രൗദ്രം, വീരം, ഭയാനകം, ബീഭത്സം, അത്ഭുതം എന്നു എട്ടു രസങ്ങളായി പരിണമിക്കുന്നു. ഈ എട്ടു രസങ്ങളും

മനുഷ്യനു് ദുഃഖത്തെ ഉണ്ടാക്കുകമാത്രമേ ചെയ്യുന്നുള്ളു. ദുഃഖമുണ്ടാകുന്നതോടും മനുഷ്യനു് ഭൗതികസുഖങ്ങളും അനുഭവിക്കുന്നതിനു് ആഗ്രഹം വർദ്ധിക്കുന്നു ഭൗതികസുഖങ്ങൾ മനസ്സമാധാനത്തെ നല്കുന്നില്ല. എന്നാലും ഇവയെ അനുഭവിച്ചു്, ഇവ നശ്വരങ്ങളാണെന്നറിഞ്ഞതിനുശേഷമല്ലാതെ മനുഷ്യൻ പിൻമാറുകയില്ല. മാത്രമല്ല, ജീവിതക്ലേശങ്ങളും അനുഭവിച്ചറിഞ്ഞതിനുശേഷമുണ്ടാകുന്ന ജ്ഞാനമാണു് യഥാർത്ഥജ്ഞാനം. അപ്പോഴാണു് സത്യം ഇനിയും അകലെ നിൽക്കുന്നതേയുള്ളു എന്നു് അവനറിയുന്നതു്; അപ്പോഴാണു് അവൻ ശാന്തനാകുന്നതു്.

"അബ്ധിശയന"എന്ന പദം 'സിംബാളി'ക്കാണു്. ലോചനത്തിൽ ഇപ്രകാരം വ്യാഖ്യാനിച്ചുകാണുന്നു. "അബ്ധി ശയനേതി, യോഗനിദ്രയാ ത്വം അതഏവ സരസാത്മപവേദീ സ്വാത്മാവസ്ഥിത ഇത്യർത്ഥഃ. ശ്രാന്തസ്യ ശയനസ്ഥിതം പ്രതി ബഹുമാനോഭവതി."

(ധന്യാലോകലോചനം, പേജ് 228)

Nirnayasagar ed.

'അബ്ധിശയന'പദം മഹാവിഷ്ണുവിനെയാണു് കുറിക്കുന്നതു്. പദാർത്ഥസാരസർവ്വജ്ഞനാണു്; യോഗനിദ്രയിലാണിരിക്കയാണു്. പാലാഴി പ്രപഞ്ചമഹാസമുദ്രവും അഞ്ചു തലയും പൊക്കി കുടപിടിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന പന്നഗേന്ദ്രൻ പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങളുമാണു്. പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങളേ വേണ്ടപോലെ അടക്കിയ മനുഷ്യനു പ്രപഞ്ചം ദുഃഖസാഗരമാകുന്നതല്ല; നേരേമറിച്ചു് അവ അയാൾക്കു് ലോകജീവിതത്തിനുതകുന്നവയാണു്. അബ്ധിശയനന്റെ നാഭിയിൽനിന്നും ഒരു താമരയും അതിൽനിന്നും സൃഷ്ടികർത്താവും വിജ്ഞാനകേന്ദ്രവുമായ ബ്രഹ്മാവും പുറപ്പെടുന്നു. ജഗത്തിലുള്ള എല്ലാ വസ്തുക്കളുടേയും സാരഭൂതമായ ചൈതന്യത്തേയാണു് അബ്ധിശയനനായി ചിത്രീകരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. പ്രതിമയിലൂടെ ആദികവികൾ കണ്ട ലോകതത്ത്വചിത്രമാണിതു്. അതിനുപരിയായി നാം ഇന്നും ഒന്നും കണ്ടിട്ടില്ല.

ലോകജീവിതത്തിലെ ക്ലേശങ്ങളും ഒരു തരത്തിൽ മനുഷ്യനു വലിയ ഉപകാരമാണു് ചെയ്യുന്നതു്. അവയിൽ മുങ്ങിയും പൊങ്ങിയും, അവയുടെ നിശിതമായ പ്രഹരങ്ങളേറ്റും വകവെക്കാതെ ഒടുവിൽ അവയെ ജയിച്ചുനിൽക്കുന്നവനെയാണു് മഹാത്മാവെന്നും സ്ഥിരപ്രജ്ഞനെന്നും ലോകം ഉൽഘോഷിക്കുന്നതു്. ഇത്തരത്തിലുള്ള മഹാന്മാർ ലോകരുടെ നേരേ കാരുണ്യമുള്ളവരും, ലോകചൈതന്യത്തിന്റെ നേരെ ഭക്തിയുള്ളവരുമായിത്തീരുന്നു. ലോകം അവരുടെ കേളീരംഗമാണു്. ഈ നിലയിലെത്തിയവരെയാണു് തൃഷ്ണാക്ഷയസുഖമനുഭവിക്കുന്നവരെന്നു് ആനന്ദവർദ്ധനൻ പറയുന്നതു്. ശൃംഗാരം, ഹാസ്യം, കരുണം, രൗദ്രം, ബീഭത്സം, വീരം, ഭയാനകം, അത്ഭുതം, ഇവയെല്ലാം തൃഷ്ണയെ അടിസ്ഥാനമാക്കിക്കൊണ്ടുവരുന്ന സുഖങ്ങളാണു് ഇവയാണു് സാധാരണമനുഷ്യനെ വലയ്ക്കുന്നതും. തൃഷ്ണ ക്ഷയിക്കുന്നതോടുകൂടി, ശൃംഗാരാദികളിലുള്ള സുഖം ഇല്ലാതാകുകയും, ലോകചൈതന്യവിശ്രാന്തികൊണ്ടുള്ള യഥാർത്ഥസുഖം അനുഭവഗോചരമാകുകയും ചെയ്യുന്നു.

യച്ചകാമസുഖം ലോകേ യച്ചദിവ്യം മഹത്സുഖം
തൃഷ്ണാക്ഷയസുഖസ്യൈതേ നാർഹതഃ ഷോഡശീം കലാം.

[ധ്വന്യാലോകം. ഉദ്യോതം. 3.

"ലൗകികമായ കാമാദിസുഖമാകട്ടെ, അതിനെക്കാളും വലിയ സ്വർഗ്ഗസുഖംതന്നെയാകട്ടെ, തൃഷ്ണാക്ഷയസുഖത്തിന്റെ പതിനാറിലൊരംശംപോലുമാകുന്നില്ല"

തൃഷ്ണാക്ഷയസുഖത്തെയാണു് ആനന്ദവർദ്ധനൻ ശാന്തരസമെന്നു പറയുന്നതു്. അതു് മഹാത്മാക്കൾക്കും വാസ്തവത്തിൽ അനുഭവിക്കുന്ന ഒന്നാണു്. അതുമാത്രമാണു് സത്യമായ സുഖം. രതി, ഹാസം മുതലായ വികാരങ്ങളും എപ്രകാരം ശൃംഗാരഹാസ്യാദിരസങ്ങളായി പരിണമിക്കുന്നുവോ അതേ രീതിയിൽതന്നെ തൃഷ്ണാക്ഷയം, ശാന്തരസമായി പരിണമിക്കുന്നു.

വൈരാഗ്യമെന്നും ശമമെന്നും നിർവേദമെന്നുമുള്ളതു് തൃഷ്ണാക്ഷയത്തിന്റെ മറു പേരുകളാണു്. ലൌകികമായ വികാരങ്ങൾക്കു വശംവദനാകാത്ത മനുഷ്യനെ, പൊന്നിലോ മണ്ണിലോ മതിമയങ്ങാത്ത മനുഷ്യനെ, വൈരാഗ്യമുള്ളവനെന്നു പറയുന്നു. വൈരാഗ്യം ഉണ്ടായാൽ ആ മനുഷ്യൻ ലോകത്തിൽനിന്നും ഓടി രക്ഷപ്പെടാൻ ശ്രമിക്കുന്നില്ല. ലോകത്തിൽത്തന്നെ ജീവിക്കുന്നതിനാണാഗ്രഹിക്കുന്നതു്. എന്നാൽ പദാർത്ഥങ്ങളെല്ലാം അവയുടെ സഹജസൂക്ഷ്മാവസ്ഥയിൽ തുള്ളിക്കളിക്കുന്നതായി അയാൾ കാണുന്നു. അയാൾക്കു് ഒന്നിനെറെയും നേരെ വെറുപ്പുമില്ല, എന്നാൽ പ്രത്യേകിച്ചു് ഒരു ഇഷ്ടവുമില്ല. സ്വാർത്ഥപരനായ മനുഷ്യനു മാത്രമേ, അയാളുടെ സ്വാർത്ഥതക്കുമുമ്പിൽ ചില വസ്തുക്കളുടെ നേരെ സ്നേഹവും മറു ചിലതുകളുടെ നേരെ ദ്വേഷവും കാണുകയുള്ളു. വിരക്തനു് സ്വാർത്ഥപരമായ രാഗദ്വേഷാദികളൊന്നുംതന്നെയില്ല. എല്ലാ പദാർത്ഥങ്ങളും അയാൾക്കു് ഒരുപോലെയാണു്. എല്ലാറ്റിലും അയാൾ ലോകചൈതന്യത്തിന്റെ വിലാസം ഒരുപോലെ കാണുന്നു. അയാൾക്കു് എല്ലാം സുന്ദരമാണു്. ഈ സുന്ദര്യവും നിത്യവും അതുകൊണ്ടുതന്നെ സത്യവുമാണു്. ഇതിനെ അയാൾ സ്നേഹിക്കുന്നു; തന്റെ ഹൃദയത്തിൽവെച്ചു് പൂജിക്കുന്നു; പരമാനന്ദമനുഭവിക്കുന്നു. ഈ തത്വത്തെയാണു് കീററ്സ് പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നതു്:

"'Beauty is truth, truth beauty
That is all what ye know and what ye
need to know"

രാമായണത്തിലും മഹാഭാരതത്തിലും പ്രധാനമായി നിൽക്കുന്നതു് തൃഷ്ണാക്ഷയസുഖമാണു്. പതിനെട്ടു പർവങ്ങളിലും ഹരിവംശത്തിലുമായി ഒരുലക്ഷത്തിലധികം ശ്ലോകംകൊണ്ടു് പാണ്ഡവചരിതം പാടിയ വേദവ്യാസൻ ഈ തൃഷ്ണാക്ഷയസുഖത്തിന്റെ, ശാന്തരസത്തിന്റെ, യാഥാർത്ഥ്യത്തേയും പ്രാധാന്യത്തേ

യുമാണ് പ്രതിപാദിക്കുന്നതു്. മഹാത്മാവായ വേദവ്യാസന്റെ ഹൃദയം ജീവകാരുണ്യം നിറഞ്ഞതാണു്. അദ്ദേഹം ക്ലേശങ്ങളിലുഴലുന്ന മർത്യനെ ഉയർത്തുന്നതിനായി, അവനു് വഴികാണിച്ചുകൊടുക്കുന്നതിനായി, മഹാഭാരതം എഴുതി. എത്ര വലിയ ഒരു ലോകമാണു് മഹാഭാരതത്തിൽ കാണുന്നതു്! എത്ര തരത്തിലുള്ള ആളുകൾ! അവർ എന്തെല്ലാം പ്രവൃത്തികൾ ചെയ്യുന്നു! എല്ലാവരും ഒരുപോലെ കഷ്ടമനുഭവിക്കുന്നവരാണു്. പാണ്ഡവന്മാരുടെ കഥയും അതുതന്നെ. ജനിച്ചുഅന്നു പിടിച്ചതാണു് ശനിയൻ അവരെ. മാനഭംഗമനുഭവിച്ചു് കാട്ടിൽപ്പോയി; തിരികെവന്നു യുദ്ധംചെയ്തു; ജയിച്ചു; രാജ്യം കയ്യിൽവന്നപ്പോൾ, വിജയികളായപ്പോൾ, അതുകൊണ്ടു് സുഖം കുറസ്ഥമായെന്നു ഭ്രമിച്ചു. പക്ഷെ സന്തോഷമല്ല, അതിനു പകരം അവരെല്ലാവരും, രാജ്യവുംവേണ്ട, ചെങ്കോലുംവേണ്ട, എന്നു പറഞ്ഞു് കാട്ടിലേക്കാണു് പുറപ്പെട്ടതു്. യഥാർത്ഥസുഖം അവർ അറിഞ്ഞില്ല; അതകന്നുപോകുന്നതേയുള്ളു. അവക്കു് തൃഷ്ണാക്ഷയമുണ്ടായി, ഭഗവൽഭക്തിയുമുദിച്ചു. മഹാഭാരതത്തിൽ പ്രധാന വിഷയമിന്നതാണെന്നു് വ്യാസൻതന്നെ സൂചിപ്പിക്കുന്നുണ്ടു്:

ഭഗവാൻ വാസുദേവശ്ച കീർത്യതെത്ര സനാതനഃ
സഹി സത്യം പരം ജ്യോതി .....

തൃഷ്ണാക്ഷയത്തിനും ശാന്തരസത്തിനും ഉള്ള അനിഷേധ്യമായ സ്ഥാനം ആദ്യമായി പ്രതിപാദിച്ചു് സ്ഥാപിച്ചതു് ആനന്ദവർദ്ധനനാണു്. അതിനുശേഷമുള്ള വിമർശകരെല്ലാം അദ്ദേഹത്തെ അനുകരിച്ചു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആശയങ്ങളെ വിശദമാക്കിയിട്ടുണ്ടു്. എന്നാലും ഈ വലിയ ഒരു കാവ്യരഹസ്യം ആദ്യമായി സഹൃദയന്മാർക്കു് സംഭാവനചെയ്തതിൽ അദ്ദേഹത്തോടു് നാം എന്നന്നേക്കും കടപ്പെട്ടവരാണു്.

ആനന്ദവർദ്ധനനുമുൻപു് അസംഖ്യം വിമർശകരുണ്ടായിരുന്നു; അനവധി ഗ്രന്ഥങ്ങളുമുണ്ടായിരുന്നു. ഭാമഹന്റെ

കാവ്യാലങ്കാരം, ദണ്ഡിയുടെ കാവ്യാദർശം, ഉൽടടന്റെ കാവ്യാല ങ്കാരസംഗ്രഹം, വാമനന്റെ കാവ്യാലങ്കാരസൂത്രം ഇവ പ്രാധാ ന്യമർഹിക്കുന്ന ചില ഗ്രന്ഥങ്ങളാം മാത്രമാണ്. ഈ ഗ്രന്ഥങ്ങളി ലെല്ലാം പ്രതിപാദ്യവിഷയം, അലങ്കാരം, ഗുണം, രീതി, ശബ്ദപ്ര യോഗം ഇവയാണ്. കവികളാകണമെന്നും, കാവ്യം രചിക്കണ മെന്നും ഉദ്ദേശിക്കുന്നവർക്ക് ഒരു സഹായമാകാൻവേണ്ടിയാണെന്നു തോന്നുന്നു ഈ ഗ്രന്ഥങ്ങളാം രചിച്ചിട്ടുള്ളതു്. "ശബ്ദാർത്ഥശരീരം താവത്കാവ്യം" എന്നു പറയുന്ന ഭാമഹനും, "രീതിരാത്മാകാ വ്യസ്യ" എന്നു പറയുന്ന വാമനനും, കാവ്യശരീരത്തിൽ ക്ലൃപ്തൽ ശ്രദ്ധപതിപ്പിച്ചു കാണുന്നു എന്തായാലും കാവ്യത്തെ വികാര ത്തോടു ബന്ധപ്പെടുത്തി, ആന്തരമായ, വികാരപരമായ, ഒരു ലോകത്താണ് കവി സഞ്ചരിക്കുന്നതെന്നും, വികാരങ്ങളിൽക്കൂടി മാത്രമേ കവിഹൃദയം കണ്ടെത്തുകയുള്ളുവെന്നും ആദ്യമായി പ്രതി പാദിച്ചതു് ആനന്ദവർദ്ധനനാണ്. കവിക്കും വികാരത്തിനും ഉള്ള ബന്ധത്തെ അദ്ദേഹം വിപുലമായി വിശദീകരിക്കുന്നു.

പ്രതിഭയിലൂടെ ലോകത്തിനുമാരായുന്ന കവികളുടെ ഹൃദയ ഗീതമാണ് കാവ്യം. കവിയുടെ ഓരോ വാക്കുകളും അദ്ദേഹ ത്തിന്റെ പ്രതിഭയെ തെളിയിക്കുന്നു:

സരസ്വതീ സ്വാദു തദർത്ഥവസ്തു നിഷ്യന്ദമാനാ
മഹതാം കവീനാം;
അലൗകികസാമാന്യമഭിവ്യനക്തി പരിസ്ഫുരന്തം
പ്രതിഭാവിശേഷം.

[ധ്വന്യാലോകം. ഉദ്യോതം. 1.

"വസ്തുതത്വത്തെ പ്രകടിപ്പിക്കുന്ന മഹാകവിയുടെ വാക്കു കളാം അലൗകികമായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രതിഭയെ വ്യഞ്ജിപ്പി ക്കുന്നു. കവിക്കു പ്രതിഭാശക്തിയുണ്ടെന്നുള്ളതിനു തെളിവു് കവി വാക്കുകളാം തന്നെയാണ്. ലോകർ പ്രയോഗിക്കുന്ന പദങ്ങളെ

അവർ സങ്കല്പിച്ചിട്ടുള്ള അത്ഥത്തിൽത്തന്നെ കവിയും പ്രയോഗിക്കുന്നു. എന്നാൽ കവി പാടുന്നു, ലോകർ പറയുന്നു, എന്നാ വ്യത്യാസമുണ്ട്. ഒരു രചനാവൈഭവം കവിക്കുണ്ട്. അലങ്കാരം, ഗുണം, രീതി ഇവയുടെ സഹായം കവിക്കു വേണ്ടുവോളമുണ്ട്. കാവ്യാലങ്കാരത്തിൽ ഭാമഹൻ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു:

ശതോസ്തമക്കോ ഭാതീന്ദുഃ യാന്തി വാസായ പക്ഷിണഃ
ഇത്യാദികിം കാവ്യം? വാത്താമേനാം പ്രചക്ഷതെ!

സൂര്യൻ അസ്തമിച്ചു; ചന്ദ്രൻ ഉദിച്ചു; പക്ഷികൾ കൂടുകയറി. ഇതു കാവ്യമല്ല; ലോകവൃത്താന്തകഥനമാണ്. ഇതുപോലൊരാശയം കവിയുടെ കയ്യിൽ കളിക്കുന്നതു കാണുക:

യാത്യേകതോസ്തശിഖരം പതിരോഷധീനാ–
മാവിഷ്കൃതോരുണപുരസ്സര ഏകതോർക്കഃ
തേജോദ്വയസ്യ യുഗപദ്വ്യസനോദയാഭ്യാം
ലോകോ നീയമൃത ഏഷ ദശാന്തരേഷു

കവികർമം കണ്ടു വെളിച്ചമാണു് ധ്വന്യാലോകത്തിലെ പ്രതിപാദ്യവിഷയം. മഹാകവികളെല്ലാരും ലോകതത്ത്വാന്വേഷികളാണു്. ലോകജീവിതമാണു് അവരുടെയും പ്രശ്നം. അതിനെ ഓരോ കവികളും അവരുടെ ശക്തിക്കൊത്തവണ്ണം നേരിട്ടിട്ടുണ്ടു്; ഓരോ വെളിച്ചം കണ്ടിട്ടുണ്ടു്. ആ വെളിച്ചമാണു് അവരുടെ കവിതകളിൽ പരിലസിക്കുന്നതു്. എന്നാൽ ആ വെളിച്ചം, പദത്തിലൊ, പദത്തിന്റെ നേരിട്ടുള്ള അത്ഥത്തിലൊ അല്ല നിലകൊള്ളുന്നതു്. പദപദാത്ഥങ്ങളുടെ സമ്മേളനത്തിലുള്ള പാട്ടിലാണു്. കാവ്യം കവിയുടെ ഹൃദയഗീതമാണു്. കവിഹൃദയം പരമാത്മം കണ്ടുപാടുമ്പോൾ, കവി പ്രയോഗിക്കുന്ന വാക്കുകളും പാട്ടായിട്ടുതന്നെ ഉടലെടുക്കും.

ഹൃദ്ഗതമായ ഭാവത്തെ സൂചിപ്പിക്കുന്നതിനു് കവിവാക്കുകൾക്കു് ഒരു പ്രത്യേക ശക്തിയുണ്ടു്. അതിനെയാണു് ആനന്ദ

പദ്ധനൻ ധ്വനിയെന്നു പറയുന്നതു് കവിവാക്യകർമ്മത്തിനു് ഒരു മുഴക്കമുണ്ടു്, മണിനാദംപോലെ. ഈ മുഴക്കം കവിയുടെ ഹൃദയഗതമായ ഭാവത്തിലേക്കു നമ്മെക്കൊണ്ടുചെല്ലുന്നു. കവിഗതമായ ഭാവത്തെയും — സന്ദർഭാനുഭൂതിയെയും — ആനന്ദവർദ്ധനൻ ധ്വനിയെന്നു പറയുന്നു. ഈ മുഴക്കം പുറപ്പെടുന്ന ശബ്ദത്തെയും അർത്ഥത്തെയും, അവ ധ്വനിക്കു കാരണമായതുകൊണ്ടു്, അദ്ദേഹം ധ്വനി എന്നു പറയുന്നു. കാവ്യം ധ്വനിമയമാണു്. *

വികാരഭരിതനും ആത്മാർത്ഥതയുള്ളവനുമായ കവിക്കു്, താൻ കണ്ടു് ആനന്ദിക്കുന്ന തത്ത്വത്തിനു് രൂപം കൊടുക്കുവാൻ അന്തരമായ ഒരു പ്രചോദനമുണ്ടാകുന്നു അതിന്റെ ഫലമായി കവി പദങ്ങളും പ്രയോഗിക്കുന്നു. ഈ പദങ്ങളും ലളിതങ്ങളും ഉചിതങ്ങളുമായി കവിയുടെ ഭാവത്തെ, ഹൃദയഗീതത്തെ വെളിവാക്കിയാൽ മാത്രമേ കവിക്കു് കവിത്വം കിട്ടുകയുള്ളു. ഓരോ പദത്തിലും കവിയുടെ ഗാഢമായ ശ്രദ്ധ പതിയേണ്ടതുണ്ടു്. കവി സൗന്ദര്യാനുഭൂതി സമ്പന്നനായാലും, സൗന്ദര്യാനുഭൂതി പദങ്ങളിലൂടെ സരസമായും സരളമായും പ്രവഹിക്കാത്തപക്ഷം ആ കവി കലാകാരനാകയില്ല. *[1] കാവ്യം ലളിതവും വികാരനിർഭരവും ആകർഷണീയവുമായിരിക്കണമെന്നഭിപ്രായപ്പെടുന്നു മഹാകവിയുടെ ആദർശവുമിതുതന്നെയാണു്.*[2] സാധാരണ

---

* ശബ്ദം, അർത്ഥം, വ്യാപാരം, വ്യംഗ്യം, പ്രബന്ധൗചിത്യം ധ്വനീതി വ്യവഹാരഃ ലോചനം പേജു് 48.

[1] * Abercrombie An Essay Towards a Theory of Art.

[2] * 'Poetry must be simple, sensuous and passionate' Milton.

ജനങ്ങളുപയോഗിക്കുന്ന പദങ്ങളും മാത്രമെ കവി പ്രയോഗിക്കാൻ പാടുള്ളു എന്നു ശഠിക്കുന്ന വേർഡ്സ് വർത്തിന്റെയും ആശയം ഇതുതന്നെ.*[3]

---

[3] * to choose incidents and situations from commnt. life and to relate or describe them throughout, as far as was possible in a selection of language really used by men, and at the same time, to throw over them a certain colouring of imagination, whereby ordinary things should be presented to the mind in an unusual aspect, and further, and above all, to make these incidents. ....."

ഏ. ഡി. 855 മുതൽ 883 വരെ കാശ്മീരരാജാവായിരുന്ന അവന്തിവർമ്മന്റെ സമകാലികനായിരുന്ന ആനന്ദവർദ്ധനനെന്നും പത്താംശതാബ്ദത്തിന്റെ ആദ്യഘട്ടത്തിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന കാവ്യമീമാംസാകർത്താവായ രാജശേഖരൻ പ്രസ്താവിച്ചിരിക്കുന്നു. അതിനു് ഉപോദ്ബലകങ്ങളായ മറ്റു തെളിവുകളും നമുക്കു ലഭിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എട്ടും ഒൻപതും നൂറ്റാണ്ടുകൾക്കിടക്കു് ജീവിച്ചിരുന്നുവെന്നു നിർണ്ണയിക്കാവുന്ന ഉദ്ഭടനെ ധ്വന്യാലോകവ്യാഖ്യാതാവായ അഭിനവഗുപ്തൻ ഏ. ഡി. 990–നും 1020–നും മദ്ധ്യേയാണു് ജീവിച്ചിരുന്നതെന്നു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ കൃതികളായ ക്രമസ്തോത്രം, ഭൈരവസ്തോത്രം, പ്രത്യഭിജ്ഞാവിമർശിനി ലഘുവൃത്തി എന്നിവയിൽനിന്നു് ഗ്രഹിക്കാവുന്നതാണു്. ഒമ്പതാം നൂറ്റാണ്ടിന്റെ മദ്ധ്യത്തിൽ ജീവിച്ചിരുന്ന ജയന്തഭട്ടന്റെ ന്യായമഞ്ജരിയിൽ ആനന്ദവർദ്ധനന്റെ ധ്വനിപ്രസ്ഥാനത്തെ ആക്ഷേപിക്കുകയും അദ്ദേഹത്തെ പണ്ഡിതംമന്യനെന്നു് അവഹേളിക്കുകയും ചെയ്തുകാണുന്നു. അതിനാൽ ന്യായമഞ്ജരിക്കുമുൻപുതന്നെ ധ്വന്യാലോകം അവതരിച്ചുവെന്നു സിദ്ധിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ? ഇക്കാരണങ്ങളാൽ ആനന്ദവർദ്ധനന്റെ കാലം ഒൻപതാംനൂറ്റാണ്ടിലാണെന്നു് കരുതുന്നതിൽ തെറ്റില്ല.

ധ്വന്യാലോകത്തിനു പുറമേ ആനന്ദവർദ്ധനൻ അർജ്ജുനചരിതം, വിഷമബാണലീല, ദേവീശതകം എന്നു മൂന്നു കാവ്യങ്ങളും, ധർമ്മകീർത്തിയുടെ പ്രമാണവിനിശ്ചയത്തിനു് ഒരു ടീകയും രചിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ദേവീശതകത്തിന്റെ ഒടുവിലത്തെ ശ്ലോകത്തിൽനിന്നും ആനന്ദവർദ്ധനൻ 'നോണ'യുടെ മകനാണെന്നു നമുക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയും. യമകാദിശബ്ദാലങ്കാരങ്ങൾകൊണ്ടും ചിത്രബന്ധങ്ങൾകൊണ്ടും നിറഞ്ഞ ഒരു കാവ്യമാണു് ദേവീശതകം. വിഷമബാണലീല പ്രാകൃതത്തിലാണു് രചിയ്ക്കപ്പെട്ടിട്ടുള്ളതു്. അതിൽനിന്നും ഒരു ശ്ലോകം ധ്വന്യാലോകത്തിൽ ഉദ്ധരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഇവ കൂടാതെ താൻ രചിച്ച കലാസൂ

ങ്ങളായ പല മുക്തകങ്ങളും ആനന്ദവർദ്ധനൻ ഈ ഗ്രന്ഥത്തിൽ ചേർത്തിരിക്കുന്നു.

ശങ്കരാചാര്യരുടെ വേദാന്തസൂത്രഭാഷ്യത്തെക്കുറിച്ചു വാചസ്പതിമിശ്രൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു് "ഭാഷ്യംപ്രസന്നഗംഭീരം" എന്നാണു്. ഈ പ്രശംസ ധ്വന്യാലോകത്തിനും ചേരുന്നതുതന്നെ; പ്രസന്നവും പ്രൌഢവുമത്രേ ധ്വന്യാലോകം. സാഹിത്യാന്തരീക്ഷത്തിൽ മഹത്തായ പരിവർത്തനത്തിന്റെ കല്ലോലമാലകളാണു് ആനന്ദവർദ്ധനൻ ഇളക്കിവിട്ടതു്. അതുകൊണ്ടു് യാഥാസ്ഥിതികന്മാരുടേയും അവരുടെ അനുയായികളുടേയും സുശക്തമായ ആക്രമണത്തെ അദ്ദേഹത്തിനു് നേരിടേണ്ടിവന്നു. അചഞ്ചലമായ ആത്മധൈര്യത്തോടും ആത്മവിശ്വാസത്തോടുംകൂടി അദ്ദേഹം ആ ആക്രമണത്തെ എതിർത്തുനിന്നു. ഒടുവിൽ, ആനന്ദവർദ്ധനൻ സാഹിത്യസാമ്രാജ്യത്തിൽ പ്രതിഷ്ഠിച്ച തത്ത്വങ്ങളും യുക്തികളുടേയും പ്രമാണങ്ങളുടേയും പ്രാകാരത്താൽ സുരക്ഷിതമായിരുന്നതുകൊണ്ടു് പ്രതിയോഗികളുടെ ഉദ്യമം നിഷ്ഫലമായി പരിണമിക്കുകയാണുണ്ടായതു്.

ധ്വനിമാർഗ്ഗത്തെ എതിർത്തുകൊണ്ടു് നിർമ്മിക്കപ്പെട്ട രണ്ടു ഗ്രന്ഥങ്ങളാണു് വ്യക്തിവിവേകവും വക്രോക്തിജീവിതവും. പക്ഷേ, ഇവ രണ്ടും യഥാർത്ഥത്തിൽ ധ്വന്യാലോകത്തിനു് അലങ്കാരങ്ങളായിരിക്കുന്നതേയുള്ളൂ. ധ്വനിയെ അനുമാനത്തിൽ അന്തർഭവിപ്പിയ്ക്കാമെന്നാണു് വ്യക്തിവിവേകകാരനായ മഹിമഭട്ടന്റെ സിദ്ധാന്തം. അടുക്കളയിൽ തീയുണ്ടെന്നു പുകകൊണ്ടു് അനുമാനിക്കുന്നതുപോലെ, കാവ്യത്തിൽ ആസ്വാദ്യതയുള്ളതിനാൽ രസമുണ്ടെന്നു് അനുമാനിക്കാമെന്നു് സമർത്ഥിക്കുവാനുള്ള ഗ്രന്ഥകാരന്റെ സാഹസപ്രയത്നം അദ്ദേഹത്തിന്റെ വാചാലതയെ പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതിനു് പ്രയോജകീഭവിക്കുന്നുവെന്നല്ലാതെ പാരമാർത്ഥികമായ ധ്വനിയെ നിഷേധിക്കുന്നതിനു് പ്രഗൽഭമല്ല.

ധ്വന്യാലോകത്തിലെ സിദ്ധാന്തങ്ങളെ എതിർക്കുന്ന കുന്തകന്റെ വക്രോക്തിജീവിതത്തിന്റെ അവസ്ഥയും ഇതുതന്നെ. മഹിമഭട്ടന്റേയും കുന്തകന്റേയും കൃതികളും അവരുടെ പാണ്ഡിത്യത്തിന് നിദർശകങ്ങളായിരിക്കാം. പക്ഷേ, ധ്വനികാരന്റെ ബലിഷ്ഠങ്ങളായ സിദ്ധാന്തങ്ങളുടെ സന്നിധാനത്തിൽ അവ നിഷ്പ്രഭങ്ങളാവുകയാണു് ചെയ്യുന്നതു്. അലങ്കാരശാസ്ത്രത്തിലെ പ്രകരണഗ്രന്ഥമായ കാവ്യപ്രകാശം ധ്വനികാരനു് അഗ്രിമസ്ഥാനം നല്കുന്നു. ഏറ്റവും അർവാചീനനും പ്രാമാണികആലങ്കാരികനുമായ ജഗന്നാഥപണ്ഡിതനും ധ്വനിമതാനുയായി തന്നെ.

ധ്വന്യാലോകത്തിനു് ഇപ്പോൾ മൂന്നു പതിപ്പുകൾ ഉണ്ടു്. ഒന്നാമത്തേതു് ബാംബെയിൽ നിർണ്ണയസാഗരമുദ്രണാലയത്തിൽ നിന്നു് പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളതാണു്. അഭിനവഗുപ്തനാൽ രചിക്കപ്പെട്ട ലോചനവ്യാഖ്യാനം അതിലടങ്ങിയിരിക്കുന്നു. കാശീ ചൗഖാംബാമുദ്രണാലയത്തിൽനിന്നു് ലോചനത്തോടും പണ്ഡിതരാജരാമപ്പിഷാരടിരചിച്ച ബാലപ്രിയഎന്ന ലോചനവ്യാഖ്യാനത്തോടുംകൂടി പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയിട്ടുള്ളതാണു് രണ്ടാമത്തെപ്പതിപ്പു്. മൂന്നാമത്തേതു് ദീധിതി എന്ന വ്യാഖ്യാനത്തോടുകൂടി കാശിയിൽനിന്നുംപ്രസിദ്ധീകൃതമാണു്. ഇവകൂടാതെ പ്രഫസർ കുപ്പുസ്വാമി ശാസ്ത്രികൾ രചിച്ചിട്ടുള്ള ഉപലോചനം എന്ന ലോചനവ്യാഖ്യാനത്തോടുകൂടി ധ്വന്യാലോകത്തിലെ പ്രഥമോദ്യോതം മദ്രാസ്സിൽനിന്നു് പ്രസിദ്ധീകരിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ടു്. ലോചനത്തിനു് മുൻപായി ധ്വന്യാലോകത്തിനു് 'ചന്ദ്രിക' എന്നൊരു വ്യാഖ്യാനവുംകൂടി ഉണ്ടായിരുന്നതായി ലോചനഗ്രന്ഥംകൊണ്ടുതന്നെ നമുക്കു മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയുന്നു. ലോചനത്തിൽ ചന്ദ്രികാവ്യാഖ്യാനത്തെ പല സ്ഥലങ്ങളിലും ഖണ്ഡിക്കുന്നുണ്ടു്. *

---

* c. f. കിംലോചനം വിനാലോകൈരോതിരോതി ചന്ദ്രികയാപിഹി-
ധ്വന്യാലോക ലോചനം. കാശിമുദ്രണം. പേജ് 164.

കാശ്മീർകാരനായ അഭിനവഗുപ്തനാണ് ലോചനത്തിന്റെ കർത്താവ്. ശബ്ദാനുശാസനത്തിൽ ശാബ്ദികന്മാർക്ക് പതഞ്ജലിയെന്നപോലെ പ്രാമാണികനാണ് സാഹിത്യാനുശാസനത്തിൽ ആലങ്കാരികന്മാക്ക് അഭിനവഗുപ്തൻ എന്ന് പണ്ഡിതന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്ന ഭട്ടേന്ദുരാജൻ, ഭട്ടതൗതൻ എന്നീ പ്രസിദ്ധ ആലങ്കാരികന്മാരെ തന്റെ ഗുരുക്കന്മാരായി അഭിനവഗുപ്തൻ പലയിടത്തും സൂചിക്കുന്നുണ്ട്. ഔചിത്യവിചാരചർച്ചയുടെ കർത്താവായ ക്ഷേമേന്ദ്രൻ അഭിനവഗുപ്തന്റെ ശിഷ്യനത്രെ. അദ്ദേഹം ധ്വന്യാലോകലോചനം, നാട്യലോചനം, അഭിനവഭാരതി, കാവ്യകൌതുകവിവരണം, പരാത്രിംശികാവിവരണം, ഘടകർപ്പര കുലകവിവൃതി, മാലിനീവിജയവാർത്തികം, പ്രത്യഭിജ്ഞോപദേശിനിബൃഹദ്വൃത്തി, പ്രത്യഭിജ്ഞാവിമർശിനീലഘുവൃത്തി, ക്രമസ്തോത്രം, ഭൈരവസ്തോത്രം എന്നിങ്ങനെ അനേകം ഗ്രന്ഥങ്ങളും രചിച്ചതായി അറിയുന്നുണ്ട്.

ആനന്ദവർദ്ധനന്റെ സവ്യസാചിത്വത്തിൻകീഴിൽ സമാരംഭിച്ച ധ്വനിപ്രസ്ഥാനത്തിന്റെ ഉദ്ഘോഷകനെന്നനിലയിൽ അഭിനവഗുപ്തൻ ഭാരതീയരുടെ ബഹുമാനത്തെ ആർജ്ജിക്കുന്നു. ധ്വനിമാർഗ്ഗത്തിനു പിൽക്കാലത്തുണ്ടായ പ്രചാരവും പ്രസിദ്ധിയും ലഭിക്കുവാൻ പ്രേരകമായിത്തീർന്നത് അഭിനവഗുപ്തന്റെ ധിഷണാപാടവമാണെന്നു പറഞ്ഞാൽ അതിൽ പക്ഷാന്തരത്തിനവകാശമില്ല. ധ്വന്യാലോകത്തിന്റെ പ്രൌഢിയും ഗാംഭീര്യവും വ്യക്തമാക്കുന്നതു ലോചനവ്യാഖ്യാനത്തിന്റെ സന്നിധ്യത്തിലാണ്. 'കിംലോചനം, വിനാലോകോദ്യോതി' എന്ന് അഭിനവഗുപ്തൻ പറഞ്ഞിട്ടുള്ളതു പരമാർത്ഥമത്രെ!

ശാസ്ത്രരീതിയിൽ നോക്കുമ്പോൾ വിചിത്രമായി തോന്നാവുന്ന അഭിപ്രായങ്ങൾ പലതും വിമർശകർ പുറപ്പെടുവിക്കുന്നുണ്ടല്ലോ. രാമായണത്തിലെ ബാലകാണ്ഡത്തിൽ ഏതാനുംഭാഗവും ഉത്തരകാണ്ഡം മുഴുവൻതന്നെയും വാൽമീകി രചിച്ചതല്ല; കുമാരസംഭവത്തിൽ ആദ്യത്തെ എട്ട് സർഗ്ഗം മാത്രമാണ് കാളിദാസവിരചിതമായിട്ടുള്ളത്; ഭാരതീയ നാടകപ്രസ്ഥാനം ഗ്രീസിൽനിന്നും രൂപമെടുത്തതാണ്; ഇവ ചില ലീലാവിലാസങ്ങൾ മാത്രമാണ്. സഹൃദയലോകം ചിലതെല്ലാം സ്വീകരിച്ചിട്ടുമുണ്ട്. ധ്വന്യാലോകത്തിലെ കാരികയുടേയും വൃത്തിഗ്രന്ഥത്തിന്റേയും കർതൃത്വം രണ്ടാളുകൾക്കോ, ഒരാളിനോ? വിമർശകലോകത്തെ ആകർഷിച്ചിട്ടുള്ള മറെറാരു കഴഞ്ചപ്രശ്നമാണിത്. ബാംബെയിൽനിന്നും ആദ്യമായി ധ്വന്യാലോകം മുദ്രണംചെയ്തു പ്രസിദ്ധപ്പെടുത്തിയ പണ്ഡിത ദുർഗ്ഗാപ്രസാദ്ശാസ്ത്രിയാണ് ഈ പ്രശ്നത്തിന്റെ ഉപജ്ഞാതാവ്. അദ്ദേഹത്തെത്തുടർന്ന് ശ്രീ. എസ്. കെ. ഡേ, മഹാമഹോപാധ്യായ പി. വി. കാനേ മുതലായവർ ദ്വൈതവാദത്തെ അംഗീകരിച്ച് സയുക്തികം സ്ഥാപിക്കയും ചെയ്തിട്ടുണ്ട്.

സംസ്കൃതസാഹിത്യവിമർശഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ കാരികകാരം, അവയുടെ വ്യാഖ്യാനരൂപമായ വൃത്തി, ദൃഷ്ടാന്തശ്ലോകങ്ങൾ എന്നരീതിയിലും, തർക്കം, മീമാംസ തുടങ്ങിയ ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ കാരിക, വൃത്തി, എന്നരീതിയിലും ഗ്രന്ഥങ്ങൾ സമ്പ്രദായസിദ്ധങ്ങളാണ്. കാരികകളുടേയും വൃത്തിഗ്രന്ഥത്തിന്റേയും കർത്താവ് ഒന്നാണോ രണ്ടാണോ എന്ന പ്രശ്നം ഉദയംചെയ്യുന്നേയില്ല. തർക്കശാസ്ത്രത്തിൽ ഒരു പ്രകരണഗ്രന്ഥമാണ് സിദ്ധാന്തമുക്താവലി. അതിൽ കാരികകളുടേയും വൃത്തിയുടേയും കർത്താവു വിശ്വനാഥന്യായപഞ്ചാനനൻ മാത്രമാണ്. കാരികകളെ വ്യാഖ്യാനിക്കയും കൂടുതൽ വിഷയങ്ങൾ പ്രതിപാദിക്കയും ചെയ്യു

കയെന്നതാണ് വൃത്തിഗ്രന്ഥത്തിന്റെ ഉദ്ദേശം. ഭാമഹന്റെ കാവ്യാലങ്കാരം, വാമനന്റെ കാവ്യാലങ്കാരസൂത്രം, മുതലായ കാവ്യവിമർശഗ്രന്ഥങ്ങളിലും ഈ സമ്പ്രദായംതന്നെയാണ് കാണുന്നതു്. എന്നിരുന്നാലും ധ്വന്യാലോകത്തിലെ കാരികാകാരനും വൃത്തികാരനും ഒരാൾതന്നെയാണോ എന്ന പ്രശ്നം വളരെ ഗൗരവത്തോടെ ഉന്നയിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അതിനെത്തുടർന്ന് ധ്വന്യാലോകത്തിനു് വേറൊരു പേരുണ്ടായിരുന്നുവെന്നും, കാരികാകാരനു് 'സഹൃദയൻ' എന്നൊരു ശിഷ്യൻ ഉണ്ടായിരുന്നെന്നും അയാളുടെ പ്രീതിയ്ക്കായിട്ടാണ് കാരികകൾ രചിച്ചിട്ടുള്ളതെന്നും അടിപ്രായങ്ങൾ പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. മഹാമഹോപദ്ധ്യായ ശ്രീ. പി. വി. കാനേ, അദ്ദേഹം പ്രസിദ്ധീകരിച്ച സാഹിത്യദർപ്പണത്തിന്റെ മുഖവുരയിൽ കാരികാകാരവൃത്തികാരവിഷയത്തെക്കുറിച്ചു് സവിസ്തരം പ്രതിപാദിച്ചു് ഇപ്രകാരമൊരു നിഗമനത്തിലെത്തിച്ചേരുന്നുണ്ട്:

"It is difficult to give a decisive opinion in the midst of conflicting views between the locana on the one hand and Pratiharenduraja, Mahimabhatta and Ksmendra on the other.....At present I feel inclined to hold (though with hesitation)that the locana is right and that Pratiharenduraja,Mahimabhtta, Ksemendr a and others had notthe correct tradition before them

ധ്വന്യാലോകത്തിൽ ആദ്യത്തെ കാരികയിൽ നാലാമത്തെ വരിയാണ്: തേന ബ്രൂമസ്സഹൃദയമനഃ പ്രീതയേ തത്സ്വരൂപം' എന്നു്. ഇതിന്റെ വ്യാഖ്യാനം വൃത്തിയിൽ "തേനഏവംവിധാസുവിമതിഷ്വസ്ഥിതാസു സഹൃദയമനഃപ്രീതയേതത്സ്വരൂപംബ്രൂമഃ"

എന്ന കാണാം. 'സഹൃദയമനഃപ്രീതയെ' എന്നതിനെയും ബ്രൂമഃ എന്നതിനേയും പിന്നീട്ടും വ്യാഖ്യാനിക്കുന്നഃ പ്രസിദ്ധവ്യവഹാരം ലക്ഷ്യതാം സഹൃദയാനാമാനന്ദൊ മനസി പ്രതിഷ്ഠാം ലഭതാമീതി പ്രകാശ്യതെ, എന്നു്.

ആനന്ദവർദ്ധനനാണു് വൃത്തികാരൻ എന്നതിനു് അക്ഷേപവിസംവാദമില്ല. കാരികാകാരന്റെ ശിഷ്യനായിരുന്ന അദ്ദേഹം എന്നും അദ്ദേഹത്തിനു് സഹൃദയനെന്നൊരു പേരുണ്ടായിരുന്ന എന്നും അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രീതിക്കായിട്ടാണു് കാരികയെഴുതിയതെന്നുമാണു് പ്രതിപക്ഷാശയം. ഈ ഭാഗത്തിനുള്ള ലോചനം നോക്കുക:.... ....'ആനന്ദഇതി ചഗ്രന്ഥകൃതൊനാമ; തേനസഏവാനന്ദവർദ്ധനാചാര്യഃ ഏതച്ഛാസ്ത്രദ്വാരേണ സഹൃദയഹൃദയേഷു പ്രതിഷ്ഠാം, ദേവതായതനാദിവത് അനശ്വരീം സ്ഥിതിം ലഭതാം സിദ്ധിംഗച്ഛതിതിഭാവഃ .... തഥാമനസിപ്രതിഷ്ഠാമിതി, ഏവംവിധസ്യ മനസഃ, സഹൃദയചക്രവർത്തീഫലപ്രാപ്തിഃ ഗ്രന്ഥകൃദിതിഭാവഃ; യഥാ 'യുഷ്മൽപ്രതിഷ്ഠാ പരമാർജ്ജനസ്യ' ഇതി.....ഏവം ഗ്രന്ഥകൃതഃ കവേഃ ശ്രോതുശ്ച മുഖ്യം പ്രയോജനമുക്തം.

തേനബ്രൂമഃ സഹൃദയമനഃ പ്രീതയെ തത്സ്വരൂപം എന്ന വാക്യംകൊണ്ടു്, ഗ്രന്ഥകാരനും, കവിക്കും, സഹൃദയനും ഉണ്ടാകുന്ന മുഖ്യമായ പ്രയോജനമാണു് പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതെന്നു അഭിനവഗുപ്തൻ അഭിപ്രായപ്പെട്ടുന്നു. ''പ്രയോജനമനുദ്ദിശ്യനമന്ദൊപി പ്രവർത്തതെ' എന്നാണല്ലൊ നിയമം. ഗ്രന്ഥകാരനും, സഹൃദയനും കവിക്കുമുള്ള പ്രധാനമായ പ്രയോജനത്തെ പ്രതിപാദിക്കുമ്പോൾ കാരികയുടേയും വൃത്തിയുടേയും കർത്താക്കൾ രണ്ടുപേരാണെന്നു് അഭിനവഗുപ്തനു് വിശ്വാസമുണ്ടെങ്കിൽ ''ഗ്രന്ഥകൃത'' എന്നു് വൃത്തികാരനായ ആനന്ദവർദ്ധനനെമാത്രം അദ്ദേഹം പരാമർശിക്കുമോ? ആനന്ദവർദ്ധനനു് മാത്രമെ അനശ്വരമായ സിദ്ധി കിട്ടുകയുള്ളോ? നിശ്ചയമായും കാരികാ

കാരനും വൃത്തികാരനും ഒന്നാണെന്നുള്ള അഭിപ്രായത്തോടുകൂടിയാണു് വിമർശകശിരോമണിയായ അഭിനവഗുപ്താചാര്യൻ 'ഗ്രന്ഥകൃത്' എന്നു് ഏകവചനാന്തമായി പ്രയോഗിച്ചിട്ടുള്ളതു്.

മാത്രമല്ല; കാരികാകാരൻ ഭിന്നനാണെന്നു വാദിക്കുന്ന പക്ഷം "ആനന്ദേ മനസി ലബ്ധാം പ്രതിഷ്ഠാം" എന്ന ധ്വന്യാലോകത്തിലെ പംക്തിയിൽനിന്നു് തന്റെ ഗുരുവായ കാരികാകാരനെ മറന്നു് പ്രതിഷ്ഠ മുഴുവനും തനിക്കു കിട്ടണം എന്ന ദുരാഗ്രഹത്തോടുകൂടി 'സഹൃദയഭക്തവൃത്തി'യായ ആനന്ദവർദ്ധനൻ വൃത്തി രചിച്ചു എന്നും പറയേണ്ടിവരുന്നു

ശ്രുത്വാഭിനവഗുപ്താഖ്യാത്

സാഹിത്യം ബോധവാരിധേ:

എന്നു പറയുന്ന അഭിനവഗുപ്തന്റെ ശിഷ്യനായ ക്ഷേമേന്ദ്രൻ കാരികാകാരനും വൃത്തികാരനും ഒന്നാണെന്നു പറയുന്നു. അഭിനവഗുപ്തന്റെ അഭിപ്രായം ക്ഷേമേന്ദ്രൻ ശരിയായി മനസ്സിലാക്കാതെയാണു് ഇപ്രകാരം പറഞ്ഞതെന്നുഹിക്കാൻ എന്തു ന്യായമാണുള്ളതു്? 'ശ്രുത്വാ' എന്ന പദത്തിനു് നേരിട്ടു് ഗുരുമുഖമായി അദ്ധ്യയനം ചെയ്തിട്ടു്, എന്നാണല്ലൊ അർത്ഥം. അഭിനവഗുപ്താചാര്യൻ സ്വസിദ്ധാന്തങ്ങളെ ശിഷ്യനെ ധരിപ്പിച്ചില്ല എന്ന ആധുനികന്മാരുടെ വാദം എത്രത്തോളം സ്വീകാര്യമായിരിക്കും? ലോചനവ്യാഖ്യാനത്തിൽ കാണുന്നതും കൂട്ടരുതും തത്ത്വങ്ങൾ നേരിട്ടു പഠിപ്പിക്കുമ്പോൾ പറഞ്ഞുകൊടുപ്പാൻ കഴിഞ്ഞിരിക്കണമല്ലൊ.

ധ്വന്യാലോകത്തിൽ കാരികയും വൃത്തിയും തമ്മിൽ പലസ്ഥലത്തും ഇടകലർന്നു കിടക്കുകയാണെന്നും, അതുകൊണ്ടു് ക്ഷേമേന്ദ്രൻ ധ്വനികാരന്റെ പേരിൽ ഉദ്ധരിച്ചിട്ടുള്ള ഇപ്പോഴത്തെ വൃത്തിഗ്രന്ഥഭാഗങ്ങളെല്ലാംതന്നെ കാരികകളിൽ അന്തർഭവിക്കുന്നതുണെന്നും അതുകൊണ്ടു് ക്ഷേമേന്ദ്രൻ കാരികാകാരനും

വൃത്തികാരനും രണ്ടാളാണെന്നു പറയുന്നില്ല എന്നവാദം ചിന്ത്യമാണെന്നും മി. എൻ. ഗോപാലപിള്ള അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു.

സ്വച്ഛന്ദകേസരിണഃ എന്ന മംഗളശ്ലോകം വൃത്തികാരവിരചിതമാണെന്നു ലോചനത്തിൽനിന്നും കാണാവുന്നതാണു്. അതിനെത്തുടർന്നു വരുന്ന കാവ്യാസ്വാത്മാധ്വനിരിതി—എന്ന ശ്ലോകവും വൃത്തികാരവിരചിതമായിരിക്കണമെന്നും അദ്ദേഹം അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു അത്ഥസ്സൂചനശ്ലോക്യഃ എന്നു കാരികയാണു് പ്രതിപാദ്യവിഷയാൻമുഖമായിരിക്കുന്നതെന്നും, ഈ രീതിയിലാണു് ശാസ്ത്രഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ കാരികകൾ തുടങ്ങുന്നതെന്നും, പ്രസ്തുത കാരികയും മറെറല്ലാ കാരികകളും അനുഷ്ടുപ്പ്വൃത്തത്തിലാണെന്നും, ആദ്യത്തെ കാരികയിൽ വൃത്തം മാറിയിരിക്കുന്നു എന്നുമാണദ്ദേഹം പറയുന്നതു്. പക്ഷെ—"നനുധ്വനിസ്വരൂപം ബ്രൂമഃ" ഇതി പ്രതിജ്ഞായ വാച്യപ്രതീയമാനാഖ്യൗഭേദാവ സ്തുതിവ്യാഖ്യാഭിധാനെ കാസംഗതിഃ കാരികായാഃ ഇത്യാശംക്യ എന്നിത്യാദി ലോചനഭാഗം കാവ്യസ്യാത്മാധ്വനിഃ എന്ന പദ്യത്തെ കാരികയിൽ ഉൾപ്പെടുത്തുന്നതായി കാണാം.

ഒന്നാം ഉദ്യോതം

പ്രതീയമാനാത്മസദ്ഭാവ സമർത്ഥനവും ധ്വനിസ്വരൂപ നിർവചനവുമാണ് ഒന്നാമുദ്യോതത്തിലെ പ്രധാന വിഷയങ്ങൾ. വ്യംഗ്യമുഖേനയും വ്യംജകമുഖേനയും ധ്വനിവിവേചനം യഥാക്രമം രണ്ടിലും മൂന്നിലും, നാലാമുദ്യോതത്തിൽ ധ്വനിതത്ത്വപ്രകാശനംകൊണ്ട് കവിക്കും സഹൃദയനും ഉള്ള പ്രയോജനം, എന്നിങ്ങനെ നാലുദ്യോതങ്ങളാണ് ധ്വന്യാലോകഗ്രന്ഥത്തിലുള്ളത്.

പത്തൊൻപതു കാരികകളടങ്ങിയ ഒന്നാമുദ്യോതത്തിൽ ആദ്യത്തെ കാരിക ധ്വന്യാലോകഗ്രന്ഥം രചിക്കാനിടയാക്കിയ ചുറ്റുപാടുകളേയും, രണ്ടുമുതൽ പന്ത്രണ്ടുവരെകാരികകളും പ്രതീയമാനാത്മസദ്ഭാവത്തേയും പ്രതിപാദിക്കുന്നു. ധ്വനിസ്വരൂപ നിരൂപണമാണ് പതിമൂന്നാമത്തെ കാരികയിൽ. ശേഷമുള്ള ആറു കാരികകളും ഭാക്തവാദഖണ്ഡനപരങ്ങളാണ്. *

സാമാന്യമായി നാലുദ്യോതങ്ങളിലേയും, വിശിഷ്യ ഒന്നാമുദ്യോതത്തിലേയും പ്രധാന വിഷയങ്ങളുടെ ഒരു സംഗ്രഹമാണ് ആദ്യത്തെക്കാരിക:

കാവ്യസ്യാത്മാ ധ്വനിരിതി ബുധൈർയ്യസ്സമാമ്നാതപൂർവ്വ:
തസ്യാഭാവം ജഗദുരപരെ ഭാക്തമാഹുസ്തമന്യെ
കേചിദ്വാചാം സ്ഥിതമവിഷയേ തത്ത്വമൂചുസ്തദീയം
തേന ബ്രൂമസ്സഹൃദയമന:പ്രീതയേ തത്സ്വരൂപം.

ധ്വനി കാവ്യാത്മാവെന്നു് കാവ്യതത്ത്വജ്ഞന്മാർ നന്നായി പ്രകാശിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതാണു്. രാമായണ മഹാഭാരതാദികാവ്യങ്ങളും ഈ സിദ്ധാന്തത്തെ ദൃഢപ്പെടുത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. എന്നിരുന്നാലും ധ്വനിയെന്നൊന്നു് കാവ്യത്തിലെങ്ങുമില്ലെന്നു്, യമകം, അനുപ്രാസം, ഉപമ, ഉൽപ്രേക്ഷ മുതലായ അലങ്കാരങ്ങളെക്കൊണ്ടും, വൈദർഭീ, ഗൗഡീ, പാഞ്ചാലീ എന്നു രീതികളെക്കൊണ്ടും മാത്രം ശ്ലഷ്ടമായ രീതിയിൽ പദ്യം വാത്തെടുക്കുന്നതാണു് കവികർമം വാദിക്കുന്നു. ഇവരാണു് അഭാവവാദികൾ. രണ്ടാമതൊരു കൂട്ടർ ലക്ഷണാവാദികളാണു്. ശബ്ദത്തെ സാധാരണ അതിന്റെ മുഖ്യമായ അർത്ഥത്തിലും ചിലപ്പോൾ അമുഖ്യമായ അർത്ഥത്തിലും രണ്ടുകൂടെ പ്രയോഗിക്കാറുണ്ടു്. മുഖ്യാർത്ഥം സാധാരണ സങ്കേതത്തിൽനിന്നും ലഭിക്കുന്നതാണു്. ബാക്കി എല്ലാത്തരത്തിലുമുള്ള അർത്ഥവും അമുഖ്യം, ഭാക്തം അഥവാ ലാക്ഷണികം ആണു്. ജലജം എന്ന പദത്തിനു് 'വെള്ളത്തിലുണ്ടാകുന്നതു്' എന്നു മുഖ്യാർത്ഥം. 'താമര'യെന്നതു് ലാക്ഷണികം. ഭാക്തവാദികളായ ഇവർ ധ്വനിയെ ലക്ഷണയിൽ ഉൾപ്പെടുത്തുന്നു. ധ്വനിയെന്നൊരു വസ്തു കാവ്യത്തിലുണ്ടെങ്കിൽത്തന്നെ അതു് പ്രസിദ്ധമായ അലങ്കാരാദികളിലോ, ലക്ഷണയിലോ അന്തർഭവിക്കാത്തതുകൊണ്ടും, അതു മനസ്സിലാക്കി നിരൂപണം ചെയ്യുവാൻ സാധിക്കാത്തതുകൊണ്ടും, അനിർവചനീയമാണെന്നു പറയുന്നു മൂന്നാമതൊരുകൂട്ടർ.

ഇപ്രകാരം കാവ്യകല അലങ്കാരാദികളിലൂടെ, ശ്ലഷ്ട-പദ്യരചനയിലൂടെ, അധഃപതിച്ചു. കാവ്യത്തിനും ശരീരത്തിനെന്നപോലെ കടകകങ്കണാദ്യലങ്കാരങ്ങളേക്കാൾ അതിപ്രധാനവും സാരഭൂതവുമായി ഒരാത്മാവു്, ഒരു ചൈതന്യമുണ്ടെന്നുള്ള

തത്ത്വം വിസ്മരിക്കപ്പെട്ടു. സൽക്കവികളൊ, സൽക്കാവ്യങ്ങളൊ ഇല്ലാതായി. 'കാവ്യാലാപാംശ്ചവർജ്ജയേത്' എന്ന മട്ടാ വാക്യം ഉയരുകയുംചെയ്തു. ഈ ചുറ്റുപാടുകളാണ് ധ്വന്യാ ലോകഗ്രന്ഥരചന ആവശ്യമാക്കിത്തീർത്തു. കാവ്യകല കേവലം കൃത്രിമതയിലേക്കു അധഃപതിച്ചു് ഉയരുവാൻ മാർഗ്ഗമൊന്നമി ല്ലാതെ പിടക്കുമ്പോഴാണ് അതിനെ ആ അവശതയിൽനിന്നും ഉദ്ധരിക്കുവാനെന്നോണം സഹൃദയചക്രവർത്തിയായ ആനന്ദവർ ദ്ധനൻ ധ്വന്യാലോകഗ്രന്ഥവുമായി മുന്നോട്ടു വന്നതു്. തന്നെ ഏൽപ്പിച്ച കൃത്യം നിർവ്വഹിക്കുന്നതിൽ അദ്ദേഹം എത്ര കണ്ടു് വിജയശ്രീലാളിതനായി എന്നു് പറയേണ്ടതു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ ആനന്തരകാലികന്മാരാണ്. ധ്വന്യാലോകത്തിനുശേഷം എത്ര യെത്രയോ കാവ്യവിശദഗ്രന്ഥങ്ങൾ സംസ്കൃതത്തിലുണ്ടായി ട്ടുണ്ട്. പക്ഷെ, ധ്വന്യാലോകത്തിനു് വിനീതമായ നമസ്കൃതി നല്കാത്ത ഒരു ഗ്രന്ഥവും പ്രസിദ്ധി നേടിയിട്ടില്ല. ആഹലയ കവികളുടേയും വിമർശകരുടേയും ഏറ്റവും ആധുനികങ്ങളായ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ പഠിക്കുന്നവർക്ക് ആനന്ദവർദ്ധനന്റെ വിമർശന പദ്ധതി അഭിമാനാർഹമായിത്തോന്നും.

ലോകസാഹിത്യം ആരായുന്നവക്കെല്ലാം കാവ്യത്തിനും കാവ്യവിമർശനത്തിനും ഉന്നമനവും അധഃപതനവും ഉണ്ടാവുക യെന്നതു് സഹജമാണെന്നു വ്യക്തമാകുന്നതാണ്. സംസ്കൃത കാവ്യവിമർശനത്തിനും കാവ്യത്തിനും അപ്രകാരമൊരു അധഃപ തനം ആനന്ദവർദ്ധനന്റെ കാലത്തുണ്ടായി. അതിൽനിന്നും അവയെ ഉയർത്തുവാനായി അദ്ദേഹം വളരെ പരിശ്രമിച്ചു; പരി ശ്രമം വിജയിക്കുകയുംചെയ്തു. പാശ്ചാത്യ സാഹിത്യത്തിലും ഈമാതിരി ഉയർച്ചയും താഴ്ചയും പഴയകാലംമുതൽക്കേ ഉണ്ട്. പ്ലേറോ അദ്ദേഹത്തിന്റെ 'റിപ്പബ്ലിക്കി'ൽനിന്നും കവിക

ളെയെല്ലാം കൊള്ളരുതാത്തവരായി നിഷ്കാസനം ചെയ്തു. ഇംഗ്ലണ്ടിൽ അതിപ്രതിഭാശാലിയായ ഷേക്സ്പിയരുടെ കാലത്തു 'പ്യൂരിട്ടൻ' വർഗ്ഗക്കാർ സാമാന്യേന കാവ്യലോകത്തെ മുഴവനും, പ്രത്യേകിച്ചു നാടകങ്ങളെയും, ശക്തിയായി എതിർത്തു. സ്റ്റീഫൻഗോസ്സൺ എന്ന ഒരു വ്യക്തിയുടെ എതിർപ്പുകൾക്കു മറുപടിയായിട്ടാണു സർ ഫിലിപ്പ് സിഡ്നി അദ്ദേഹത്തിന്റെ 'Defence of Poesy' എന്ന ഗ്രന്ഥം രചിച്ചതെന്നു പറയപ്പെടുന്നു. ഏതായാലും പ്യൂരിട്ടൻ വർഗ്ഗക്കാരുടെ പ്രതിഷേധം കൊണ്ടു ഇംഗ്ലണ്ടിൽ കുറേക്കാലത്തേക്കു നാടകവേദികളും പരിപൂർണ്ണമായി അസ്തമിച്ചുപോകുകതന്നെ ചെയ്തു.

നല്ല കവികൾക്കു പ്രോത്സാഹനമില്ലാതാകുമ്പോൾ നല്ല കാവ്യങ്ങളസ്തമിച്ചുപോകുന്നെന്നു മാത്രമല്ല, കുകവികൾ കൂടുകയും ചെയ്യുന്നു. പ്രതിഭയില്ലാത്ത ശ്രോത്രിയന്മാർ കാവ്യം രചിച്ചാൽ 'ഏച്ചുകെട്ടിയാൽ മുഴച്ചുനിൽക്കുന്നതു'പോലെയാകും. ആ അവസ്ഥ സംസ്കൃത കാവ്യത്തിനുണ്ടായി. ഇതുതന്നെയാണു പാശ്ചാത്യസാഹിത്യങ്ങളിലും കണ്ടുവരുന്നതു്. ഗുണാലങ്കാരവിശദീകരണനിപുണന്മാരായിത്തീർന്ന ഭാരതത്തിൽ അലങ്കാരശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ. ഭരതന്റെ നാലലങ്കാരങ്ങൾ അപ്പയ്യദീക്ഷിതരുടെ കാലം വന്നപ്പോഴേക്കും ഒരുനൂറിരുപ്പതോളം ആയി വർദ്ധിച്ചുകഴിഞ്ഞു. തരിവളകളും തങ്കച്ചിലമ്പുകളും പോലെ അഴിച്ചു മാറിവെക്കാവുന്നവയും ആവശ്യപ്പെടുമ്പോൾ ഉപയോഗിക്കാവുന്നവയും ആയി.

പാശ്ചാത്യ സാഹിത്യത്തിൽ അലങ്കാരങ്ങളുടേയും ശബ്ദങ്ങളുടേയും പ്രയോഗപരിശീലനത്തിനായിത്തന്നെ അനേകം

ഗ്രന്ഥങ്ങൾ പ്രാചീനകാലംമുതൽക്കേ രചിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. അവയിൽ പ്രധാനമായ ഒന്നാണ് കിൻറിലിയൻറെ 'Institutes of Oratory' എന്ന ഗ്രന്ഥം. ആംഗലസാഹിത്യത്തിൽജാർജ് പുട്ടൻഹാമിൻറെ 'Arte of Engilsh Poesie' എന്ന ഗ്രന്ഥവും ശബ്ദങ്ങളുടേയും അലങ്കാരങ്ങളുടേയും വിന്യാസവിശേഷ പരിശീലനത്തിനായിട്ടുള്ളതാണ്. ക്ഷേക്സ്പിയരുടെ കാലത്തു് ഇംഗ്ലണ്ടിൽ കവികൾ സ്തുതിപാഠകരായിരുന്നെന്നും, പദബാഹുല്യമല്ലാതെ അവരുടെ പദ്യങ്ങളിൽ യാതൊരു കഴമ്പുമുണ്ടായിരുന്നില്ലെന്നും വിമർശകർ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. എലിസബത്തു് റാണിയുടെ കാലത്തുണ്ടായ സോണറുകൾ മിക്കവാറും ഈ രീതിയിലുള്ളവയാണ്. അലങ്കാരപ്രയോഗങ്ങളിലും കാവ്യലോകം അധഃപതിച്ചിരുന്നു. 'rosy Cheeks', 'pearly lips' ഇവയെല്ലാം എല്ലാവരെയും പോലെ കവികളാക്കി; നൈസർഗ്ഗികതയും നഷ്ടമാവുകയും ചെയ്തു. ഈ അധഃപതനത്തിൽനിന്നുമാണ് ഷേക്സ്പിയർ, ഡാൺ, മുതലായവർ കാവ്യത്തെ രക്ഷിച്ചതു്. പക്ഷെ, കവിതയുടെ ഗാനാത്മകതയും എന്നെന്നേക്കുമായി നഷ്ടപ്പെട്ടു. * അലങ്കാരങ്ങളേയും അകറ്റി

---

* The divorce of lyric poetry from music was perhaps the greatest revolution that has ever occurred in Eglish Poetry. It began to take place during a period when two powerful influences were at work on our literature: one of these was the disillusionment, ...; the other was the proscribing of the theatre by the puritans ....."

The Poet's Image: C. Day Lewis.

Jonathan Cape, London 1947.

വെയ്ക്കാവുന്ന വസ്തുക്കളായി പാശ്ചാത്യവിമർശകർ കരുതിയിരുന്നു. ഇരുന്നൂറിയൻപതോളം അലങ്കാരങ്ങൾവരെ കണ്ടുപിടിച്ച രസികന്മാരുണ്ട്. *

അലങ്കാരങ്ങളെ കൃത്രിമവിലാസങ്ങൾ മാത്രമായിട്ടും കാവ്യകലയെ ഒരു തമാശയായിട്ടും ഭാരതത്തിലെന്നപോലെ പാശ്ചാത്യരാജ്യങ്ങളിലും കരുതിയിരുന്നു. ഇതിനെതിരായി അവിടെ സിഡ്നി, കോൾറിഡ്ജ്, ഷെല്ലി, മുതലായവരെന്നപോലെ ഭാരതത്തിലും ആനന്ദവർദ്ധനൻ, അഭിനവഗുപ്തൻ, ക്ഷേമേന്ദ്രൻ മുതലായവരും യുദ്ധംചെയ്ത് കാവ്യത്തെ അതിന്റെ ഉൽഭവസ്ഥാനമായ വികാരരംഗത്തിലേക്ക് നയിച്ചു. രസധ്വനി കാവ്യാത്മാവെന്ന് ഉൽഘോഷിക്കുന്ന ആനന്ദവർദ്ധനനും, 'Images however beautiful ..... do not of themselves characterize the poet. They become proofs of original genius only as far as they are modified by a predo minant passion' എന്നെഴുതുന്ന കോൾറിർഡ്ജും ഒരേ ആശയംതന്നെയാണ് വിശദീകരിക്കുന്നതു്.

---

* "Many have been the attempts at reducing all the minutely sub-divided figures – some two hundred and fifty in ambitions lists – into two or three categories. A division into 'sound figures and sense figures. Schemes and tropes. Anotherattempt separates figures of speech(Verbal figures) from figures of thought. "Theory of Literature: Austen Warren. Image, Metaphor, Myth and Symbol; Jonathan Cape London 1949.

അഭാവവാദികളിൽതന്നെ മൂന്നു അവാന്തരവിഭാഗക്കാരുണ്ട്. ''സുന്ദരശബ്ദാർത്ഥസ്വരൂപമായ കാവ്യത്തിനു് ശോഭാകാരികളായിട്ടുള്ളവ ഗുണാലങ്കാരങ്ങളത്രേ! അവയല്ലാതെ ഗണനിയമായി മറെറാന്നില്ല'' എന്നു് അഭിപ്രായപ്പെടുന്നവർ ഒന്നു്. ''ഞങ്ങളും ഗണിക്കാത്ത അംശം ശോഭയെ നല്കുന്നില്ല'' എന്നു് പറയുന്നവർ രണ്ടു്. ''ശോഭാകാരിയാണെന്നു വരികയാണെങ്കിൽ അതു് ഞങ്ങളും ഗണിച്ചിരിക്കുന്ന ഗുണത്തിലോ അലങ്കാരത്തിലോ അന്തർഭവിക്കും. വേറൊരു നാമധേയം നല്കുന്നതിൽ ഒരു വിശേഷവുമില്ല'' ഇങ്ങനെ പ്രസ്താവിക്കുന്നവർ മൂന്നു്. ഈ മൂന്നു് അഭിപ്രായങ്ങളേയും ആനന്ദവർദ്ധനൻ നിരൂപണംചെയ്തു ഖണ്ഡിച്ചു് സ്വമതം സ്ഥാപിക്കുന്നു.

അഭാവവാദികളും മൂന്നു തരക്കാരാണെന്നു് കഴിഞ്ഞ ഖണ്ഡികയിൽ പ്രസ്താവിച്ചല്ലോ. അവരിൽ ഓരോരുത്തരുടേയും മതങ്ങളും എന്തെല്ലാമാണെന്നു് നമുക്കു പരിശോധിയ്ക്കാം.

1) സുന്ദരശബ്ദാർത്ഥസ്വരൂപമായ കാവ്യത്തിനു് ശോഭാകാരികളായിട്ടുള്ളവ ഗുണാലങ്കാരങ്ങളാണു്. അവയല്ലാതെ ഗണനിയമായി മറെറാന്നില്ല.

ശബ്ദവും അർത്ഥവുമാണു് കാവ്യശരീരം. ശബ്ദവും അർത്ഥവും ധ്വനിയല്ല. ശബ്ദാർത്ഥങ്ങൾക്കു് ചാരുത്വം യാതൊന്നു കൊണ്ടുണ്ടാകുന്നുവോ അതിനെയാണു് ധ്വനിയെന്നു് പറയുന്നതെങ്കിൽ അതും ശരിയല്ല. ഈ ചാരുത്വം രണ്ടുവിധത്തിലാണു്. സ്വരൂപമാത്രനിഷ്ഠമായ ചാരുത്വവും സംഘടനാശ്രിതമായ ചാരുത്വവും. ശബ്ദങ്ങൾക്കു സ്വരൂപമാത്രനിഷ്ഠമായ ചാരുത്വം യമകം അനുപ്രാസം മുതലായ ശബ്ദാലങ്കാരങ്ങളിൽനിന്നുമാണു്; സംഘടനാശ്രിതമായ ചാരുത്വം ശബ്ദഗുണങ്ങളിൽനിന്നും. അർത്ഥത്തിനു് സ്വരൂപമാത്രനിഷ്ഠമായ ചാരുത്വം ഉപമ, ഉത്പ്രേക്ഷ മുതലായ അലങ്കാരങ്ങളിൽനിന്നും സംഘടനാശ്രിതമായ ചാരുത്വം അർത്ഥഗുണങ്ങളിൽനിന്നുമാണു്. അതുകൊണ്ടു ധ്വനി കാവ്യചാരുത്വത്തെ പ്രദാനംചെയ്യുന്നെങ്കിൽ അതു് ഗുണത്തിലോ അലങ്കാരത്തിലോ അന്തർഭവിയ്ക്കണം.

ധ്വനി ചാരുത്വഹേതുവാണു്, അതിനാൽ അതു് ഗുണാലങ്കാര വ്യതിരിക്തമല്ല എന്നു് സിദ്ധിയ്ക്കുന്നു.

ചാരുത്വഹേതുക്കളായ വൃത്തിരീതികളും ഗുണാലങ്കാരവ്യതിരിക്തങ്ങളാണെന്നു് ചില അലങ്കാരികന്മാർ പറയുന്നുണ്ടു്. ഉപനാഗരിക, പരുഷ, കോമള എന്നു മൂന്നു വൃത്തികളും വൈദർഭി, ഗൌഡി, പാഞ്ചാലി എന്നു മൂന്നു രീതികളും അവർ അംഗീകരിയ്ക്കുന്നു. എന്നാൽ വൃത്തിരീതികളും ഗുണാലങ്കാരവ്യതിരിക്തങ്ങളല്ല. വൃത്തിശബ്ദത്തിന്റെ വ്യുൽപത്തിതന്നെ ''വർത്തന്തേ അനുപ്രാസഭേദാ: അസു—ഇതി വൃത്തയ: എന്നാണു്. ദീപ്തവും മസൃണവും, മദ്ധ്യമവുമായ വർണ്ണനയ്ക്കു സമുചിതമായ പരുഷത്വം ലളിതത്വം മധ്യമത്വം ഇവയുടെ വിവേചനത്തിനായി സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ള മൂന്നു തരം അനുപ്രാസങ്ങളാണു് ഉപനാഗരിക, പരുഷ, കോമള എന്നു മൂന്നു വൃത്തികളും. അതിനാൽ വൃത്തികളും അനുപ്രാസജാതികളുംതന്നെയാണു്. വൈദർഭി, ഗൌഡി, പാഞ്ചാലി എന്ന രീതികളും മാധുര്യാദിഗുണങ്ങളിൽ അന്തർഭവിച്ചുപോകുന്നു. മേൽ പറഞ്ഞ കാരണങ്ങളാൽ വൃത്തിരീതികളും ഗുണാലങ്കാരവ്യതിരിക്തങ്ങളല്ലെന്നാണു് ഇക്കൂട്ടർ വാദിക്കുന്നതു്. ഇപ്രകാരം ധ്വനി ശബ്ദവുമല്ല, അർത്ഥവുമല്ല. അതിനാൽ അതു് ചാരുത്വസ്ഥാനമല്ല ഗുണാലങ്കാരവ്യതിരിക്തമായതുകൊണ്ടു് ചാരുത്വഹേതുവുമല്ല. ധ്വനിയ്ക്കു് കാവ്യത്തിലെന്താണു് സ്ഥാനമെന്നു് അവർ ചോദിയ്ക്കുന്നു.

2) ''ഞങ്ങളും ഗണിയ്ക്കാത്ത അംശം ശോഭയെ നല്കുന്നില്ല''

അഭാവവാദികളിൽ രണ്ടാമത്തെ പക്ഷക്കാരുടെ അഭിപ്രായമിതാണു്. സർവ്വസമ്മതമായ സാഹിത്യമാർഗ്ഗത്തിനിന്നു് ഭിന്നമായ സ്വരൂപത്തിനു് കാവ്യത്വമില്ലാത്തതിനാൽ ധ്വനി എന്നൊരു വസ്തുതന്നെ ഇല്ല. സഹൃദയന്മാരുടെ ഹൃദയത്തെ ആഹ്ലാദിപ്പിക്കുന്ന ശബ്ദാർത്ഥസമൂഹത്തിനെയാണു് കാവ്യമെന്നു പറയുന്നതു്. പ്രസിദ്ധമായ പ്രസ്ഥാനത്തെ ഉല്ലംഘിയ്ക്കുന്ന

ഒരു തത്ത്വത്തിനും സഹൃദയഹൃദയാഹ്ലാദകത്വമില്ല. അതിനാൽ ധ്വനിയില്ല.

3) ധ്വനി ശോഭാകാരിയാണെന്നുവരികിൽ അതു് ഞങ്ങളും ഗണിച്ചിരിയ്ക്കുന്ന ഗുണത്തിലോ അലങ്കാരത്തിലോ അന്തർഭവിയ്ക്കും. വേറൊരു നാമധേയം മാത്രം നല്കുന്നതിൽ ഒരു വിശേഷവുമില്ല.

അഭാവവാദികളിൽ മൂന്നാമത്തെ പക്ഷക്കാർ ഇങ്ങനെ പറയുന്നു. ധ്വനി കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവെന്നോ ജീവിതമെന്നോ തത്ത്വമെന്നോ പറയുമ്പോൾ അതു് കാവ്യത്തെ കമനീയമാക്കുന്നു എന്നാണല്ലോ മനസ്സിലാക്കേണ്ടതു്. കാവ്യത്തിനു് കാമനീയകത്വം നല്കുന്ന അലങ്കാരങ്ങളേയും ഗുണങ്ങളേയും ഭാമഹൻ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതിനുശേഷം ഉദ്ഭടൻ തുടങ്ങിയ അലങ്കാരികന്മാർ ഭാമഹൻ നിർദ്ദേശിച്ച അലങ്കാരങ്ങൾക്കും ഗുണങ്ങൾക്കും അവാന്തരഭേദങ്ങൾ കണ്ടുപിടിയ്ക്കുകയും അങ്ങനെ ഗുണാലങ്കാരപദ്ധതിയ്ക്കു വൈപുല്യമുണ്ടാകയും ചെയ്തു. ശബ്ദത്തിന്റേയും അർത്ഥത്തിന്റേയും വൈചിത്ര്യം പല പ്രകാരമായതുകൊണ്ടു് അതു് പ്രതിപാദനത്തിനു് വിധേയമല്ല.

ഈ മൂന്നു അഭാവവാദങ്ങളും പരസ്പരം ബന്ധമുള്ളവയാണു്. ഗുണാലങ്കാരവ്യതിരിക്തമായി കാവ്യത്തിനു് ചാരുത്വഹേതു ഒന്നും ഇല്ലെന്നും പ്രസിദ്ധ പ്രസ്ഥാന വ്യതിരിക്തമായ ധ്വനിയ്ക്കു കാവ്യശോഭാകാരിത്വമില്ലെന്നും ധ്വനി കാവ്യശോഭാഹേതുവാണെങ്കിൽ അതു ഗുണത്തിലോ, അലങ്കാരത്തിലോ അന്തർഭവിക്കും എന്നുമാണു് അഭിപ്രായഗതി. ആനന്ദവർദ്ധനന്റെ സമകാലികനായ മനോരഥൻ എന്നൊരു വിമർശകൻ അഭാവവാദികളുടെ കൂട്ടത്തിൽ ഉൾപ്പെട്ടിരുന്നതായി ധ്വന്യാലോകത്തിൽ ഒരു ശ്ലോകത്തിൽനിന്നു് സ്പഷ്ടമാകുന്നുണ്ടു്. ജയരഥൻ എന്നൊരു വിമർശകൻ അഭാവവാദം പന്ത്രണ്ടുതരത്തിലുണ്ടായിരുന്നതായി അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു.

ന്യായം, വ്യാകരണം, മീമാംസ എന്നീ മൂന്നു ശാസ്ത്രങ്ങളും പദപദാർത്ഥസംബന്ധവിചാരത്തിൽ ഭാരതത്തിനു് അഭിമാനകരമായ ഒരു സ്ഥാനം സമാർജ്ജിച്ചുവെച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഗദാധരഭട്ടൻ, ഖണ്ഡദേവൻ, നാഗേശഭട്ടൻ മുതലായവർ ശാബ്ദബോധമാർഗ്ഗത്തിൽ പ്രമാണികന്മാരാണു്. അവരുടെ സിദ്ധാന്തങ്ങളും ഇന്നും ബഹുജനസമ്മതങ്ങളാണു്.

ഭാക്തം, ലാക്ഷണികം, ഔപചാരികം, ഗൗണം ഈ പദങ്ങളെല്ലാം സമാനാർത്ഥകങ്ങളാണെന്നു് സാമാന്യമായി പറയാം. തന്നിൽ അന്തർലീനമായിരിക്കുന്ന ഒരു ശക്തികൊണ്ടാണു് ഒരു പദം അതിന്റെ അർത്ഥത്തെ വെളിവാക്കുന്നതു്. ഈ ശക്തിയെ ചിലർ വ്യാപാരമെന്നും മറ്റു ചിലർ വൃത്തിയെന്നും വ്യവഹരിക്കാറുണ്ടു്. അഭിധ, ലക്ഷണ എന്നു രണ്ടു വൃത്തികളുണ്ടെന്നു വാദിക്കുന്നവരാണു് നൈയ്യായികന്മാർ. താല്പര്യശക്തിയെന്നു് ഒരു ശക്തികൂടിയുണ്ടെന്നു് ഭാട്ടമീമാംസകർ പറയുന്നു. നാലാമതൊരു ശക്തി, വ്യംജനയെന്ന പേരിലുണ്ടെന്നു് കാവ്യതത്ത്വജ്ഞന്മാരും വാദിക്കുന്നു.

പദത്തിന്റെ പ്രസിദ്ധമായ അർത്ഥത്തെ മുഖ്യാർത്ഥമെന്നു പറയുന്നു. 'അഭിധ' എന്ന ശക്തിയാൽ പ്രകാശിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് മുഖ്യാർത്ഥത്തിനു് അഭിധേയാർത്ഥമെന്നും പേരുണ്ടു്. മനുഷ്യസമുദായത്തിന്റെ സങ്കേതത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കി വരുന്നതുകൊണ്ടു് സാങ്കേതികവുമാണു്. അളുകൾ പലപ്പോഴും പദങ്ങളെ സാങ്കേതികമല്ലാത്ത അർത്ഥത്തിലും പ്രയോഗിക്കാറുണ്ടു്. പരിപൂർണ്ണമായി ആശയപ്രകാശനം നിർവഹിക്കുന്നതിനു വേണ്ടത്ര പദങ്ങളില്ലാത്തതുകൊണ്ടാണു് ഇപ്രകാരം പ്രയോഗിക്കുന്നതും. ഇത്തരത്തിൽ കിട്ടുന്ന അർത്ഥമാണു് ഭാക്തം അഥവാ ലാക്ഷണികം. ഭാക്തമായ അർത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നതിനുള്ള ശക്തിയാണു്

ഭകേ്തി, അഥവാലക്ഷണ. സാങ്കേതികമായ അത്ഥം മുഖ്യമാണെന്ന വാദിക്കുന്നവരുടെ മതത്തിൽ ലാക്ഷണികാത്ഥം അമുഖ്യവുമാണ്.

എന്നാൽ പദങ്ങളെ അവയുടെ മുഖ്യമായ അത്ഥത്തിൽ പ്രയോഗിച്ച് അത്ഥബോധം ഉണ്ടാക്കാൻ സൗകര്യമുള്ളപ്പോൾ ഒരിക്കലും അമുഖ്യമായ അത്ഥത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചുകൂടാ എന്ന ശബ്ദശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ ശഠിക്കുന്നുണ്ട്: 'സ്വായത്തെ ശബ്ദ പ്രയോഗെ കിമിത്യുവാചകം പ്രയോക്ഷ്യാമഹെ?' ഇതിൽനിന്നും വാക്കുകൾക്ക് നേരിട്ട് പിടികിട്ടാത്ത വിശിഷ്ടമായ ഒരത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കേണ്ടിയിരിക്കുമ്പോൾ മാത്രമേ ലക്ഷണാവ്യാപാരത്തിനവകാശമുള്ളൂ എന്ന് മനസ്സിലാക്കാവുന്നതാണ്. വിശിഷ്ടമായ ഈ അത്ഥം ലക്ഷണാവ്യാപാരത്തിന്റെ പരമമായ പ്രയോജനമാണ്.

അഭിധാശക്തികൊണ്ടുണ്ടായ അഭിധേയാത്ഥം പരാജയപ്പെടുമ്പോൾ, വിവക്ഷിതമായ അത്ഥജ്ഞാനം ഉണ്ടാക്കാതിരിക്കുമ്പോളാണ്, ലക്ഷണാവ്യാപാരം രംഗപ്രവേശം ചെയ്യുന്നത്. അതുകൊണ്ട് ലക്ഷണാവ്യാപാരത്തിന മുഖ്യാത്ഥത്തിന്റെ അനുപപത്തി ഒരു കാരണമാണ്. ലാക്ഷണികമായ അത്ഥത്തിനും മുഖ്യാത്ഥത്തിനും തമ്മിൽ എന്തെങ്കിലും ബന്ധവുമുണ്ടായിരിക്കണം; മുഖ്യാത്ഥത്തോടുകൂടി സാമീപ്യമൊ, സാദൃശ്യമൊ, സമവായമൊ, വൈപരീത്യമൊ, ക്രിയായോഗമൊ ആകാം. സാദൃശ്യത്തെ ആസ്പദമാക്കി പ്രവർത്തിക്കുന്ന ലക്ഷണക്ക് ഗൗണി എന്നും, സാമീപ്യ, സമവായ, വൈപരീത്യ, ക്രിയായോഗങ്ങളെ ആസ്പദമാക്കി പ്രവർത്തിക്കുന്നതിന് ശുദ്ധലക്ഷണയെന്നുമാണ് സിദ്ധാന്തം. 'മുഖം ചന്ദ്രഃ' എന്നതു് ഗൗണിയും, ഗംഗായാം ഘോഷഃ എന്നതു് ശുദ്ധയുമാണ്. മുഖ്യാർത്ഥാനുപപത്തി, സംബന്ധം, പ്രയോജനം എന്ന് മൂന്നു വസ്തുക്കളുടെ കിലേ ലക്ഷണ പ്രവർത്തിക്കുകയുള്ളൂ. 'മുഖം ചന്ദ്രഃ' എന്ന വാക്യ

ത്തിൽനിന്നും ചന്ദ്രദർശനംകൊണ്ട് എത്രമാത്രം ആഹ്ലാദം ഉണ്ടാകുമോ അത്രയും ആഹ്ലാദം മുഖദർശനത്തിൽനിന്നും ലഭിക്കുന്നു എന്നത്ഥം തോന്നുന്നുണ്ട്. മുഖം യഥാർത്ഥത്തിൽ ചന്ദ്രനല്ല; രണ്ടും രണ്ടു പദാർത്ഥങ്ങളാണ്. അവ രണ്ടും ഒന്നാണെന്ന് പറയുന്ന വാക്യം അനുപപന്നമാണ്. ഇതാണ് മുഖ്യാർത്ഥാനുപപത്തി. മുഖത്തിനും ചന്ദ്രനും തമ്മിൽ സാദൃശ്യം എന്ന സംബന്ധമുണ്ട്. ചന്ദ്രഗതമായ ആഹ്ലാദകത്വാദിഗുണങ്ങളും മുഖത്തിലുണ്ട് എന്നതിനാൽ പ്രയോജനാംശവും വ്യക്തമാണ്. ഇങ്ങിനെ 'മുഖം ചന്ദ്രം' എന്ന വാക്യത്തിൽനിന്നും ലക്ഷണാവ്യാപാരം പ്രവർത്തിക്കുന്നതിനു ആവശ്യമായ മുഖ്യാർത്ഥബാധ, നിമിത്തം, പ്രയോജനം എന്ന മൂന്നു വസ്തു ഉള്ളതുകൊണ്ട് ചന്ദ്രസദൃശം എന്ന് ലാക്ഷണികാർത്ഥബോധം ഉണ്ടാകുന്നു ഒരു മാതാവ് തൊട്ടിലിൽ കളിച്ചുകൊണ്ടിരിക്കുന്ന തന്റെ വാത്സല്യഭാജനവും ജീവിത സർവസ്വവുമായ കുഞ്ഞിനെനോക്കി 'തങ്കക്കുടം' എന്നു തലയാട്ടി വിളിക്കുമ്പോഴും, ഭക്തിപാരവശ്യംകൊണ്ട് മതിമറന്ന ഒരു മനുഷ്യൻ ഈശ്വരചൈതന്യത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി "അണയാമണിവിളക്കേ" എന്നു പാടുമ്പോഴും സഹൃദയരെ പുളകംകൊള്ളിക്കുന്ന, തങ്കംപോലെ മായാത്തതേജസ്സിനും മഹിമക്കും ആസ്പദമെന്നും, പരമാനന്ദത്തിലേക്ക് വഴിതെളിക്കുന്ന മായാദീപമെന്നും മറ്റുമുള്ള അർത്ഥസഹസ്രങ്ങളും ഈ ഭാക്തന്മാരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ അമുഖ്യങ്ങളാണ്. മുഖ്യമായ അർത്ഥം സാങ്കേതികമായാൽ, മറ്റുള്ള അർത്ഥങ്ങളെല്ലാം അമുഖ്യങ്ങളാണല്ലൊ. കാവ്യത്തിൽ ഉല്ലസിക്കുന്ന സഹൃദയഹൃദയാഹ്ലാദിയായ അർത്ഥത്തിന്റേയും ഗതി അതുതന്നെ.

യഥാർത്ഥത്തിൽ, ലക്ഷണാവ്യാപാരപ്രസരത്തിനു നിദാനമായ മുഖ്യാർത്ഥാനുപപത്തി, സംബന്ധം ഇവ രണ്ടിൽനിന്നും ലഭിക്കുന്ന അർത്ഥവും പ്രയോജനാംശത്തിൽ പ്രതിപാദ്യമായ അർത്ഥവും, രണ്ടും രണ്ടാണ്. 'മുഖം ചന്ദ്രനാണ്' എന്ന വാക്യ

ത്തിൽനിന്നും ചന്ദ്രസദൃശമാണ് മുഖം എന്ന അർത്ഥം ആദ്യത്തെ രണ്ടു കാരണങ്ങളിൽനിന്നുമാണ് ലഭിക്കുന്നതു്. അതു അമുഖ്യവുമാണ്. ഇത്രയും മാത്രമാണ് ലക്ഷണാവ്യാപാരംകൊണ്ടു കിട്ടുന്നതു്. എന്നാൽ പ്രയോജനാംശത്തിൽ പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്ന ചന്ദ്രഗതമായ ആഹ്ലാദകത്വാദ്യർത്ഥങ്ങളും പ്രധാനങ്ങളാണ്. അവയെ ഉദ്ദേശിച്ചു മാത്രമാണ് 'മുഖം ചന്ദ്രനാണ്' എന്ന പ്രയോഗം ഉണ്ടായിട്ടുള്ളതു്. ലക്ഷണാവ്യാപാരംകൊണ്ടു ലഭ്യമാകുന്ന അമുഖ്യാർത്ഥകോടിയിൽ ഇവ ഉൾപ്പെടുന്നതല്ല; അമുഖ്യങ്ങളല്ല; പ്രധാനതമങ്ങളാണു്; വ്യംഗ്യമായി പ്രകാശിക്കുന്നതുകൊണ്ടും പ്രധാനങ്ങളാകകൊണ്ടും ഇവയെ ധ്വനിയെന്നു പറയുന്നു. എന്നാൽ ഭാക്തവാദികൾ ഭാക്തമായ അർത്ഥത്തെയും പ്രയോജനാംശപ്രതിപാദ്യമായ അർത്ഥത്തെയും കൂട്ടിക്കുഴച്ചു് ഒന്നായിക്കരുതി അമുഖ്യം എന്നു വ്യവഹരിക്കുന്നു. അവരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ സാങ്കേതികമായ മുഖ്യാർത്ഥം കഴിഞ്ഞാൽ അവശേഷിക്കുന്ന എല്ലാ അർത്ഥങ്ങളും അമുഖ്യങ്ങളാണല്ലൊ.

ധ്വനികാരനുമുമ്പു് കാവ്യവിമർശഗ്രന്ഥങ്ങൾ രചിച്ചിട്ടുള്ളവരിൽ അഗ്രഗണ്യന്മാരാണു് ഭാമഹനും, ഉദ്ഭടനും, വാമനനും. ഇവരെല്ലാം കാവ്യത്തിൽ ഗുണവൃത്തിയെ സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. കാവ്യാലങ്കാരത്തിൽ കാവ്യരചനയ്ക്കുതകുന്ന ഉപാധികളെ നിരൂപണംചെയ്തുകൊണ്ടു് ഭാമഹൻ:

'ശബ്ദശ്ഛന്ദോഭിധാനാർത്ഥാ: ഇതിഹാസാശ്രയാ കഥാ:
ലോകൊയുക്തി: കലാശ്ചേതിമന്തവ്യാ: കാവ്യഹേതവ:'

എന്നെഴുതുന്നു. ഈ പദ്യത്തിൽ ഒന്നാംപാദത്തിലുള്ള ''അഭിധാനം'' എന്ന പദത്തിനു് ശബ്ദത്തിൽനിന്നും ഭേദം പറയുന്നതിനായിട്ടു് ഭാമഹന്റെ വ്യാഖ്യാതാവായ ഉദ്ഭടൻ അഭിധാനം, അഭിധാവ്യാപാര: മുഖ്യൊ, ഗുണവൃത്തിശ്ച എന്നു് വ്യാഖ്യാനിച്ചുകാണുന്നു. അഭിധാനപദം അഭിധാവ്യാപാരത്തെയും ഗുണവൃ

ത്തിയേയും കുറിക്കുന്നു എന്നാണു് ഉദ്ഭടന്റെ അഭിപ്രായം. ഇതിൽനിന്നും ഭാമഹനും ഉദ്ഭടനും കാവ്യത്തിൽ ഗുണവൃത്തിയെ സ്വീകരിച്ചിരുന്നുവെന്നു സ്പഷ്ടമാണു്. 'സാ സാട്ടശ്യാല്ലക്ഷണാ വക്രോക്തിഃ' എന്നു പറയുന്ന വാമനനും സാട്ടശ്യമൂലകമായലക്ഷണയെ, അഥവാ ഗുണവൃത്തിയെസ്വീകരിച്ചിരിക്കുന്നു. പക്ഷേ, ഇവരാരുംതന്നെ ധ്വനിയെന്നൊരുപദം ഗുണവൃത്തിയേയോ മറ്റേതെങ്കിലും ഉപാധികളേയൊ പരാമർശിക്കുന്നതിനായി പ്രയോഗിച്ചു കാണുന്നില്ല. ഗുണവൃത്തി കാവ്യശോഭാകാരിയും ആണല്ലൊ. അതുകൊണ്ടു് ആനന്ദവർദ്ധനൻ പുതുതായി രംഗപ്രവേശം ചെയ്യിച്ച 'ധ്വനി' കാവ്യശോഭാഹേതുവാണെങ്കിൽ അതു് ഗുണവൃത്തിയിൽ അന്തർഭവിക്കും. ഇതാണു് ഭാമഹാദികളെ അനുകരിച്ചു് കാവ്യനിരൂപണംചെയ്യുന്നവരുടെ മതം. ഇക്കൂട്ടർക്കു് ഒരു തെറ്റുപറ്റിയിട്ടുണ്ടു്. ഗുണവൃത്തിയിൽ പ്രയോജനാംശ പ്രതിപാദ്യമായ അർത്ഥത്തേയും ഭാമഹാദികൾ നിരൂപണം ചെയ്തിട്ടുണ്ടു്. അവരുടെ കാലത്തു് ധ്വനിതത്ത്വവിവേകം ആരും ചെയ്തിട്ടില്ലായിരുന്നു. അതുകൊണ്ടു് ആ തത്ത്വത്തെ പ്രയോജനാംശ പ്രതിപാദ്യമായ അർത്ഥവുമായി അവർ ഘടിപ്പിച്ചില്ല. ആനന്ദവർദ്ധനന്റെ സമകാലികന്മാർക്കു് ധ്വനിതത്ത്വം സുപരിചിതമായിരുന്നിട്ടും അവർ ആ തത്ത്വത്തേയും പ്രയോജനാംശ പ്രതിപാദ്യമായ അർത്ഥത്തേയും ഒന്നായിക്കണ്ടില്ല. അഭിനവഗുപ്തൻ ഇക്കൂട്ടരെ "യഥാശ്രുതപാഠകർ" എന്നു പറയുന്നു. പ്രധാനത്തേയും അപ്രധാനത്തേയും തിരിച്ചറിയാൻ കഴിവില്ലാത്ത അവർ എല്ലാ അർത്ഥങ്ങളേയും ഗൗണമെന്നു നിരൂപണംചെയ്തു. വിവേചനസാമർത്ഥ്യമില്ലാത്ത ഇവരെയാണു് ഭാക്തവാദികൾ എന്നു് ആനന്ദവർദ്ധനൻ പരാമർശിക്കുന്നതു്. ഭാമഹാദികൾ ധ്വനിമാർഗ്ഗത്തെ അല്പം ഒന്നു തെളിച്ചിട്ടുണ്ടായിരുന്നു. പക്ഷേ, അവരുടെ അന്ധയായികൾ ആ മാർഗ്ഗത്തെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു് നല്ലവണ്ണം പ്രകാശമാനമാക്കുവാൻ അപ്രാപ്തരായിരുന്നു. "അമുഖ്യവൃത്ത്യാ

കാവ്യേഷു വ്യവഹാരം ദർശയതാ ധ്വനിഃ ദർശ്യതാമാകസ്മാ
ഷ്ടാപിന ലക്ഷ്യതെ" എന്ന ധ്വന്യാലോകപംക്തിക്ക് ഈ
അർത്ഥമാണുള്ളതു്.

അഭാവവാദികളേയും ഭാക്തവാദികളേയുംപോലെ ധ്വനി
തത്ത്വത്തെ എതിക്കുന്ന മൂന്നാമതൊരു കൂട്ടരാണു് അനിർവ്വച
നീയതാവാദികരം. ധ്വനി അനിർവ്വചനീയമാണു്, നിർവ്വചനം
ചെയ്തു കാണിക്കുവാൻ സാദ്ധ്യമല്ലാത്തതാണു്; വാക്കുകൊണ്ടു
പിടികിട്ടാത്തതും സഹൃദയഹൃദയസംവേദ്യം മാത്രമായതുമാണു്.
ഉപരിപ്ലവമായ അർത്ഥത്തിൽ അനിർവ്വചനീയതാവാദികളുടെ
മതം നിർദ്ദോഷമായ ഒന്നാണെന്നു തോന്നാനിടയുണ്ടു്. പക്ഷെ
'വിഷകുംഭംപയോമുഖം'പോലെയാണു് ഇവരുടെ നിർദ്ദോഷത.

ലക്ഷണംകൊണ്ടു് നിർവ്വചനം ചെയ്യാവുന്ന വസ്തുക്കരം
മാത്രമാണു് അനിർവ്വചനീയതാവാദികരംക്കു് യഥാർത്ഥമെന്നു
സ്വീകാര്യമാകുന്നതു്. പഞ്ചേന്ദ്രിയങ്ങരംക്കും ആത്മാവിനും എല്ലാം
ലക്ഷണം പറയണം; അല്ലെങ്കിൽ അവയും ഇല്ലതന്നെ. സഹൃ
ദയഹൃദയസംവേദ്യംമാത്രമാണെന്നു പറയുന്നതു് അറിഞ്ഞുകൂടാ
എന്നു പറയുന്നതിനു തുല്യമാണു്. 'സാധുക്കളല്ലാതെ വിദ്വാന്മാ
രാരും പ്രധാനമായ ഒരു തത്ത്വത്തെ ഹൃദയസംവേദ്യം മാത്രമാ
ണെന്നു പറയുകയില്ല.

പ്രതിപക്ഷനിരൂപണാനന്തരം പ്രതീയമാനാർത്ഥ സദ്ഭാവസമർത്ഥനമാണ് ധ്വന്യാലോകത്തിലെ അടുത്ത വിഷയം. രണ്ടുമുതൽ പന്ത്രണ്ടുവരെ പതിനൊന്നു കാരികകളിലായിട്ടാണ് പ്രധാനമായ ഈ വിഷയത്തെപ്പറ്റി പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നത്.

1 യോർത്ഥസ്സുഹൃദയശ്ലാഘ്യ: കാവ്യാത്മേതി വ്യവസ്ഥിത:
വാച്യഃപ്രതീയമാനാഖ്യൗ തസ്യ ഭേദാവുഭൗസ്മൃതൗ.

2. തത്രവാച്യ: പ്രസിദ്ധ്യൊയഃ പ്രകാരൈ രുപമാദിഭി:
ബഹുധാവ്യാകൃത സ്സോന്യൈ: തതോനേഹപ്രതന്യതെ.

3. പ്രതീയമാനം പുനരന്യദേവ വസ്തുസ്തി വാണിഷു-
[മഹാകവീനാം
യത്തൽ പ്രസിദ്ധാവയവാതിരിക്തം വിഭാതി ലാവണ്യ-
[മിവാങ്ഗനാസു.

4. കാവ്യസ്യാത്മാ സ ഏവാർത്ഥസ്തഥാ പാദികവേ: പുരാ
ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വവിയോഗോത്ഥഃ ശ്ലോക ശ്ലോകത്വ മാഗത:

5. സരസ്വതീ സ്വാദു തദർത്ഥവസ്തുനിഷ്യന്ദമാനാമഹതാം-
[കവീനാം
അലോക സാമാന്യ മഭിവ്യനക്തി പരിസ്ഫുരന്തം-
[പ്രതിഭാവിശേഷം

6. ശബ്ദാർത്ഥ ശാസനജ്ഞാനമാത്രേണൈവനവേദ്യതെ
വേദ്യതെ സഹികാവ്യാർത്ഥതത്ത്വജ്ഞൈരേവകേവലം.

7. സോർത്ഥസ്തദ്വ്യക്തി സാമർത്ഥ്യയോഗീശബ്ദശ്ചകശ്ചന
യതാത: പ്രത്യഭിജ്ഞേയൗ തൗ ശബ്ദാർത്ഥൗമഹാകവേ:

8. ആലോകാർത്ഥിയഥാദീപശിഖായാം യത്നവാൻ ജന:
തദുപായതയാ തദ്വദർത്ഥേ വാച്യേതദാദൃത:

9. യഥാ പദാർത്ഥദ്വാരേണ വാച്യാർത്ഥസ്സംപ്രതീയതെ
വാച്യാർത്ഥപൂർവ്വികാതദ്വത് പ്രതിപത്തി സ്വസംസ്ഥന:

10. സ്വ സാമർത്ഥ്യവശേനൈവ വാക്യാർത്ഥം പ്രഥയന്നപി
യഥാവ്യാപാരനിഷ്പത്തൗ പദാർത്ഥോ നവിഭാവ്യതെ

11. തദ്വത് സചേതസാം സോർത്ഥോവാച്യാർത്ഥവിമുഖാത്മനാം
ബുധൗ തത്പ്രാവഭാസിന്യാം ധടിതൈവാവഭാസതെ.

ഈ പതിനൊന്നു കാരികകളിലായി പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്ന വിഷയങ്ങളുടെ തുടർച്ചയായ ഒരു രൂപം മനസ്സിലാക്കേണ്ടതു്

ആവശ്യമാണ്. അതുകൊണ്ട് അവയുടെ ഒരു സംഗ്രഹം താഴെ ചേർക്കുന്നു.

കാവ്യത്തിൽനിന്നും, വാച്യമെന്നും പ്രതീയമാനമെന്നും രണ്ടംശങ്ങളുള്ളതും എന്നാൽ ഒന്നായി പ്രകാശിക്കുന്നതുമായ അർത്ഥത്തിന്റെ പ്രതീതിയാണുണ്ടാകുന്നത്. പ്രാചീനവിമർശകന്മാർ പ്രസിദ്ധമായ വാച്യാർത്ഥത്തെ ഉപമാദ്യലങ്കാരങ്ങളും മറ്റും എപ്രകാരം സുന്ദരമായിത്തീർക്കുന്നു എന്ന വിഷയത്തിലാണ് കൂടുതൽ ശ്രദ്ധ പതിപ്പിച്ചുകാണുന്നത്. പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിന്റെ പ്രാധാന്യം അവരുടെ ശ്രദ്ധയെ വലുതായി ആകർഷിച്ചില്ല.

പ്രതീയമാനമായ ഒരർത്ഥം കാവ്യത്തിലുണ്ട്. സുന്ദരികളായ സ്ത്രീകളുടെ ശരീരാവയവങ്ങളിൽ നിന്നും അവരുടെ അലങ്കാരാദികളിൽനിന്നും അത്യന്തം വ്യതിരിക്തമായും, അതേസമയം അവകൊണ്ട് അഭിവ്യംഗ്യമായും എന്നാൽ അവയോടു ചേർന്നും സൗന്ദര്യം എന്നൊരു വസ്തുവുള്ളതുപോലെ, കാവ്യത്തിൽ വാച്യവാചകങ്ങളിൽ നിന്നും വ്യതിരിക്തമായും എന്നാൽ അവകൊണ്ട് അഭിവ്യംഗ്യമായും ഉള്ള പ്രതീയമാനമെന്നൊരർത്ഥവുമുണ്ട്. പ്രതീയമാനമായ ഈ അർത്ഥമാണ് കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവ് എന്നതിനും രാമായണത്തിൽ കരുണരസത്തിനും പ്രാധാന്യം നൽകിക്കൊണ്ട് 'ശോകഃ ശ്ലോകത്വമാഗതഃ' എന്നൊരുതിയ ആദികവിതന്നെ ആദ്യത്തെ പ്രമാണമാണ്. പ്രതീയമാനാർത്ഥ നിഷ്യന്ദിയായ വാഗ്വിലാസമാണ് മഹാകവികളുടെ പ്രതിഭയ്ക്കു മാനദണ്ഡം. ആ അർത്ഥം കാവ്യാത്മാവായി ശോഭിക്കുന്നതുകൊണ്ടാണ് അവർ മഹാകവികളാകുന്നതും. വാച്യാർത്ഥവ്യതിരിക്തമായി പ്രതീയമാനമെന്നൊരർത്ഥമില്ലെങ്കിൽ വ്യാകരണാദിശാസ്ത്രങ്ങളിൽ പാണ്ഡിത്യം സമ്പാദിച്ചവക്കെല്ലാം കാവ്യരഹസ്യം മനസ്സിലാക്കാൻ സാധിക്കുമായിരുന്നു. എന്നാൽ സഹൃദയന്മാർക്കു മാത്രമേ കാവ്യാർത്ഥം മനസ്സിലാകുന്നുള്ളൂ. വക്രമായ വാഗ്വിലാസം വേദജ്ഞന്മാർക്ക് വശംവദമല്ല. മഹാകവിയുടെ സൗന്ദര്യാനുഭൂതിവിലാസവും, അതിനെ പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ

അദ്ദേഹം ഉപയോഗിക്കുന്ന പദങ്ങളും തിരിച്ചറിയുന്നതിനു് കേവലം വ്യുൽപത്തിമാത്രപ്രതിപാദകങ്ങളായ വ്യാകരണാദി ശാസ്ത്രപഠനത്തിൽനിന്നും വ്യത്യസ്തമായ, പ്രത്യേകരീതിയിലുള്ള പ്രയത്നം അവശ്യമാണു്. വാച്യാർത്ഥപര്യവസായിയാണു് കാവ്യമെങ്കിൽ ഈ പ്രത്യേകയത്നം അനാവശ്യമാണല്ലൊ.

കാവ്യത്തിൽ പ്രതീയമാനമായ ഒരർത്ഥം വാച്യാർത്ഥവ്യതിരിക്തമായി പ്രകാശിക്കുന്നു; അതു പ്രധാനവുമാണു് എന്നു് സിദ്ധാന്തിച്ചതുകൊണ്ടു് കാവ്യത്തിൽ വാച്യാർത്ഥത്തിനു് സ്ഥാനമില്ലെന്നു വരുന്നില്ല. വെളിച്ചത്തിനു മെഴുകുതിരിപോലെ പ്രതീയമാനമായ അർത്ഥത്തിനു് അത്യന്താപേക്ഷിതമായ ഒരു ഉപായമാണു് വാച്യാർത്ഥം. വാക്യത്തിന്റെ അർത്ഥജ്ഞാനമുണ്ടാകാൻ പദാർത്ഥജ്ഞാനംപോലെ പ്രതീയമാനാർത്ഥജ്ഞാനത്തിനു മുമ്പു് വാച്യാർത്ഥജ്ഞാനം നിശ്ചയമായി ഉണ്ടായിരിക്കേണ്ടതാണു്. എന്നാൽ വാക്യാർത്ഥം അറിയുന്നതിനു് ആഗ്രഹിക്കുന്ന മനുഷ്യർ അത്യാവശ്യമായിരുന്നാൽ തന്നെയും പദാർത്ഥജ്ഞാനത്തിൽ ബദ്ധശ്രദ്ധരായിരിക്കാറില്ല. വാക്യാർത്ഥജ്ഞാനസമയത്തു് പദാർത്ഥജ്ഞാനത്തെ പ്രത്യേകം ശ്രദ്ധിക്കാറുമില്ല. പണ്ഡിതാഗ്രണികൾക്കു് വാക്യാർത്ഥജ്ഞാനം പെട്ടെന്നുതന്നെയുണ്ടാകുന്നു. ഇതുപോലെ വാച്യാർത്ഥത്തിൽ ബദ്ധശ്രദ്ധരല്ലാത്ത സഹൃദയന്മാർക്കു് പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിന്റെ ബോധം പെട്ടെന്നുണ്ടാകുന്നു. സഹൃദയത്വം കുറഞ്ഞവർക്കു് ക്രമേണമാത്രമേ ഇതു് സംജാതമാകയുള്ളു.

1. കാവ്യത്തിൽനിന്നും പ്രകാശിക്കുന്ന അർത്ഥം സഹൃദയശ്ലാഘ്യമാകയാൽ അതു് കാവ്യാത്മാവെന്നു് വ്യവസ്ഥചെയ്യപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. ഒന്നായി പ്രകാശിക്കുന്ന ഈ അർത്ഥത്തെ വിവേ

ചനംചെയ്ത നോക്കുന്നപക്ഷം അതിൽ വാച്യം എന്നും പ്രതീയമാനം എന്നും രണ്ടംശങ്ങളുള്ളതായി കാണാം. പ്രതീയമാനാംശമാണ് കാവ്യത്തെ സഹൃദയശ്ലാഘ്യമാക്കുന്നത്. അതുകൊണ്ട് അതു് കാവ്യാത്മാവാണ്.

'ശബ്ദാർത്ഥശരീരം താവത് കാവ്യം' എന്നെഴുതുന്ന ഭാമഹൻ വാചകശബ്ദവും വാച്യാർത്ഥവും കാവ്യത്തിന്റെ ശരീരമാണെന്നു സമ്മതിച്ചിട്ടുണ്ട്. ശരീരത്തെ ശരീരമാക്കുന്നതു് ചൈതന്യരൂപമായ ആത്മാവാണല്ലൊ. ചൈതന്യാനുഗൃഹീതമല്ലാത്ത ശരീരത്തെ ജഡമെന്നാണല്ലോ ജനങ്ങൾ പറയുന്നതു്. കാവ്യത്തിനു ശരീരമുണ്ടെന്നു പറച്ചിൽതന്നെ, അതിനു് ആത്മാവും ഉണ്ടെന്നുള്ളതിനു് തെളിവാണ്. ശരീരത്തെ ചൈതന്യം അഥവാ ആത്മാവു് എപ്രകാരം പ്രസന്നവും ഉന്മേഷയുക്തവുമാക്കുന്നുവോ അതുപോലെതന്നെ കാവ്യത്തെ പ്രതീയമാനാർത്ഥം പ്രസന്നവും സരസവുമാക്കുന്നു. അതുകൊണ്ടു് പ്രതീയമാനാർത്ഥം കാവ്യാത്മാവാണ്. വാച്യാർത്ഥത്തിൽനിന്നും ഭിന്നമായി പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തെ വിവേചനംചെയ്ത് മനസ്സിലാക്കുവാൻ കഴിവില്ലാത്തവർ അപ്രകാരമൊരർത്ഥം കാവ്യത്തിലില്ലെന്നു ശഠിക്കുന്നു. ഇവർ കാവ്യലോകത്തിലെ ചാർവ്വാകന്മാരാണ്.

ആശയം ശരിക്കു മനസ്സിലാക്കുന്നതിനു് അല്പം പ്രയാസമുള്ള ഒരു കാരികയാണു് 'യോർത്ഥ: സഹൃദയശ്ലാഘ്യ:' എന്നതു്. കാവ്യാർത്ഥം സഹൃദയശ്ലാഘ്യമാകകൊണ്ടു് അതു് കാവ്യത്മാവാണെന്നും അതിനു് രണ്ടു ഭേദങ്ങളുണ്ടെന്നും പറഞ്ഞാൽ കാവ്യത്തിനു രണ്ടാത്മാവുണ്ടെന്നും, വാച്യാർത്ഥവും കാവ്യാത്മാവാണെന്നും സമ്മതിക്കേണ്ടിവരും. സഹൃദയ ചക്രവർത്തിയായ ആനന്ദവർദ്ധനൻ കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവു് ധ്വനിയാണെന്നു് പ്രതിജ്ഞചെയ്തിട്ടു് ഇപ്രകാരം ഒരാശയം ഒരിക്കലും പ്രകടിപ്പിക്കുകയി

ല്ലല്ലോ. കാവ്യത്തിൽനിന്നും പ്രകാശിക്കുന്ന അർത്ഥം, ശാസ്ത്ര വാക്യങ്ങളിൽനിന്നുംതോന്നുന്ന അർത്ഥംപോലെതന്നെ ഒന്നായിട്ടാണിരിക്കുന്നതു്. ശാസ്ത്രവാക്യങ്ങളിൽ, വാച്യാംശം മാത്രമേയുള്ളു; കാവ്യത്തിൽ പ്രതീയമാനാംശംകൂടിയുണ്ടു്. കൂടുതലുള്ള ഈ അംശമാണു് കാവ്യത്തെ കാവ്യമാക്കുന്നതു്; അതിനെമാത്രമേ സഹൃദയന്മാർ ശ്ലാഘിക്കുന്നുള്ള. 'അർത്ഥഃ' എന്ന ഏകവചനത്തിൽ തുടങ്ങി 'സഹൃദയശ്ലാഘ്യഃ' എന്നു് വിശേഷണരൂപത്തിൽ ഹേതുവും പറഞ്ഞു് 'തസ്യദ്വൗഭേദൗ' എന്നു് ദ്വിവചനത്തിൽ കാരികയെ അവസാനിപ്പിക്കുന്ന ധ്വനികാരന്റെ ഉദ്ദേശം ഒന്നായി പ്രകാശിക്കുന്ന അർത്ഥത്തിൽ ക്ഷോഭ്രബുദ്ധികളും സഹൃദയശ്ലാഘ്യമായ പ്രതീയമാനാംശത്തെ കാവ്യാത്മാവായി തിരിച്ചറിയുന്നു എന്നാണു്.

2. വാച്യം, പ്രതീയമാനം എന്നു രണ്ടംശമുള്ള കാവ്യാർത്ഥത്തിൽ വാച്യാർത്ഥം പ്രസിദ്ധമാണു്; സങ്കേതസിദ്ധമായ അർത്ഥമാണു് വാച്യാർത്ഥം. ഭാമഹൻ, ഉദ്ഭടൻ, വാമനൻ തുടങ്ങിയ കാവ്യനിരൂപകന്മാർ വാച്യാർത്ഥത്തെ വിപുലമായി നിരൂപണംചെയ്ത ഗ്രന്ഥങ്ങളും രചിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ഈ അർത്ഥത്തെ ഉപമ, ഉൽപ്രേക്ഷ, രൂപകം മുതലായ അലങ്കാരങ്ങളും, മാധുര്യം, പ്രസാദം, ഓജസ്സു് മുതലായ ഗുണങ്ങളും, വൈദർഭീ ഗൗഡീ, പാഞ്ചാലീ എന്നീ രീതികളും മറ്റും എപ്രകാരം സുന്ദരമാക്കുന്നു എന്നു് അവരുടെ ഗ്രന്ഥങ്ങൾ സമഗ്രമായി പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അതിനാൽ ധ്വന്യാലോകഗ്രന്ഥത്തിൽ വാച്യാർത്ഥനിരൂപണം അനാവശ്യമാണു്. ഏതു സന്ദർഭത്തിൽ പ്രത്യേകം പരാമർശിക്കേണ്ട ആവശ്യം നേരിടുന്നുവോ അപ്പോൾ ആ സന്ദർഭത്തിനു വേണ്ട നിരൂപണംമാത്രമേ നടത്തുന്നുള്ള. എന്നാൽ പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തെ പ്രധാനമാക്കി ഭാമഹാദികളും നിരൂപണം നിർവ്വഹിച്ചിട്ടില്ല.

3. വാച്യാർത്ഥത്തിൽനിന്നും അത്യന്തം വിഭിന്നമായി പ്രതീയമാനം എന്നൊരർത്ഥമുണ്ട് എന്നതു് നിസ്സക്കമാണ്. വലിയ പാണ്ഡിത്യമൊന്നും കൂടാതെ സാധാരണ യുക്തികൊണ്ടു് സ്പഷ്ടമാകുന്ന ഒരു തത്ത്വമാണിതു്. സുന്ദരികളായ സ്ത്രീകളിൽ അവയവങ്ങളിൽനിന്നും വിഭിന്നമായും എന്നാൽ അവയവാങ്ങളാൽ അഭിവ്യംഗ്യമായും സൗന്ദര്യം എന്നൊരു വസ്തുവുണ്ടെന്നു് എല്ലാവരും സമ്മതിക്കുന്നതാണു്. അവയവങ്ങളൊക്കൊന്നിനു് തന്നെ ഒരു കുറവുമില്ലാത്തവളും, അലങ്കാരങ്ങളും ധാരാളം അണിഞ്ഞൊരുങ്ങിയിട്ടുള്ളവളും ആയ ഒരു സ്ത്രീ സുന്ദരിയാകണമെന്നില്ല; നേരെമറിച്ചു് യാതൊരലങ്കാരവിന്യാസവുമില്ലാത്ത ഒരു സ്ത്രീ സഹൃദയന്മാക്കു് ലാവണ്യാമൃതചന്ദ്രികയാകുന്നതുമുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടു് അന്തർലീനമായിരിക്കുന്ന ചൈതന്യം അവയവങ്ങളിലൂടെ പ്രകാശിക്കുന്നപക്ഷം സൗന്ദര്യമുണ്ടെന്നു മനസ്സിലാക്കാവുന്നതാണു്. അതുപോലെതന്നെ കാവ്യശരീരമായ വാചകശബ്ദം വാച്യാർത്ഥം എന്നിവയിൽനിന്നും വിഭിന്നവും എന്നാൽ അവകൊണ്ടു് പ്രകാശിക്കുന്നതുമായ ഒരർത്ഥം കാവ്യത്തിനു് മുഴുവൻ ചൈതന്യം കൊടുത്തുകൊണ്ടു് അന്തരമായി പരിലസിക്കുന്നു. അതാണു് പ്രതീയമാനാർത്ഥം. ഉള്ളതിനെ ഇല്ലെന്നു പറയുവാനോ, ഇല്ലാത്തതിനെ ഉണ്ടെന്നു പറയുവാനോ ആക്കും സാധ്യമല്ല. ഉള്ളതു മാത്രമേ പ്രകാശിക്കുകയുള്ളു. പ്രതീയമാനാർത്ഥം യഥാർത്ഥത്തിൽ ഉള്ള ഒരു വസ്തുവായതുകൊണ്ടാണു് അതു് പ്രകാശിക്കുന്നതു്. *

---

* നന്വത്യന്താസതോ നാമുപപന്നഃ; രജതാദ്യപി നാത്യന്തമസത്തോതി. അനേനാസത്ത്വപ്രയുക്തം താവദ് ഭാനമിതി ഭാനാത് സത്വം അവശ്യമാശ്രിതം. തേനയത്ഭാതി തദസ്തീതി തഥേത്യുക്തം ഭവതി. തേനായം പ്രയോഗാർത്ഥഃ—പ്രസിദ്ധം വാച്യം ധർമ്മി, പ്രതീയമാനേന തദ്വ്യതിരിക്തേനതദ്വത്, തഥാഭാസമാനത്വാത്; ലാവണ്യാപേതാങ്ഗനാങ്ഗവത്. ഇതി. ലോചനം. പേജ് 48.

(ചൊഖാംബാമുദ്രീകരണം.)

4. വാച്യവാചകങ്ങളിൽനിന്നും വിഭിന്നമായി പ്രകാശിക്കുന്ന പ്രതീയമാനാർത്ഥം തന്നെയാണ് കാവ്യാത്മാവെന്ന സിദ്ധാന്തത്തിനു് ആദികവിയായ വാല്മീകി സ്പഷ്ടമായി പ്രമാണ്യം നല്കിയിട്ടുണ്ടു്. ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വങ്ങളുടെ വിയോഗത്തിൽനിന്നുണ്ടായ ശോകമാണു് ശ്ലോകമായതെന്നു് അദ്ദേഹം പറയുന്നു. ശോകം കരുണരസത്തിന്റെ സ്ഥായീഭാവമാണു്. സമുചിതങ്ങളായ വിഭാവ, അനുഭാവ, വ്യഭിചാരഭാവങ്ങളുടെ സാന്നിദ്ധ്യത്തിൽ ശോകസ്ഥായീഭാവം ഉൽബുദ്ധമാകുകയും കരുണരസമായി പരിണമിക്കയും ചെയ്യുന്നു. രാമായണം ഒരു അനർഘമായ മഹാകാവ്യമാണു്. അതു് അതിസുന്ദരങ്ങളായ ശബ്ദാലങ്കാരപ്രയോഗങ്ങൾക്കു് ആദർശമാണു്. എങ്കിലും മധുരശബ്ദങ്ങളോ, സുന്ദരാലങ്കാരങ്ങളോ അല്ല രാമായണത്തെ കാവ്യമാക്കുന്നതു്. പ്രത്യുത, കരുണരസമാണു്. ആദ്യന്തം അംഗിയായി പ്രകാശിക്കുന്ന ഈ കരുണരസം വാച്യാർത്ഥത്തിൽനിന്നും വാചകശബ്ദങ്ങളിൽനിന്നും വ്യതിരിക്തമാണു്; പക്ഷെ, അവയിലൂടെയാണു് അതു് അഭിവ്യക്തമാകുന്നതു്. വാച്യാർത്ഥമാണു് രാമായണത്തിന്റെ പ്രാധാന്യമെങ്കിൽ, ആത്മാവെങ്കിൽ, കരുണരസമാണു് ശ്ലോകമായിത്തീർന്നതെന്നു് വാല്മീകി പറയുകയില്ലായിരുന്നു.

5. പ്രതീയമാനാർത്ഥനിഷ്യന്ദികളായി അനർഗ്ഗളമായി പ്രവഹിക്കുന്ന സുന്ദരശബ്ദജാലങ്ങളാണു് മഹാകവികളുടെ പ്രതിഭക്കു് യഥാർത്ഥമായ മാനദണ്ഡം. പ്രതീയമാനാർത്ഥമില്ലെങ്കിൽ പ്രതിഭയുമില്ല. വാച്യാർത്ഥവും അലങ്കാരവും മാത്രമേ കാവ്യങ്ങളിൽ കാണുന്നുള്ളു എന്നു പറയുന്നപക്ഷം കേവലം ശാസ്ത്രപാണ്ഡിത്യപ്രകടനത്തിനായും അനുപ്രാസയമകാദി പ്രയോഗപാടവം പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നതിനായും മാത്രം രചിച്ചിട്ടുള്ള വൃത്തബന്ധങ്ങളും കാവ്യങ്ങളാകും. എന്നാൽ ലോകത്തിൽ 'മഹാകവികൾ' എന്നു ബിരുദം സമ്പാദിച്ചിട്ടുള്ളവരുടെ എണ്ണം വളരെക്കുറവാണു്.

അതുകൊണ്ട് പ്രതിഭയെന്ന ദിവ്യശക്തിയുടെ അനുഗ്രഹത്താൽ പ്രകാശിക്കുന്ന വ്യംഗ്യമായ ഒരർത്ഥം കാവ്യത്തിലുണ്ട്.

6. ശബ്ദവ്യൽപത്തിക്കുതകുന്ന വ്യാകരണാദി ശാസ്ത്രങ്ങളാൽ പാണ്ഡിത്യം സമാർജ്ജിച്ചതുകൊണ്ടുമാത്രം കാവ്യരഹസ്യം മനസ്സിലാക്കുന്നതിനോ, കാവ്യത്തെ സരസമായി പ്രതിപാദിക്കുന്നതിനോ സാദ്ധ്യമല്ല. കാവ്യകലയെ ആസ്വാദമാക്കിപ്പറയുകയാണെങ്കിൽ കേവലം ശാസ്ത്രപാണ്ഡിത്യം ഒരു മനുഷ്യനെ ശുഷ്കഹൃദയനാക്കിത്തീർക്കുന്നതായിക്കാണാം. കാവ്യത്തിൽ വാച്യാർത്ഥം മാത്രമാണുള്ളതെങ്കിൽ കാവ്യാസ്വാദനത്തിനു ശാസ്ത്രപാണ്ഡിത്യം ഒരനുഗ്രഹമാണല്ലൊ. പക്ഷെ, അനുഭവം നേരെ മറിച്ചുമാണ്. ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ കാവ്യതത്ത്വജ്ഞന്മാരാകണമെന്നില്ല. കാവ്യതത്ത്വജ്ഞന്മാർക്ക് മാത്രമേ കവിവാഗ്വിലാസരഹസ്യം അറിയുവാൻ സാധിക്കയുള്ളൂ.

7. പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തേയും, അതിനെ വ്യംജിപ്പിക്കാൻ കഴിവുള്ള പദത്തേയും തിരിച്ചറിയുന്നതിനു കവികളും സഹൃദയന്മാരും പ്രത്യേകമായി പ്രയത്നിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്ന വാച്യാർത്ഥത്തെ വിശദീകരിക്കുന്ന വ്യാകരണാദിശാസ്ത്രങ്ങളിൽനിന്നും ലഭ്യമാകുന്ന വ്യൽപത്തികൊണ്ട് കാവ്യതത്ത്വം മനസ്സിലാക്കാൻ കഴിയുമെങ്കിൽ ഈ പ്രത്യേക പ്രയത്നത്തിന്റെ ആവശ്യകത ഇല്ലല്ലൊ. അതുകൊണ്ട് പ്രതീയമാനമായ അർത്ഥം ഉണ്ട്.

8. കാവ്യത്തിൽ പ്രതിയമാനാർത്ഥം ഉള്ളതുകൊണ്ടും, അതു കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവായതുകൊണ്ടും, വാച്യാർത്ഥത്തിനു സ്ഥാനമില്ലെന്നു പറയാവുന്നതല്ല. ഇതിൽ സന്ദേഹിക്കുന്നവനു വെളിച്ചം വേണമല്ലൊ. പക്ഷെ, വെളിച്ചം കിട്ടുന്നതിനായി ആളുകൾ മെഴുകുതിരിയാണു കൊണ്ടുവരുന്നതു്. അതുകൊണ്ട് വെളിച്ചവും മെഴുകുതിരിയും ഒന്നാകുമോ? മെഴുകുതിരി ഒരു ഉപകരണം അഥവാ ഉപായം മാത്രമാണു്. അതുപോലെ വാച്യാ

ത്ഥവും വ്യംഗ്യാത്ഥവും ഒന്നുചേന്ന പ്രകാശിക്കുന്നെങ്കിലും അവ രണ്ടും ഒന്നല്ല. വ്യംഗ്യാത്ഥ പ്രതീതിക്ക് ഒരുപായം മാത്രമാണ് വാച്യാർത്ഥം. വാച്യാത്ഥത്തിൽക്കൂടി മാത്രമേ വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തിനു പ്രകാശിക്കാൻ കഴിവുള്ള.

9. വാക്യാർത്ഥത്തിനു പദാർത്ഥജ്ഞാനംപോലെയാണ് പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിനു വാച്യാർത്ഥജ്ഞാനവും. ഓരോ പദത്തിന്റേയും അർത്ഥബോധമുണ്ടായതിനുശേഷം, ആ പദാത്ഥങ്ങളം എല്ലാംചേന്ന ഒന്നായി അന്വയിച്ചാണല്ലൊ വാക്യത്തിന്റെ അർത്ഥജ്ഞാനം ലഭ്യമാകുന്നതു്. അതുപോലെതന്നെ വാച്യാർത്ഥബോധമുണ്ടായതിനുശേഷം മാത്രമേ പ്രതീയമാനാത്ഥജ്ഞാനമുണ്ടാകുന്നുള്ള.

10–11. കശാഗ്രബുദ്ധികളും പണ്ഡിതാഗ്രണികളുമായ ചിലക്ക് പദാർത്ഥജ്ഞാനവും വാക്യാർത്ഥജ്ഞാനവും ഒരുമിച്ച്, സുലഭമായി, പെട്ടെന്ന് സിദ്ധിച്ചു എന്നു വരാം. എന്നാൽ രണ്ടു ജ്ഞാനങ്ങളംക്കും ഇടയിലുള്ള ഒന്നിനുശേഷം മറ്റതു് എന്ന ക്രമം പ്രകടമായിക്കാണുന്നില്ലെന്നുവരാം. വാക്യാർത്ഥമാണല്ലൊ പ്രധാന ലക്ഷ്യം; പദാർത്ഥങ്ങളല്ലല്ലൊ. പ്രധാനമായ ഒരു വസ്തുവിൽ ശ്രദ്ധ കൂടുതൽ പതിയുമ്പോൾ അപ്രധാനമായ വസ്തുക്കളം ആവശ്യമായിരുന്നാൽതന്നെയും അവയിൽ ശ്രദ്ധയ്ക്ക് വൈമുഖ്യമാണുള്ളതു്. അതുപോലെ വ്യംഗ്യാർത്ഥപ്രതീതിക്ക് വാച്യാർത്ഥജ്ഞാനപൂർവകത്വം അത്യാവശ്യവും നിയതവുമാണെങ്കിലും, സഹൃദയന്മാർ വ്യംഗ്യാർത്ഥലോലുപന്മാരായതുകൊണ്ട്, വാച്യാത്ഥജ്ഞാനവിമുഖരാണ്. അതിനാൽ പ്രധാനമായ വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തിന്റെ ജ്ഞാനം, വാച്യാർത്ഥജ്ഞാനം ഉദയംചെയ്യുന്ന അതേ നിമിഷത്തിൽത്തന്നെ പെട്ടെന്നുദയംചെയ്യുന്നു. രണ്ടു ജ്ഞാനങ്ങളംക്കും ഇടയിലുള്ള ഒന്നിനുശേഷം മറ്റതെന്നുള്ള ക്രമം അനുഭവവേദ്യമാകുന്നില്ല. അതുകൊണ്ടുമാത്രം വാച്യാർത്ഥം ഇല്ലെന്നോ, അതിനു സ്ഥാനമില്ലെന്നോ പറയാവുന്നതല്ല.

പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിന്റെ അഭിവ്യക്തിയാണ് വാച്യാർത്ഥത്തിന്റെ പരമമായ ലക്ഷ്യം.

പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിന്റെ സദ്ഭാവത്തേയും പ്രാധാന്യത്തേയും നിരൂപണംചെയ്യുന്ന പതിനൊന്നു കാരികകളിൽ 'പ്രതീയമാനം പുനരന്യദേവ—' എന്നും 'കാവ്യസ്യാത്മാസ ഏവാർത്ഥ: —' എന്നും തുടങ്ങുന്ന മുന്നും നാലും കാരികളെ വ്യാഖ്യാനിക്കുന്ന വൃത്തിഗ്രന്ഥത്തിലും, അതുപോലെ ലോചനത്തിലും ശ്ലോഘ്യമായ അധികം ചില വിഷയങ്ങളും പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. കാവ്യാത്മാവായി പ്രകാശിക്കുന്ന പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിനു്, വസ്തുധ്വനി, അലങ്കാരധ്വനി, രസധ്വനി എന്നു മൂന്നുവക ഭേദങ്ങളുണ്ടെന്നും അതിൽ വസ്തുധ്വനിയും അലങ്കാരധ്വനിയും രസധ്വനിയിൽ പര്യവസാനിക്കുന്നു എന്നും മറ്റുമുള്ള വിഷയങ്ങളും ധ്വന്യാലോകവൃത്തിയിലും, അഭിധ, താൽപര്യശക്തി, ലക്ഷണ, എന്നാ മൂന്നു വ്യാപാരങ്ങളിൽനിന്നും വ്യതിരിക്തമായ വ്യംജനാവ്യാപാരത്തിന്റെ പ്രതിപാദനം ലോചനത്തിലും കാണുന്നുണ്ട്.

പ്രതീയമാനമായ അർത്ഥം ലൗകികം എന്നും കാവ്യവ്യാപാരൈകഗോചരം എന്നും രണ്ടു തരത്തിലുണ്ട്. വസ്തുധ്വനിയും അലങ്കാരധ്വനിയും ലൗകികവും രസധ്വനി കാവ്യവ്യാപാരൈകഗോചരവുമാണ്. ഒരു കാവ്യത്തിൽനിന്നും പ്രതീയമാനമായി പ്രകാശിക്കുന്ന ഒരു വസ്തു ചിലപ്പോൾ പദങ്ങളുടെ വാച്യാർത്ഥത്തിനുതന്നെ വിധേയമായെന്നുവരാം. വിധിരൂപമായ വാച്യാർത്ഥത്തിൽനിന്നും നിഷേധരൂപമായ അർത്ഥത്തിന്റേയും നിഷേധരൂപ വാച്യാർത്ഥത്തിൽനിന്നും വിധിരൂപമായ അർത്ഥത്തിന്റേയും പ്രതീതി അനുഭവസിദ്ധമാണ്. എന്നാൽ പ്രതീയമാനങ്ങളായ ഈ വിധിനിഷേധാദ്യർത്ഥങ്ങളും വാച്യങ്ങളുമാകാമല്ലൊ. വിധിരൂപമായോ, നിഷേധരൂപമായൊ ഉള്ള വസ്തു പ്രതീയമാനമാകുമ്പോൾ വസ്തുധ്വനി; പ്രതീയമാനത്വമുണ്ടെ

ങ്കിൽ മാത്രമേ ധ്വനിതത്വമുണ്ടാകുകയുള്ളൂ. വിധിയും നിഷേധവും ശ്ലേഷരൂപത്തിൽ വാച്യമായാൽ ധ്വനിയില്ല. ചില അവസരങ്ങളിൽ ധ്വനിയായും മറ്റു ചില അവസരങ്ങളിൽ ലോകസാധാരണമായ, ലോകപ്രസിദ്ധമായ വാച്യാർത്ഥത്തിനു വിഷയമായും കാണുന്നതുകൊണ്ടു് വസ്തുധ്വനി ലൗകികമാണെന്നു പറയുന്നു.

അലങ്കാരധ്വനിയും ലൗകികംതന്നെ. കാവ്യങ്ങളിൽ ചിലപ്പോൾ ഉപമാദ്യലങ്കാരങ്ങളുടെ ധ്വനി പ്രകാശിക്കുന്നുണ്ടു്. ഇപ്രകാരം പ്രകാശിക്കുമ്പോൾ അലങ്കാരധ്വനി. എന്നാൽ അലങ്കാരങ്ങൾ അവയവങ്ങൾക്കുള്ള ഭൂഷണങ്ങൾ മാത്രമാണു്; കടകം കങ്കണം മുതലായ ആഭരണങ്ങളുടെ സ്ഥാനമേ അവയ്ക്കുള്ളൂ; അവ അംഗാശ്രയങ്ങളാണു്; അവക്കു് അംഗിത്വം, പ്രാധാന്യം, ഇല്ല.

"അംഗാശ്രിതാസ്ത്വലങ്കാരാ മന്തവ്യാ: കടകാദിവത്"

എന്നു് ധ്വനികാരൻ പറയുന്നുമുണ്ടു്. പക്ഷെ, ചിലപ്പോൾ അലങ്കാരങ്ങൾപോലും പ്രതീയമാനമായി ഭവിക്കുന്നു:

"തയാ ഗൃഹീതം ന മൃഗാങ്ഗനാഭ്യ:
തതോ ഗൃഹീതം ന മൃഗാങ്ഗനാഭി:"

എന്ന കാളിദാസപദ്യത്തിൽ സന്ദേഹാലങ്കാരം വാച്യമായും ഉപമാലങ്കാരം വ്യംഗ്യമായും തോന്നുന്നു. വ്യംഗ്യമായാൽ അംഗാശ്രയിയായ അലങ്കാരത്തിനുപോലും ഒരു മാറ്റമുണ്ടാകും; അതും ധ്വനിയാകും. എന്നാൽ ധ്വനിയാകുമ്പോഴും ജനങ്ങൾ പൂർവസ്മരണവെച്ചുകൊണ്ടു് അതിനെ അലങ്കാരധ്വനിയെന്നു വ്യവഹരിക്കുന്നു. മുമ്പൊരിക്കൽ ഇതു് അലങ്കാരമായിരുന്നു; ഇപ്പോൾ ധ്വനിയാണു്. മുമ്പു് ബ്രാഹ്മണനായി കഴിഞ്ഞുകൂടിയ ഒരാൾ സംഗതിവശാൽ ബൗദ്ധനായാലും അയാളുമായി പരിചയപ്പെട്ടിട്ടുവർ ബ്രാഹ്മണനായിട്ടു് അയാളെ പരാമർശിക്കാറുണ്ടല്ലൊ.

ബ്രാഹ്മണനാണെങ്കിൽ ശ്രമണനല്ല, ശ്രമണനാണെങ്കിൽ ബ്രാഹ്മണനല്ല; അതുപോലെ ധ്വനിയാണെങ്കിൽ അലങ്കാരമല്ല; അലങ്കാരമാണെങ്കിൽ ധ്വനിയുമല്ല. രണ്ടും രണ്ടാണെന്ന മാത്രമല്ല, പരസ്പരവിരുദ്ധങ്ങളുമാണ്. എന്നിരുന്നാലും ധ്വനിയായിത്തീരുമ്പോഴും പൂർവസ്മരണകൊണ്ട് അതിനെ അലങ്കാരപദം കൊണ്ട് വ്യവഹരിക്കുന്നു എന്നു മാത്രമേയുള്ളൂ. അലങ്കാരപദം അലങ്കാരധ്വനിക്ക് ഒരു ഉപലക്ഷണം അഥവാ തിരിച്ചറിയാനുള്ള ഒരു കുറിമാത്രമാണ്.

രസധ്വനി കാവ്യവ്യാപാരൈകഗോചരം മാത്രമാണ്; ഒരിക്കലും സ്വശബ്ദവാച്യമായിത്തീരുന്നില്ല അലങ്കാരങ്ങളുടേയും ഗുണങ്ങളുടേയും സാന്നിദ്ധ്യംകൊണ്ട് സുന്ദരമായി പരിലസിക്കുന്ന കാവ്യശബ്ദങ്ങൾ സമുചിതങ്ങളായ വിഭാവ, അനുഭാവ, വ്യഭിചാരിഭാവങ്ങളുടെ പ്രതീതി ജനിപ്പിക്കുന്നു. ഈ പ്രതീതി ഉറങ്ങിക്കിടക്കുന്ന സ്ഥായിഭാവങ്ങളെ തട്ടിയുണർത്തുകയും അവ രസങ്ങളായി പരിണമിക്കയും ചെയ്യുന്നു. ഒരു രസവും ഒരിക്കലും നേരിട്ട് ശബ്ദവാച്യമാകുന്നില്ല. ശബ്ദങ്ങൾ വിഭാവാദികളെ സമർപ്പിക്കുകയെന്ന കൃത്യം മാത്രമാണ് നിർവഹിക്കുന്നത്. വിഭാവാദികളാണ് രസപ്രതീതിയുണ്ടാക്കുന്നത്. അതുകൊണ്ട് രസം സ്വശബ്ദവാച്യമല്ല. ശൃംഗാരം, ശൃംഗാരമെന്ന് നാം പ്രാവശ്യം ആവർത്തിച്ചുപറഞ്ഞാലും ശൃംഗാരരസപ്രതീതിയുണ്ടാകയില്ല. എന്നാൽ ആ പദമില്ലാത്ത പല കാവ്യങ്ങളിൽനിന്നും രസപ്രതീതിയുണ്ടാകുന്നുമുണ്ട്. കാവ്യത്തിലുള്ള പദങ്ങൾക്ക് രസോചിതങ്ങളായ വിഭാവാദികളെ സഹൃദയഹൃദയസമക്ഷം സമർപ്പിക്കുന്നതിന് പ്രത്യേകം ഒരു ശക്തിയുണ്ട്; ആ ശക്തിയാണ് വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരം; രസം വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരഗോചരം മാത്രമാണ്; പ്രധാനമാണ്; രസധ്വനിയാണ് കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവ്. വസ്തുവലങ്കാരധ്വനികളും രസധ്വനിയിലാണ് പര്യവസാനിക്കുന്നത്.

ആംഗലേയ കാവ്യവിമർശകന്മാരിൽ അഗ്രഗണ്യരായ കോം റീഡ്ജ്, കാർലൈൽ, വേർഡ്സ്വത്ത് മുതലായവരും ആധുനികന്മാരായ ഡെ. ലീവിസ്, ടി. എസ്. ഈലിയട്ട് എന്നിവരും കാവ്യത്തിൽ പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിനതന്നെ പ്രാധാന്യമെന്നു് പല പ്രകാരത്തിൽ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എന്നാൽ പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിന്റെ പ്രാധാന്യത്തെമാത്രം നിരൂപണം ചെയ്യുന്നതിനായി ഒരു പ്രത്യേകഗ്രന്ഥം ആരും എഴുതിയതായി അറിയപ്പെട്ടുന്നില്ല. ആംഗലേയവിമർശകരിൽ ആധുനികരുടെ ദൃഷ്ടിയിൽ പ്രതീയമാന പ്രാധാന്യം നിർവിവാദസിദ്ധമായ ഒരു തത്ത്വമാണു്. അതുകൊണ്ടു് അത്യാവശ്യമായിത്തോന്നുന്ന സന്ദർഭങ്ങളിൽ അവർ ആ തത്ത്വത്തെ അനുസ്മരിക്കുക മാത്രമാണു് ചെയ്യുന്നതു്. 'The Poetic Image എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിൽ സി. ഡെ. ലീവിസ് ഇപ്രകാരം അഭിപ്രായപ്പെട്ടുന്നു:

* But perhaps one should not try to *say* it. Perhaps one should be content to let the principle emerge of itself from that dance of words in which life and art the real and the imagined, so delicately interweave themselves that even the poet can hardly tell one from the other:

O chestnut tree, great rooted blossomer,
Are you the leaf, the blossoms or the bole?
O body swayed to music, O brightening glance,
How can we know the dancer from the dance?

W. B. Yeats.

---

* **The Poetic Image: C. Day Lewis. Page 37. (Jonathan Cape, London).**

രസധ്വനിയാണ് കാവ്യാത്മാവ് എന്ന സിദ്ധാന്തവും പാശ്ചാത്യർ സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

"Finish, good lady, the bright day is done
And we are for the dark.

The contxtt is tragic; the feeling of the speaker is all sadness, a deeper emotion than despair because it has accepted the tragic experience. Having those lines, we too feel the sadness, but only as a faint reminiscent undernote; it is a dark streak tingeing a radiance. That radiance; of which the shadow is but a servant is the *overmastering emotion we receive from the image.* We feel it as pleasure, exhilaration; we accept it as a kind of truth which could not have been given us in any other form or through any other medium.*[1]

രസധ്വനിപ്രധാനമാണ് കാവ്യമെന്ന പ്രതിപാദിക്കുന്നതോടുകൂടിത്തന്നെ പാശ്ചാത്യവിമർശകർ കാവ്യരസാസ്വാദനത്തിന്റെ അടിത്തട്ടിൽ അന്തർല്ലീനമായി കവികളുടെ പ്രതിഭാശക്തികൊണ്ട് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്ന ഒരു വസ്തുതത്ത്വവും (poetic-truth) ഉണ്ടെന്നു ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നു.

There is a most remarkable weight and unanimity of evidence, both in the verse and in the critical writings of English poets, that poetry's truth comes from the perception a unity underly-

* [1] Poetic image. Page 20.

ing and relating all phenomena. and that poetry's task is the perpetual discovery, through its imaging, metaphor-making faculty, of new relationships within this pattern, and the rediscovery and renovation of old ones"*[1]

ധ്വന്യാലോകത്തിൽ നാലാമുദ്യോതത്തിൽ മഹാഭാരതത്തെ നിരൂപണംചെയ്തുകൊണ്ട് ആനന്ദവർദ്ധനൻ പുറപ്പെടുവിച്ചിട്ടുള്ള അഭിപ്രായംതന്നെയാണ് ഈ ആംഗലേയവിമർശകനും ആവിഷ്കരിച്ചിട്ടുള്ളത്. മഹാഭാരതം ശാസ്ത്രകാവ്യാനുപായിയായ ഒരു മഹാകാവ്യമാണ്. ശാസ്ത്രസിദ്ധമായ വൈരാഗ്യതത്ത്വത്തേയും, കവിപ്രതിഭാസിദ്ധമായ ശാന്തരസത്തേയും പ്രധാനമാക്കിക്കൊണ്ടാണ് മഹാമുനിയായ വ്യാസൻ കാവ്യം രചിച്ചത്. പ്രപഞ്ചത്തിലെ ക്ലേശപാശങ്ങളിലകപ്പെട്ട് അത്യധികം ദുഃഖമനുഭവിച്ച പാണ്ഡവന്മാർ ഒടുവിൽ ലോകജീവിതമെല്ലാം ഇത്തരത്തിലാണ് എന്ന തത്ത്വം കണ്ടെത്തുകയും വൈരാഗ്യത്തെ വരിക്കയും അതിൽനിന്നും ആനന്ദമനുഭവിക്കയും ചെയ്തു.

കാവ്യത്തിൽ വാച്യാർത്ഥവിഭിന്നമായി പ്രതീയമാനമായ ഒരർത്ഥമുണ്ടെന്നും എന്നാൽ അതു് വാച്യാർത്ഥത്തോടുചേർന്നു മാത്രമാണ് പ്രകാശിക്കുന്നതെന്നും, സുന്ദരികളായ യുവതികളുടെ അവയവങ്ങളിൽനിന്നും ഭിന്നമായും എന്നാൽ അവയവങ്ങളിൽ അഭിവ്യക്തമായും ലാവണ്യം പ്രകാശിക്കുന്നതുപോലെയാണ് കാവ്യത്തിൽ പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിന്റെ നിലയെന്നും 'പ്രതീയമാനം പുനരന്യദേവ.....' എന്ന കാരികയിൽ ആനന്ദവർദ്ധനൻ പ്രതിപാദിച്ചുവല്ലൊ. ഈ അർത്ഥത്തെത്തന്നെ ആംഗലേയ കവിയായ Donne പാടുന്നുണ്ട്.

---

*[1] Poetic Image: Page 34.

"But since my soul, whose child love is,
Takes limbs of flesh and else would nothing do,
Love must not be, but take a body too;
And therefore what thow wert, and who
I bid love ask, and now
That it assume thy body, I allow
And fix itself in thy lips, eyes and brow."

Donne. Air and Angels.

വാച്യാർത്ഥവ്യതിരിക്തമായി കാവ്യത്തിൽ വ്യംഗ്യാർത്ഥമുണ്ടെന്നു സ്ഥാപിയ്ക്കുന്നതോടുകൂടി ആ വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തിനു് അഭിധാവ്യാപാരമുള്ളതുപോലെയും ലക്ഷ്യാർത്ഥത്തിനു് ലക്ഷണാവ്യാപാരമുള്ളതുപോലെയും പ്രത്യേകം ഒരു വ്യാപാരവും കല്പിയ്ക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. അതിനെയാണു് വ്യഞ്ജനയെന്നു് പറയുന്നതു്. ആനന്ദവർദ്ധനനുമുമ്പുണ്ടായിരുന്ന ആലങ്കാരികന്മാരോ മറ്റു ശാസ്ത്രകാരന്മാരോ വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരത്തേയും അതിന്റെ ഫലമായുണ്ടാകുന്ന വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തേയും സ്വീകരിച്ചിരുന്നതായി തെളിവില്ല. നൈയ്യായികന്മാർ, മീമാംസകർ, വൈയ്യാകരണന്മാർ എന്നിവരാണു് ശബ്ദാർത്ഥവിചാരം വിപുലമായ രീതിയിൽ നടത്തിയിട്ടുള്ളതു്. അതിൽ നൈയ്യായികന്മാർ അഭിധയെന്നും ലക്ഷണയെന്നും രണ്ടു ശബ്ദവ്യാപാരങ്ങളെ സ്വീകരിക്കുന്നു. മീമാംസകരിൽ കുമാരിലഭട്ടന്റെ അനുയായികളായി ഭാട്ടന്മാരെന്നും പ്രഭാകരഗുരുവിന്റെ അനുയായികളായി പ്രാഭാകരന്മാരെന്നും രണ്ടു മതക്കാരുണ്ടായിരുന്നു. അതിൽ പ്രാഭാകരന്മാരെ അന്വിതാഭിധാനവാദികളെന്നും ഭാട്ടന്മാരെ അഭിഹിതാന്വയവാദികളെന്നും പറയുന്നു. അന്വിതാഭിധാനവാദികളായ പ്രാഭാകരന്മാർ അഭിധ, ലക്ഷണ എന്ന രണ്ടു വ്യാപാരങ്ങളെ മാത്രമെ അംഗീകരിക്കുന്നുള്ളു. ഭാട്ടന്മാരാകട്ടെ അഭിധ, ലക്ഷണ,

താൽപര്യശക്തി എന്നിങ്ങനെ മൂന്നു വ്യാപാരങ്ങളെ സ്വീകരിച്ച് അവയ്ക്കു യഥാക്രമം വാച്യാർത്ഥം (അഭിധേയാർത്ഥം) ലക്ഷ്യാർത്ഥം, താൽപര്യാർത്ഥം എന്നു മൂന്നർത്ഥങ്ങളെ അംഗീകരിക്കുന്നു.

താൽപര്യാർത്ഥമെന്നാലെന്ത്"? 'ഗാംആനയ' എന്ന വാക്യത്തിൽ രണ്ടു പദങ്ങളുണ്ട്. അതിൽ ആദ്യത്തെ പദമായ 'ഗാം' എന്നതിൽ 'ഗോ' എന്നും 'അം' എന്നും രണ്ടംശങ്ങളുണ്ട്. 'ഗോ' എന്നതു് പ്രകൃതിയും 'അം' എന്നതു് ദ്വിതീയാവിഭക്തിപ്രത്യയവുമാണല്ലൊ ഇവിടെ പ്രകൃത്യർത്ഥം പ്രത്യയാർത്ഥത്തോടുകൂടി സംബന്ധിക്കുന്നു. ഈ സംബന്ധം ആശ്രയത്വമാണു്. പ്രത്യയാർത്ഥമായ കർമ്മത്വം പ്രകൃത്യർത്ഥമായ ഗോവിനെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഗാം എന്ന പദത്തിലുള്ള കർമ്മത്വത്തിനു് ഓരോ വാക്യത്തിൽ വിശിഷ്ടമായ ഓരോ അർത്ഥമാണുള്ളതു്. ഗാം ആനയ എന്ന വാക്യത്തിൽ ആനയന കർമ്മത്തിനു് പാത്രമായിരിക്കുന്നു. 'ഗാംബധ്നാന എന്ന വാക്യത്തിൽ അതേ വസ്തുതന്നെ ബന്ധനകർമ്മത്തിനു് ആശ്രയമായിരിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം ഗാം എന്ന പദത്തിനു് ഓരോരോ വാക്യത്തിലുള്ള ഘടനകൊണ്ടു് പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം അർത്ഥം സിദ്ധിയ്ക്കുന്നു. അഭിധാശക്തികൊണ്ടു് വെറും കർമ്മത്വം മാത്രമേ വിധിയ്ക്കുന്നുള്ളു. മറവു പദാർത്ഥങ്ങളുമായുള്ള ആകാംക്ഷ, യോഗ്യത, സന്നിധി എന്നിവകൊണ്ടു് ക്രമത്തിൽ കിട്ടുന്ന അർത്ഥമാണു് താൽപര്യാർത്ഥം. അതു് താൽപര്യശക്തികൊണ്ടാണു് ലഭിയ്ക്കുന്നതു്. അഭിധയും ലക്ഷണയും പദത്തിന്റെ അർത്ഥം മാത്രമേ നൽകുന്നുള്ളു. താത്പര്യാർത്ഥമാകട്ടെ ഒരു പദത്താലല്ല, വാക്യത്താലാണു് വ്യക്തമാകുന്നതു്. അതിനാൽ ഓരോ പ്രത്യേകപദവും നല്കുന്ന അർത്ഥത്തിൽനിന്നും ഈ താത്പര്യാർത്ഥം വ്യത്യസ്തമായിരിക്കുന്നു. ശക്തികൊണ്ടോ ലക്ഷണകൊണ്ടോ ഉണ്ടായ ഒരു പദാർത്ഥം വേറൊരു പദാർത്ഥത്തോടുകൂടി അന്വയിച്ചു് ശബ്ദബോധമുണ്ടാക്കുന്നു എന്നു് താത്പര്യവാദികളും പറയുന്നു.

അന്വിതാഭിധാനവാദികൾ താൽപര്യശക്തി എന്നൊരു വ്യാപാരത്തെ സ്വീകരിയ്ക്കുന്നില്ല. ഒരു പദാർത്ഥം വേറൊരു പദാർത്ഥത്തോടുകൂടി അന്വയിച്ചതിനുശേഷമേ അർത്ഥബോധമുണ്ടാകുന്നുള്ളു എന്നാണവരുടെ വാദം. അന്വിതങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളിൽനിന്നേ അർത്ഥബോധമുണ്ടാകുന്നുള്ളു; അല്ലാതെ ആദ്യം അർത്ഥബോധമുണ്ടായിട്ട് പിന്നീട് അന്വയിച്ച് വിശിഷ്ടമായ അർത്ഥബോധം ഉണ്ടാകുന്നില്ല. സാധാരണ ജീവിതത്തിൽ നാം ആദ്യമായി വാക്യങ്ങളിൽ നിന്ന് അർത്ഥം മനസ്സിലാക്കുന്നു. പദങ്ങളും ആശയങ്ങളെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതു് ആപേക്ഷികമായ വിധത്തിലാണ്. അവയ്ക്കു സ്വന്തമായി നിരാകാംക്ഷമായ ഒരർത്ഥവുമില്ല.

ലോകവ്യവഹാരം ആദ്യം തുടങ്ങിയതു് ഗാം ആനയ ഗാംനയ എന്നിത്യാദി ക്രിയായുക്തങ്ങളായ വാക്യങ്ങളിൽക്കൂടെയാണ്. ഗാം ആനയ എന്നൊരു വാക്യം ഒരാൾ പ്രയോഗിക്കുമ്പോൾ അയാളുടെ ഭൃത്യൻ പശുവിനെ കൊണ്ടുവരുന്നു. ഗാംനയ എന്നു പറയുമ്പോൾ തിരിയെ കൊണ്ടുപോകുന്നു. ഈ വാക്യങ്ങളെ കേൾക്കുകയും അതോടനുബന്ധിച്ചുണ്ടാകുന്ന പ്രവൃത്തികളെ കാണുകയും ചെയ്തുകൊണ്ട് സമീപത്തു നില്ക്കുന്ന ബാലൻ 'ഗോ' എന്ന പദത്തിനു് പശു എന്ന അർത്ഥമാണെന്നു് മനസ്സിലാക്കുന്നു. പിന്നീട് ക്രിയയില്ലാതെ ആ പദം പ്രയോഗിക്കുമ്പോഴും മൻപുള്ള സംസ്കാരംകൊണ്ട് അവനു് അർത്ഥബോധമുണ്ടാകുന്നു. ക്രിയാന്വിതമായല്ലാതെ വാക്യത്തിൽനിന്നും അർത്ഥബോധമുണ്ടാകുന്നില്ല. ക്രിയാന്വിതമായി കർമ്മത്തിന്റെ ബോധം ഉണ്ടാകാത്തതുകൊണ്ടും, ക്രിയാന്വിതമായ കർമ്മത്വാദികൾക്കേ അർത്ഥബോധജനകത്വം ഉള്ളൂ എന്നതുകൊണ്ടും ആദ്യം അന്വയബോധം ഉണ്ടാകുന്നു. പിന്നീട് ശക്തിഗ്രഹം.

അലങ്കാരികന്മാരൊഴിച്ചു മറ്റാരുംതന്നെ വ്യഞ്ജനാവൃത്തിയേയോ, വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തേയോ പ്രത്യേകമായി സ്വീകരിക്കുന്നില്ല. വ്യഞ്ജനയേയും വ്യംഗ്യത്തേയും പ്രത്യേകമായി ധ്വന്യാലോകത്തിൽ മൂന്നാമുദ്യോതത്തിൽ ആനന്ദവർദ്ധനനും ലോചന വ്യാഖ്യാനത്തിൽ ആദ്യത്തെ ഉദ്യോതത്തിൽ അഭിനവഗുപ്തനും സ്ഥാപിച്ചിട്ടുണ്ട്. മമ്മടൻ, രുയ്യകൻ, ജഗന്നാഥപണ്ഡിതൻ എന്നീ അലങ്കാരികന്മാരും വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരത്തേയും വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തേയും അംഗീകരിച്ചിട്ടുള്ളവരാണ്. അഭിനവഗുപ്തന്റെ ലോചനം ഒന്നാം ഉദ്യോതത്തിൽ പ്രതിപാദിതമായിരിക്കുന്ന മതം ഇപ്രകാരമാണ്.

ചിലപ്പോൾ വാച്യം വിധിരൂപമായിരിക്കുമ്പോൾ വ്യംഗ്യം പ്രതിഷേധരൂപമായിരിക്കും എന്നുള്ള തത്ത്വം തെളിയിക്കാനായി ആനന്ദവർദ്ധനൻ ഈ ശ്ലോകമുദ്ധരിക്കുന്നു:

"ഭദ്രധാമ്മികവിസ്രബ്ധോ സഞ്ചരകോ/ദ്യമാരിതസ്തേന
ഗോദാവരിനദീ കൂലവാസിനാഽപ്യുത്പുസിംഹേന."

"അല്ലയോ ധർമ്മചാരി, അങ്ങയ്ക്കു ഇവിടെ ഇഷ്ടംപോലെ വിഹരിക്കാം; അങ്ങയുടെ വിഹരണത്തിനു പ്രതിബന്ധമായിരുന്ന ആ ഭയങ്കരനായ പട്ടിയെ ഗോദാവരീനദീതീരത്തുള്ള ഗുഹയിൽ പാർപ്പുറപ്പിച്ചിട്ടുള്ള ഒരുന്മത്തനായ ആ സിംഹം കൊന്നുകഴിഞ്ഞു." ഇതാണ് ഈ ശ്ലോകത്തിന്റെ വാച്യാർത്ഥം. "സ്വതേ ക്രൂരനായ ആ സിംഹം മദമിളകി ഗോദാവരീതീരത്തിലുള്ള തന്റെ ഗുഹവിട്ട് പുറത്തിറങ്ങി പട്ടിയെ കൊന്നു നടക്കുന്നതുകൊണ്ട് ആ വള്ളിക്കുടിലിന്റെ അടുത്തുപോലും ചെല്ലരുതു" എന്നാണ് ഇതിലെ വ്യംഗ്യാർത്ഥം.

മുഗ്ദ്ധയായ ഒരു തരുണി, താൻ പ്രേമസർവസ്വംപോലെ വച്ചിരിക്കുന്ന ഒരു സങ്കേതസ്ഥാനത്തിൽ ഒരു സന്ന്യാസി സദാ സമ

221901
032:1:9
MUL
221901

യവും വന്ന് തന്റെ പ്രിയതമനുമായുള്ള സ്വൈരവിഹാരത്തെ തടസ്സപ്പെടുത്തുന്നതുകൊണ്ടും വള്ളിക്കുടിലിനു സമീപമുള്ള മനോജ്ഞങ്ങളായ പരിസരങ്ങളിൽനിന്നും പുഷ്പം ശേഖരിക്കുന്നതുകൊണ്ടും ആ സങ്കേതസ്ഥാനത്തെ സന്യാസിയുടെ പ്രതിബന്ധത്തിൽനിന്നും രക്ഷിക്കാനായി അയാളോടു പറയുന്ന ഭാഗമാണിതു്.

ഈ പദ്യത്തിൽ സന്യാസിക്കു സ്വച്ഛന്ദം വിഹരിക്കാം എന്നതാണു് വാച്യാർത്ഥം. അയാളും അവിടെ വന്നുപോകരുതു് എന്നതു് വ്യംഗ്യാർത്ഥവും. സ്വച്ഛന്ദം വിഹരിക്കാം എന്ന പദങ്ങളിൽനിന്നും വിഹരിക്കുവാനേ പാടില്ല എന്ന അർത്ഥം ഇവിടെ ഭാസിക്കുന്നുണ്ടു്. വസ്തുധ്വനിയുടെ ദാഹരണമായിട്ടാണു് ആനന്ദവർദ്ധനൻ പ്രസ്തുത ശ്ലോകമുദ്ധരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. വിധിയിൽനിന്നും നിഷേധത്തിന്റെ ധ്വനി നമുക്കിവിടെ ലഭിക്കുന്നു.

പ്രസ്തുത പദ്യത്തിൽ നിഷേധരൂപമായ അർത്ഥമുണ്ടെന്നുള്ള വസ്തുത എല്ലാവരും സമ്മതിക്കുന്നതാണു്. പക്ഷേ, അതു ലഭിക്കുന്നതു് എങ്ങനെയാണെന്നുള്ള കാര്യത്തിലേ അഭിപ്രായവ്യത്യാസത്തിനവകാശമുള്ളു. അഭിധാശക്തിയാണു് അതിനു നിദാനമെന്നു് അനന്വിതാഭിധാനവാദികളും അതല്ല താൽപര്യശക്തിയാണു് കാരണമെന്നു് അഭിഹിതാന്വയവാദികളും വാദിക്കുന്നു. വ്യഞ്ജനാശക്തികൊണ്ടു് ഇതു ലഭിക്കുന്നുവെന്നാണു് ധ്വനിവാദികളായ അലങ്കാരികന്മാരുടെ അഭിപ്രായം.

അനന്വിതാഭിധാനവാദികളൊഴിച്ചു് മറ്റെല്ലാരും ശബ്ദത്തിനു് മൂന്നു വ്യാപാരങ്ങളും മൂന്നർത്ഥങ്ങളും അംഗീകരിക്കുന്നുണ്ടു്. വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരം വ്യംഗ്യാർത്ഥം എന്നിവയെക്കുറിച്ചു മാത്രമേ ധ്വനികാരന്മാരൊഴിച്ചുള്ളവർക്കു് വിപ്രതിപത്തിയുള്ളവകാശമുള്ളു. അഭിധാശക്തി സങ്കേതത്തെ ആസ്പദമാക്കിയിരിക്കുന്നു എന്നു നാം മനസ്സിലാക്കിക്കഴിഞ്ഞു. അതിനു് പദത്തിന്റെ സാമാന്യമായ, പരസ്പരാനന്വിതമായ അർത്ഥത്തെ മാത്രമേ പ്രതിപാദി

ക്കാൻ ശക്തിയുള്ള. "വിരമ്യ വ്യാപാരായോഗാൽ" എന്നു മീമാംസകന്മാർ സമ്മതിക്കുന്നുണ്ട്. സാമാന്യാർത്ഥങ്ങളിൽ നിന്നും പരസ്പരാന്വിതമായ വിശിഷ്ടാർത്ഥം ലഭിക്കുന്നതു് താൽപര്യശക്തിയാലാണെന്നു നാം കണ്ടുകഴിഞ്ഞു. എന്നാൽ 'ഗംഗയാംഘോഷഃ', 'സിംഹോ വട്ട' എന്നീ വാക്യങ്ങളിൽനിന്നും ഗംഗയിൽ കുടിലുണ്ടെന്നും ബാലൻ സിംഹമാണെന്നും താൽപര്യാർത്ഥം ലഭിക്കുന്നുണ്ട്. പക്ഷെ, ആ വാക്യങ്ങളുടെ ശരിയായ അർത്ഥം ഗംഗാതീരത്തിൽ കുടിലുണ്ടെന്നും ബാലൻ സിംഹം പോലെ പരാക്രമശാലിയുമാണെന്നാണു്. ഈ അർത്ഥം ലഭിക്കുന്നതു് മൂന്നാമതൊരു വ്യാപാരത്താലാണല്ലോ. അതിനെയാണു് ലക്ഷണ എന്നു പറയുന്നതു്. ലക്ഷണാവ്യാപാരമുണ്ടാകണമെങ്കിൽ മുഖ്യാർത്ഥബാധം, നിമിത്തം, പ്രയോജനം എന്നീ മൂന്നിനേറെയും സാന്നിദ്ധ്യം ഉണ്ടായിരിക്കണം. ഗംഗായാംഘോഷഃ എന്ന വാക്യത്തിൽ 'ഗംഗയിൽ കുടിൽ' എന്ന മുഖ്യാർത്ഥം അസംഭവ്യമായതുകൊണ്ടു് ബാധിതമാണു്. വാച്യാർത്ഥം ബാധിതമാണെന്നുള്ളതിനു് പ്രത്യക്ഷം പ്രമാണമത്രേ. അതുപോലെ ഗംഗാതീരം എന്നുള്ള അർത്ഥം സാമീപ്യനിമിത്തത്താലാണു് ലഭിക്കുന്നതു്. ഈ സാമീപ്യവും പ്രത്യക്ഷപ്രമാണസിദ്ധമാണു്. ഗംഗാപ്രവാഹത്തിന്റെ സാമീപ്യം ഗംഗാതീരത്തിനുണ്ടല്ലോ?

എന്നാൽ മൂന്നാമത്തെ അംശമായ പ്രയോജനം പ്രത്യക്ഷാദിപ്രമാണസിദ്ധമല്ല. അതിനാൽ മുഖ്യാർത്ഥബാധം, നിമിത്തം, പ്രയോജനം എന്നിവയിൽ ആദ്യത്തെ രണ്ടെണ്ണത്തെ മാത്രമേ ലക്ഷണാവ്യാപാരം ബാധിക്കുന്നുള്ള എന്നു വ്യക്തമാണു്. 'ഗംഗായാം' എന്നതിനു് 'ഗംഗാതീരത്തിൽ' എന്നർത്ഥം പറയുന്നതോടുകൂടി ലക്ഷണാവ്യാപാരത്തിന്റെ സാമർത്ഥ്യം അസ്തമിച്ചുപോകുന്നു. അതിനുശേഷമുണ്ടാകുന്ന പ്രയോജനാംശം അതായതു് ശൈത്യം, പാവനത്വം മുതലായ അംശങ്ങളും വേറൊരു

വ്യാപാരത്തിനു് വിഷയങ്ങളാണു്. പ്രയോജനാംശത്തിൽ ശബ്ദ വ്യാപാരമില്ലെന്നും പറയാൻ സാദ്ധ്യമല്ല. മേലുദ്ധരിച്ച വാക്യങ്ങളും ഉപയോഗിക്കുമ്പോഴെല്ലാം ആ അർത്ഥം ലഭിക്കുന്നുണ്ടു്. വേറേ പദങ്ങളും ഉപയോഗിക്കുമ്പോൾ ഇല്ലതാനും. അതിനാൽ ആ പദങ്ങളുടെ സാന്നിദ്ധ്യത്താലാണു് പ്രയോജനാംശം തോന്നുന്നതു് എന്നതിനു് സംശയമില്ല. ഗംഗാദിപദം പ്രവാഹാദിരൂപമായ വാച്യാർത്ഥത്തെ ബോധിപ്പിക്കുന്നു. ഈ വാച്യാർത്ഥബോധനാപയ്യന്തമേ അഭിധയ്ക്കു പ്രവൃത്തിയുള്ളൂ. അഭിധാപ്രതിപാദിതമായ അർത്ഥത്തിനു് ബാധംകാണുന്നതുകൊണ്ടു് അന്വയസിദ്ധിക്കുവേണ്ടി ലക്ഷണ പ്രവർത്തിക്കുന്നു. ലക്ഷണയും വാച്യസംബന്ധമായ ഗംഗാതീരം മുതലായ അർത്ഥത്തെ നല്കിയിട്ടു് വിരമിക്കുന്നു. അതിനുശേഷമാണു് ശൈത്യപാവനത്വാദി ഗുണവിശേഷങ്ങളും തോന്നുന്നതു്. അങ്ങനെ തോന്നിക്കുന്നതിനെയാണു് വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരമെന്നു് പറയുന്നതു്. ഇവിടെ സങ്കേതമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു് വ്യാപാരം അഭിധയല്ല, താൽപര്യവുമല്ല. താൽപര്യശക്തി അന്വയബോധമാത്ര പരായണമാണല്ലോ. ബാധാദികളില്ലാത്തതിനാൽ ലക്ഷണയുമല്ല. അതിനാൽ അഭിധാലക്ഷണാദ്വയവ്യതിരിക്തമായ നാലാമതൊരു വ്യാപാരം ശബ്ദത്തിനുണ്ടു് എന്നു സമ്മതിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു ശൈത്യപാവനത്വാദി പ്രയോജനാംശത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കിയാണു് മറ്റു മൂന്നു വ്യാപാരങ്ങളും പ്രവർത്തിക്കുന്നതു്. അതിനാൽ നാലാമത്തെ വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരംകൊണ്ടു് കിട്ടുന്ന വ്യംഗ്യാർത്ഥമാണു് പ്രധാനം. അതാണു് ധ്വനി.

അനഭിഹിതാഭിധാനവാദികളായ പ്രാഭാകരന്മാർ "യൽ പരഃ ശബ്ദഃ സശബ്ദാർത്ഥ" (ശബ്ദം കേട്ടതിനുശേഷം ഏതേതർത്ഥത്തിനു പ്രതീതി വരുന്നുവോ അതൊക്കെയും ആ ശബ്ദത്തിന്റെ അർത്ഥം തന്നെയാണു്) എന്നു അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. ചാപനിർമ്മു

ക്തമായ അസ്ത്രം അതിന്റെ ലക്ഷ്യത്തിൽ ചെന്നു തറയ്ക്കുന്നതു വരെ ഒരൊറ്റ വേഗത്തോടുകൂടിയാണ് പായുന്നതു്. അതു പോലെ വിദൂരമായ താൽപര്യത്തിൽ ശബ്ദം പ്രയോഗിക്കുകയാണെങ്കിലും അസ്ത്രത്തിനു് ദീർഘദീർഘതരമായ ഒരു വ്യാപാരം ഉള്ളതുപോലെ ആ ശബ്ദത്തിനും ദീർഘദീർഘതരമായ ഒരൊറ്റ വ്യാപാരം മാത്രമേ ഉണ്ടായിരിക്കയുള്ളു എന്നു് പ്രാഭാകരന്മാർ പറയുന്നു.

അഭിനവ ഗുപ്തൻ ഈ അഭിപ്രായത്തോടുകൂടിയോജിക്കുന്നില്ല. ശബ്ദവ്യാപാരം ദീർഘദീർഘമായിരിക്കാം. പക്ഷെ, അതു് ഒന്നാണെന്നുള്ളതിനു് എന്താണു തെളിവു എന്നു് അദ്ദേഹം ചോദിക്കുന്നു. വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരത്താൽ കിട്ടുന്ന അർത്ഥം വാക്യം കേൾക്കുമ്പോൾതന്നെ പെട്ടെന്നുദയം ചെയ്യുന്നു എന്നാണു് 'ദീർഘദീർഘം' എന്നതിനു് അർത്ഥമെങ്കിൽ ആ അർത്ഥത്തിൽ സങ്കേതഗ്രഹണമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു് ആ അർത്ഥം എങ്ങനെ തോന്നും? ഒരു പദം പ്രയോഗിക്കുമ്പോൾ ഏതർത്ഥം സങ്കേതസിദ്ധമായി അതിൽനിന്നു തോന്നുന്നുവോ ആ അർത്ഥത്തെ ആ പദത്തിന്റെ പ്രവൃത്തിനിമിത്തം എന്നു പറയുന്നു. പുസ്തകം എന്ന പദത്തിനു് പുസ്തകരൂപമായ പദാർത്ഥമാണു് പ്രവൃത്തിനിമിത്തം. നിമിത്തങ്ങളാൽ മാത്രമേ സങ്കേതമുള്ളു. ശൈത്യപാവനത്വാദ്യർത്ഥങ്ങൾ പ്രവൃത്തിനിമിത്തങ്ങളല്ലാ അവ നിമിത്തങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചു പിന്നിട്ടു വരുന്നവയാണു് എന്നു പറയുന്നപക്ഷം വ്യംഗ്യരൂപമായ വാക്യാർത്ഥമാണു് പ്രഥമമായി പ്രതീതിപഥത്തിൽ അവതരിക്കുന്നതെന്നും അതിലേക്കു പിന്നീടു ഉണ്ടാകുന്ന പദാർത്ഥപ്രതീതി കാരണഭാവം കൈക്കൊള്ളുന്നുവെന്നുമായി. അതു് തനിക്കു തന്റെ പ്രപൌത്രൻ കാരണമാണെന്നു പറയുന്നതുപോലെ പരിഹാസാസ്പദമത്രെ. മുൻപുതന്നെ പദപദാർത്ഥവിഷയമായ സങ്കേതഗ്രഹണംകൊണ്ടു് സിദ്ധിച്ചിരിക്കുന്ന സംസ്കാരം വഴിയ്ക്കാണു് വാക്യാർത്ഥപ്രതീതിയെക്കുറിച്ചു് അനന

ന്തരകാലികമായ പദാർത്ഥ പ്രതീതിയ്ക്ക് ഹേതുത്വമെന്ന പറയുന്നതും ശരിയല്ല. അനാദിത്വങ്ങളായ പദാർത്ഥങ്ങളേ അർത്ഥബോധമുണ്ടാക്കുന്നുള്ളൂ എന്നാണിവരുടെ മതം. വാക്യം കേട്ടാലുടൻ പാര്യന്തികമായ അർത്ഥത്തിന്റെ പ്രതീതി ഉണ്ടാകുന്നില്ലേ? ആദ്യത്തെ അർത്ഥത്തിനും ഈ അർത്ഥത്തിനുമിടയ്ക്ക് ക്രമപ്രതീതി ഇല്ലല്ലോ? അതിനാൽ ഒരൊറ്റ അർത്ഥമാണെന്നോ പറയാൻ സാധിക്കുകയുള്ളൂ എന്ന പക്ഷവും സ്വീകാര്യമല്ല ക്രമം ഉണ്ടെന്നുള്ളതു് വാസ്തവമാണു്. പക്ഷെ, സഹൃദയന്മാർ പ്രസ്തുത ക്രമം എന്തെന്നു അറിയുന്നില്ല.

ഇപ്രകാരം അഭിധാ താൽപര്യ ലക്ഷണാ വ്യതിരിക്തമായി വ്യഞ്ജനയെന്നൊരു വ്യാപാരവും അഭിധേയ താൽപര്യ ലക്ഷ്യാർത്ഥ വ്യതിരിക്തമായി വ്യംഗ്യമെന്നൊരർത്ഥവും സ്വീകരിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. ആ വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരത്തിൽനിന്നുമാണു് 'ഭ്രമധാമ്മിക' എന്ന ശ്ലോകത്തിൽ നിഷേധാർത്ഥ ജ്ഞാനമുണ്ടാകുന്നതു്.

പ്രകൃത ശ്ലോകത്തിൽ 'ഭ്രമ' എന്ന പദം പട്ടിയിലുള്ള പേടികൊണ്ടു് തടയപ്പെട്ടിരിക്കുന്ന സഞ്ചാരം തുടരാനുള്ള അഭ്യുന്നജ്ഞാനമാണു് ബോധിപ്പിക്കുന്നതു്. ധാമ്മികന്മാക്കു് ദേവപൂജയ്ക്കായി പൂവുക്കൂടാതെ സാധിക്കുകയില്ല. കൂടാതെ അദ്ദേഹത്തെപ്പോലുള്ളവർ പുഷ്പം എടുത്തുകൊണ്ടു പോകുന്നതു് തരുലതാദികൾക്കു ജന്മസാഫല്യപ്രദമത്രെ. ഈ അർത്ഥമാണു് ധാമ്മിക പദംകൊണ്ടു് കവി ദ്യോതിപ്പിക്കുന്നതു്. 'വിസ്രബ്ധ' പദമാകട്ടെ, ഇതുവരെയും പട്ടിയെ പേടിച്ചു് കയ്യിൽ കിട്ടിയ പൂക്കളം പറിച്ചുകൊണ്ടു പോകുന്നതായിരുന്ന സന്യാസിയുടെ പതിവു്. എന്നാൽ ആ പ്രതിബന്ധം ഇപ്പോഴില്ല. ഇഷ്ടംപോലെ പുഷ്പങ്ങളം ശേഖരിക്കാം എന്ന അർത്ഥം വ്യക്തമാക്കുന്നു. തേന എന്ന തച്ഛബ്ദ പ്രയോഗംകൊണ്ടു് അങ്ങു് ഇതിനുമുൻപു് കണ്ണാകണ്ണികയായി കേട്ടിട്ടുള്ള ആ സിംഹം എന്ന അർത്ഥം ലഭി

ക്കുന്നു. സംകേത സ്ഥലത്തു യാതൊരു പ്രതിബന്ധവുമുണ്ടാകാതിരിക്കാനായി നായിക സൂത്രത്തിൽ അങ്ങനെ ഒരു പ്രവാദം പ്രചരിപ്പിച്ചു നായകനെ ബോധിപ്പിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നാണു് അതിന്റെ സാരം. ആ സിംഹമാകട്ടെ ക്രൂരനാണു്. ഇപ്പോൾ അതു് മദിച്ചിരിക്കുകയാണു്. അതിനാൽ ഗോദാവരീ തടീത്തടത്തുതന്നെ വരുന്നതു അപകടമാണു്. ലതാനികുഞ്ജത്തിന്റെ സമീപത്തു വന്നാലുള്ള കാര്യം പിന്നെ പറയേണ്ടതില്ലല്ലോ. ഇതൊക്കെയാണു് പ്രകൃതപദ്യത്തിലെ ധ്വനിരൂപമായ അർത്ഥം.

ഈ പദ്യത്തിൽ ദ്വിപ്തസിംഹാദി പദപ്രയോഗമുള്ളതുകൊണ്ടും ധാർമ്മിക പദപ്രയോഗമുള്ളതുകൊണ്ടും ഭയാനക രസാവേശത്താലാണു് നിഷേധാർത്ഥജ്ഞാനമുണ്ടാകുന്നതെന്നു് ഭട്ടനായകൻ പറയുന്നു. സിംഹാദികളും ഭയാനകരസത്തിനു് ആലംബന വിഭാവാദികളാകയാൽ 'സിംഹം' 'ദ്വിപ്തം' എന്നീ പദങ്ങളും ആലംബനോദ്ദീപനവിഭാവസമർപ്പകങ്ങളാകയാലും ധാർമ്മിക പദത്താൽ സന്യാസി ഭയമുള്ളവനാണെന്നു് വരുന്നതിനാലും പ്രസ്തുത പദ്യത്തിൽ ഭയോൽപത്തിയുണ്ടെന്നു് സ്പഷ്ടമത്രെ. അതിനാൽ നിഷേധപ്രതീതി ഭയാനകരസാവേശത്താൽ സിദ്ധിക്കുന്നുവെന്നാണു് ഭട്ടനായകന്റെ മതം. സിംഹത്തിന്റെ ഹിംസ്രത്വസ്വഭാവവും ധാർമ്മികന്റെ ഭീരുത്വസ്വഭാവവും മനസ്സിലാക്കിയാലേ നിഷേധ പ്രതീതിയുണ്ടാകുകയുള്ളൂ എന്നതും അതിനാൽ നിഷേധ പ്രതീതി വ്യംജനാവ്യാപാരത്താലാണെന്നു പറയുന്നതു് ശരിയല്ലെന്നും അദ്ദേഹം വാദിക്കുന്നു

അഭിനവഗുപ്തൻ ഈ അഭിപ്രായത്തെ ഖണ്ഡിക്കുന്നുണ്ടു്. വക്തൃവിന്റേയും വാക്യത്തിൽനിന്നു് അർത്ഥജ്ഞാനമുണ്ടാകുന്നവന്റേയും പ്രകൃതിവിശേഷജ്ഞാനം, ശബ്ദഗതമായ ധ്വനനവ്യാപാരം എന്നിവയില്ലാതെ നിഷേധാർത്ഥ ജ്ഞാനമുണ്ടാകുകയില്ല. വക്തൃപ്രതിപത്തൃ വിശേഷജ്ഞാനത്തി

ന്റേയും പ്രതിഭയുടേയും സഹായം വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരത്തിന്റെ പ്രാണനാണു്. പ്രസ്തുത പദ്യത്തിൽ വസ്തുതയായ സന്ന്യാസിക്കു ഭയം മാത്രമേ ഉണ്ടാകുന്നുള്ളു. വാക്യാർത്ഥ ജ്ഞാനമുണ്ടാകുന്ന സഹൃദയനായ പ്രതിപത്താവിനുള്ള ഭയാനക രസാവേശം രസാഭിവ്യക്തിയല്ലാതെ ഭയോൽപത്തിയല്ല. രസം വ്യംഗ്യമല്ലാതെ ഒരിക്കലും വാച്യമാകുകയില്ല. രസത്തിനു് ശബ്ദവാച്യത്വം ഭട്ടനായകനും സമ്മതിച്ചിട്ടില്ല. അതിനാൽ രസം വ്യംഗ്യം തന്നെ. പ്രതിപത്താവിനും രസാവേശമുണ്ടാകുന്നു എന്നുള്ളതു് സാർവ്വത്രികമായ ഒരു നിയമമല്ല. സഹൃദയൻ ഭീരുവായ ധാമ്മികനു് തുല്യനല്ലല്ലോ. ഈ ദോഷം പരിഹരിക്കുന്നതിനായിട്ടു് വിശിഷ്ടനായ പ്രതിപത്താവിനെ രസാസ്വാദത്തിനു് സഹകാരികാരണമായിട്ടു് പറയുന്നപക്ഷം വക്തൃപ്രതിപത്തൃപ്രതിഭാപ്രാണിതമായ ധ്വനനവ്യാപാരം എന്തുകൊണ്ടു് സ്വീകരിച്ചുകൂടാ? ഏതായാലും ഭട്ടനായകന്റെ ഈ വസ്തുധ്വനിലക്ഷണം വസ്തുധ്വനിക്കു് അനുഗ്രാഹകമായ രസധ്വനിയുടെ സമർത്ഥനത്തിലാണു് അവസാനിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ഇതു് വിചിത്രമായ ധ്വനിധ്വംസനമാർഗ്ഗം തന്നെയാണു്. രസധ്വനിയാണു് പ്രധാനം എന്നു് സ്ഥാപിക്കുവാനാണു് ഭട്ടനായകന്റെ ഉദ്യമമെങ്കിൽ ധ്വനിവാദികൾക്കു അതു് സമ്മതമത്രെ അതല്ല, പ്രസ്തുത പദ്യം വസ്തുധ്വനിയ്ക്കുദാഹരിച്ചതു് ശരിയല്ലെന്നാണെങ്കിൽ രണ്ടു വിധത്തിലുള്ള ധ്വനിയും ഇതിലുള്ളതിനാൽ ഏതെങ്കിലും ഒന്നിനു് ഉദാഹരിക്കുന്നതിൽ തെറ്റില്ലല്ലോ? വസ്തുധ്വനിയ്ക്കുദാഹരിക്കുന്ന ഒരു പദ്യത്തിൽ മറെറാരു ധ്വനിയും ഉണ്ടാകാൻ പാടില്ല എന്നൊരു നിയമവുമില്ല. കൂടാതെ വ്യംഗ്യം വാച്യവ്യതിരിക്തമാണെന്നു് കാണിക്കാനാണു് ആനന്ദവർദ്ധനൻ പ്രസ്തുത ശ്ലോകമുദ്ധരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ഇക്കാരണങ്ങളാൽ ഭട്ടനായകന്റെ ആക്ഷേപങ്ങളും അസംബന്ധങ്ങളാകുന്നു എന്നു സിദ്ധിക്കുന്നു ഇതുയും പറഞ്ഞതിൽനിന്നു് ഭയാനക രസമാണു്

ഇവിടെ ആസ്വാദഗോചരമാകുന്നതെന്ന് കരുതാൻ പാടില്ല. ശൃംഗാരരസാനുഭവമാണ് സഹൃദയന് ഈ ശ്ലോകത്തിൽനിന്നും ലഭിക്കുന്നതു്.

ഇന്നു ജീവിച്ചിരിക്കുന്ന ആംഗലേയ സാഹിത്യനിരൂപകന്മാരിൽ Chailes Morgan ശബ്ദവ്യാപാരങ്ങളെപ്പറ്റി ലാക്ഷ്യമായ ഒരു നിരൂപണം 'പദങ്ങളുടെ മരണം' (The Death of words) എന്ന ഉപന്യാസത്തിൽ നിർവ്വഹിച്ചിട്ടുണ്ട്. * 'കഥ നാകം കണ്ടുപിടിക്കുക' എന്ന വാക്യം എല്ലാവരും വായിക്കുമെങ്കിലും രസതന്ത്രം പഠിച്ചു് അതിലെ സാങ്കേതികപദങ്ങളിൽ പരിചയം സിദ്ധിച്ച ചിലക്കുമാത്രമേ അത്ഥം മനസ്സിലാകുന്നുള്ളു. സാമാന്യജനങ്ങൾക്ക് അത്ഥബോധമുണ്ടാക്കത്തക്ക പദങ്ങളാണ് വിദ്വാന്മാർ പ്രയോഗിക്കേണ്ടതെന്ന ഒരു തത്ത്വദീക്ഷ ഒരു കാലത്തുണ്ടായിരുന്നു എന്നാൽ വിജ്ഞാനരംഗം വികാസം പ്രാപിച്ചതോടുകൂടി ഓരോ ശാഖയ്ക്കും വിശിഷ്ടമായ ഓരോ പദസമൂഹം ഉണ്ടായിരിക്കുന്നു. അതായതു ശാഖക്കാക്കുമാത്രമേ ആ പദസമൂഹം അത്ഥബോധം നല്കുന്നുള്ളു. പദങ്ങൾ സാധാരണ ജനങ്ങൾക്ക് അത്ഥബോധമുണ്ടാക്കുന്നില്ല. അതുകൊണ്ട് അവ നിർജ്ജീവങ്ങളാണ് എന്നാണ് Morgan വാദിക്കുന്നതു്.

Inteinsic, relative, associative എന്നു് പദത്തിനു മൂന്നു ശക്തികളുണ്ട്. അവയിൽ ഒന്നാമത്തെ ശക്തികൊണ്ടാണ് നിഘണ്ടുവിലും മറ്റും പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്ന അത്ഥങ്ങൾ കിട്ടുന്നതു്; രണ്ടാമത്തെ ശക്തി പദാത്ഥങ്ങളുടെ പരസ്പരാന്വയംകൊണ്ട് കിട്ടുന്ന വാക്യാർത്ഥത്തെ പ്രതിപാദിക്കുന്നു. ഓരോ പദത്തിനും അതിനെ വിശിഷ്ടമായ ഏതെങ്കിലും അത്ഥത്തെക്കുറിക്കുന്നതിനു് മഹാന്മാരാരെങ്കിലും പ്രയോഗിച്ചിട്ടുണ്ടെങ്കിൽ, ആ അത്ഥത്തെക്കുറിക്കുന്നതിനു ഒരു ശക്തിയുണ്ട്. അതാണു

The Death of Words: Modren English Prose, Third Series Page 144–153 Macmillan & Co. London, 1953.

മൂന്നാമത്തെ ശക്തി—associativepower, പൂർവ്വവ്യവഹാര പരാമർശസാമർത്ഥ്യം.

ഇവയിൽ മൂന്നാമത്തെ ശക്തിയെയാണ് കവികർമ്മം കൂടുതലായി അവലംബിക്കുന്നതു്. 'ഗംഗാ' പദം 'നദി' എന്ന അർത്ഥത്തെ മാത്രമല്ല കുറിക്കുന്നതു്. അതു കേൾക്കുമ്പോൾ പുരാണപ്രസിദ്ധനായ ഭഗീരഥന്റെ തപശ്ശക്തികൊണ്ടു് ലോകങ്ങളെ മുഴുവനും പരിപാവനമാക്കാൻ ഉച്ചസ്ഥാനത്തുനിന്നും അവതരണം ചെയ്തതും, ജഗത്തിന്റെ സൃഷ്ടിസ്ഥിതിവിലയങ്ങൾക്കു നാഥനായ പരമേശ്വരന്റെ അനുഗ്രഹങ്ങൾക്കു പാത്രമായതും, ഇന്നും പരിപാവനതകൊണ്ടു് ഭാരതീയരെ പുളകംകൊള്ളിക്കുന്നതുമായ ഒരു പവിത്രവാഹിനിയുടെ സ്മരണയാണുണ്ടാകുന്നതു്. ഈ അർത്ഥങ്ങളെയെല്ലാം ഒരു നിമിഷംകൊണ്ടു് ദ്യോതിപ്പിക്കുവാൻ ഗംഗാപദത്തിനു് ഒരു ശക്തിയുണ്ടു്. ഇതാണു് Associacive Power.

പക്ഷേ ആധുനികശാസ്ത്രങ്ങൾ വളർന്നുവരുന്നതോടുകൂടി പദങ്ങൾക്കുള്ള ദ്യോതകത്വം കുറഞ്ഞുപോകുന്ന അവയ്ക്കു് പ്രകൃതിയുമായുള്ള അകൽച്ച കൂടിക്കൂടി വരുന്നു. പ്രാചീനകാലവും, അതിലെ ജീവിതസരണികളും അവയുടെ പരാമർശത്തിനു് വിഷയമാകുന്നില്ല; വിഷയമാകുന്നെങ്കിൽത്തന്നെയും അവ മനസ്സിലാക്കുവാൻ കഴിവുള്ള ആളുകളും കുറവാണു്.

Chailes Morgan നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള associative power ലക്ഷണാവ്യാപാരത്തിന്റെയും വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരത്തിന്റെയും ഒരു സമ്മിശ്രമാണു്; ഭാമഹൻ, ഉൽഭടൻ, വാമനൻ മുതലായ ഭാരതീയ വിമർശകർ നിരൂപണംചെയ്തിട്ടുള്ള 'ഗുണവൃത്തി'യാണു്. ഭാമഹാദികർ പ്രയോജനാംശപ്രതിപാദ്യമായ അർത്ഥത്തെയും 'ഗുണവൃത്തി'യിൽ അന്തർഭവിപ്പിച്ചിട്ടുള്ളതു് ഈ അവസരത്തിൽ സ്മരണീയമാണു്.

വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരം അലൗകികമാണ്

വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരവും അതിൽനിന്നും പ്രകാശിക്കുന്ന വ്യംഗ്യാർത്ഥവും അലൗകികങ്ങളാണ്. അഭിധാ, താൽപര്യം, ലക്ഷണ എന്നീ മൂന്നു ശക്തികൾകൊണ്ടു് യഥാക്രമം കിട്ടുന്ന വാച്യാർത്ഥം, താൽപര്യാർത്ഥം, ലാക്ഷണികാർത്ഥം എന്നിവ ലൗകികങ്ങളാണ്. ശാസ്ത്രസിദ്ധങ്ങളായ പ്രത്യക്ഷ, അനുമാന, ഉപമാന, ശബ്ദപ്രമാണങ്ങൾകൊണ്ടു് കണ്ടുപിടിച്ചിട്ടുള്ള പദാർത്ഥങ്ങൾ ലോകപ്രസിദ്ധങ്ങളായതുകൊണ്ടു് അവയെ ലൗകികങ്ങൾ എന്നു പറയുന്നു. ഈ പദാർത്ഥങ്ങളെ പ്രതിപാദിക്കുന്നതിനു് പദങ്ങളെ സഹായിക്കുന്ന പദവ്യാപാരങ്ങളേയും ലൌകികങ്ങൾ എന്നു വ്യവഹരിക്കുന്നു. 'ചന്ദ്രമുഖി' യെന്നു പറയുമ്പോൾ അതിലുള്ള 'ചന്ദ്ര'പദാർത്ഥവും'മുഖ'പദാർത്ഥവും പ്രത്യക്ഷസിദ്ധമാണ്; അതുകൊണ്ടു് അവയെ പ്രതിപാദിക്കുന്ന അഭിധാവ്യാപാരം ലൗകികം. 'ചന്ദ്രസമാനമായ മുഖത്തോടുകൂടിയവൾ' എന്നർത്ഥം ലക്ഷണാവ്യാപാരംകൊണ്ടു് കിട്ടുന്നതാണ്. ഇവിടെ സാദൃശ്യവും പ്രത്യക്ഷാദിപ്രമാണസംവേദ്യമാണ്; അതും ലൗകികമാണ്. പക്ഷെ 'ചന്ദ്രമുഖി'യെന്ന വാക്യത്തിൽനിന്നും പ്രകാശിക്കുന്ന ആഹ്ലാദകത്വാദ്യർത്ഥങ്ങളും, ഗംഗാപദം കേൾക്കുമ്പോൾ ധ്വനിക്കുന്ന പരിപാവനത്വം മുതലായ അർത്ഥങ്ങളും പ്രത്യക്ഷാദിപ്രമാണങ്ങൾക്കു വിധേയങ്ങളല്ല. ഇവ അന്തരങ്ങളാണ്; വികാരലോകമാണ് അവയുടെ കേളീരംഗം. വികാരലോകം ശാസ്ത്രലോകംപോലെ പ്രത്യക്ഷാദിപ്രമാണങ്ങൾക്കു ഗോചരമല്ല. അതുകൊണ്ടു് വ്യംഗ്യമായി പ്രകാശിക്കുന്ന അർത്ഥങ്ങൾ അലൗകികങ്ങളാണ്; അവയെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന പദശക്തിയായ വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരവും അലൗകികമാണ്. അലൗകികമായ വ്യാപാരത്തിനു

മാത്രമേ അലൗകികമായ അർത്ഥത്തെ ദ്യോതിപ്പിക്കുവാൻ കഴിവുള്ളൂ എന്നു് കാണാവുന്നതാണു്

അലൗകികമായ അർത്ഥമുണ്ടെന്നു സമ്മതിച്ചാൽ അലൗകികമായ ശബ്ദവ്യാപാരമുണ്ടെന്നും സമ്മതിക്കണം. 'ചന്ദ്രമുഖി' എന്നും 'യമുനായാം അയംപ്രജ.' എന്നും മറ്റുമുള്ള വാക്യങ്ങൾ കേൾക്കുമ്പോഴെല്ലാം മേൽപ്രതിപാദിച്ചരീതിയിലുള്ള അലൗകികാർത്ഥങ്ങൾ പ്രകാശിക്കുന്നുണ്ടു്; അത്തരത്തിലുള്ള പ്രയോഗമില്ലാത്തപ്പോൾ ആ അർത്ഥങ്ങളുമില്ല അതുകൊണ്ടു് ശബ്ദങ്ങളുടെ ശക്തികൊണ്ടതന്നെയാണു് അലൗകികാർത്ഥം പ്രകാശിക്കുന്നതു്. ആ ശക്തി കേവലസാങ്കേതികാർത്ഥത്തെമാത്രം പ്രതിപാദിക്കുന്ന അഭിധയോ, പരസ്പരാന്വയംകൊണ്ടു കിട്ടുന്ന താൽപര്യാർത്ഥത്തെയുളവാക്കുന്ന താൽപര്യശക്തിയോ, മുഖ്യാർത്ഥബാധാ, നിമിത്ത, പ്രയോജനാദികളെ അടിസ്ഥാനമാക്കി വരുന്ന ലാക്ഷണികാർത്ഥത്തെ സമർപ്പിക്കുന്ന അമുഖ്യമായ ലക്ഷണാശക്തിയോ അല്ല; പദത്തിലുള്ള ശക്തിതന്നെയാണതാനും. സാധാരണയായി വ്യംഗ്യാർത്ഥം കാവ്യത്തിൽ മാത്രം പ്രകാശിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ആ വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന പദശക്തിയെ കാവ്യവ്യാപാരം എന്നും അലൗകികമായ രസം കാവ്യവ്യാപാരമാത്രഗോചരമാണെന്നും പറയുന്നു.

കാവ്യങ്ങളുടെ ഉൽപത്തി

ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വങ്ങളുടെ വിയോഗത്തിൽ നിന്നും ആദികവിയായ വാല്മീകിക്ക് സംജാതമായ ശോകം ശ്ലോകമായിത്തീർന്നു. ഈ വസ്തുത കാവ്യത്തിന്റെ ആത്മാവ് പ്രതീയമാനമായി പ്രകാശിക്കുന്ന രസധ്വനി തന്നെയാണ് എന്ന തത്ത്വത്തിനു പ്രമാണമാണ് എന്നാണ്,

കാവ്യസ്യാത്മാസഏവാർത്ഥഃ തഥാ ചാദികവേഃ പുരാ
ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വവിയോഗോത്ഥഃ ശോകഃ ശ്ലോകത്വമാഗതഃ

ഈ കാരികകൊണ്ട് പ്രതിപാദിക്കുന്നതു്. ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വവിയോഗംകൊണ്ടുണ്ടായ ശോകം ശ്ലോകമായിച്ചമഞ്ഞതിനും കാവ്യാത്മാവ് ധ്വനിയാണെന്നതിനും തമ്മിൽ എന്താണ് ബന്ധം? കാവ്യചൈതന്യത്തെയെന്നപോലെ കാവ്യങ്ങളുടെ ഉൽപത്തിയേയും പ്രതിപാദിക്കുന്ന പ്രധാനമായ ഒരു കാരികയാണിതു് അതുകൊണ്ട് അതിൽ ഉപരിപ്ലവമായിക്കാണുന്ന അസാംഗത്യത്തെ വിശദീകരണംകൊണ്ട് മാച്ചുകളയേണ്ടതാണ്

വാല്മീകിരാമായണം ബാലകാണ്ഡം രണ്ടാംസർഗ്ഗത്തിലാണ് ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വവൃത്താന്തം പ്രതിപാദ്യമായിരിക്കുന്നതു് പ്രസ്തുത വൃത്താന്തത്തിനും ഒന്നും മൂന്നും സർഗ്ഗങ്ങളിലെ വിഷയങ്ങൾക്കും തമ്മിൽ ആന്തരമായ, നിഗൂഢരമണീയമായ ഒരു ബന്ധമുണ്ട്; ഒരു തുടർച്ചയുണ്ട്. ഒന്നും മൂന്നും സർഗ്ഗവൃത്താന്തങ്ങളുടെ വെളിച്ചത്തിൽവേണം ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വവൃത്താന്തം ചർച്ചചെയ്യപ്പെടേണ്ടതും. സാധാരണയായി ഈ സർഗ്ഗങ്ങളെ ആരും അതു കാര്യമായി ഗണിക്കാറില്ല. യഥാർത്ഥരാമായണം തുടങ്ങുന്നതു് അഞ്ചാം സർഗ്ഗത്തോടുകൂടിയാണല്ലൊ. രാമചരിതം മനസ്സിലാക്കുന്നതിനും,

അതിലൂടെ വാല്മീകി പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്ന ആദ്ധ്യാത്മികവും ആധിലൌകികവുമായ തത്ത്വം പഠിക്കുന്നതിനും ആദ്യഭാഗം സഹായകമായിരിക്കുന്നില്ലല്ലോ? ഇപ്രകാരമൊരു വീക്ഷണഗതിയാണു് രാമായണത്തിന്റെ നേരെ ഇന്നും കാണുന്നതു്. ഒരു കലാസൃഷ്ടിയെന്ന നിലയിൽ രാമായണം വളരെക്കുറച്ചുപേരെമാത്രമേ ആകർഷിച്ചിട്ടുള്ളു. *

ആദികാവ്യവും ആദർശകാവ്യവുമായി പരിലസിക്കുന്ന രാമായണത്തിന്റെ തുടക്കത്തിൽ ഒരു മംഗളശ്ലോകംപോലുമില്ല. 'കോ,നു' എന്നു് രണ്ടു പദങ്ങളാണു് ആദ്യമായി നമുക്കു് പ്രത്യക്ഷപ്പെടുന്നതു്. ആദ്യത്തേതു് ഒരു ചോദ്യത്തെക്കുറിക്കുന്നു; രണ്ടാമത്തേതു് സംശയത്തേയും. വായനക്കാരെ അമ്പരപ്പിക്കുന്ന പുതിയ രീതിയിലുള്ള തുടക്കമാണിതു്. സരയൂനദീതീരത്തുള്ള വാല്മീകിയുടെ പ്രശാന്തമായ ആശ്രമപദമാണു് രംഗം— തപഃസ്വാധ്യായനിരതനും, വാഗ്വിദാംവരനും മുനിപുംഗവനുമായ നാരദനും, തപസ്വിയും കരുണാമൂർത്തിയും ധർമ്മജ്ഞനുമായ വാല്മീകിയും തമ്മിൽ അതിപ്രധാനമായ ഏതോ ചില വിഷയങ്ങളെക്കുറിച്ചു് ചർച്ചനടക്കുകയാണു്. വാല്മീകിയാണു് ചോദ്യം ചെയ്യുന്നതു്:

1. കോ നു അസ്മിൻ സാംപ്രതം ലോകേ ഗുണവാൻ
[കശ്ചവീര്യവാൻ
ധർമ്മജ്ഞശ്ച കൃതജ്ഞശ്ച സത്യവാക്യോ ദൃഢവ്രതഃ

2. ചാരിത്രേണ ച കോയുക്തഃ സർവ്വലോകേഷു കോഹിതഃ
വിദ്വാൻകഃ കഃ സമർത്ഥശ്ച കശ്ചൈക പ്രിയദർശനഃ

3. ആത്മവാൻ കോജിതക്രോധോ ദ്യുതിമാൻ കോ/നസൂയകഃ
കാസ്യബിഭ്യതിദേവാശ്ച ജാതരോഷസ്യ സംയുഗെ.

---

* ആചാര്യവിനോബാഭാവെ, സി. രാജഗോപാലാചാരി മുതലായവർ രാമായണത്തെ ഒരു ധർമ്മശാസ്ത്രഗ്രന്ഥമായിട്ടാണു് കരുതുന്നതു്.

കാവ്യം മനുഷ്യജീവിതത്തെ അഭിമുഖീകരിക്കുന്ന പ്രധാന പ്രശ്നങ്ങളുടെ ഒരു പ്രതിഫലനമാണ് എന്ന സിദ്ധാന്തത്തെ മേലുദ്ധരിച്ച പദ്യങ്ങൾ സമർത്ഥിക്കുന്നു. ജീവിതം എപ്പോഴും ഒരു പ്രശ്നമാണ്; മനുഷ്യർ ക്ലേശങ്ങളിലകപ്പെടുന്നതും അവയിൽ നിന്നും അകന്നു നിൽക്കുവാൻ തീവ്രയത്നങ്ങൾ ചെയ്യുന്നതും സാധാരണമാണ്. എന്നാൽ ലോകജീവിതത്തെ അല്പമെങ്കിലും സുന്ദരമാക്കാൻ, സുഖദായകമാക്കാൻ എന്താണു മാർഗ്ഗം? മനുഷ്യസമുദായത്തെ തിരിച്ചുനോക്കുന്നതും നോക്കിയതും ആയ ഒരു ചോദ്യം ഇതാണ്. സദ്ഗുണസമ്പന്നനും വിനയം പരാക്രമശാലിയുമായ ഒരു നേതാവുണ്ടെങ്കിൽ ലോകജീവിതം ശോഭനമാകും എന്നാണ് ഈ പ്രശ്നത്തിനു വാല്മീകിയുടെ മറുപടി. ലോകജീവിതത്തെ ഉയർത്താൻ മുന്നോട്ടുവരുന്ന നേതാവിനു് അത്യാവശ്യം സിദ്ധിച്ചിരിക്കേണ്ട ചില ഗുണഗണങ്ങളെയാണ് വാല്മീകി മേലുദ്ധരിച്ച മൂന്നു ശ്ലോകങ്ങളിലായി വർണ്ണിച്ചിരിക്കുന്നതു്. കരുണാനിധിയായ വാല്മീകി താൻ അധിവസിക്കുന്ന ലോകത്തിൽ തന്റെകൂടെ ജീവിതയാത്രചെയ്യുന്നവരും എന്നാൽ ക്ലേശപാശങ്ങളിൽ അകപ്പെട്ട് വേദനയനുഭവിക്കുന്നവരുമായ അനേകം അനേകം മനുഷ്യരെ കാണുന്നു. ഈ ജനതയ്ക്കു് നല്ല വഴി കാണിച്ചുകൊടുക്കുവാൻ ഒരു നേതാവുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ എത്ര നന്നായിരിക്കും? പക്ഷെ എവിടെയാണ് ആ നേതാവു്? വാല്മീകി കണ്ടെത്തിയിട്ടില്ല. എന്നാൽ മൂന്നു ലോകത്തും തുംബുരുവുമായി ആടിപ്പാടി സച്ചന്ദം വിഹരിക്കാൻ കഴിവുള്ള നാരദമഹർഷിയുടെ അറിവിൽ ഇപ്രകാരം ഗുണസമ്പന്നനായ ഒരു നേതാവുണ്ടോ? ഇതാണ് വാല്മീകിയുടെ ചോദ്യം.

ഈ ചോദ്യം അല്പനേരത്തേക്ക് നാരദമഹർഷിയെ വിഷമിപ്പിച്ചു; പക്ഷെ ദൈവാനുഗ്രഹം കൊണ്ടെന്നപോലെ അദ്ദേഹത്തിനു സമാധാനം പറയാനുള്ള കഴിവു് ഉദയംചെയ്തു.

'ബഹവോ ദുർല്ലഭാശ്ചൈവ യേത്വയാ കീർത്തിതാ ഗുണാഃ
മുനേ, വക്ഷ്യാമ്യഹംബുദ്ധ്വാ, തൈർയ്യുക്തഃ ശ്രൂയതാം നരഃ

വാല്മീകിമഹർഷി നിർദ്ദേശിച്ച ഗുണങ്ങളെല്ലാം ദുർല്ലഭങ്ങളാണ്. അവയെല്ലാം ഒരാളിൽ കേന്ദ്രീകരിച്ചിരിക്കുകയെന്നതു് പ്രയാസവുമാണ്. എന്നാലും ഒന്നു കാര്യമായി നാരദൻ ചിന്തിച്ചു നോക്കിയതിന്റെ ഫലമായി ഒരു മനുഷ്യനുണ്ടു് എന്ന മറുപടി വന്നു. ആ മനുഷ്യനാണു ദശരഥപുത്രനായ രാമൻ. രാമകഥയും രാമരാജ്യ വൈഭവവുമാണു് ഒന്നാംസർഗ്ഗത്തിലെ ബാക്കി ഭാഗങ്ങളിൽ പ്രതിപാദ്യങ്ങളായിരിക്കുന്നതു്. ഗുണവാനും വീരനും പരാക്രമശാലിയും ധർമ്മജ്ഞനുമായ രാമൻ രാജ്യം ഭരിക്കുമ്പോൾ രാജ്യത്തെങ്ങും സമ്പത്തും സമൃദ്ധിയും ഐക്യവും കളിയാടി; ഈതിബാധകളോ, ദുർമ്മരണങ്ങളോ ഇല്ല. ജനങ്ങളും പാരിത്രസമ്പന്നരായി പരസ്പരം സൗഹാർദ്ദത്തോടും ധർമ്മബുദ്ധിയോടും കൂടി കാലയാപനംചെയ്തു.

ആദർശപുരുഷനായ രാമന്റെ കഥ പറഞ്ഞിട്ടു് നാരദൻ അന്തർദ്ധാനംചെയ്തു ഏകാന്തമായ ആശ്രമത്തിൽ വാല്മീകിയും കാരുണ്യഭിക്ഷയോടുകൂടിയ അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയവും മാത്രം അവശേഷിച്ചു. രാമനെപ്പോലെ ഒരു നേതാവുണ്ടായിരുന്നെങ്കിൽ വാല്മീകിയുടെ ലോകവും നന്നാകുമായിരുന്നല്ലൊ. ചിന്താമഗ്നനായമഹർഷി നേരം ഉച്ചയായതറിഞ്ഞില്ല. മാധ്യാഹ്നികസ്നാനത്തിനുള്ള സമയം നദിയുടെ ഒരു പുണ്യഭാഗമായ അകർദ്ദമതീർത്ഥഘട്ടത്തിലേക്കു തിരിച്ചു രമണീയവും പ്രസന്നവുമായ സരയൂതീർത്ഥം കണ്ടപ്പോൾത്തന്നെ അദ്ദേഹത്തിനു് രോമാഞ്ചമുണ്ടായി. സമീപത്തു തരുലതകളാലും മോഹനമഞ്ജരികളാലും സമലംകൃതങ്ങളായ നദിതീരവനാന്തരങ്ങളിൽ ഉല്ലാസമായി സഞ്ചരിക്കാമെന്നു് മഹർഷി തീരുമാനിച്ചു. പ്രകൃതിയുടെ സഹജസൗകുമാര്യത്തിൽ ലയിച്ചു അദ്ദേഹത്തിന്റെ ഹൃദയം, പക്ഷെ പെട്ടെന്നുണ്ടായ ഒരു സംഭവം, ഒരു കാഴ്ച വാല്മീകിയെ വികാരനിർഭരനാക്കി. അടുത്തു് മന്ദാനിലനേറ്റു് മന്ദമന്ദം ആടിക്കൊണ്ടിരുന്ന ഒരു മരക്കൊമ്പിൽ

കൊഞ്ചിക്കളിക്കുന്ന രണ്ടു പൈങ്കിളികൾ! നവദമ്പതികൾ മധുവിധു കൊണ്ടാടുകയാണു് പക്ഷെ അവ അനുഭവിക്കുന്ന ആനന്ദം, കെട്ടിയുയർത്തുന്ന ഭാവനാസൗധം, തകരുവാൻപോകുകയാണെന്നു് ആ സാധു ജീവികൾ അറിഞ്ഞതേ ഇല്ല. അതിക്ഷ്ണാഗ്രത്തോടുകൂടിയ അമ്പു്, കരുണാവാരിധിയായ വാല്മീകിമഹർഷിയുടെ കണ്ണിനുമുമ്പിൽത്തന്നെ, പാഞ്ഞുചെന്നു ആൺപക്ഷിയുടെ ഹൃദയത്തിൽ തറച്ചു; അതിരുന്ന കൊമ്പു് ഒടിഞ്ഞുവീണപോലെ, ആ ജന്തു നിലംപതിച്ചു; മറക്കൊമ്പിൽനിന്നു് കണ്ണുകൊരമായ ഒരു പ്രരോദനം കേട്ടു; വാല്മീകിയുടെ ദൃഷ്ടി അങ്ങോട്ടു പാഞ്ഞു. വൃക്ഷശാഖയിൽ പറിയിരുന്നുകൊണ്ടു് പെൺപക്ഷി വാവിട്ടു് കരയുന്നു; താഴത്തു് ഘോരപ്രപുഴയിൽ ആറാടിയ ആൺപക്ഷി; അതു് പ്രാണവേദനകൊണ്ടു് തുടിക്കുകയാണു്. മൂർയുള്ള ആ അമ്പു് ആ പ്രാണിയുടെ ഹൃദയം പിളർന്നു് പോരകൂടിച്ചു മറുവശത്തുകൂടി തുറിച്ചുനോക്കുന്നുണ്ടു്; അല്പം അകലേയായി അന്നത്തെ അഷ്ടിക്കു ബുദ്ധിമുട്ടില്ലെന്നമട്ടിൽ വേടൻ തന്റെ ഇരയെ നോക്കി തലയാട്ടുന്നു. സഹജീവികളോടുള്ള കാരുണ്യത്തെ ഏക ആദർശമാക്കി ജീവിതം നയിക്കുന്ന, കാരുണ്യമാണു് ഉത്തമധർമ്മമെന്ന തത്ത്വത്തിൽ അടിയുറച്ചുനിൽക്കുന്ന, ധർമ്മാത്മാവായ വാല്മീകിയുടെ ഹൃദയം കാരുണ്യംകൊണ്ടു നിറഞ്ഞു. ക്രൌഞ്ചദ്വന്ദ്വങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചാണു് കാരുണ്യം ഉദയംചെയ്തതെങ്കിലും, അതു് പ്രപഞ്ചക്ലേശങ്ങളിലുഴലുന്ന എല്ലാ ജീവരാശികളോടുമുള്ള, കാലദേശരഹിതമായ, ഒരു കാരുണ്യമായി പരിണമിച്ചു. ധർമ്മാത്മാക്കൾക്കും മഹാത്മാക്കൾക്കും മാത്രം സിദ്ധിക്കുന്ന ഒരനുഗ്രഹമാണല്ലൊ ഇത്തരം കാരുണ്യം. അദ്ദേഹംതന്നെത്താനേ മറന്നു, ഹൃദയാന്തർഭാഗത്തുനിന്നും ഒരു ഗാനം ഉയർന്നു; അദ്ദേഹം പാടി

'മാ നിഷാദ പ്രതിഷ്ഠാംത്വം അഗമഃ ശാശ്വതീ സ്സമാ
യൽ ക്രൌഞ്ചമിഥുനാദേകമവധീഃ കാമമോഹിതം.'

സ്വബോധം തിരിച്ചുവന്നപ്പോഴേക്കുടി 'ഈ പക്ഷിയുടെ നേരെയുണ്ടായ ശോകംകൊണ്ട് ഞാനെന്താ പറഞ്ഞുപോയതു'? എന്നു പിന്തിക്കുവാൻ തുടങ്ങി. അറിയാതെ പറഞ്ഞുപോയി; പക്ഷേ പറഞ്ഞതു് പാട്ടായിട്ടാണല്ലൊ പരിണമിച്ചിരിക്കുന്നതു്. എന്റെ ഹൃദ്ഗതമായ ശോകം സ്വതന്ത്രമായി, സച്ഛന്ദമായി നാലു പാദങ്ങളും, സമപിതപദങ്ങളുമുള്ള ഗാനമായിത്തീർന്നിരിക്കുകയാൽ ആ വികാരം സത്യത്തെയാണു് പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതു്. ശോകം തന്നെയാണു് ശ്ലോകമായിരിക്കുന്നതു്; ഒരിക്കലും ഒരുത്തക്കും മറ്റൊരർത്ഥം അതു തോന്നിക്കാതിരിക്കട്ടെ എന്നാണു്.

പാദബദ്ധോ$ക്ഷരസമഃ തന്ത്രീലയസമന്വിതഃ
ശോകാത്തസ്യ പ്രവൃത്തോ മേ ശ്ലോകോഭവതു നാന്യഥാ

ഈ ശ്ലോകത്തിൽ പ്രതിപാദിക്കുന്നതു്, ശോകാത്മകമായിത്തന്നെ എന്റെ ശ്ലോകം എപ്പോഴും പ്രകാശിക്കണമെന്നാണു്. ശോകം കരുണരസത്തിന്റെ സ്ഥായിഭാവമാണു്; ശോകമാണു് കരുണരസമായിപരിണമിച്ചിട്ടുള്ളതും. ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വവിയോഗത്തിൽ നിന്നും ഉദയംചെയ്ത ശോകം സകല ജീവജാലങ്ങളുടേയും നേരെയുള്ള, കാലദേശബന്ധമില്ലാത്ത, കാരുണ്യമായി, കരുണരസമായിച്ചമഞ്ഞു് മഹർഷിയുടെ ഹൃദയത്തെ ഇളക്കി. അപ്രകാരം ഉണ്ടായ പാട്ടാണു് 'മാ നിഷാദ' എന്ന പദ്യം.

'മാ നിഷാദ' എന്ന പദ്യവും അതിനു് ആശ്രയമായ ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വവിയോഗവും രാമായണകാവ്യത്തിനു് എപ്രകാരം നിദാനമായി എന്ന കാര്യമാണു് രണ്ടാംസർഗ്ഗത്തിൽ ശങ്കിച്ച ഭാഗം കൊണ്ടും, മൂന്നും നാലും സർഗ്ഗങ്ങൾകൊണ്ടും പ്രതിപാദിക്കുന്നതു്. മാധ്യാഹ്നികസന്ധ്യാനം കഴിഞ്ഞു് ആശ്രമത്തിൽ തിരിച്ചെത്തിയ വാല്മീകിയുടെ മനസ്സുഴറുവാനും ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വവിയോഗത്തിലും അതിനെത്തുടർന്നുണ്ടായ പാട്ടിലുമായിരുന്നു. തദേക ധ്യാനനിരതനായ അദ്ദേഹത്തിന്റെ മുമ്പാകെ എന്തോ ഒരു ദിവ്യചൈതന്യം

പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട; സരസ്വതീവല്ലഭനായ ബ്രഹ്മാവാണതു്; വാല്മീകിയെ അനുഗ്രഹിക്കുവാനെത്തിയിരിക്കയാണു്. സർവ്വേശ്വരനായ അദ്ദേഹത്തെ മഹർഷി അർഘ്യപാദ്യാദികൾകൊണ്ടുപചരിച്ചു് കുശലപ്രശ്നംചെയ്തു. 'യത്ക്രൗഞ്ചമിഥുനാദേകമവധീഃ കാമമോഹിതം' — മനോഹരമായ മധുരസ്വരംകൊണ്ടു് ലോകം മുഴുവനും സന്തോഷിപ്പിക്കുന്ന ആ പക്ഷിയെ ഒരു കാരുണ്യവുമില്ലാതെ ആ വേടൻ കൊന്നുവല്ലോ? ബ്രഹ്മാവു് മഹർഷിയെ സമാശ്വസിപ്പിച്ചു. എന്റെ ആഗ്രഹം കൊണ്ടാണു് അങ്ങയിൽ നിന്നും ശോകരൂപമായ ഗാനം പുറപ്പെട്ടതു്. അതു് എന്നെന്നേക്കും ശോകാത്മകമായ അതിന്റെ അർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കും. അങ്ങു് നാരദനിൽനിന്നും കേട്ട രാമകഥയെ കാവ്യമാക്കണം. ആ കഥയിൽ രഹസ്യമായി മറഞ്ഞിരിക്കുന്ന എല്ലാ സത്യങ്ങളും അങ്ങയുടെ പ്രതിഭയിൽ പ്രകാശിക്കും; അങ്ങയുടെ വാക്കുകൾ ഒരിക്കലും അയഥാർത്ഥങ്ങളായി ഭവിക്കയില്ല. പർവ്വതങ്ങളും നദികളും സ്ഥിതിചെയ്യുന്ന കാലത്തോളം അങ്ങയുടെ രാമായണം ഈ ലോകത്തിൽ പ്രസിദ്ധപ്രചാരമായിത്തീരും രാമായണകഥകൊണ്ടു് അങ്ങയുടെ യശസ്സു് സർവ്വവ്യാപകമാകുകയുംചെയ്യും; അങ്ങയ്ക്കു് നിത്യത്വം സിദ്ധമാണു്. ഇത്രയും പറഞ്ഞുകൊണ്ടു് ബ്രഹ്മാവു് അപ്രത്യക്ഷനായി. വാല്മീകിയും ശിഷ്യന്മാരും ഒന്നുചേർന്നു് 'മാ നിഷാദ' എന്ന പാട്ടു് വീണ്ടും വീണ്ടും പാടിയാനന്ദിച്ചു

ശോകാത്മകമായ തന്റെ പാട്ടിനേയും രാമകഥയേയും ഘടിപ്പിക്കുകയെന്ന കൃത്യമാണു് വാല്മീകിക്കു് അവശേഷിച്ചതു്. രാമകഥയിൽ രഹസ്യമായും പ്രകാശമായുമുള്ള ഓരോ സംഭവങ്ങളേയും അദ്ദേഹം പ്രത്യേകം പ്രത്യേകം എടുത്തു. ഒന്നൊന്നായി കൂട്ടിയിണക്കി ബാലകാണ്ഡം മുതൽ ഉത്തരകാണ്ഡംവരെയുള്ള

ആ കാണ്ഡങ്ങളിലായി ഒരു മഹാകാവ്യം നിർമ്മിച്ചു. അതിനെ അർത്ഥനിഷ്യന്ദിയായവിധത്തിൽ പാടിപ്പഠിപ്പിക്കുന്നതിനു് കുമാരന്മാരായ കുശനേയും ലവനേയും അഭ്യസിപ്പിച്ചു. അവർ ആദ്യമായി മഹാമുനികളുടെങ്ങിയ ഒരു സദസ്സിൽ അതിനെ അവതരിപ്പിച്ചു് വിദ്വാന്മാരും സഹൃദയന്മാരുമായ ആ മഹർഷിമാരുടെ അനുഗ്രഹങ്ങളും സമ്പാദിച്ചു അയോദ്ധ്യാധിപതിയായ രാമൻ, തെരുവീഥിയിൽക്കൂടെ രാമകഥയെ ഗാനംചെയ്തുകൊണ്ടുനടന്ന ബാലന്മാരെ കാണുകയും അവരെ കൊട്ടാരത്തിലേക്കു ക്ഷണിച്ചു് അവിടെവെച്ചു് ഗാനരൂപത്തിലവതരിച്ചിരിക്കുന്ന സ്വകഥയെ കേൾക്കുകയും ചെയ്യുന്നു. ഇതുമുതൽ നാലാംസർഗ്ഗാവസാനം വരെയുള്ള കഥ

യഥാർത്ഥമായ ഒരു മഹാകാവ്യം, ഒരു വലിയ കലാസൃഷ്ടി എപ്രകാരമാണു് ഉണ്ടാകുന്നതു് എന്നു കാട്ടുവാണു് ആദ്യത്തെ നാലു സർഗ്ഗങ്ങളിലായി പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നതു്. മഹാത്മാവും ധർമ്മാത്മാവും തപസ്വിയുമായ വാല്മീകിയുടെ പ്രതിഭയിൽ പ്രതിഫലിച്ച ലോകതത്ത്വമാണു് കാരുണ്യം. ലോകത്തിലുള്ള എല്ലാ ജീവികളുടേയും ആത്മാവു് ഒന്നാണല്ലൊ; എല്ലാ ജീവരാശികളിലും അന്തർലീനമായിരിക്കുന്ന ചൈതന്യം ഒന്നാണല്ലൊ. ഈ ഐകൃത്തിന്റെ ബോധം ഉണ്ടായാൽ ജനങ്ങളും പരസ്പരം കലഹിക്കുകയില്ല; അവർക്കു് ധർമ്മബോധമുണ്ടാകും. നമുക്കും അന്യർക്കും തമ്മിൽ എന്തു വ്യത്യാസമാണുള്ളതു്? ഐകൃബോധമില്ലാതാക്കുന്നതിനു കാരണം ഭേദബോധമാണു്; അന്തർലീനമായിരിക്കുന്ന ചൈതന്യത്തെ മറക്കുന്നതാണു്. അതോടുകൂടി ധർമ്മബോധവും അസ്തമിച്ചു് മനുഷ്യൻ സ്വാർത്ഥലോലുപനായിത്തീർന്നു് അധർമ്മം അനുഷ്ഠിക്കുന്നു; അതിന്റെ ഫലമായി അനർത്ഥങ്ങളും നേരിടുന്നു; സംഘർഷവും കലഹവും ഉണ്ടാകുന്നു. ഈ അനർത്ഥ

ത്തിനു പരിഹാരം ഒന്നാണെന്നുള്ള ബോധം അനുഭവവേദ്യമായിത്തീരുകയെന്നതു മാത്രമാണു്. ഈ ബോധമുണ്ടായവരുടെ ആത്മാവു് മഹത്താണു്, വലുതായതാണു്, എല്ലാം ഒന്നായിക്കണ്ടതാണു്; അതുകൊണ്ടു് അവർ മഹാത്മാക്കളാണു്; മഹാത്മാക്കൾ പ്രകൃത്യാ ധർമ്മാത്മാക്കളുമാണു്. സ്നേഹവും സൗഹാർദ്ദവും സഹാനുഭൂതിയുമല്ലാതെ അവരുടെ ഹൃദയത്തിൽ മറ്റൊന്നിനും സ്ഥാനമില്ല. മഹാത്മാക്കൾ ജീവകാരുണ്യമുള്ളവരായിരിക്കും. ഇപ്രകാരം മഹാത്മത്വം, ധർമ്മാത്മത്വം, കാരുണ്യം ഇവയെല്ലാം ഒന്നിനോടൊന്നു അഭേദ്യമായ രീതിയിൽ ബന്ധപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു. എന്നാൽ ഈ ഗുണങ്ങളാൽ അനുഗൃഹീതരായ ആളുകൾ 'ഒന്നോ രണ്ടോ' മാത്രമേയുള്ളൂ. അവർക്കു് ലോകതത്ത്വം അറിയുവാനും ജനങ്ങളെ സന്മാർഗ്ഗത്തിൽക്കൂടി നയിക്കുവാനും സാധിക്കും. അപ്രകാരമൊരു മഹാത്മാവാണു് രാമൻ.

ജനങ്ങൾ അധർമ്മം ആചരിക്കുന്നതുകൊണ്ടാണു് അനർത്ഥങ്ങളുണ്ടാകുന്നതു്. ഒരു മനുഷ്യൻ ആചരിക്കുന്ന അധർമ്മത്തിന്റെ ഫലം അയാൾ മാത്രമല്ല, അയാളുടെ സമുദായം മുഴുവനും അനുഭവിക്കേണ്ടിവരുമെന്നതിനു് ആധുനിക മനഃശാസ്ത്രവിദഗ്ദ്ധന്മാർ തെളിവു നല്കുന്നുണ്ടു്. അധർമ്മം അഥവാ പാപം, അതാണു് ലോകത്തിന്റെ അധഃപതനത്തിനു കാരണം.

പാപാത്മാവായ, അധർമ്മിഷ്ഠനായ വേടൻ, നിരപരാധിയായ പക്ഷിയെക്കൊന്നു. അവനു അതു് അധർമ്മമായിത്തോന്നിയില്ല. അവൻ ധർമ്മാത്മാവാണെങ്കിൽ, തന്നോടൊന്നിച്ചു് തന്നെപ്പോലെതന്നെ ജീവിതം നയിക്കാനാഗ്രഹമുള്ള ആ പ്രാണിയെ കൊല്ലുകയില്ലായിരുന്നു. ആ ദാരുണസംഭവം വാല്മീകി മഹർഷിയിൽനിന്നും ഒരു ലോകതത്ത്വത്തെ, ജീവകാരുണ്യമെന്നതിനെ, ആവിർഭവിപ്പിക്കുവാനിടയാക്കി സാധാരണ ജനങ്ങൾ അറിയാതെയാണു് അധർമ്മം അനുഷ്ഠിക്കുന്നതു്. അഭേദബുദ്ധിയുണ്ടായാലേ അധർമ്മം ഇല്ലാതാകയുള്ളൂ. അഭേദ

ബുദ്ധിയില്ലാത്ത മനുഷ്യൻ അറിയാതെ പാപകർമ്മാവായിത്തീരുന്നു.

രാമായണത്തിലെ പ്രധാന സംഭവങ്ങളെല്ലാം അഭേദബുദ്ധിയില്ലാത്ത ആളുകളുടെ പാപകർമ്മങ്ങളുടെ ഫലമായിട്ടാണു് വർണ്ണിച്ചുകാണുന്നതു്. രോമപാദമഹാരാജാവിന്റെ അധർമ്മപരമായ പ്രവൃത്തികൊണ്ടു് അദ്ദേഹത്തിന്റെ രാജ്യത്താകമാനം ഈതിബാധയുണ്ടായി. ആത്മതത്ത്വവിവേകിയായ ഋഷ്യശൃംഗന്റെ ആഗമനം, ആദ്ധ്യാത്മിക ചൈതന്യത്തിന്റെ ആവിർഭാവം മാത്രമാണു് അതോടുകൂടി രാജ്യത്തിൽ സമ്പത്തും സമൃദ്ധിയും ഉണ്ടായി. ദശരഥമഹാരാജാവിന്റെ അകൃത്യങ്ങളുടെ ഫലമായാണു് അദ്ദേഹത്തിനു് കുഞ്ഞുങ്ങളില്ലാതായതു്. അതും ആദ്ധ്യാത്മികശക്തിയുടെ ആവിർഭാവത്തോടുകൂടി പരിഹരിക്കപ്പെട്ടു. മന്ഥരാവൃത്താന്തവും, വിശ്വാമിത്രകഥയും, സീതാപരിത്യാഗവും എല്ലാംതന്നെ ധർമ്മാത്മത്വം, മഹാത്മത്വം, കാരുണ്യം എന്നീ തത്ത്വങ്ങളെ സ്ഥാപിക്കുന്നതിനാണു് ഉതകുന്നതു്.

പെട്ടെന്നുണ്ടായ ഒരു സംഭവത്തെ ആസ്പദമാക്കി ഒരു ലോകതത്ത്വം പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെടുന്നു. അതിനെ സ്ഥിരീകരിക്കുവാനായിട്ടാണു് കഥകളും മറ്റും വിനിയോഗിക്കപ്പെടുന്നതു്. ആ കഥകളിൽ പ്രസ്തുത സംഭവത്തെ പ്രബലപ്പെടുത്തുന്ന, അതുപോലുള്ള അനേകം സംഭവങ്ങളുണ്ടാകും. അവയെ എല്ലാം കോർത്തെടുത്തു് ഒന്നാക്കുമ്പോൾ ലോകതത്ത്വത്തെ വിശദീകരിക്കുന്ന ഒരു മഹാകാവ്യമായിത്തീരുന്നു. ഇപ്രകാരമാണു് ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വവിയോഗത്തിൽനിന്നും രാമായണവുമുണ്ടായിട്ടുള്ളതു്.

'കാരുണ്യ' തത്ത്വമാണു് രാമായണത്തിൽ അംഗിയായി പ്രകാശിക്കുന്നതു്. ക്രൗഞ്ചദ്വന്ദ്വവിയോഗത്തിൽ ആ തത്ത്വമുണ്ടു്. രാമായണകഥയിലെ ദശരഥനോടും കൈകേയിയോടും

മന്ഥരയോടും രാവണാദികളോടും നമുക്ക് കാരുണ്യമാണുണ്ടാകുന്നതു്. ഇതാണു് വാല്മീകി ഉദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളതും. അജ്ഞാനം കൊണ്ടു് ലോകം മോഹിക്കുന്നു; കർമ്മഫലമനുഭവിക്കുന്നു; ആ ലോകത്തിന്റെ നേരെ എല്ലാ മഹാത്മാക്കൾക്കും കാരുണ്യമുണ്ടാകുന്നു. ഈ ലോകകാരുണ്യത്തെയാണു് കരുണരസം എന്നു പറയുന്നതു്. വാല്മീകി മഹർഷിയുടെ ശോകം കരുണരസമായി പരിണമിച്ചു് പാട്ടായി എന്നു പറയുന്നതും ഈ അർത്ഥത്തിൽ തന്നെയാണു്. ക്രൗഞ്ചപ്പക്ഷിയുടെ നേരെ മഹർഷിക്കു ലൗകികമായ, സാധാരണമായ, ശോകമാണുണ്ടായതെങ്കിൽ ആ ശോകത്തിൽനിന്നും ഒരു ഹൃദയഗീതം പുറപ്പെടുകയില്ലായിരുന്നു. രസിക്കുന്ന ഹൃദയത്തിൽനിന്നുമാണു് ഗാനം പുറപ്പെടുന്നതു്.

കാവ്യാൽപത്തി
പാശ്ചാത്യവിമർശങ്ങൾ

ആംഗലേയ കവിയായ ടി. എസ്. ഇലിയട്ട്, സ്വ കാവ്യങ്ങളായ 'Waste Land', 'Ash Wednesday', 'Four Quaitets' ഇവയിൽക്കൂടി അദ്ദേഹത്തിന്റെ പ്രതിഭയിൽ പ്രകാശിച്ച ആധുനിക പ്രശ്നങ്ങളെയും അവയ്ക്കുള്ള പരിഹാരമാർഗ്ഗങ്ങളേയും നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുണ്ട്. ആധുനികലോകം മരുഭൂമിക്കു സമാനമാണെന്നാണ് അദ്ദേഹം 'Waste Land' എന്ന കൃതിയിൽ പ്രസ്താവിക്കുന്നത്. മനുഷ്യൻ ഇതിൽക്കൂടുതൽ അധഃപതിക്കാനില്ല. ധർമ്മബുദ്ധിയൊ, ചാരിത്രബോധമൊ അവനില്ല, ആത്മവിശ്വാസം അന്ധകാരത്തിൽ വിലയംചെയ്തുപോയി. പ്രാചീനകാലത്തുള്ള ഏതു വസ്തുവായാലും അതു് പഴഞ്ചരക്കാണ്. ഇന്നു അതു് ആവശ്യമില്ല; എന്തു വരാൻപോകുന്നു എന്നറിഞ്ഞുകൂടാതാനും. ഭൂതകാലം വേണ്ട, ഭാവി ഭയങ്കരം; അതുകൊണ്ടു് രണ്ടു കാലത്തിലോട്ടും കണ്ണോടിക്കാതെ ഉദാസീനനായിരിക്കയെന്നതാണ് ഇന്നു മനുഷ്യൻ ചെയ്യുന്നതു്. ഇതാണ് അധഃപതനം.

മനുഷ്യനു് ജന്മസിദ്ധമായ ഒരു പാരമ്പര്യമുണ്ടു്. അതിനെ അകറ്റിനിറുത്തുവാൻ അവനു സാദ്ധ്യമല്ല. ആ പാരമ്പര്യത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കിവരുന്ന വാസനാവൈഭവം മനുഷ്യനെ അതിന്റെ വഴിയിൽക്കൂടെ നയിക്കും. ആധുനിക ശാസ്ത്രങ്ങളിൽമാത്രം ശ്രദ്ധപതിപ്പിക്കുന്ന മനുഷ്യൻ കണ്ണടച്ചാൽ അയാളുടെ അബോധമനസ്സിൽ കോളിളക്കംകൊള്ളുന്ന വാസനാപരമ്പരകൾക്കു വിധേയനായിത്തീർന്നുപോകുന്നു. അതുകൊണ്ടു് പ്രാചീന

വാസനാപരമ്പരകളെ, അനിവാര്യങ്ങളാകയാൽ, കൈവശം വെച്ചുകൊണ്ട് അവയിലൂടെ ആധുനിക തത്ത്വശാസ്ത്രങ്ങളും നടക്കുന്ന വെളിച്ചത്തിൽ ലോകയാത്ര നടത്തി ഭാവിയിലേക്കു കണ്ണോടിക്കുകയെന്നതാണ് ഏക പരിഹാരമാർഗ്ഗം എന്നാണ് ഇലിയട്ട് അഭിപ്രായപ്പെട്ടതു്.

പെട്ടെന്നൊരു സംഭവമുണ്ടാകുന്നു. അതിൽക്കൂടെ ഒരു ലോകതത്ത്വം പ്രകാശിക്കുന്നു. അതുപോലുള്ള മറവു സംഭവങ്ങളും ഒന്നോടൊന്നു പാട്ടായിത്തീരുമ്പോൾ ഒരു കാവ്യം ഉദയംചെയ്യുന്നു എന്നു പ്രസ്താവിച്ചുവല്ലോ. ഈ ആശയം തന്നെയാണ് ആംഗ്ലേയ കവിയും വിമർശകനുമായ സി. ഡേ. ലീവിസ് പറഞ്ഞിരിക്കുന്നതു്:

"The theme of a poem is the starting point, one situation. Many memories are attracted and attached to it torn from their context. Thus they become metaphorical. A theme is the interpretation of a general truth by the individual poet, or a theme is a general truth interpretting itself through the language of the poet's experience. Theoretically then, we may have two levels of imagery in a poem: its separate images relating to a theme, its theme imaging a general truth."[1]

---

*[1] The poetic Image: C. Day Lewis. Chapter III. The Image Pattern.

ക്രൗഞ്ച ദ്വന്ദ്വസംഭവത്തെക്കുറിച്ചു് തദേക ധ്യാനനിരത നായ വാല്മീകിയുടെ മുമ്പിൽ ചൈതന്യസംപൂരുപനായ ബ്രഹ്മാവു് പ്രത്യക്ഷപ്പെട്ട എന്നു് പ്രസ്താവിച്ചുവല്ലൊ. കവി കർമ്മക്ക് ദിവ്യചൈതന്യ പ്രത്യക്ഷമുണ്ടായിട്ടുള്ളതായി അനേകം കഥകളുണ്ടു്. പക്ഷെ, അവ കഥകളല്ലെന്നും യഥാർത്ഥ സംഭവങ്ങ ളാണെന്നും ആധുനിക മനഃശാസ്ത്രവിദഗ്ദ്ധനായ Dr. Jung പ്രതിപാദിച്ചുകാണുന്നു:

"These visions are far from being hallucinations or ecstatic states; they are spontaneous, visual images of fantasy or so called active imagination. *[2]

*[2] Introduction to a Science of Mythology Page. 228. Jung and Kerenyi.

പ്രതിഭ, വ്യുൽപത്തി, അഭ്യാസം

വ്യുൽപത്തിയും അഭ്യാസവും കാവ്യരചനയ്ക്ക് ഹേതുക്കളാണ്. ഇവ രണ്ടിന്റെയും സഹായം വ്യംഗ്യാർത്ഥ പ്രതിപാദകങ്ങളായ പദങ്ങളെ തിരിച്ചറിഞ്ഞു പ്രയോഗിക്കുന്നതിനും വ്യംഗ്യാർത്ഥം മനസ്സിലാക്കുന്നതിനും അത്യാവശ്യമാണ്. അതുകൊണ്ട് പ്രയത്നംകൊണ്ട് വ്യുൽപത്തിയും അഭ്യാസവും സമ്പാദിക്കേണ്ടതാണ്.

"സോർത്ഥ സ്സദ്വ്യക്തി സാമർത്ഥ്യയോഗീ ശബ്ദശ്ച കശ്ചന
യത്നത: പ്രത്യഭിജ്ഞേയൗ തൗശബ്ദാർത്ഥൗ മഹാകവേ:—"

ധ്വ. ആ. ഉദ്യോതം 1.

എന്നാൽ വ്യുൽപത്തി ബലംകൊണ്ടോ, അഭ്യാസ ബലംകൊണ്ടോ മാത്രം കാവ്യരചന സാദ്ധ്യമല്ല. ആന്തരമായ സൗന്ദര്യാനുഭൂതിയിൽനിന്നുമാണ് കാവ്യം ഉൽഭവിക്കുന്നത്. അതിനു സഹജസിദ്ധമായ പ്രതിഭാശക്തിതന്നെ വേണം. കവികളുടെ പദപ്രയോഗങ്ങളിലും മറ്റും അറിയാതെ വന്നുപോകുന്ന ദോഷങ്ങളും അവരുടെ പ്രതിഭയുടെ തേജസ്സിൽ മാഞ്ഞുപോകും; പക്ഷെ പ്രതിഭയില്ലാത്ത ഒരു കവിയുടെ പദരചനാവൈകല്യം മുഴച്ചു നിൽക്കുകയേയുള്ളൂ. ധ്വനികാരൻ ഇപ്രകാരം എഴുതുന്നു:

അവ്യുൽപത്തി കൃതോദോഷഃ ശക്ത്യാ സംപ്രിയതെ കവേ:
യസ്തത്രശക്തി കൃതസ്തസ്യ സദ്ധടിത്യൈവാ വഭാസതെ.

'പ്രതിഭ' എന്ന പദത്തിനു 'genius' എന്നാണ് ആംഗലേയ ഭാഷയിൽ പര്യായം. ലോകതത്ത്വത്തെ കണ്ടറിഞ്ഞു് ആത്മാനുഭൂതിയിൽ കളിപ്പാനായി കവികർമ്മം സിദ്ധിച്ചി

ട്ടുള്ള 'കാണുന്ന കണ്ണാണ്' (Seeing eye) പ്രതിഭയെന്ന് കാർലൈൽ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. സുന്ദരമായ, നിഷ്കളങ്കമായ, അന്തർദൃഷ്ടികളുടെ സഹായത്തോടുകൂടി പദാർത്ഥങ്ങളെ നിരീക്ഷണം ചെയ്യുമ്പോൾ ഭാമഹൻ മുതൽ ജഗന്നാഥപണ്ഡിതൻ വരെയുള്ള അനേകം സംസ്കൃത കാവ്യ നിരൂപകന്മാർ കാവ്യഹേതുക്കളെ നിർവ്വഹണം ചെയ്തിട്ടുണ്ട്. കാവ്യാലങ്കാരം എന്ന ഗ്രന്ഥത്തിൽ ഭാമഹൻ ഇപ്രകാരം അഭിപ്രായപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു:

ശബ്ദച്ഛന്ദോഭിധാനാർത്ഥാ: ഇതിഹാസാശ്രയാ: കഥാ:
ലോകൊയുക്തി: കലാശ്ചേതി മന്തവ്യാ: കാവ്യഹേതവ:.

ഭാമഹന്റെ ദൃഷ്ടിയിൽ, ശബ്ദം, വൃത്തം, അഭിധാ വ്യാപാരം, ഗുണവൃത്തി, ഇതിഹാസകഥകൾ, ലോകവൃത്താന്തം, യുക്തി, നൃത്തഗീതാദികലകൾ ഇവയിൽ പാണ്ഡിത്യം സമ്പാദിച്ചാൽ കാവ്യം രചിക്കാം എന്നാണ്. കാവ്യപ്രകാശകാരനായ മമ്മട ഭട്ടന്റെ പ്രതിഭ, വ്യുൽപത്തി, അഭ്യാസം എന്നീ മൂന്നും ചേർന്ന് കാവ്യരചനയ്ക്ക് ഹേതുവായിത്തീരുന്നു എന്ന് പ്രതിപാദിക്കുന്നു. ജഗന്നാഥപണ്ഡിതൻ രംസഗംഗാധരത്തിൽ വ്യുൽപത്തിയും അഭ്യാസവും കാരണമാണെങ്കിലും പ്രതിഭയാണ് പ്രധാന കാരണമെന്നു സ്ഥാപിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ധ്വനികാരനോ, ലോചനകാരനോ, കാവ്യഹേതു നിരൂപണം പ്രത്യേകമായി നിർവഹിച്ചിട്ടില്ലെങ്കിലും പ്രതിഭയ്ക്ക് പ്രധാന സ്ഥാനം കൊടുത്തുകൊണ്ടാണ് നിരൂപണം നിവ്വഹിച്ചിരിക്കുന്നതു്. പ്രതിഭയ്ക്ക് 'നവനവോന്മേഷശാലിനീപ്രജ്ഞാ' എന്നും 'അപൂവ്വ വസ്തു നിർമ്മാണക്ഷമാപ്രജ്ഞാ' എന്നുമാണ് അഭിനവഗുപ്തൻ നിവ്വചനം നല്കിയിരിക്കുന്നതു്. പദാർത്ഥങ്ങളെ അവയുടെ സഹജസൗകുമാര്യത്തിൽ ഹൃദയസമക്ഷം

---

* Carlyle: Hero as a Poet.

സമർപ്പിക്കാനുള്ള ഒരു ശക്തിയാണ് അതു്. പ്രതിഭാഗുണമുള്ള കവി കൾക്കു് വർണ്ണിക്കാൻ പദാർത്ഥദാരിദ്ര്യം സംഭവിക്കയില്ല.

ന കാവ്യാർത്ഥ വിരാമോസ്തി യദിസ്യാൽ പ്രതിഭാഗുണഃ
ധ്വ. അ. ഉദ്യോതം 4.

അവക്കു മാത്രമേ അവയുടെ യഥാർത്ഥ സൗന്ദര്യം മനസ്സിലാകുന്നുള്ളു എന്നു Coleride എഴുതുന്നു ആധുനികനായ Charles Morgan പ്രതിഭയും വൂൽപത്ത്യഭ്യാസങ്ങളും (talent) ഒരു പോലെ ആവശ്യമാണെന്നു് 'Death of Words' എന്ന ഉപന്യാസത്തിൽ പറഞ്ഞുകാണുന്നുണ്ടു്. പ്രതിഭ മാത്രമുണ്ടായാൽ കാവ്യശൈലിക്കു സമ്പൂർണ്ണത കിട്ടുന്നതല്ലെന്നും റാബർട്ടു് ബ്രൗണിങ്ങിന്റെ കാവ്യങ്ങളും വൂൽപത്ത്യഭ്യാസങ്ങളുടെ കുറവുകൊണ്ടുള്ള ദോഷത്തെ സ്പഷ്ടമാക്കുന്നുണ്ടെന്നും അദ്ദേഹം ചൂണ്ടിക്കാണിക്കുന്നു. ടെനിസൺ, കീറ്റ്സ് മുതലായ കവികളും അവരെഴുതിയ കാവ്യങ്ങളെ വീണ്ടും വീണ്ടും പരിഷ്കരിച്ചു പദവിന്യാസങ്ങളും പൂതുക്കിയതായി വിമർശനങ്ങളിൽനിന്നും കാണാവുന്നതാണു്. പാശ്ചാത്യരും പൗരസ്ത്യരും പ്രതിഭാഗുണമാണു് പ്രധാനം എന്നു് സമ്മതിക്കുന്നുണ്ടു്. അതുകൊണ്ടുതന്നെ വൂൽപത്ത്യഭ്യാസങ്ങളെമാത്രം സഹായമാക്കി ഉൽഭവിച്ചിട്ടുള്ള പദ്യബന്ധങ്ങളും കാവ്യങ്ങളല്ല, ചിത്രങ്ങളാണു് എന്നു തെളിയുകയും ചെയ്യുന്നു.

O Lady, we receive but what we give: "പദാർത്ഥങ്ങളുടെ പ്രകാശം നമ്മുടെ വീക്ഷണകോടിയെ ആശ്രയിച്ചിരിക്കുന്നു എന്നാണു് ഇതിന്റെ അർത്ഥം. കവി ശൃംഗാരിയായാൽ ലോകം മുഴുവനും ശൃംഗാരരസമയമായി അദ്ദേഹത്തിനു പ്രത്യക്ഷപ്പെടും. ആനന്ദവർദ്ധനനും ഈ അഭിപ്രായത്തോടു് യോജിക്കുന്നു"

ശൃംഗാരീചേൽ കവിഃ കാവ്യേ ജാതം രസമയം ജഗത്
സ ഏവ വീതരാഗശ്ചേത് നീരസം സർവമേവ തത്."

ധ്വ. അ. ഉദ്യോതം 3.

മനുഷ്യന്റെ അബോധമനസ്സിൽ (Collective unconscious) പരമ്പരാസിദ്ധമായ പല വാസനകളും അന്തർലീനമായി സ്ഥിതിചെയ്യുന്നെന്നും, അവ സബോധമനസ്സ് ഉദാസീനമായിരിക്കുമ്പോൾ മനുഷ്യഹൃദയത്തിൽ പൊങ്ങിവരുമെന്നും, ഇപ്രകാരം ഉയർന്നുവരുമ്പോൾ ഏതെങ്കിലും ഒരു വാസനയ്ക്ക് പരിസ്ഥിതികൊണ്ടോ മറ്റൊരു പ്രാബല്യം സിദ്ധിക്കുമ്പോൾ അതു് സജാതീയമായ മറ്റു വാസനാസന്തതികളെ അതിനോടു കൂട്ടിച്ചേർക്കുമെന്നും ഇത്തരത്തിലാണ് ഒരു മഹാകാവ്യം ആന്തരമായി ഉടലെടുക്കുന്നതെന്നും ആധുനിക മനശ്ശാസ്ത്രവിദഗ്ദ്ധന്മാരും, അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. * ഈ രീതിയിലാണ് കാവ്യമുണ്ടാകുന്നതെങ്കിലും പ്രത്യേകം ഒരു വാസനയ്ക്ക് പ്രാധാന്യം കിട്ടുന്നതു്, പെട്ടെന്നൊരു സംഭവമുണ്ടായി വാസനയെ മുന്നോട്ടു കൊണ്ടുവരത്തക്കവണ്ണം സബോധമനസ്സിനെ ഉദാസീനമാക്കിത്തീർക്കുന്നതു്, ദൈവാനുഗ്രഹസഹായംകൊണ്ടാണെന്നും മനശ്ശാസ്ത്രത്തിൽ വിശ്വസിക്കുന്നവരും എന്നാൽ ദൈവവിശ്വാസം കൈവിടാത്തവരുമായ സി. ഡേ. ലീവിസ്, മിസ്സ്. മാഡ്, ബോഡ്കിൻ മുതലായ വിമർശകർ പറയുന്നുണ്ട്.

ആന്തരമായ ഒരു പ്രചോദനത്തിന്റെ ഫലമായിട്ടാണ് കാവ്യമുണ്ടാകുന്നതെന്ന തത്ത്വം നിർവിവാദസിദ്ധമാണ്. ആ പ്രചോദനം അബോധമനസ്സിന്റെ ആവിർഭാവമോ, നാട്യശാസ്ത്രകർത്താവായ ഭരതൻ നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ളതുപോലെ സ്ഥായികളായ, എന്നാൽ ചിരപ്രസുപ്തങ്ങളായ, രതി, ഹാസ്യം, ശോകം മുതലായ വികാരങ്ങളുടെ ഉദ്ഗമനമോ ആകട്ടെ. മനുഷ്യസമുദായത്തിന് ആന്തരമായ ഒരു ലോകം ബാഹ്യലോകമെന്നപോലെതന്നെ പരമാർത്ഥമായിട്ടുണ്ട്. ഈ ആന്തരലോകത്തെ

---

* C. S. Jung and Kerenyi: Introduction to a Science of Mythology.

മറന്നു് ബാഹ്യലോകത്തിൽമാത്രം ശ്രദ്ധപതിപ്പിക്കുന്നതുകൊണ്ടാണു് ലോകത്തിൽ കുഴപ്പങ്ങളുണ്ടാകുന്നതു്. രണ്ടു ലോകങ്ങളേയും സംഘടിപ്പിച്ചുകൊണ്ടും, രണ്ടിന്റേയും പ്രചോദനങ്ങളെ അറിഞ്ഞു മനസ്സിലാക്കിക്കൊണ്ടും ജീവിതം നയിക്കുകയാണെങ്കിൽ ഇപ്പോഴും മനുഷ്യൻ അനുഭവിക്കുന്ന ക്ലേശങ്ങൾക്കു് ഒരു പരിഹാരമുണ്ടാകും. ഇതാണു് മന:ശാസ്ത്രവിദഗ്ദ്ധന്മാരുടെ അഭിപ്രായം.

ധ്വനിസ്വരൂപനിർവ്വചനമാണു് ധ്വന്യാലോകം പതിമൂന്നാമത്തെ കാരികയിൽ ആനന്ദവർദ്ധനൻ നിർവ്വഹിച്ചിരിക്കുന്നതു്:

യത്രാർത്ഥ: ശബ്ദോ വാ തമർത്ഥം ഉപസർജ്ജനീകൃതസ്വാർത്ഥൗ
വ്യങ്ക്ത: കാവ്യവിശേഷ: സ ധ്വനിരിതിസൂരിഭിഃകഥിത:.

വാചകശബ്ദവും വാച്യാർത്ഥവും വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തിന്റെ പ്രതീതിക്കു് അനിവാര്യങ്ങളായ ഉപായങ്ങളാണെന്നു് 'ആലോകാർത്തീയഥാദീപശിഖായാം.....' എന്ന കാരികയിൽ പ്രതിപാദിച്ചിട്ടുണ്ടു്. ചില കാവ്യങ്ങളിൽ വ്യംഗ്യാർത്ഥ പ്രതീതിയുണ്ടാക്കുന്ന കാര്യത്തിൽ വാചകശബ്ദം വാച്യാർത്ഥത്തേക്കാൾക്കൂടുതൽ പ്രധാനമായ ഒരു പങ്കു് വഹിക്കുന്നു; മറ്റു ചില കാവ്യങ്ങളിൽ പദത്തേക്കാൾ അധികം പ്രധാനമായ പങ്കു് വാച്യാർത്ഥവും വഹിക്കുന്നു. മുഖ്യമായി രണ്ടു വിഭാഗങ്ങളാണു് ധ്വനിക്കള്ളതു്. അവിവക്ഷിതവാച്യമെന്നും വിവക്ഷിതാന്യപരവാച്യമെന്നും.

'ഇന്നും ജീവിതം ഒരു ചെറുപൈതൽ'

ഇതു് അവിവക്ഷിതവാച്യധ്വനിക്കു് ഉദാഹരണമാണു്. ജീവിതം ഒരു ചെറുപൈതലാകുന്നതല്ലല്ലോ. വാച്യാർത്ഥം ഇവിടെ

പ്രത്യക്ഷബാധിതമാണ്; അതു് വിവക്ഷിതവുമല്ല. യുക്തിക്കു് ഉപപന്നമല്ലാതെ വാച്യാർത്ഥം അസ്തംഗതമാകുന്നു. അതോടുകൂടി പദങ്ങൾക്കും അവയ്ക്കുള്ള പ്രത്യേകശക്തിയാൽ ഭൗതികശാസ്ത്രങ്ങളുടെ കണ്ടുപിടിത്തങ്ങൾകൊണ്ടു് ജീവിതം വളരെ പുരോഗമിച്ചിട്ടുണ്ടെന്നു് അഭിമാനം തോന്നാനിടയുണ്ടെങ്കിലും, പ്രകൃതിമാതാവാണു് എല്ലാ തത്ത്വങ്ങളുടെയും 'അച്ഛനും അമ്മയും' എന്നു് പലരും വാദിക്കുന്നുണ്ടെങ്കിലും, ശാസ്ത്രങ്ങളുടെ കണ്ടുപിടിത്തങ്ങൾക്കു് വളരെ അതീതമായ എന്തോ ഒരു ശക്തി ജീവജാലങ്ങളെ നിയന്ത്രിക്കുന്നുണ്ടു് എന്നൊരു വിചാരം ഓരോ മനുഷ്യന്റെയും ഹൃദയത്തിൽ കുടികൊള്ളുന്നു; ആ ശക്തി എന്തെന്നറിയാതെ മനുഷ്യൻ ഒരു പെരുപ്പെതലിനെപ്പോലെ കളിക്കുകയാണു് എന്നർത്ഥം പ്രകാശിക്കുന്നു. ഈ അർത്ഥപ്രതീതിയുണ്ടാകുന്നതിൽ കൂടുതൽ പങ്കുവഹിക്കുന്നതു് പദങ്ങളായതുകൊണ്ടു് മേലുദ്ധരിച്ച പദ്യം അവിവക്ഷിതവാച്യധ്വനിക്കു് ഉദാഹരണമാകുന്നു.

വിവക്ഷിതമായിത്തന്നെയിരിക്കുന്ന വാച്യാർത്ഥം അതിന്റെ കഴിവെല്ലാമുപയോഗിച്ചു് വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തിന്റെ പ്രതീതിയുണ്ടാക്കുന്നെങ്കിൽ ആ കാവ്യം വിവക്ഷിതാന്യപരവാച്യത്തിനു ദൃഷ്ടാന്തമായ്വരും. വാച്യാർത്ഥം വിവക്ഷിതമാണു്; പക്ഷെ അതു് തന്നിൽ വിശ്രമിക്കാതെ മറെറാരർത്ഥത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കിപ്പോകുന്നു. വ്യംഗ്യാർത്ഥപ്രധാനങ്ങളായ ചാടുകതികളും വിവക്ഷിതാന്യപരവാച്യധ്വനിക്കു് ഉദാഹരണങ്ങളാണു്.

'ശിഖരിണികുചനേ നാമകീയച്ചിരം കിമഭിധാന
മസാവകരോത്തപഃ
തരുണി യേന തവാധരചാടുലം
ദശതിബിംബഫലം ശുകശാവകഃ.

ഭവതിയുടെ അധരപുടങ്ങൾപോലിരിക്കുന്ന ബിംബഫലത്തെ ഈ പൈങ്കിളി ആസ്വദിക്കുന്നു. നിശ്ചയമായും ഈ

പക്ഷി മഹത്തായ പുണ്യഫലമാണ് അനുഭവിച്ചാനന്ദിക്കുന്നതു്. കൈലാസമലയിലും മറ്റും ചെന്നു് പഞ്ചാഗ്നിമദ്ധ്യത്തിൽ അതികഠിനമായി തപസ്സുചെയ്തു് പുണ്യഫലങ്ങളും നേടിയ മഹർഷിമാരുണ്ടു്. അവക്കാർക്കും ഇത്ര മഹത്തായ ആനന്ദാനുഭൂതിയുണ്ടായിട്ടില്ല. ഈ പക്ഷി ഏതു പർവ്വതാഗ്രത്തിൽചെന്നു് എന്തു തപസ്സാണു് അനുഷ്ഠിച്ചതു്? പ്രേമഭാജനത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി കാമുകൻ പ്രയോഗിക്കുന്ന ചാടുകതിയാണിതു്. ഇവിടെ വാച്യാർത്ഥം വിവക്ഷിതമാണു്. പക്ഷെ വ്യംഗ്യമായ അനുരാഗത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കയെന്നതാണു് അതിന്റെ ലക്ഷ്യം.

അവിവക്ഷിതവാച്യത്തിൽ വ്യംഗ്യാർത്ഥ പ്രകാശനത്തെക്കുറിച്ചു് വാചകശബ്ദം പ്രധാന പങ്കു വഹിക്കുന്നെങ്കിലും വാച്യാർത്ഥത്തിന്റെ സഹായം അതിനാവശ്യമാണു്. അതുപോലെ വിവക്ഷിതാന്യപരവാച്യത്തിൽ വാചകശബ്ദത്തിന്റെ സഹായമുണ്ടെങ്കിലേ വാച്യാർത്ഥം വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കയുള്ളു. വാചകശബ്ദം പ്രധാനപങ്കുവഹിക്കുമ്പോൾ വാച്യാർത്ഥം സഹകാരിയാണു്; വാച്യാർത്ഥം പ്രധാനപങ്കുവഹിക്കുമ്പോൾ വാചകശബ്ദം സഹകാരിയും. പ്രത്യേകമായി വാചകശബ്ദത്തിനോ വാച്യാർത്ഥത്തിനോ വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കാൻ സാമർത്ഥ്യമില്ല.

"ഏതു പദ്യത്തിൽ, വാച്യാർത്ഥമോ, വാചകശബ്ദമോ സ്വയം അപ്രധാനമായി വ്യംഗ്യാർത്ഥ പ്രകാശനം നിർവ്വഹിക്കുന്നുവോ ആ കാവ്യവിശേഷത്തെ ധ്വനിയെന്നു കാവ്യതത്ത്വജ്ഞന്മാർ പറയുന്നു" എന്നാണു് 'യത്രാർത്ഥഃ' എന്നു തുടങ്ങുന്ന ധ്വനിലക്ഷണ കാരികയുടെ അർത്ഥം.

ഈ കാരികയിൽ കർത്തൃവാചകങ്ങളായ അർത്ഥഃ എന്നും ശബ്ദഃ എന്നും രണ്ടു പദങ്ങളും പ്രഥമാവിഭക്തിയിലാണു് പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്നതു്. ശബ്ദമോ, അർത്ഥമോ, എന്നു്

പ്രത്യേകതയെ കുറിക്കുന്നതിനു് 'വാ' എന്ന പദവുമുണ്ടു്. പക്ഷെ 'ഉപസർജ്ജനീകൃതസ്വാർത്ഥൗ' എന്ന നാമവിശേഷണപദവും, 'വ്യങ്ക്തഃ' എന്ന പ്രധാന ക്രിയാവാചക പദവും ദ്വിവചനത്തിലാണു് കാണുന്നതു്. ഏക വചനത്തിലുള്ള 'അർത്ഥഃ' 'ശബ്ദഃ' എന്നീ കർത്തൃവാചക പദങ്ങളും സമുച്ചയാർത്ഥകമായ 'ച' എന്ന പദം ഇല്ലാതിരിക്കുമ്പോൾ എപ്രകാരം ദ്വിവചനത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചിരിക്കുന്ന നാമവിശേഷണ വാചകപദത്തോടും, ക്രിയാവാചകപദത്തോടും അന്വയിക്കും? ഈ പ്രോദ്ഘത്തിനു മറുപടിയായിട്ടാണു് വാചകശബ്ദത്തിനും വാച്യാർത്ഥത്തിനും വ്യംഗ്യാർത്ഥപ്രകാശനവിഷയത്തിൽ പരസ്പരസഹകാരിത്വം ഉണ്ടെന്നു ലോചനകാരനായ അഭിനവഗുപ്തൻ പ്രതിപാദിച്ചിരിക്കുന്നതും. വാച്യാർത്ഥവും വാചകശബ്ദവും ഒന്നുചേർന്നാണു് വ്യംഗ്യാർത്ഥപ്രതീതിയുളവാക്കുന്നതു്. ചില കാവ്യങ്ങളിൽ വാച്യാർത്ഥം പ്രധാനഭാഗം ഏറെറടുക്കുന്നു; വാചകശബ്ദം സഹകാരിയായിത്തീരുന്നു. മറുകാവ്യങ്ങളിൽ നേരെമറിച്ചും. കാരികയിലുള്ള 'അർത്ഥഃ' എന്ന പദം വിവക്ഷിതാന്യപരവാച്യധ്വനിയിലുള്ള വാചകശബ്ദസഹകാരിയായ വാച്യാർത്ഥത്തെയും, 'ശബ്ദഃ' എന്ന പദം അവിവക്ഷിതവാച്യധ്വനിയിലുള്ള വാച്യാർത്ഥസഹകാരിയായ വാചകശബ്ദത്തെയും പരാമർശിക്കുന്നു. പ്രാധാന്യത്തെമാത്രം മുൻനിറുത്തി 'അർത്ഥഃ' 'ശബ്ദഃ' എന്നു ഏകവചനത്തിൽ പ്രയോഗിച്ചു എന്നേയുള്ളൂ. അതുകൊണ്ടു് ദ്വിവചനത്തെ ആസ്പദമാക്കിയുള്ള ദൂഷണം യുക്തിയുക്തമല്ല. യഥാർത്ഥത്തിൽ 'അർത്ഥശബ്ദൗ' എന്നും 'ശബ്ദാർത്ഥൗ' എന്നും ദ്വിവചനത്തിൽത്തന്നെയാണു് വിവക്ഷ.

ഉപസർജ്ജനീകൃതസ്വാർത്ഥൗ. ശബ്ദാർത്ഥങ്ങൾക്കു വിശേഷണമാണു് ഈ സമസ്തപദം. ഉപസർജ്ജനം എന്ന പദത്തിനു് അപ്രധാനം എന്നർത്ഥം. ശബ്ദവും അർത്ഥവും സ്വയം അപ്രധാനമായി വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന കാവ്യവിശേഷം ധ്വനി

യാണു്. വാച്യാർത്ഥവും വാചകശബ്ദവും സ്വയം അപ്രധാനമാകുന്നു എന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ടതന്നെ ഉപമാദികളായ വാച്യാർത്ഥത്തിന്റെ അലങ്കാരങ്ങളും, അനുപ്രാസാദികളായ വാചകശബ്ദത്തിന്റെ അലങ്കാരങ്ങളും അപ്രധാനങ്ങളായിത്തീരുന്നു എന്നു പ്രത്യേകം നിർദ്ദേശിക്കേണ്ട ആവശ്യമില്ലാതാകുന്നു.

ചില വിമർശകന്മാർ ഇപ്രകാരം അഭിപ്രായപ്പെടുന്നു. ഉപമ, രൂപകം തുടങ്ങിയ അനേകം അലങ്കാരങ്ങളുള്ളതിൽ എല്ലാത്തിൽനിന്നും പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിന്റെ വിശദമായ പ്രതീതി ഉണ്ടാകുന്നു എന്നു പറയുവാൻ നിവൃത്തിയില്ലെങ്കിലും ചില അലങ്കാരങ്ങളിൽ പ്രതീയമാനാർത്ഥം പ്രകടമായി പ്രകാശിക്കുന്നുണ്ടു്. സമാസോക്തി, ആക്ഷേപം, അപഹ്നുതി, ദീപകം, വിശേഷോക്തി, പര്യായോക്തി, സങ്കരം, മുതലായ അലങ്കാരങ്ങളും ഇതിനു ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളാണു്. പ്രതീയമാനാർത്ഥ പ്രതീതിയുള്ള കാവ്യം ധ്വനിയാണെങ്കിൽ ഈ അലങ്കാരങ്ങളിൽനിന്നും പ്രതീയമാനാർത്ഥ പ്രതീതിയുണ്ടാകുന്നതുകൊണ്ടു് ഇവ ധ്വനികാവ്യങ്ങളാണല്ലൊ; ധ്വനിയെ ഇവയിൽ അന്തർഭവിപ്പിക്കാമല്ലൊ.

ഈ വിമർശനത്തിനു മറുപടിയായിട്ടാണു് കാരികയിൽ 'ഉപസർജ്ജനീകൃതസ്വാർത്ഥാ' എന്ന പദം നിവേശിപ്പിച്ചിരിക്കുന്നതു്. സമാസോക്ത്യാദ്യലങ്കാരങ്ങളിൽ പ്രതീയമാനാർത്ഥമുണ്ടു്. പക്ഷെ അതു അപ്രധാനമാണു്; വാച്യാർത്ഥത്തിനാണു് പ്രാധാന്യം. പ്രതീയമാനാർത്ഥം പ്രധാനമായി പ്രകാശിച്ചാൽ മാത്രമേ ധ്വനി കാവ്യമാകയുള്ളു. 'വ്യംഗ്യപ്രാധാന്യേ ഹി ധ്വനിർന ച ഏതത് സമാസോക്ത്യാദിഷ്വസ്തി'

ഒരു പദ്യത്തിൽ വാച്യാർത്ഥത്തെ പ്രതിപാദിക്കുന്ന പദങ്ങൾതന്നെ വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തേയും പ്രകാശിപ്പിക്കയാണെങ്കിൽ ആ പദ്യം സമാസോക്തിക്കുദാഹരണമാണു്. *

---

* യത്രോക്തേന സമ്പ്രതേ നേയാർത്ഥഃ തത്സമാനൈർ വിശേഷണൈഃ; സാ സമാസോക്തിരുദിതാ സംക്ഷിപ്താർത്ഥതയാബുധൈഃ.

ഭാമഹൻ—കാവ്യാലങ്കാരം.

ഉപോഢരാഗേണ വിലോല താരകം
തഥാഗൃഹീതം ശശിനാ നിശാമുഖം;
യഥാ സമസ്തം തിമിരാംശുകം തയാ
പുരോപി രാഗാത് ഗളിതം നലക്ഷിതം.

സന്ധ്യാരുണിമയുടെ കാന്തി നുകർന്നുകൊണ്ടുദയംചെയ്ത പൂർണ്ണചന്ദ്രൻ, തിളങ്ങുന്ന താരാഗണങ്ങളാൽ സമലംകൃതമായ രജനീമുഖത്തെ സരഭസമായി പരിചുംബനം ചെയ്കയാൽ, കിഴക്കുദിക്കിൽ, അന്ധകാരമിശ്രങ്ങളായ ചന്ദ്രകിരണങ്ങളും അരുണിമയുടെ കാന്തികൊണ്ട് നഷ്ടപ്രകാശങ്ങളായിത്തീർന്നു. ലോകം രാത്രിയായതറിഞ്ഞതേയില്ല.

സന്ധ്യാസമയത്തുള്ള ചന്ദ്രോദയത്തിന്റെ ഒരു വർണ്ണനയാണ് ഈ പദ്യത്തിൽ കാണുന്നതു്. പക്ഷെ അതിന്റെകൂടെ വ്യംഗ്യമായ ഒരു നായികാനായകവൃത്താന്തവുമുണ്ട്. നിശാ ശശികം ഉപമേയങ്ങളായും നായികാനായകന്മാർ ഉപമാനങ്ങളായും ഉള്ള ഒരു ഉപമാലങ്കാരംകൂടി വ്യംഗ്യമായിത്തോന്നുന്നു.

അനുരാഗപരവശനായ നായകൻ ചഞ്ചലാക്ഷിയായ തന്റെ പ്രിയതമയുടെ മുമ്പിൽ പെട്ടെന്നു പ്രത്യക്ഷപ്പെടുകയും അവളുടെ മുഖത്തെ തന്റെ ഗാഢമായ ചുംബനത്തിൽ അമർത്തുകയും ചെയ്യുന്നു. പ്രവൃദ്ധാനുരാഗയായ നായിക, അവളം ധരിച്ചിരുന്ന നീലപ്പട്ട് കെട്ടഴിഞ്ഞു് താഴെവീണതുപോലും അറിഞ്ഞില്ല.

ഈ പദ്യത്തിൽനിന്നും വ്യംഗ്യമായിത്തോന്നുന്ന ഉപമാനോപമേയഭാവം സൗന്ദര്യപ്രദായകമാണെങ്കിലും അപ്രധാനമാണു്; വാച്യാർത്ഥമായ സന്ധ്യാസമയത്തോടനുബന്ധിച്ചുള്ള ചന്ദ്രോദയത്തിന്നാണ് ഇവിടെ പ്രാധാന്യം.

ആക്ഷേപാലങ്കാരത്തിലും വ്യംഗ്യമായി പ്രകാശിക്കുന്ന അർത്ഥം അപ്രധാനമായും വാച്യാർത്ഥം പ്രധാനമായുമാണ് കാണുന്നതു്. വിശിഷ്ടമായ ഒരർത്ഥത്തെ നേരിട്ടുപറയുന്നതിനു

പകരം, വാച്യാർത്ഥത്തിന്റെ പ്രതിഷേധം, അഥവാ, നിഷേധം കൊണ്ടുതന്നെ ആ വിശിഷ്ടാർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുകയെന്നതാണ് ആക്ഷേപലങ്കാരം നിർവഹിക്കുന്നത്. ആക്ഷേപം എന്ന പദത്തിനു വാച്യാർത്ഥത്തിന്റെ പ്രതിഷേധം എന്നർത്ഥം. വക്ഷ്യമാണവിഷയമെന്നും ഉക്തവിഷയമെന്നും ആക്ഷേപാലങ്കാരം രണ്ടുതരത്തിലുണ്ട്.

അഹം ത്വാം യദി നേക്ഷേയ ക്ഷണമപ്യസുകാതരഃ
ഇയദേവാസ്സ്വതോന്യേന കിമുക്തേനാപ്രിയേണതേ.

"ഉൽക്കണ്ഠയുള്ള വശംവദയായിരിക്കുന്ന എനിക്ക് ഒരു ക്ഷണമെങ്കിലും അങ്ങയെ കാൺമാൻ സാധിക്കാതെവന്നാൽ,—ഞാൻ ഇത്രയുമേ പറയുന്നുള്ളു; അങ്ങയ്ക്ക് അപ്രിയമായി മറ്റു വല്ലതും എന്തിനു പറയണം?

വക്ഷ്യമാണവിഷയമായ ആക്ഷേപാലങ്കാരത്തിനുദാഹരണമാണിത്. 'അങ്ങയെ ഒരു ക്ഷണംപോലും കണ്ടില്ലെങ്കിൽ ഞാൻ മരിക്കും' എന്ന അർത്ഥമാണ് ഇവിടെ വ്യംഗ്യം. 'ഇയദേവാസ്സ, (ഇത്രയും പറഞ്ഞതുമതി) എന്ന വാക്യത്തിന്റെ അർത്ഥത്തെ നിഷേധിച്ചുകൊണ്ടാണ്. വ്യംഗ്യാർത്ഥം മുന്നോട്ടുവരുന്നത്. 'ഇയദേവാസ്സ' എന്ന വാക്യത്തിന്റെ അർത്ഥമാണ് വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുംകൊണ്ട് പ്രധാനമായി പ്രകാശിക്കുന്നത്.

'ഉപമാനാക്ഷേപഃ' എന്നാണ് ആക്ഷേപാലങ്കാരത്തിനു വാമനൻ ലക്ഷണം പറയുന്നത്. ഉപമാനങ്ങളായ ചന്ദ്രാദികളെ ആക്ഷേപിക്കുക അഥവാ നിഷേധിക്കുക എന്നും അവയെ ആകർഷിക്കുകയെന്നും രണ്ടു പ്രകാരത്തിൽ ഈ ലക്ഷണവാക്യത്തെ വ്യാഖ്യാനിക്കാവുന്നതാണ്. *

---

* a) ഉപമാനസ്യ ചന്ദ്രാദേരാക്ഷേപഃ—അസ്മിൻ സതി കിംതയാകൃത്യമിതി ലോചനം, പേജ് 113.

b) ഉപമാനസ്യ ചന്ദ്രാദേഃ ആകർഷണം സാമർത്ഥ്യാത്—ലോചനം, പേജ് 114. (കാശീമുദ്രണം)

തസ്യാഃ തന്മുഖമസ്തി സൗമ്യസുഭഗം കിം പാവ്വണേനേന്ദുനാ
സൗന്ദര്യസ്യ പദം ദ്വിശൗയദിച തൈഃകിംനാമ നീലോൽപലൈഃ
കിംവാ കോമളകാന്തിഭിഃ കിസലയൈഃ സത്യേവതത്ത്വാധരേ
ഹീ, ധാതുഃ പുനരുക്ത വസ്തു രചനാരംഭേഷുപൂർവ്വോഗ്രഹഃ.

"അവളുടെ ആ മുഖമുള്ളപ്പോൾ പാർവ്വണ ചന്ദ്രനെന്തിനു"? സൗന്ദര്യത്തിന്റെ ഇരിപ്പിടമായ ആ കണ്ണുകളിരിക്കെ നീലോൽപലങ്ങളെന്തിനു"? ആ അധരമുള്ളപ്പോൾ കോമളകിസലങ്ങളെന്തിനു"? സൃഷ്ടികർത്താവു് ഒരേതരത്തിലുള്ള വസ്തുക്കളെ നിർമ്മിക്കുന്നതിൽമാത്രം തൽപരനാണെന്നു് കരുതേണ്ടിയിരിക്കുന്നു" ഇവിടെ ഉപമാനങ്ങളായ ചന്ദ്രാദികളുടെ നിഷേധമാണു് കാണുന്നതു്. ചന്ദ്ര, നീലോൽപല, കിസലയാദിസാദൃശ്യംകൊണ്ടു് ഉപമാലങ്കാരം വ്യംഗ്യമായിരിക്കുന്നെകിലും, വാച്യാർത്ഥത്തിനുതന്നെയാണു് ഇവിടെ പ്രാധാന്യം.

ഐന്ദ്രം ധനുഃ പാണ്ഡുപയോധരേണ
ശരദ്ഘനാനാർദ്രനഖക്ഷതാങ്കം
പ്രസാദയന്തീ സകളങ്കമിന്ദും
താപം രവേരപ്യധികം ചകാര.

'ഉപമാനസ്യ ചന്ദ്രാദേഃ ആകർഷണം' എന്നതിനു് ഉദാഹരണമാണിതു്. ശരൽക്കാലത്തിൽ ചന്ദ്രനു പ്രകാശവും സൂര്യനു ചൂടും കൂടുതലാണു് എന്നാണു് പദ്യത്തിന്റെ ആശയം. പുതുതായുണ്ടായ നഖക്ഷതംപോലെ ശോഭിക്കുന്ന മഴവില്ലോടുകൂടിയ വെളുത്ത മേഘങ്ങളാൽ ആകാശമാർഗ്ഗത്തിലൂടെ പാഞ്ഞെത്തി കളങ്കമുള്ള ചന്ദ്രനെ സന്തോഷിപ്പിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് സൂര്യനു് അന്തസ്താപം അത്യധികമുണ്ടാകുന്നു. ഇവിടെ ഒരു നായികാനായകവൃത്താന്തം വ്യംഗ്യമായി പ്രകാശിക്കുന്നു. താൻ പ്രേമിക്കുന്ന നായിക തന്നെ അപേക്ഷിച്ചു് അധമനായ വേറൊരു നായക

നിൽ അനുരാഗാവേശം പ്രദർശിപ്പിക്കുന്നു. ഈർഷ്യാകലുഷിത നായ നായകനിലുള്ള ഉപമാനത്വവും രവിയിലുള്ള ഉപമേയത്വവും വ്യംഗ്യമാണു്. വ്യംഗ്യമായ ഈ ഉപമാനോപമേയഭാവത്തെ ആകർഷിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് ഇതു് ആക്ഷേപാലങ്കാരമാണു്. ഇവിടെയും ശരത്കാലത്തിലുള്ള ചന്ദ്രോദയവർണ്ണനയാണു് പ്രധാനം; നായികാനായകവൃത്താന്തവും, ഉപമാനോപമേയഭാവവും വ്യംഗ്യമാണെങ്കിലും അപ്രധാനം മാത്രമാണു്.

ഭാമഹൻ നിരൂപണംചെയ്തിട്ടുള്ള പര്യായോക്താലങ്കാരത്തിൽ ധ്വനിയെ അന്തർഭവിപ്പിക്കാമെന്നു് ചിലർ വാദിക്കുന്നു.

"പര്യായോക്തം യദന്യേന പ്രകാരേണാഭിധീയതേ;
വാച്യവാചകവൃത്തിഭ്യാം ശ്രുന്യേനാവഗമാത്മനാ."

ഇതാണു് ഭാമഹനിർദ്ദിഷ്ടമായ പര്യായോക്തലക്ഷണം. അഭിധ, ലക്ഷണ, താല്പര്യശക്തി എന്നീ ശബ്ദവ്യാപാരങ്ങളെ അതിക്രമിച്ചതും, അവഗമാത്മകമായ, ഒരു ശക്തികൊണ്ടു് പ്രകാശിച്ച അർത്ഥത്തെത്തന്നെ വാച്യമായി പറയുകയാണെങ്കിൽ അതു് പര്യായോക്തമാകും. 'അന്യേന പ്രകാരേണ അഭിധീയതെ' എന്നതിനു് മറ്റൊരുപ്രകാരത്തിൽ, അഥവാ വ്യംഗ്യമായി, പ്രകാശിച്ചതിനെത്തന്നെ വാച്യമായിപ്പറയുന്നു' എന്നർത്ഥം. * ''യത് അഭിധീയതെ, തത്പര്യായോക്തം; ' യാതൊന്നു് വാച്യമായി പറയപ്പെടുന്നുവോ അതാണു് പര്യായോക്തം.

ശത്രുച്ഛേദാദ്ധേച്ഛസ്യ മുനേരുത്പഥഗാമിനഃ
രാമസ്യാനേന ധന്യേഷാ ദേശിതാ ധർമ്മദേശനാ.

ക്ഷത്രിയന്മാരെ ഉന്മൂലനാശംചെയ്യാൻ ദൃഢപ്രതിജ്ഞചെയ്ത്, അപഥമാർഗ്ഗത്തെ അവലംബിച്ച മുനിയായ പരശുരാമനു്

---

* 1 ഭാമഹൻ: കാവ്യാലങ്കാരം. 3, 8

* 2 "അവഗമാത്മനാ, വ്യംഗ്യേന, ഉപലക്ഷിതം സത്, യത് അഭിധീയതെ, തത് അഭിധീയമാനം ഉക്തമേവസ്ത് പര്യായോക്തം. അഭിധീയതെ ഇതിലക്ഷണപദം, പര്യായോക്തമിതി ലക്ഷ്യപദം....."
ധ്വന്യാലോകലോചനം, കാശിമുദ്രണം, പേജ് 118.

ഈ ബാണം ധർമ്മോപദേശകൃത്യം നിർവ്വഹിച്ചു. പരാക്രമിയായ പരശുരാമനെ പാഠംപഠിപ്പിക്കുവാൻതക്ക സാമർത്ഥ്യം ഭീഷ്മാചാര്യനുണ്ടായിരുന്നു എന്നു് ഭീഷ്മപ്രഭാവ വർണ്ണനയാണു് പ്രസ്തുത പദ്യത്തിലെ വിഷയം. പരശുരാമപ്രഭാവത്തെ അതിശയിക്കുന്ന പ്രഭാവമാണു് ഭീഷ്മാചാര്യനുള്ളതെന്ന അർത്ഥം വ്യംഗ്യമായി ഇവിടെ പ്രകാശിക്കുന്നുണ്ടു; എങ്കിലും 'ദേഹിതാ ധർമ്മദേശനാ,' എന്ന വാക്യം പ്രസ്തുത വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തെ വീണ്ടും വാച്യമായിപ്പറയുകയാണു് ചെയ്യുന്നതു്.

ചിഹ്നർ 'യദന്യേന പ്രകാരേണ അഭിധിയതെ' എന്ന ലക്ഷണശ്ലോകത്തിലുള്ള 'അഭിധിയതെ' എന്ന പദത്തിനു് 'പ്രധാനതയാ പ്രതീയതെ', (പ്രധാനമായി ധ്വനിക്കുന്നു) എന്നു് അർത്ഥം കല്പിച്ചുംകൊണ്ടു്,

* 'ഭ്രമ, ധാമ്മികവിസ്രബ്ധഃ സ ശ്രുനകോ/ഭ്യമാദിതഃസ്തന

എന്ന ശ്ലോകത്തെ ഉദാഹരണമായി നിർദ്ദേശിക്കുന്നു. ഈ അഭിപ്രായത്തോടു യോജിക്കുന്നപക്ഷം പദ്യായോക്തത്തിനു് 'അലങ്കാരതത്വം' തന്നെയില്ലാതാകും; അതു ധ്വനിയിൽ അന്തർഭവിക്കും. പ്രധാനമായ വാച്യാർത്ഥത്തിനു് ചാരുത്വഹേതുവായിരിക്കുന്നതു് അലങ്കാരം; വാച്യാർത്ഥത്തിന്റെ ചൈതന്യം അഥവാ ആത്മാവാണു് ധ്വനി. അലങ്കാരമാണെങ്കിൽ ധ്വനിയല്ല; ധ്വനിയാണെങ്കിൽ അലങ്കാരവുമല്ല. അലങ്കാരം ധ്വനിക്കയാണെങ്കിൽത്തന്നെയും അതു് ധ്വനിയിൽ അന്തർഭവിക്കും, അല്ലാതെ രണ്ടിനും തമ്മിൽ അഭേദം സംഭാവ്യമല്ല. ധ്വനി വ്യാപകമാണു്, അംഗിയാണു്.

യഥാർത്ഥമായി ഭാമഹാഭിമതമായ പദ്യായോക്താലങ്കാരത്തിൽ ധ്വനിയില്ലതന്നെ. അദ്ദേഹം നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുള്ള ഉദാഹരണം നോക്കുക:

---

* ധ്വന്യാലോകം—പേജു് 52.

ഗൃഹേഷ്വഗ്നിഷു വാ നാന്നം ഭുജ്യതേ യദഗ്നിഹോത്രിണഃ
വിപ്രാ നഭുംജതേ തത്തു രന്ധാന നിവൃത്തയേ.

ശ്രീകൃഷ്ണൻ ശിശുപാലനോടു പറയുന്ന ഭാഗമാണിതു്. വീടുകളിലായാലും മാർഗ്ഗമദ്ധ്യേയായാലും, തപഃ സ്വാധ്യായ നിരതന്മാരായ വിപ്രന്മാർ ആഹാരം കഴിക്കുന്നില്ലെങ്കിൽ മറ്റാരും തന്നെ ആഹാരം കഴിക്കുന്നില്ല; അതു് വിഷം കലത്തിയ ആഹാരത്തിൽനിന്നും രക്ഷനേടുന്നതിനായിട്ടാണു്.

ഈ പദ്യത്തിൽ ഭോജനമാണു് പ്രധാനം. ബ്രഹ്മജ്ഞന്മാർ ആഹാരം കഴിച്ചതിനുശേഷമേ നാമും ആഹാരം കഴിക്കയുള്ളു എന്നു പറഞ്ഞതുകൊണ്ടുതന്നെ വിഷകലുഷിതമായ ആഹാരത്തിൽനിന്നുമുള്ള ഭീതി വ്യംഗ്യമായി പ്രകാശിക്കുന്നുണ്ടു്; വ്യംഗ്യമായ അർത്ഥത്തെത്തന്നെ 'തത്തുരന്ധാന നിവൃത്തയേ' എന്നു വാച്യമായിപ്പറയുന്നുമുണ്ടു്.

ഭാമഹന്റെ സത്യമായ അഭിപ്രായത്തെ മറച്ചു, 'അഭിധയതെ എന്ന പദത്തിനു് 'പ്രധാനതയാവ്യജ്യതെ എന്നർത്ഥം കല്പിച്ചു്, ധ്വനിയെ പഴയോക്താലങ്കാരത്തിൽ അന്തർഭവിപ്പിക്കുവാനുള്ള ശ്രമം സഹൃദയന്മാർക്കു് യോജിച്ചതല്ല *

---

* യദ്വാ തദുക്തമുപഹരണ മനാദൃത്യ, 'ഭ്രമദാമ്മാകം,' ഇത്യാദ്യുദാഹൃതയതെ, തദസംമുഖ്യേനൈവ, കേവലം ഉനയം അനവലംബ്യ അപശ്രവണേന ആത്മസംസ്കാരഃ ഇതി അനായുഷ്യ ചേഷ്ടിതം. തദാഹുഃ ഐതിഹാസികാഃ,
"അവജ്ഞയാ പ്യവജ്ഞാതുഃ ശുണ്ഡാൻ നരകമുച്ചതി" ഇതി"

ധ്വന്യാലോകലോചനം, പേജു്. 119

ഈ വിധം നിരൂപണംചെയ്യുമ്പോൾ, അലങ്കാരത്തിൽ ധ്വനിയെ അന്തർഭവിപ്പിക്കാൻ സാദ്ധ്യമല്ലെന്നു സ്പഷ്ടമാകുന്നുണ്ട്. അപൂർവം ചില സന്ദർഭങ്ങളിൽ അലങ്കാരം പ്രധാനമായി, അഥവാ ധ്വനിയായി, പ്രകാശിക്കയാണെങ്കിൽത്തന്നെയും അതിനെ അലങ്കാരധ്വനിയെന്ന നാമത്തിൽ ധ്വനിയിൽ അന്തർഭവിപ്പിക്കാമെന്നല്ലാതെ, മഹാവിഷയമായ, ആത്മരൂപമായ, ധ്വനിയെ ഒരിക്കലും അലങ്കാരത്തിൽ ഉൾക്കൊള്ളിക്കാൻ പാടുള്ളതല്ല. ഈ ഉദ്ദേശത്തോടുകൂടിയാണ് വസ്തുധ്വനി, അലങ്കാരധ്വനി, രസധ്വനി, എന്നു ധ്വനിക്ക് മൂന്നു പിരിവുകളുണ്ടെന്നു ധ്വനികാരൻ നിരൂപണംചെയ്യുന്നതു്. കാവ്യം രസാത്മകമായതുകൊണ്ട് വസ്തുധ്വനിയും അലങ്കാരധ്വനിയും രസധ്വനിയിലേ പര്യവസാനിക്കയുള്ളു.

കാവ്യതത്ത്വജ്ഞന്മാർ പ്രാമാണികമായി അവിഷ്കരിച്ച സിദ്ധാന്തമാണ് ധ്വനി. ധ്വനി ലക്ഷണകാരികയിലുള്ള 'സൂരിഭിഃ കഥിതഃ' എന്ന പദങ്ങളും ധ്വനിതത്ത്വത്തിനു് ഉപോദ്ബലകമായ വിദ്വത്സമ്മതിയെ സ്പഷ്ടമാക്കുന്നുണ്ട്. പദവർണ്ണവ്യൂൽപത്തി വിഷയത്തിൽ ഏറ്റവും ഉയർന്ന പ്രാമാണികന്മാരാണ് വൈയാകരണന്മാർ. ധ്വനിപദത്തെ ആദ്യമായി പ്രയോഗമാർഗ്ഗത്തിൽ കൊണ്ടുവന്നിട്ടുള്ളതും അവരാണ്. അവരെ അനുഗമിച്ച്, അവരുടെ സിദ്ധാന്തത്തെ അവലംബിച്ചുകൊണ്ട് കാവ്യതത്ത്വജ്ഞന്മാർ ധ്വനിതത്ത്വത്തെ കാവ്യമാർഗ്ഗത്തിലും സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ട്.

ധ്വനിതത്ത്വവിവേചനം നിർവഹിച്ചിട്ടുള്ള പ്രശസ്തനായ ഒരു വൈയാകരണനാണ് വാക്യപദീയ കർത്താവായ ഭർത്തൃഹരി. അദ്ദേഹം സ്വ ഗ്രന്ഥത്തിൽ ഇപ്രകാരം അഭിപ്രായപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു:

യഃ സംയോഗ വിഭാഗാഭ്യാം കരണൈ രുപജന്യതെ
സഃ സ്ഫോടഃ, ശബ്ദ്യതേ ശബ്ദാഃ ധ്വനയോന്യൈരുദാഹൃതാഃ—

രണ്ടു വസ്തുക്കളുടെ സംയോഗംകൊണ്ടും വിഭാഗംകൊണ്ടുമാണ് ശബ്ദമുണ്ടാകുന്നതു്. ഭേരിയും ദണ്ഡത്തിന്റെ സംയോഗവിഭാഗങ്ങളും ഉദാഹരണമാണ്. ഇപ്രകാരമുണ്ടായ ശബ്ദത്തിൽ നിന്നും വീചീതരംഗംപോലെ, സജാതീയങ്ങളായ ശബ്ദങ്ങളുടെ ഒരു പരമ്പര സംജാതമാകയും അതിൽ ഒരു ശബ്ദം ശ്രവണേന്ദ്രിയത്തിലെത്തിച്ചേരുകയും ചെയ്യുന്നു. ഈ ശബ്ദങ്ങളെ ധ്വനിയെന്നാണ് വ്യവഹരിക്കുന്നതു്. ഈ ശബ്ദപരമ്പരയെ മണിനാദത്തിന്റെ മുഴക്കത്തോടു് സാദൃശ്യപ്പെടുത്താവുന്നതാണ്; മണിനാദത്തിന്റെ അനുരണനം, അഥവാ മുഴക്കം ശബ്ദത്തിനുമുണ്ടു്. ആദ്യമുണ്ടായ ശബ്ദത്തെ സ്ഫോടമെന്നും പിന്നീടു് അതിൽനിന്നുമുണ്ടാകുന്ന ശബ്ദങ്ങളെ ധ്വനിയെന്നും പറയുന്നു. ഈ വാദഗതിയെ ആസ്പദമാക്കി വാചക ശബ്ദ വാച്യാർത്ഥങ്ങളിൽനിന്നും മുഴങ്ങിവരുന്ന പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തെ കാവ്യതത്ത്വജ്ഞന്മാർ ധ്വനിയെന്നു പറയുന്നു.

പ്രത്യയൈരനുപാഖ്യേയൈർ ഗ്രഹണാനുഗ്രഹൈസ്തഥാ
ധ്വനിപ്രകാശിതേ ശബ്ദേ സ്വരൂപമവധാര്യതെ.

ഇന്നതെന്നു് പറയാവതല്ലാത്തതും, എന്നാൽ ശബ്ദസ്വരൂപം അറിയുന്നതിനു് ഉതകുന്നവയുമായ അനേകം പ്രത്യയങ്ങളുടെ ധ്വനികളാൽ പ്രകാശിപ്പിക്കപ്പെടുമ്പോളാണ് ശബ്ദത്തിന്റെ സ്വരൂപം മനസ്സിലാകുന്നതു്. ഇതിൽനിന്നും ശബ്ദസ്വരൂപത്തിനു ധ്വനിവ്യംജകമാണെന്നു സ്പഷ്ടമാണ്. കാവ്യത്തിലും ഇതേ രീതിയിൽ വാച്യവാചകങ്ങളെ വ്യംജകങ്ങളെന്നു സ്വീകരിക്കുന്നു.

ശബ്ദസ്യോർധ്വനിവ്യക്തേഃ വൃത്തിഭേദേഷു വൈകൃതാഃ
ധ്വനയഃ സമുപോഹന്തേ സ്ഫോടാത്മാതൈർ നഭിദ്യതെ.

സ്ഫോടത്തിന്റെ രൂപം ഒരിക്കലും മാറുന്നതല്ല. 'ക' എന്ന ശബ്ദം എപ്പോഴും 'ക' മാത്രമായിട്ടേ വരികയുള്ളു. ഒന്നുകിൽ അതിന്റെ പൂർണ്ണരൂപം മനസ്സിലാക്കപ്പെടുന്നു; അല്ലെങ്കിൽ ഒന്നും മനസ്സിലാക്കപ്പെടുന്നില്ല. ഒരു വർണ്ണത്തിന്റെ പകുതി മനസ്സിലാക്കുക, പകുതി മനസ്സിലാകാതിരിക്കുക, എന്നതു സംഭവിക്കയില്ല. എന്നാൽ സ്ഫോടം അഭിവ്യക്തമായതിനു ശേഷം ആലസ്യം മുതലായ ഉപാധികൾകൊണ്ടു് അതിനു നൈസർഗ്ഗികമായില്ലാത്ത ഹ്രസ്വദീർഘാദികം വരാവുന്നതാണു്. ഒരു ശബ്ദത്തെ അതിശീഘ്രത്തിൽ ഉച്ചരിക്കുന്നതുകൊണ്ടും, വികാരത്തോടെയുച്ചരിക്കുന്നതുകൊണ്ടും ഉച്ചാരണത്തിൽ വ്യത്യാസം വന്നേക്കാം. വൈകൃത ധ്വനികളാണു് ദ്രുതവിളംബാദിവൃത്തികൾക്കു് കാരണം. ശബ്ദത്തിന്റെ നൈസർഗ്ഗികമായുള്ള, പ്രസിദ്ധമായുള്ള, സ്വരൂപത്തിൽനിന്നും വ്യത്യസ്തമായവയാണു് വൈകൃതധ്വനികൾ. ഈ വാദരീതിയിലൂടെ പ്രസിദ്ധങ്ങളായ അഭിധ, ലക്ഷണ മുതലായ വ്യാപാരങ്ങളിൽനിന്നും ഭിന്നമായ വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരത്തെയും ധ്വനിയെന്നു കാവ്യതത്ത്വജ്ഞന്മാർ പരാമർശിക്കുന്നു.

ഇപ്രകാരം വൈയ്യാകരണന്മാരെ അനുസരിച്ചാണു് വ്യംഗ്യാർത്ഥം, വ്യഞ്ജകം, വ്യഞ്ജനാവ്യാപാരം ഈ മൂന്നിനും ധ്വനിശബ്ദവാച്യത്വം കാവ്യത്തിലും സ്വീകരിച്ചിട്ടുള്ളതു്. ഇവയടങ്ങിയ കാവ്യവും ധ്വനിപദവാച്യംതന്നെ.

പ്രതീയമാനാർത്ഥത്തിന്റെ സദ്ഭാവവും പ്രാധാന്യവും സമർത്ഥിക്കപ്പെട്ടതോടുകൂടി ധ്വന്യഭാവവാദം നിരാകൃതമായിക്കഴിഞ്ഞു. 'ശബ്ദാർത്ഥശരീരം താവൽകാവ്യം' എന്ന ഭാമഹവാക്യത്തെ അടിസ്ഥാനമാക്കിക്കൊണ്ടാണല്ലൊ അഭാവവാദം മുന്നോട്ടു വന്നിട്ടുള്ളതു്. വാചകശബ്ദം, വാച്യാർത്ഥം, ശബ്ദാലങ്കാരം, അർത്ഥാലങ്കാരം, ശബ്ദഗുണം, അർത്ഥഗുണം മുതലായ

വയല്ലാതെ കാവ്യത്തിനു സൗന്ദര്യം നല്കുന്നതായി ധ്വനിയെന്നു് ഒന്നില്ല—ഇതാണു് അഭാവവാദികളിൽ ആദ്യകക്ഷിയുടെ അടി പ്രായം. മനുഷ്യശരീരത്തിനു് ശരിരത്വം നല്കുന്നതിനു് ചൈതന്യരൂപമായ ആത്മാവു് ആവശ്യമായിരിക്കുന്നതുപോലെ തന്നെ വാചകശബ്ദവാച്യാർത്ഥരൂപമായ ശരീരത്തോടുകൂടിയ കാവ്യത്തിനും ഒരു ആത്മാവു് ഉണ്ടായിരിക്കണം. അതു ശരീരത്തിൽനിന്നും വ്യതിരിക്തവും എന്നാൽ ശരീരത്തോടുചേർന്നു മാത്രം പ്രകാശിക്കുന്നതും ആണു്; അതാണു് ധ്വനി. ശരീരാവയവങ്ങളെ അലങ്കരിച്ചുകൊണ്ടു് ആഭരണങ്ങളും എപ്രകാരം ആത്മാവിന്റെ പ്രകാശത്തിനു മാറ്റുകൂട്ടുന്നുവോ അതുപോലെ ശബ്ദാർത്ഥാശ്രയങ്ങളായ അലങ്കാരങ്ങളും ശബ്ദാർത്ഥങ്ങളെ അലങ്കരിച്ചുകൊണ്ടു് ധ്വനിക്കു് കൂടുതൽ പ്രകാശം നല്കുന്നു. അലങ്കാരങ്ങളും ഒരിക്കലും അലങ്കാര്യങ്ങളും ആകുന്നതല്ല; ധ്വനി അലങ്കാര്യമാണു്. അതുകൊണ്ടു് അലങ്കാരാദികളിൽനിന്നും ഭിന്നമാണു്.

പ്രസിദ്ധപ്രസ്ഥാനവ്യതിരേകിയായ ഒരു മാർഗ്ഗം സ്വീകരിച്ചാൽ കാവ്യത്വഹാനി സംഭവിക്കും. ധ്വനി പ്രസിദ്ധപ്രസ്ഥാനവ്യതിരേകിയാണു്. അതുകൊണ്ടു് അതിനു കാവ്യത്വമില്ല. ഇതാണു് അഭാവവാദികളിൽ രണ്ടാമത്തെ കൂട്ടരുടെ അടിപ്രായം. കാവ്യലോകത്തിൽ പ്രാമാണ്യം സിദ്ധിച്ചിട്ടുള്ള ഭാമഹൻ, വാമനൻ മുതലായവർ വിമർശനത്തിനു് ഒരു മാർഗ്ഗം നിർദ്ദേശിച്ചിട്ടുണ്ടു്. എല്ലാവരും ആ മാർഗ്ഗം സ്വീകരിച്ചിട്ടുണ്ടു്. പ്രസിദ്ധമായ പ്രസ്തുത മാർഗ്ഗത്തെ വിഗണിച്ചുംകൊണ്ടു് അപ്രസിദ്ധമായ ഒരു നൂതനതത്ത്വം സ്വീകരിക്കുന്നതു് കാവ്യലോകത്തിനുതന്നെ നാശത്തെയുണ്ടാക്കും. ഓരോരുത്തർ ഓരോ

തത്ത്വങ്ങളും ഉന്നയിക്കയും അതിനെല്ലാം കാവ്യതത്വം നല്കുകയും ചെയ്യുന്നപക്ഷം എല്ലാക്കും കവികളും കാവ്യവിമർശകരുമായിത്തീരാമല്ലൊ.

ധ്വനി, പ്രസിദ്ധിനേടിയിട്ടുള്ള ഒരു പ്രസ്ഥാനമല്ലെന്ന വാദം അംഗീകായ്മമല്ല. കാവ്യവിമർശഗ്രന്ഥങ്ങളിൽ നിരൂപണം ചെയ്യപ്പെടാത്തതുകൊണ്ടുമാത്രം ധ്വനിതത്ത്വത്തിന്നു പ്രസിദ്ധിയില്ലെന്നു പറയുന്നതു് യുക്തമല്ല. വിമർശഗ്രന്ഥങ്ങളെയും വിമർശകന്മാരെയും അകറിനിറുത്തി, പ്രസിദ്ധങ്ങളായ രാമായണമഹാഭാരതാദികാവ്യങ്ങളും ആസ്വദിച്ചനുഭവിക്കാൻ ശ്രമിക്കുന്ന പക്ഷം അവയിലെല്ലാം അംഗിയായി, അതിപ്രധാനമായി പ്രകാശിക്കുന്നതു് ധ്വനി മാത്രമാണെന്നു സ്പഷ്ടമാകുന്നതാണു്. ശരീരവും ആത്മാവും ഒന്നാണെന്നു വാദിക്കുന്നവക്കു് ഒരിക്കലും ശരീരവ്യതിരിക്തമായ ഒരു ചൈതന്യം ഉണ്ടെങ്കിൽത്തന്നെയും അതു് സ്വീകായ്മായിരിക്കയില്ല

ധ്വനിതത്ത്വം കാവ്യത്തിലുണ്ടെന്നു സമ്മതിച്ചാൽതന്നെയും അതു് പ്രാചീന വിമർശകർ നിരൂപണംചെയ്തിട്ടുള്ള അലങ്കാരാദികളിൽ അന്തർഭവിക്കുമെന്നാണു് അഭാവ വാദികളിൽ മൂന്നാമത്തെ കക്ഷികളുടെ വാദം. ഭരതമുനി ഉപമയെന്നൊരലങ്കാരം ഉണ്ടെന്നു പറഞ്ഞു. അദ്ദേഹത്തിനു ശേഷമുള്ള ആലങ്കാരികന്മാർ ആ ഉപമയ്ക്കു് അനേകം അവാന്തരവിഭാഗങ്ങളും കണ്ടുപിടിച്ചു; ഇനിയും പല വിഭാഗങ്ങളും നിരൂപണം ചെയ്യപ്പെടാം. അതുപോലെ ധ്വനിയും പ്രാചീനന്മാർ നിരൂപണം ചെയ്തിട്ടുള്ള ഗുണങ്ങളുടേയൊ അലങ്കാരങ്ങളുടേയൊ ഒരു പിരിവു് മാത്രമായിരിക്കാം.

പ്രാചീന വിമർശകർ നിരൂപണം ചെയ്തിട്ടുള്ള അലങ്കാരങ്ങളും ഗുണങ്ങളും കാവ്യശരീരമായ വാചകശബ്ദ വാച്യാർത്ഥങ്ങളെ ആശ്രയിച്ചു നിൽക്കുന്ന ശരീരാശ്രയങ്ങളായ ഗുണാലങ്കാരങ്ങളിൽ ചൈതന്യരൂപമായ, അംഗിയായ, ആത്മാവായ ധ്വനി അന്തർഭവിക്കുമെന്നു പറയുന്നതു് മനസ്സിലാക്കുക പ്രയാസമാണു്. അംഗാശ്രയങ്ങളും അംഗിയും ഒന്നാകുമോ? അലങ്കാരപ്രയോഗ വൈദഗ്ദ്ധ്യത്തെമാത്രം പ്രകടിപ്പിക്കുന്ന പദ്യങ്ങൾക്കു് കാവ്യമെന്ന പേരുതന്നെയില്ല; അവ ചിത്രങ്ങളാണു്:

പ്രധാന ഗുണഭാവാഭ്യാം വ്യംഗ്യസ്യൈവം വ്യവസ്ഥിതം
ദ്വിധാ കാവ്യം തതോന്യദ്യത്തച്ചിത്രമിതി കഥ്യതെ.

ധ്വ. ആ. ഉ. 3.

ഒന്നാമുദ്യോതത്തിൽ 14 മുതൽ 19 വരെക്കാരികകൾ ഭാക്തവാദ ഖണ്ഡനപരങ്ങളാണു്.

1. ഭക്ത്യാ ബിഭ്രത്തി നൈകത്വം രൂപഭേദാശ്രയംധ്വനിഃ
അതിവ്യാപ്തേരഥാവ്യാപ്തേർ നചാസൗ ലക്ഷ്യതെ തയാ

2. ഉക്ത്യന്തരേണാശക്യം യത്തച്ചാരുത്വം പ്രകാശയൻ
ശബ്ദോ വ്യഞ്ജകതാം ബിഭ്രദ് ധ്വനൗക്തേർ
വിഷയീഭവേത്

3. രൂഢായേ വിഷയേഽന്യത്രശബ്ദാഃ സ്വവിഷയാദപി
ലാവണ്യാദ്യാഃ പ്രയുക്താസ്തേ നഭവന്തിപദം ധ്വനേഃ

4. മുഖ്യാംവൃത്തിം പരിത്യജ്യ ഫണവൃത്ത്യാത്മദർശനം
യദ്ദിശൃഫലം തത്ര ശബ്ദൊ നൈവസ്ഖലദ് ഗതിഃ

5. വാചകത്വാശ്രയേണൈവ ഫണവൃത്തീർ വ്യവസ്ഥിതാ
വ്യംജകത്വൈകമൂലസ്യ ധ്വനേഃ സ്യാല്ലക്ഷണം കഥം?

6. കസ്യചിദ് ധ്വനിഭേദസ്യ സാ തു സ്യാദുപലക്ഷണം
ലക്ഷണേ നൈവ കൃതെ ചാപി പക്ഷസംസിദ്ധി–
രേവനഃ

ധ്വനിക്ക് അവിക്ഷിതവാച്യം എന്നും വിവക്ഷിതാന്യപര വാച്യമെന്നും രണ്ടു പ്രകാരഭേദങ്ങളുണ്ട്. അന്വയാനുപപത്തി കൊണ്ടോ, താൽപര്യാനുപപത്തികൊണ്ടോ മുഖ്യമായ വാച്യാത്ഥത്തിനു ബാധകത്വം സംഭവിച്ചാൽ, അതു് അവിവക്ഷിതമായിത്തീരുകയും പദങ്ങളുടെ പ്രത്യേക ശക്തികൊണ്ടു് മറെറാരത്ഥം പ്രകാശിക്കയും ചെയ്യും. ഏതെങ്കിലും ഒരു കാവ്യത്തിൽ വാച്യാത്ഥം അവിവക്ഷിതമായി വ്യംഗ്യാത്ഥം പ്രധാനമായ്, അഥവാ ധ്വനിയായി പ്രകാശിക്കയാണെങ്കിൽ ആ കാവ്യം അവിവക്ഷിത വാച്യധ്വനിക്കു് ഉദാഹരണമാണു്. ഈ ധ്വനിയിൽ വ്യംഗ്യാത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന കാവ്യത്തിൽ കൂടുതൽ പങ്കു വഹിക്കുന്നതു് വാചക ശബ്ദങ്ങളാണു്; വാച്യാത്ഥം സഹകാരി മാത്രമാണു്. വിവക്ഷിതാന്യപരവാച്യധ്വനിയിൽ വാച്യാത്ഥം വിവക്ഷിതമാണു്. അതിനു ബാധകത്വമൊന്നമുണ്ടാകുന്നില്ല. പക്ഷെ, അതു് വ്യംഗ്യാത്ഥ പ്രതീതിയുണ്ടാക്കുവാൻ മുന്നോട്ടു പോകുന്നു; തന്നിൽ വിശ്രമിക്കുന്നില്ലാ. ഈ ധ്വനിയിൽ വ്യംഗാത്ഥ പ്രതീതിയുണ്ടാക്കുന്നതിൽ അധികം പങ്കു

വഹിക്കുന്നതു് വാച്യാർത്ഥമാണു്; വാചകശബ്ദം സഹകാരിയും. ഇപ്രകാരം വാചകശബ്ദ വ്യാപാരത്തിനു കൂടുതൽ പ്രാധാന്യമുള്ളപ്പോൾ അവിവക്ഷിതവാച്യം, വാച്യാർത്ഥ വ്യാപാരത്തിനു് കൂടുതൽ പ്രാധാന്യമുള്ളപ്പോൾ വിവക്ഷിതാന്യപരവാച്യംഎന്നു് വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തെ പ്രധാനമാക്കിയും, വ്യാപാര പ്രാധാന്യാപ്രാധാന്യത്തെ അടിസ്ഥാനപ്പെടുത്തിയും വന്നിട്ടുള്ള രണ്ടു പ്രകാരഭേദങ്ങളാണിവ.

സുവർണ്ണ പുഷ്പാം പൃഥിവീം ചിനുവന്തി പുരുഷാസ്ത്രയഃ
ശൂരശ്ച കൃതവിദ്യശ്ച യശ്ച ജാനാതി സേവിതും.

"ഭൂമിയിലെവിടെയാണു് സ്വർണ്ണപ്പൂ പൂക്കുന്നതെന്നു സൂക്ഷ്മമായി കണ്ടുപിടിക്കാൻ, ശൂരൻ, അഭ്യസ്തവിദ്യൻ, സേവ പിടിക്കുന്ന കായ്ത്തിൽ സമർത്ഥൻ, എന്നു മൂന്നുതരം ആളുകൾ ഓടിനടക്കയാണു്."

സുവർണ്ണപുഷ്പം ഭൂമിയിലെങ്ങും കണ്ടിട്ടും കേട്ടിട്ടുമില്ല; അതിനെ കണ്ടെത്താൻ എങ്ങിനെ സാധിക്കും. ഇവിടെ വാച്യാർത്ഥം അനുപപന്നമാണു്, ബാധിതമാണു്: വാച്യാർത്ഥം ബാധിതമായതോടുകൂടി ലക്ഷണാവ്യാപാര പ്രസരമുണ്ടായി 'സുവർണ്ണപുഷ്പാം' എന്ന പദത്തിനു് സ്വർണ്ണംപോലെ അനശ്വരമായ സമ്പത്തും സമൃദ്ധിയുമുള്ള 'ഭൂമി' എന്നർത്ഥം കിട്ടുന്നു ഇതാണു് അമുഖ്യാർത്ഥം. ഈ അർത്ഥം സംജാതമായതിനുശേഷം പദങ്ങളുടെ പ്രത്യേക ശക്തിയായ വ്യംജനാവ്യാപാരംകൊണ്ടു് ലോകത്തിൽ സുലഭമായി സമ്പത്തും സമൃദ്ധിയും ഉണ്ടാകുന്നെങ്കിൽ അതു് ശൂരന്മാർ, അഭ്യസ്തവിദ്യർ, സേവയിൽ സമർത്ഥർ,

എന്നിവക്ക മാത്രമാണ് എന്ന അർത്ഥം വ്യംഗ്യമായി പ്രകാശിക്കുന്നു ശ്രുതകവിദ്യസേവകന്മാർക്കാണ് ഈ ലോകത്തിൽ പ്രാശസ്ത്യം എന്നാണ് ഈ പദ്യത്തിൽ വിവക്ഷിതമായ അർത്ഥം. അതു് ധ്വനിക്കുന്നതാണ്. വാച്യമോ, ലാക്ഷണികമോ, അല്ല. മുഖ്യമായ വാച്യാർത്ഥം അനുപപന്നമായതിനുശേഷം പദശക്തികൊണ്ടു് പിന്നീടുണ്ടാകുന്ന അർത്ഥമായതുകൊണ്ടു് ഇതു് അവിവക്ഷിതവാച്യധ്വനിക്ക് ഉദാഹരണമാണ്.

വിവക്ഷിതാന്യപരവാച്യധ്വനിക്ക് സംലക്ഷ്യക്രമം എന്നും അസംലക്ഷ്യക്രമം എന്നും രണ്ടു പിരിവുകളുണ്ടു്. വാച്യാർത്ഥ വ്യംഗ്യാർത്ഥ പ്രതീതികളും ഒരേസമയത്തുതന്നെ "ഝടിതി" ഉണ്ടാകുകയാണെങ്കിൽ അസംലക്ഷ്യക്രമം; വാച്യാർത്ഥ പ്രതീതിയുണ്ടായി അതിൽ ശ്രദ്ധപതിപ്പിച്ചു് പിന്നീടാണ് വ്യംഗ്യപ്രതീതിയുണ്ടാകുന്നതെങ്കിൽ സംലക്ഷ്യക്രമം.

"ശിഖരണി കപനാമ കിയച്ചിരം കിമഭിധാനമസാവ-
കരോത്തപ
തരുണി, യേന തവാധരപാടലം ദശതി ബിംബഫലം
ശുകശാവക"

സംലക്ഷ്യക്രമ വ്യംഗ്യധ്വനിക്കുദാഹരണമാണ് ഈ പദ്യം. അല്ലയോ സുന്ദരി, എന്തു സുകൃതം ചെയ്തതിന്റെ ഫലമായിട്ടാണ് ഈ പൈങ്കിളി ബിംബഫലംപോലെ ഹൃദയാവർജ്ജകമായ ഭവതിയുടെ അധരപുടങ്ങളെ ആസ്വദിച്ചു് ആനന്ദിക്കുന്നതു്. ഉത്തമസിദ്ധിയുള്ള ശ്രീപർവതാദികളിൽചെന്ന് അയിരമായിരം ദിവ്യവർഷക്കാലം പഞ്ചാഗ്നിമദ്ധ്യത്തിൽ തപോനുഷ്ഠാനം നിർവഹിച്ചിട്ടുള്ളവക്കുപോലും ഇത്ര മഹത്തായ ഒരനുഗ്രഹം ലഭ്യമായി

ട്ടില്ല. ഈ പൈങ്കിളിയുടെ മഹാഭാഗ്യം എത്രത്തന്നെ പറഞ്ഞാലും തീരുകയില്ല.

ഇവിടെ വാച്യാർത്ഥത്തിനു് അനുപപത്തിയൊന്നുമില്ല; വിവക്ഷിതമാണു്; പക്ഷെ, അതു് തന്നിൽത്തന്നെ നിലച്ചുപോകുന്നില്ല; മറെറാരർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുവാൻ മുന്നോട്ടു പായുകയാണു്. സ്വാഭിപ്രായ പ്രകടന വൈദഗ്ദ്ധ്യത്തെ വിശദമാക്കുന്ന ഈ ചാടുരചന, ശൃംഗാരരസത്തിനു് അനുഗുണമായും എന്നാൽ വ്യംഗ്യമായും, നിഗൂഢമായും പ്രകാശിക്കുന്ന ഉദ്ദീപന വിഭാവമാണു്. പ്രസ്തുത വിഭാവത്തെ വ്യംജിപ്പിക്കയെന്നതാണു് വാച്യാർത്ഥത്തിന്റെ ഏകലക്ഷ്യം.

ഈ പദ്യത്തിൽ അഭിധ, താൽപര്യം, വ്യംജന എന്നു മൂന്നു വ്യാപാരങ്ങളിൽനിന്നും യഥാക്രമം അഭിധേയം, വാച്യം, വംഗ്യം എന്നു മൂന്നർത്ഥങ്ങളും തോന്നുന്നു ലക്ഷണാവ്യാപാരത്തിനിവിടെ പ്രസക്തിയില്ല അഥവാ ഒരു തരുണിയുടെ സമീപംപെന്നു് ആകസ്മികമായി ഇപ്രകാരം ഒരു ചോദ്യം ചെയ്യാൻ എന്തു വിശിഷ്ട കാരണമാണുള്ളതു് എന്നു് ഒരു സംശയത്തിനു് മറുപടിയായി ലക്ഷണാവ്യാപാരം സ്വീകരിച്ചാൽത്തന്നെയും പ്രയോജനാംശ പ്രതിപാദ്യമാനമായ വിഷയങ്ങൾ വ്യംജനാവ്യാപാരസിദ്ധങ്ങളാണെന്ന സമ്മതിച്ചേ തീരൂ. അപ്രകാരം ഇവിടെയും നാലു വ്യാപാരങ്ങളും നാലർത്ഥങ്ങളും കാണാവുന്നതാണു്. അസംലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യധ്വനിയിൽ വാച്യാർത്ഥ വ്യംഗ്യാർത്ഥ പ്രതീതികൾക്കിടയിൽ ക്രമമില്ലാത്തതുകൊണ്ടു് അവിടെ ലക്ഷണാസംസ്പർശം ഒരിക്കലും സംഭാവ്യമല്ല.

അവിവക്ഷിതവാച്യധ്വനിയിൽ ലക്ഷണാവ്യാപാരമുണ്ടെങ്കിലും വ്യംജനാവ്യാപാരം ലക്ഷണാവ്യാപാരത്തിൽനിന്നും പ്രത്യേകമായി നിലകൊള്ളുന്നതായിട്ടും പ്രത്യേകമായ വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതായിട്ടും കാണാം വിവക്ഷിതാന്യ

UNIVERSITY LIBRARY
2 NOV 1984

പരവാചൃധ്വനിയിൽ യഥാർത്ഥമായി ലക്ഷണാവ്യാപാരമില്ല. അതിന്റെ ഒരു വിഭാഗമായ സംലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യത്തിൽ ലക്ഷണയുണ്ടെന്നു സ്ഥാപിച്ചാൽതന്നെയും വ്യംജനാവ്യാപാരത്തിനും വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തിനും പ്രത്യേകമായ സ്ഥാനവും കൃത്യവുമുണ്ടെന്നു സിദ്ധമാകുന്നു. അസംലക്ഷ്യക്രമത്തിൽ ലക്ഷണയില്ലതന്നെ. അതുകൊണ്ട് ഭക്തിയും ധ്വനിയും ഒന്നാണെന്നോ, ധ്വനിഭക്തിയിൽ അന്തർഭവിക്കുമെന്നോ പറയുന്നതു് ശരിയല്ല

ധ്വനി, ഭാക്തം അഥവാ ലാക്ഷണികമാണ് എന്നു പറയുന്ന അളകളുടെ വാദഗതിയെ മൂന്നായി തിരിച്ചുകൊണ്ടാണു് ആനന്ദവർദ്ധനൻ ഖണ്ഡനം നിർവഹിക്കുന്നതു്: ധ്വനിയും ഭക്തിയും ഒരേ അർത്ഥത്തെക്കുറിക്കുന്നതുകൊണ്ട് പര്യായശബ്ദങ്ങൾപോലെ താദ്രൂപ്യമുള്ളവയാണു്; അതുകൊണ്ട് രണ്ടും വിഭിന്നങ്ങളല്ല. മനുഷ്യനെ ഇതരവസ്തുക്കളിൽനിന്നു വേർതിരിച്ചു നിറുത്തുന്നതു് അഥവാ വ്യാവർത്തിപ്പിക്കുന്നതു് മനുഷ്യത്വം എന്ന ജാതിയാണു്. മനുഷ്യനു് മനുഷ്യത്വം വ്യാവർത്തകലക്ഷണമാണു്; പൃഥിവിയ്ക്കു പൃഥിവിത്വവും. അതുപോലെ ധ്വനിയെ മറ്റു വസ്തുക്കളിൽനിന്നും വ്യാവർത്തിപ്പിക്കുന്നതു് ഭക്തിയാണു്; ഭക്തി ധ്വനിയുടെ വ്യാവർത്തകലക്ഷണമാണു്. അതുകൊണ്ട് ഭക്തിപദവ്യവഹാരയോഗ്യമാണു ധ്വനി; വ്യതിരിക്തവസ്തുവല്ല. ഭക്തി ധ്വനിയുടെ ഉപലക്ഷണമാണു്. രാജഭവനം തിരിച്ചറിയുന്നതു് പറയുന്ന കൊടിക്കൂറകൊണ്ടാണു്: കൊടി ഇപ്പോഴില്ലെങ്കിലും മുമ്പുണ്ടായിരുന്ന കൊടിയെ ആസ്പദമാക്കി രാജഭവനം മനസ്സിലാക്കപ്പെടുന്നു. ഇവിടെ കൊടി ഒരു അറികുറി മാത്രമാണു്. അതുപോലെ ഭക്തിധ്വനിക്കു് അറികുറി, ഉപലക്ഷണം മാത്രമാണു്. ധ്വനിയുള്ള ചില കാവ്യങ്ങളിൽ ഭക്തിയും ഉണ്ടു്. അതിൽനിന്നും ധ്വനിസ്വരൂപം മനസ്സിലാക്കി ഭക്തിയില്ലാത്ത കാവ്യങ്ങളിലും ധ്വനിസ്വരൂപ വിവേ

ധനം സാദ്ധ്യമാണ്; ഇപ്രകാരം താദ്രൂപ്യം, ലക്ഷണം, ഉപ ലക്ഷണം എന്ന മൂന്ന വാദങ്ങളുടെ ഖണ്ഡനമാണ് മേലുദ്ധരിച്ചി ട്ടുള്ള ആറു കാരികകളിലായിക്കാണുന്നതു്. 'ഭക്ത്യാബിഭേത്തി' എന്ന തുടങ്ങുന്ന ഒന്നാം കാരികയിലെ ആദ്യത്തെ വരികൊണ്ടു് താദ്രൂപ്യ ഖണ്ഡനവും ആറാമത്തെക്കാരികയുടെ ആദ്യത്തെ വരികൊണ്ടു് ഉപലക്ഷണാവാദഖണ്ഡനവും നിർവഹിക്കപ്പെട്ടി ട്ടുണ്ടു്. ബാക്കിഭാഗങ്ങളാകട്ടെ ഭക്തി, ധ്വനിയുടെ ലക്ഷണമാണ് എന്ന വാദത്തെ ഖണ്ഡിക്കുന്നവയാണ്.

ഭക്തിയും ധ്വനിയും പര്യായശബ്ദങ്ങളല്ല. വാചക ശബ്ദവും വാച്യാർത്ഥവും ചേർന്നു് സ്വയം അപ്രധാന മായി വ്യംജനാവ്യാപാരംകൊണ്ടു് വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തെ പ്രധാന മാക്കി പ്രകാശിപ്പിക്കുന്ന കാവ്യവിശേഷമാണു ധ്വനി. ഉപ ചാരമാത്രമാണ് ഭക്തി. ഭക്തി, ലക്ഷണാ, ഗുണവൃത്തി, ഉപചാരം, ഇവയെല്ലാമാണ് പര്യായങ്ങളാം വ്യംഗ്യാർത്ഥം മുഖ്യമായാൽ ധ്വനി; മുഖ്യമായവാച്യാർത്ഥത്തിന്റെ അനുപപത്തി കൊണ്ടു് മുന്നോട്ടുവരുന്ന അമുഖ്യമായ അർത്ഥമാണ് ലക്ഷ ണികം. മുഖ്യാമുഖ്യങ്ങളാകട്ടെ തമ്മിൽ ഐകരൂപ്യമില്ല. മാത്ര മല്ല; ഐകരൂപ്യം സിദ്ധാന്തിക്കുന്നപക്ഷം ലക്ഷണാവാദി കൾക്കുതന്നെ ദോഷവുമുണ്ടാകും. 'കുശലൻ' എന്ന പദം ലാക്ഷണികമാണ്. എന്നാൽ പ്രസിദ്ധമായ പ്രയോഗംകൊണ്ടു് അതിന്റെ ലാക്ഷണികത്വം മാഞ്ഞുപോയിട്ടുണ്ടു്. മുഖ്യാർത്ഥ ബാധ, നിമിത്തം, പ്രയോജനം എന്നീ ത്രിതയങ്ങളുടെ സാന്നി ദ്ധ്യത്തിൽ മാത്രമേ ലക്ഷണാവ്യാപാരം പ്രസരിക്കയുള്ളു എന്നും അതിൽ പ്രയോജനാംശം വ്യംജനാവ്യാപാരംകൊണ്ടു കിട്ടുന്ന താണെന്നും മുമ്പു് പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ടു്. 'കുശല' പദം സമർത്ഥൻ എന്ന അർത്ഥത്തെയാണു് ബോധിപ്പിക്കുന്നതു്. കാട്ടിൽ അനേക വിധം തൃണജാലങ്ങളും ഒരുമിച്ചു വളർന്നുനില്ക്കേ അവയുടെയിട യിൽനിന്നും കുശതൃണങ്ങളെമാത്രം കണ്ടറിഞ്ഞു ശേഖരിച്ചു

കൊണ്ടു വരുവാൻ കഴിവുള്ളവൻ എന്നാണു് കുശലപദത്തിന്റെ യഥാർത്ഥമായ വാച്യാർത്ഥം. ക്രമേണ, വിവേചനംചെയ്യുകയ്യും നേടാൻ കഴിവുള്ള എല്ലാരേയും പരാമർശിക്കുന്നതിനായി ആ പദം ലാക്ഷണികമായി പ്രയോഗിക്കപ്പെട്ടു. 'വിവേചന ശക്തിയുള്ളവൻ' എന്ന അർത്ഥം പ്രയോജനാംശത്തിലാണു് സിദ്ധിക്കുന്നതു്; വ്യംജനാവ്യാപാരംകൊണ്ടുമാണു്. എന്നാൽ 'കുശലൻ' എന്ന പദത്തിനു് 'സമർത്ഥൻ' എന്നർത്ഥം പ്രസിദ്ധമായിത്തീർന്നിട്ടുണ്ടു്; സാങ്കേതികാർത്ഥംപോലെയായിട്ടുണ്ടു്. 'ശശിവദനാ' എന്നുപറയുമ്പോൾ വ്യംഗ്യമായിത്തോന്നുന്ന ചന്ദ്രഗതങ്ങളായ ആഹ്ലാദകത്വാദ്യർത്ഥങ്ങൾക്കു് ഒരു നിഗൂഢതയുണ്ടു്. നിഗൂഢതയാണു് ധ്വനിയുടെ 'ജീവൻ' കുശലപദത്തിനു സമർത്ഥൻ എന്നർത്ഥം പറയുമ്പോൾ ഈ നിഗൂഢതയില്ല. വ്യംജനാവ്യാപാരവുമുണ്ടു്; വ്യംഗ്യാർത്ഥവുമുണ്ടു്. പക്ഷെ, നിഗൂഢരമണീയമായ അർത്ഥത്തിനു മാത്രമേ ധ്വനിത്വമുള്ളൂ കുശലപദത്തിൽ ഈ നിഗൂഢതയില്ലാത്തതുകൊണ്ടു് അതിൽ ധ്വനിയില്ല; അഥവാ ഉള്ളതും ഇല്ലാത്തതിനു തുല്യമാണു്. എന്നാൽ കുശലപദത്തിൽ ലക്ഷണയുണ്ടുതാനും. ധ്വനിയും ഭക്തിയും ഒന്നാണെന്നു വാദിക്കുന്നപക്ഷം നിഗൂഢതയില്ലാത്തതുകൊണ്ടു് വ്യംഗ്യാർത്ഥമില്ലെന്നു പറയുമ്പോൾ ലക്ഷണയും ഇല്ലെന്നുവരും. അതുകൊണ്ടു് ഉപചരിതമായ, അമുഖ്യമായ, അർത്ഥംമാത്രം ലാക്ഷണികം എന്നു സമ്മതിച്ചേതീരൂ

ഭക്തി ധ്വനിക്കു് ലക്ഷണമാകുന്നതല്ല. ഒരു പദാർത്ഥത്തെ മറ്റു പദാർത്ഥങ്ങളിൽനിന്നും വ്യാവർത്തിപ്പിക്കുന്ന അസാധാരണധർമ്മമാണു് ആ പദാർത്ഥത്തിന്റെ ലക്ഷണം. മനുഷ്യത്വം മനുഷ്യന്റെയും പൃഥിവിത്വം പൃഥിവിയുടേയും ലക്ഷണമാണു്. മനുഷ്യത്വം മനുഷ്യനെ മറ്റെല്ലാ വസ്തുക്കളിൽനിന്നും വേർതിരിക്കുന്നുണ്ടു്; മനുഷ്യത്വമുള്ളിടത്തെല്ലാം മനുഷ്യനുണ്ടു്; മനുഷ്യനില്ലാത്തിടത്തു് മനുഷ്യത്വമില്ലതാനും. ലക്ഷ്യലക്ഷണങ്ങൾക്കു് ഈ

സമനിയതത്വം അത്യാവശ്യമാണ്. ഭക്തി ധ്വനിക്ക് ലക്ഷണമാണെന്നു പറയുമ്പോൾ രണ്ടിനും തമ്മിൽ സമനിയതത്വം ഉണ്ടോ എന്നു പരിശോധിച്ചുനോക്കേണ്ടതുണ്ട്.

പരാർത്ഥേ യഃ പീഡാമനുഭവതി ഭങ്ഗ്യേവ പിമധുരോ
യദീയഃ സർവേഷാമിഹ ഖലു വികാരോഽപ്യഭിമതഃ
ന സംപ്രാപ്തൊവൃദ്ധിം യദി സ ഭൃശമക്ഷുപതിതഃ
കിമിക്ഷോർദോഷോഽസൗ ന പുനരഗുണായാ മരുഭുവഃ

കരിമ്പ് പീഡയനുഭവിക്കുന്നതു് പരാർത്ഥമായി മാത്രമാണല്ലൊ. അതിനെ തുണ്ടുതുണ്ടാക്കി മുറിച്ചാലും മാധുര്യമുള്ളതാണു്. കൽക്കണ്ടം, പഞ്ചസാര, ശർക്കര മുതലായ എല്ലാവകഭേദങ്ങളും എല്ലാക്കും ഹൃദ്യമാണു്. ഇപ്രകാരമുള്ള കരിമ്പ് മരുഭൂമിയിൽ വളരുന്നില്ല എന്നതു് മരുഭൂമിയുടെ ദോഷമോ, കരിമ്പിന്റെ ദോഷമോ?.

ഇവിടെ പരാർത്ഥത്തിന്നായി പീഡയെ അനുഭവിക്കുന്നു എന്നു അചേതന വസ്തുവായ കരിമ്പിനെ പരാമർശിച്ചുകൊണ്ടാണു് പറയുന്നതു്. 'പീഡയെ അനുഭവിക്കുന്നു' എന്ന വാക്യം ലാക്ഷണികമായി പിഡയുള്ളതായിത്തീരുന്നു, പിഴിഞ്ഞെടുക്കപ്പെടുന്നു, എന്ന അർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു എന്നാൽ 'അനുഭവതി' എന്ന പദം ലാക്ഷണികമാണെന്നു ആരും മനസ്സിലാക്കുന്നില്ല. ഇതുപോലെ അനേകം പദങ്ങളും ഉണ്ടു്. കുശലൻ, അനുലോമ്യം, പ്രാതികൂല്യം മുതലായവ ദൃഷ്ടാന്തങ്ങളാണു്. ആദ്യകാലത്തു് ഇവയുടെ ലാക്ഷണികത്വം സ്പഷ്ടമായിരുന്നിരിക്കാം. എന്നാൽ പ്രയോഗംകൊണ്ടു് വാച്യാർത്ഥംപോലെതന്നെ ഇവയ്ക്കും പ്രസിദ്ധിയുണ്ടായിട്ടുണ്ടു്. നിരൂഢലക്ഷണയ്ക്കുദാഹരണമായിട്ടാണു് ഇന്നു ഇത്തരം പദങ്ങളും നിർദ്ദേശിക്കപ്പെടുന്നതു്. നിരൂഢലക്ഷണ, അഭിധാ ശക്തിപോലെ, അഭിധേയ

മായ അഥവാ സാങ്കേതികമായ അർത്ഥത്തെ പ്പറയുവാൻ സമ ർത്ഥമാണ്:

'നിരൂഢാ ലക്ഷണാ കാചിത് സാമർത്ഥ്യാദഭിധാനവത്''

എന്ന് ആപ്തന്മാർ അഭിപ്രായപ്പെട്ടിരിക്കുന്നു.

മുഖ്യാർത്ഥബാധാ, നിമിത്തം, പ്രയോജനമെന്നീ ത്രിതയ ത്തിന്റെ സാന്നിധ്യത്തിൽ മാത്രമേ ലക്ഷണാവ്യാപാരം പ്രസരി ക്കയുള്ളൂ. അവയിൽ മുഖ്യാർത്ഥബാധാ, നിമിത്തം, ഇവ രണ്ടിൽ നിന്നുമാണ് അമുഖ്യമായ അർത്ഥത്തിന്റെ ബോധമുണ്ടാകു ന്നതു്. പ്രയോജനാംശത്തിൽനിന്ന് പ്രതിപാദ്യമായ അർത്ഥം ലക്ഷണാവ്യാപാരംകൊണ്ടു കിട്ടുന്നതല്ല; അമുഖ്യവുമല്ല "കുശ ലാദി" പദങ്ങളിൽ പ്രയോജനാംശ പ്രതിപാദ്യമായ വിഷയ മുണ്ട്. പക്ഷെ, വ്യംഗ്യാർത്ഥത്തിനു അത്യാവശ്യമായ നിരൂഢത യില്ലാത്തതുകൊണ്ട് അതു് ഉള്ളതും ഇല്ലാത്തതും ഒരുപോലെ തന്നെ. "കുശലൻ" എന്ന പദത്തിൽനിന്നും വ്യംഗ്യമായി ത്തോന്നുന്ന 'വിവേചന സാമർത്ഥ്യമുള്ളവൻ' എന്നതു് പ്രസി ദ്ധമായിരിക്കുന്നു; നിരൂഢതയുള്ളതുകൊണ്ട് അതിനു ശോഭ കൂട്ട കയോ, നിരൂഢതയില്ലാത്തതുകൊണ്ട് ശോഭ കുറയുകയോ ഇല്ല. അതുകൊണ്ട് നിരൂഢ ലക്ഷണയിൽ ധ്വനിയില്ല. ഈ ആശയ ത്തെയാണ്, ഭാക്തവാദഖണ്ഡനപരമായ രണ്ടും മൂന്നും കാരിക കളും വിശദമാക്കുന്നതു്.

ഉക്തൃന്തരേണാശക്യം യത്തച്ചാരുതപം പ്രകാശയൻ
ശബ്ദോവ്യംജകതാം ബിഭ്രദ് ധ്വന്യുക്തേർ വിഷയീഭവേത്

രൂഢാ യെ വിഷയേ/നൃത്ര ശബ്ദാഃ സ്വവിഷയാദപി
ലാവണ്യാദ്യാഃ പ്രയുക്താസ്തേ നഭവന്തിപദം ധ്വനേഃ

കാവ്യത്തിൽനിന്നും പ്രകാശിക്കുന്നതും എന്നാൽ നേരിട്ടുള്ള അർത്ഥത്തിന്റെ സഹായംകൊണ്ട് വർണ്ണിക്കാൻ സാധിക്കാത്തതു

മായ ചാരുത്വ പ്രതീതിയെ ഒരു പദം തന്റെ വ്യംജനാവ്യാപാര മഹിമകൊണ്ട് വ്യംജിപ്പിക്കുന്നതായാൽ, ആ പദം ധ്വനിശബ്ദ വാച്യമാകും.

ലാവണ്യാദിപദങ്ങളും അവയുടെ നേരിട്ടുള്ള അർത്ഥത്തെ ഒരിക്കലും പറയാറില്ല; അവ മറെറാരർത്ഥത്തിൽ നിരൂഢങ്ങളാണ്. എങ്കിലും അവയെ കാവ്യത്തിൽ പ്രയോഗിക്കുന്നു എന്ന കാരണംകൊണ്ടും, അവയുടെ നേരിട്ടുള്ള അർത്ഥത്തെ പരാമർശിക്കാതെ മറെറാരർത്ഥത്തെപ്പറയുന്നു എന്നതുകൊണ്ടും അവയ്ക്ക് ധ്വനിത്വം കിട്ടുകയില്ല.

ഭംഗ്യന്തരം, ധ്വനിയുടെ ലക്ഷണമാണെന്നു വാദിച്ചാൽ രണ്ടിനും തമ്മിൽ സമനിയതത്വമില്ലെന്ന ദോഷംവരും. നിരൂഢ ലക്ഷണയുള്ള പദങ്ങളിൽ ധ്വനിയില്ല, ഭംഗ്യന്തരമുണ്ട്; ലക്ഷ്യമില്ല, ലക്ഷണമുണ്ട്. ഇതാണ് ലക്ഷണത്തിനു് അതിവ്യാപ്തിയെന്ന ദോഷം.

നിരൂഢലക്ഷണയിലും ധ്വനിയുണ്ടെന്നു സമ്മതിച്ചാൽത്തന്നെയും അവയ്ക്കു രണ്ടിനും തമ്മിൽ വിഷയഭേദമുണ്ട്. ഭിന്നവിഷയങ്ങൾക്കു തമ്മിൽ ധർമ്മ ധർമ്മിഭാവം പറയുന്നതു് യുക്തമല്ല. ലക്ഷണം വ്യാവർത്തക ധർമ്മമാണല്ലൊ. അമുഖ്യമായ അർത്ഥമാണ് ലക്ഷണാവ്യാപാരത്തിനു വിഷയം; പ്രയോജനാംശപ്രതിപാദ്യമായ വിഷയമാണ് ധ്വനിക്കു വിഷയം. അതുകൊണ്ട് ഭംഗ്യന്തരം ധ്വനിധർമ്മമാകുന്നതല്ല.

ചില വിമർശകർ, പ്രയോജനാംശപ്രതിപാദ്യമായ അർത്ഥത്തെ പ്രതിപാദിക്കാൻ രണ്ടാമതൊരു ലക്ഷണാവ്യാപാരത്തെ കല്പിക്കുന്നു. 'ചന്ദ്രമുഖി'യെന്ന പദം ആദ്യത്തെ ലക്ഷണാവ്യാപാരംകൊണ്ട് ചന്ദ്രസാദൃശ്യത്തെക്കുറിക്കുന്നു. ഇതു് അമുഖ്യാർത്ഥമാണ്. അതേ അമുഖ്യാർത്ഥത്തിന്റെ ജ്ഞാനമുണ്ടായതിനു ശേഷം വീണ്ടും ഒരു ലക്ഷണാവ്യാപാരം പുറപ്പെട്ട് ചന്ദ്രഗതങ്ങ

ളായ ആഹ്ലാദകത്വാദ്യർത്ഥങ്ങളെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നു. ഇപ്രകാരം രണ്ടാമത്തെ ലക്ഷണാവ്യാപാരംകൊണ്ടാണ് പ്രയോജനാംശപ്രതിപാദ്യങ്ങളായ അർത്ഥങ്ങളും സിദ്ധിക്കുന്നതു്; അല്ലാതെ അലൗകികമായ വ്യംജനാവ്യാപരംകൊണ്ടല്ല. രണ്ടാമത്തെ ലക്ഷണയ്ക്കു നല്കിയിട്ടുള്ള സാങ്കേതികമായ പേരാണ് ലക്ഷിതലക്ഷണ. *

ഭാക്തവാദഖണ്ഡനകാരികകളിൽ നാലാമത്തേതു് ലക്ഷിത ലക്ഷണയെ നിരാകരിക്കുന്നു:

---

* 'ചന്ദ്രമുഖി' എന്ന ദൃഷ്ടാന്തത്തിൽ ലക്ഷിത ലക്ഷണയ്ക്കു നിദാനമായതു് 'ചന്ദ്ര' പദം തന്നെയാണോ, അഥവാ അമുഖ്യാർത്ഥത്തെക്കുറിക്കുന്ന 'ചന്ദ്രസദൃശം' എന്ന ലാക്ഷണികപദമാണോ എന്നു വ്യക്തമല്ല. ബാലപ്രിയാവ്യാഖ്യാനത്തിൽ ഇപ്രകാരം അഭിപ്രായപ്പെട്ടുകാണുന്നു: ഗംഗാഭിശബ്ദേന തീരാദലക്ഷിതെ, പുനഃ പാവനതാദി പ്രയോജനമപിലക്ഷ്യത. അത ഏവ തല്ലക്ഷണായാഃ ലക്ഷിതലക്ഷണേതി നാമേതികേചിത്.(ധ്വന്യാലോകം, ഉദ്യോതം 1. പേജ് 61. ചൌഖാംബാ മുദ്രണം). എന്നാൽ ലക്ഷിതേന ലക്ഷണാ എന്നു വ്യാഖ്യാനിക്കുന്ന പക്ഷം ലക്ഷിതമായ 'ചന്ദ്രസദൃശം' എന്ന പദമല്ലയോ ലക്ഷിത ലക്ഷണയ്ക്കു് നിദാനം എന്നും സംശയിക്കേണ്ടിയിരിക്കുന്നു. 'ഏവംച ലക്ഷിതേന ലക്ഷണാ, ജ്ഞാപനം ഇതി ലക്ഷിത ലക്ഷണാ ശബ്ദോത്പാദ്യസ്യ.....' എന്നു് മിനകരീയത്തിലും പ്രതിപാദിച്ചുകാണുന്നു: Vide സിദ്ധാന്തമുക്താവലി. [നിർണ്ണയസാഗരമുദ്രണം പേജ് 390].

ഏതു പദത്തിൽനിന്നും അഭിധാ വ്യാപാരവും ലക്ഷണയും പുറപ്പെടുന്നുവോ അതേ പദത്തിൽനിന്നും വ്യംജനയും പുറപ്പെടുന്നുണ്ടു് എന്നു പറയുന്ന ധ്വനികാരനേയും അഭിനവ ഗുപ്തനേയും അഭിപ്രായസ്വാരസ്യത്തെ ആസ്പദമാക്കി നോക്കിയാൽ 'ചന്ദ്ര'പദം ലക്ഷിത ലക്ഷണയ്ക്കു നിദാനമാകും. പക്ഷെ, 'ചന്ദ്രസദൃശം' എന്ന ലാക്ഷണിക പദത്തിൽ 'സാദൃശ്യ'വും കൂടിയുള്ളതുകൊണ്ടു് ആഹ്ലാദകത്വാദ്യർത്ഥങ്ങളെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിനു് കൂടുതൽ സാമർത്ഥ്യമുണ്ടു്.

"മുഖ്യാംവൃത്തിം പരിത്യജ്യ ഗുണവൃത്ത്യാർത്ഥദർശനം
യദ്ദിശ്യഫലം തത്രശബ്ദാ നൈവ സ്വലദ്ഗതിഃ"

"മുഖ്യമായ അഭിധാവ്യാപാരത്തെ പരിത്യജിച്ചിട്ട്, പ്രത്യേകം ഒരു പ്രയോജനത്തെ ലക്ഷ്യമാക്കി, ഗുണവൃത്തിയാൽ അർത്ഥബോധം സംജാതമാകേണ്ടിയിരിക്കുമ്പോൾ, ആ പ്രയോജനാംശ പ്രതിപാദ്യമായ അർത്ഥത്തെ കുറിക്കുന്നതിൽ ശബ്ദത്തിനു് മുഖ്യാർത്ഥബാധകത്വം ഒരിക്കലും സംഭവിക്കയില്ല."

ലക്ഷണാവ്യാപാരം പ്രവർത്തിക്കണമെങ്കിൽ മുഖ്യാർത്ഥബാധ, നിമിത്തം, പ്രയോജനം എന്നു മൂന്നു വസ്തുക്കളുടെ സാന്നിദ്ധ്യം വേണമെന്നു് മുമ്പു് പ്രസ്താവിച്ചിട്ടുണ്ടു്. അവയിൽ മുഖ്യാർത്ഥബാധ, നിമിത്തം, ഇവ രണ്ടിൽനിന്നും അമുഖ്യാർത്ഥത്തിന്റെ ജ്ഞാനം ഉണ്ടാകുന്നു. അമുഖ്യാർത്ഥജ്ഞാനത്തെ പ്രകാശിപ്പിച്ചുകൊണ്ടു് ലക്ഷണാവ്യാപ്യാരം അന്തർദ്ധാനംചെയ്യുന്നു. അതിനുശേഷം പ്രത്യേകമായ ഒരു ശബ്ദവ്യാപാരത്തിൽനിന്നുമാണു് പ്രയോജനാംശത്തിൽനിന്നും ലഭ്യമാകുന്ന പ്രധാനമായ അർത്ഥത്തിന്റെ ബോധം ആവിർഭവിക്കുന്നതു്. ഇതു മുഖ്യമാണു്, അമുഖ്യമല്ല. ഈ അർത്ഥത്തെ ഉദ്ദേശിച്ചു മാത്രമാണു് ലാക്ഷണിക പ്രയോഗംതന്നെ സാധൂകരിക്കപ്പെടുന്നതു്. നേരിട്ടപറയാൻ സാധിക്കാത്ത അർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിനു് ഒരു ഉപായം മാത്രമാണു് ലക്ഷണ. പ്രയോജനാംശപ്രതിപാദ്യമായ, അതുകൊണ്ടുതന്നെ പ്രധാനമായ, അർത്ഥത്തെ പ്രകാശിപ്പിക്കുന്നതിൽ പദത്തിനു് അമുഖ്യമായ ലക്ഷണാവ്യാപാരമാണുള്ളതെന്നു പറയുന്നപക്ഷം പ്രസ്തുത പദത്തിന്റെ പ്രയോഗംതന്നെ ദോഷകലുഷിതമായിപ്പോകും. ഉദ്ദിഷ്ടമായ

അർത്ഥത്തിന്റെ പ്രതീതി സംഘടമായും വൈഷമ്യം കൂടാതെയും ഉണ്ടാകുവാനാണല്ലൊ പദം പ്രയോഗിക്കുന്നതു്. ചന്ദ്രഗതങ്ങളായ ആഹ്ലാദകതാദ്ധ്യർത്ഥങ്ങളെക്കുറിക്കുവാൻ "ചന്ദ്ര" പദത്തിനു് ശക്തിയില്ല; ലക്ഷണാവ്യാപാരത്തിന്റെ സഹായം ആവശ്യമാണു്. അതുകൊണ്ടു് പ്രസ്തുത പദപ്രയോഗംതന്നെ ദുഷ്ടമാണു്.

മാത്രമല്ല; ഒരു ലക്ഷണയ്ക്കുശേഷം മറെറാരു ലക്ഷണ കല്പിക്കയാണെങ്കിൽ ആദ്യത്തേതിനെന്നപോലെ രണ്ടാമത്തെ ലക്ഷണയ്ക്കും മുഖ്യാർത്ഥബാധ, നിമിത്തം, പ്രയോജനം എന്നാ മൂന്നു വസ്തുക്കളുടെ സാന്നിദ്ധ്യവും കല്പിക്കേണ്ടിവരും. രണ്ടാമത്തെ ലക്ഷണയുടെ പ്രയോജനാംശാർത്ഥപ്രതീതിക്കു് വീണ്ടും ഒരു ലക്ഷണ, അതിനും മുഖ്യാർത്ഥബാധ, നിമിത്തം, പ്രയോജനം, എന്നിങ്ങിനെ ലക്ഷണാവ്യാപാര കല്പനയ്ക്കു് അന്തമില്ലാതെവരും; അനവസ്ഥയെന്ന ദോഷമാണിതു്.

അതുകൊണ്ടു്, പദങ്ങളുടെ വാചകത്വത്തെ ആശ്രയിച്ചു പുറപ്പെടുന്ന ഗുണവൃത്തി, അവയുടെ വ്യംജകത്വത്തെ മാത്രം ആശ്രയിച്ചുവരുന്ന ധ്വനിയുടെ ലക്ഷണമാകുകയെന്നതു് യുക്തിയുക്തമല്ല.

അവ്യാപ്തിദോഷമുള്ളതുകൊണ്ടും ഭക്തി ധ്വനിയുടെ ലക്ഷണമല്ല. ലക്ഷ്യസ്ഥലത്തെല്ലാം ലക്ഷണം ചെന്നുചേരണം; ഇല്ലെങ്കിൽ അവ്യാപ്തി. അസംലക്ഷ്യക്രമവ്യംഗ്യധ്വനിയിൽ ഭക്തിയില്ല; ലക്ഷ്യമായ ധ്വനിയുണ്ടു്, ലക്ഷണമായ ഭക്തിയില്ലതാനും. ഇപ്രകാരം അതിവ്യാപ്തിയും അവ്യാപ്തിയും ഉള്ളതുകൊണ്ടു് ഭക്തി, ധ്വനിയുടെ ലക്ഷണമല്ല.

ചില ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാർ മുഖ്യാർത്ഥബാധകത്വം ലക്ഷണയ്ക്കു ആവശ്യമില്ലെന്നു വാദിക്കുന്നു.

'അഭിധേയാവിനാഭൂതപ്രതീതിർ ലക്ഷണോച്യതെ' എന്ന കുമാരിലഭട്ടവാക്യത്തെ അവർ പ്രമാണമായി ഉദ്ധരിക്കയും ചെയ്യുന്നു. അഭിധേയമായ, വാച്യമായ, അർത്ഥത്തോടൊന്നിച്ചു തോന്നുക മാത്രമാണ് ലക്ഷണയ്ക്കാവശ്യമായിട്ടുള്ളതു്. * അവിനാഭാവം എന്ന പദത്തിനു് നിയതസാഹചര്യം എന്നർത്ഥം. കാവ്യത്തിൽനിന്നും തോന്നുന്ന വിഭാവം, അനുഭാവം മുതലായവയാണു് കാവ്യത്തിന്റെ അഭിധേയങ്ങളും. അഭിധേയങ്ങളായ വിഭാവാനുഭാവാദികൾക്കും രസത്തിനും തമ്മിൽ 'അവിനാഭാവം' അഥവാ 'നിയതസാഹചര്യം' ഉണ്ടല്ലൊ. അതുകൊണ്ടു് രസപ്രതീതി ലാക്ഷണികമാണെന്നാണു് ഈ ശാസ്ത്രജ്ഞന്മാരുടെ വാദം.

രസപ്രതീതി, ധൂമത്തിൽനിന്നും അഗ്നിയെന്നപോലെ, വിഭാവാനുഭാവാദികളിൽനിന്നും അനുമാനിക്കാവുന്നതാണെന്ന വാദഗതിയാണു് 'അവിനാഭാവ' പക്ഷക്കാർ ഉന്നയിക്കുന്നതു്. ആലംബനവിഭാവങ്ങളും ഉദ്ദീപനവിഭാവങ്ങളും കാരണരൂപങ്ങളാണു്; അനുഭാവങ്ങൾ കാര്യരൂപങ്ങളും, വ്യഭിചാരഭാവങ്ങൾ, സഹകാരികാരണങ്ങളുമാണു്. ഇവയിൽനിന്നും ഒരു മനുഷ്യൻ രസാസ്വാദമനുഭവിക്കുന്നവനാണെന്നു് അനുമിക്കാവുന്നതാണു്.

ധൂമത്തിന്റെ അവിനാഭാവം അഗ്നിയിലുള്ളതുകൊണ്ടു്, ധൂമപദം പ്രയോഗിക്കുമ്പോൾ ധൂമപദാർത്ഥ ബോധമുണ്ടായി അതിൽനിന്നും അഗ്നിപദാർത്ഥസ്മരണവും ഉണ്ടാകുന്നു. പക്ഷെ 'അഭിധേയാവിനാഭൂതപ്രതീതർ ലക്ഷണോച്യതെ' എന്ന മത

---

* അവിനാഭാവം—വിനാ നഭവതീ ഇത്യവിനാഭാവഃ; പ്രാചീന ഭൈരവസ്തുതികളിൽ നിയതസാഹചര്യരൂപമായ അർത്ഥത്തിലാണു് ഈ പദം പ്രയോഗിച്ചുകാണുന്നതു്.

ത്തിൽ ഉറച്ചുനിൽക്കയാണെങ്കിൽ ധൂമജ്ഞാനത്തിനുശേഷം, അതോടുകൂടിത്തന്നെ, അവിനാഭൂതമായിത്തോന്നുന്ന അഗ്നിപദാർത്ഥസ്മരണവും ലാക്ഷണികമാണെന്നു സമ്മതിക്കേണ്ടിവരും. ധൂമജ്ഞാനത്തിൽനിന്നുമുണ്ടാകുന്ന അഗ്നിസ്മൃതി ആനുമാനികമാണെന്നു് സർവ്വസമ്മതമാണു്. അഗ്നിസ്മൃതി മാത്രമല്ല ലാക്ഷണികമായിത്തീരുന്നതു്, ഈതിനോടുകൂടി 'അവിനാഭൂതമായുണ്ടാകുന്ന അഗ്നിയുടെ ശൈത്യനിവാരണതാപസ്മൃതി, തുടങ്ങിയ അനേകമനേകമർത്ഥങ്ങളും ലാക്ഷണികങ്ങളായ്വരും. ഇപ്രകാരം, ധൂമപദം പ്രയോഗിച്ചാൽ അതിനു് അവിനാഭൂതങ്ങളായ സകല അർത്ഥങ്ങളും ലാക്ഷണികങ്ങളാണു്. ധൂമപദത്തിനു് ഇത്രവളരെ അർത്ഥങ്ങളെ പറയുവാൻ കഴിവില്ല, അതു് സ്വാർത്ഥവിശ്രാന്തമാണു്; അതിന്റെ അർത്ഥത്തെമാത്രം, ധൂമരൂപപദാർത്ഥത്തെമാത്രം, കുറിക്കാനേ അതിനു ശക്തിയുള്ളൂ എന്നു വാദിക്കുന്നപക്ഷം ധൂമപദത്തിലും മുഖ്യാർത്ഥബാധകത്വം വന്നുചേരുന്നു എന്നു സമ്മതിക്കേണ്ടിവരും. ധൂമപദം മറ്റനേകം അർത്ഥങ്ങളേയും കുറിക്കുന്നുണ്ടു്; ധൂമപദാർത്ഥത്തെ മാത്രമല്ല. അതു് സ്വാർത്ഥവിശ്രാന്തമാണെങ്കിൽ മറ്റർത്ഥങ്ങളെപ്പറയുവാൻ അതിനു ശക്തിയില്ലെന്നു പറയണം. അതു യുക്തിയുക്തമല്ല. ധൂമപദം അഗ്നിരൂപമായ മുഖ്യാർത്ഥത്തെ ആദ്യം പറയുന്നു; പിന്നീടു് മുഖ്യാർത്ഥത്തിനു് ബാധകത്വം സംഭവിക്കുന്നതുകൊണ്ടു് മറ്റർത്ഥങ്ങളേയും പറയുവാൻ അതിനു കഴിവുണ്ടാകുന്നു എന്നു സമ്മതിച്ചേതീരൂ. ഇപ്രകാരം, മുഖ്യാർത്ഥബാധകത്വം ലക്ഷണയിൽ അവശ്യം സ്വീകരിക്കപ്പെടേണ്ടതായി വന്നുപോകുന്നു. ധൂമജ്ഞാനത്തിൽനിന്നുംഉണ്ടാകുന്ന അഗ്നിസ്മരണം മുഖ്യാർത്ഥബാധകത്വംകൊണ്ടു് ലാക്ഷണികമായുണ്ടാകുന്നതാണെന്നു ആരും പറയുന്നില്ല. അതു് ആനുമാനികമാണു്. 'അഭിധേയാവിനാഭൂതപ്രതീതിർ ലക്ഷണോച്യതെ' എന്ന മതം സ്വീകരിക്കയാണെങ്കിൽ അഗ്നിസ്മരണവും ലാക്ഷണികമാണെന്നു് സ്വീകരിക്കണം. അതുകൊണ്ടു് 'അവിനാഭാവവാദം' സ്വീകാര്യമല്ല.

യഥാർത്ഥത്തിൽ വിഭാവങ്ങളെ കാരണങ്ങളായിട്ടും അനുഭാവങ്ങളെ കാര്യങ്ങളായിട്ടും പറയാവുന്നതല്ല. അവ അലൗകികങ്ങളാണ്; അതുകൊണ്ടാണ് ഭരതമുനി അവയെ വിഭാവം, അനുഭാവം എന്നു പരാമർശിക്കുന്നതും:

1. "വിഭാവോ വിജ്ഞാനാർത്ഥഃ, ലോകേ കാരണമേവ അഭിധീയതെ, നവിഭാവഃ."

2. "യദയം അനുഭാവയതി വാഗങ്ഗ സത്വകൃതോഭിനയഃ തസ്മാദനുഭാവഃ" *

ലൌകികവ്യവഹാരത്തിലാണ് കാരണം എന്നും കാര്യം എന്നും പദങ്ങൾ പ്രയോഗിക്കുന്നതു്. വിഭാവാദികൾ അലൗകികങ്ങളാണ്. അതുകൊണ്ട് അവയ്ക്കു കാരണാദിശബ്ദവാചിത്വം ഇല്ല. * [1]

ഭക്തി ധ്വനിയുടെ ഉപലക്ഷണമാകാം എന്ന ഉപലക്ഷണവാദമാണ് ഭാക്തവാദത്തിൽ അവശേഷിക്കുന്നതു്. ലോകർ ചിലപ്പോൾ ഒരു വസ്തുവിനെ പ്രത്യേകം നിർദ്ദേശിക്കുന്നതിന് മറെറാരു വസ്തുവിൻെറ സഹായം സ്വീകരിക്കാറുണ്ട്; ക്ഷേത്രത്തെ നിർദ്ദേശിക്കുന്നതിന് ഗോപുരം സഹായകമാണല്ലൊ. സഹായകമായിത്തീരുന്ന ഈ വസ്തുവിനെയാണ് ഉപലക്ഷണം എന്നു പറയുന്നതു്; ഉപലക്ഷണം, തിരിച്ചറിയുന്നതിനുതകുന്ന ഒരു കുറിമാത്രമാണ്.

ഭക്തി ധ്വനിക്ക് ഉപലക്ഷണമാണെന്നു പറഞ്ഞാൽ ധ്വനിയുള്ള ചില കാവ്യങ്ങളിൽ ഭക്തിയും ഉണ്ട്. അതു മന

---

* ധ്വന്യാലോകലോചനം—ചതുർത്ഥോദ്യോതഃ. പേജ് 156

സ്സിലാക്കുന്നവർക്ക് ഭേദിയില്ലാത്ത സ്ഥലത്തും ധ്വനിസ്വരൂപ വിവേചനംചെയ്വാൻ സാധിക്കുന്നതാണ് എന്നാണർത്ഥം. ഗോപുരമുള്ള ക്ഷേത്രങ്ങളെക്കണ്ടറിഞ്ഞു പഴക്കംവന്നാൽ ഗോപുരമില്ലാത്ത ക്ഷേത്രങ്ങളേയും കണ്ടറിയുന്നതിൽ പ്രയാസമില്ല.

ഉപലക്ഷണവാദത്തെ ധ്വനികാരൻ സ്വീകരിക്കുന്നു. അവിവക്ഷിതവാച്യധ്വനിയിൽ ലക്ഷണയുണ്ടെന്ന് അദ്ദേഹം സമ്മതിച്ചിട്ടുണ്ടല്ലൊ. ഈ വാദത്തെ സ്വീകരിച്ചതുകൊണ്ട് ധ്വനിതത്ത്വത്തിന് ഒരു കുഴപ്പവും വരാനില്ല. പക്ഷെ ഈ വാദം ഉന്നയിച്ച കൂട്ടക്ക് ഒന്നും കിട്ടിയുമില്ല.

അനിർവ്വചനീയതാവാദഖണ്ഡനമാണ് പ്രഥമോദ്യോതത്തിലെ ഒടുവിലത്തെ വിഷയം. ധ്വനിതത്ത്വം വാക്കുകൊണ്ട് വർണ്ണിക്കാവുന്ന ഒന്നല്ല, അവയ്ക്ക് അഗോചരമാണ്, എന്നാണ് അനിർവ്വചനീയതാവാദികൾ പറയുന്നത്. ധ്വനി അനിർവ്വചനീയം, അഥവാ നിർവചനം ചെയ്യാൻ സാദ്ധ്യമല്ലാത്തത്, ആകുന്നു.

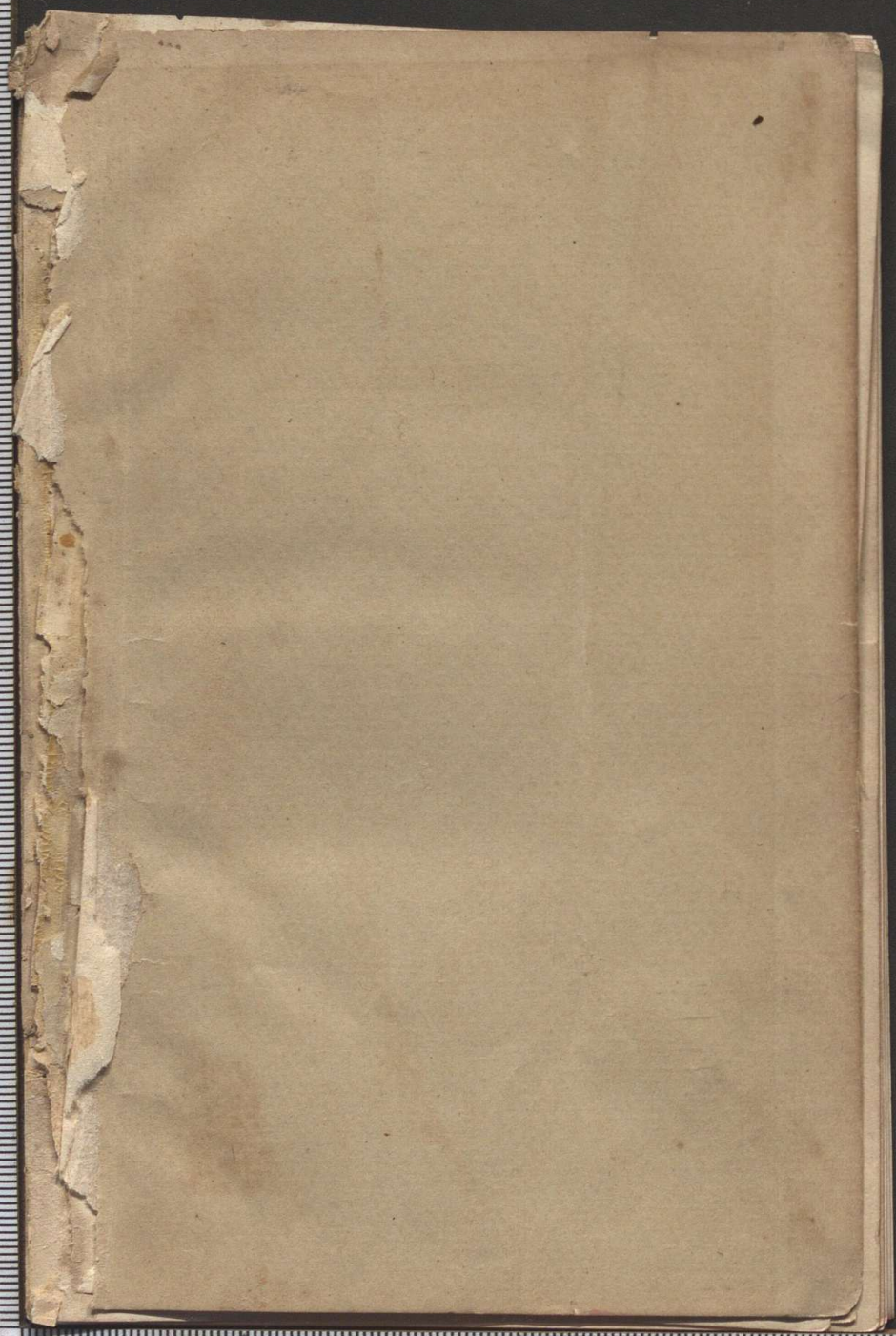
ഒന്നാം ഉദ്യോതത്തിൽത്തന്നെ പ്രതീയമാനാർത്ഥ സദ്ഭാവം, ധ്വനിയുടെ കാവ്യാത്മത്വം, ഭക്തിയിൽനിന്നും വ്യതിരിക്തമായി ധ്വനി സ്വരൂപവിവേചനം മുതലായ വിഷയങ്ങൾ പ്രതിപാദിക്കപ്പെട്ടിട്ടുണ്ട്. രണ്ട്, മൂന്ന്, നാല് എന്നീ ഉദ്യോതങ്ങളിലായി ധ്വനിതത്ത്വം വീണ്ടും വിശദീകരിക്കപ്പെടുന്നുമുണ്ട്. ഇപ്രകാരമായാലും ധ്വനിതത്ത്വം അനിർവ്വചനീയമാണെന്നു വാദിക്കുന്ന പക്ഷം, ലോകത്തിലുള്ള എല്ലാ വസ്തുക്കളും അനിർവ്വചനീയങ്ങളാണെന്നു വരും. അനിർവ്വചനീയം എന്ന പദംകൊണ്ട് മറവുള്ള ഉണ്ണീലവ്യംഗ്യാദികാവ്യങ്ങളെ അപേക്ഷിച്ച് ധ്വനികാവ്യത്തിന് ചാരുത്വാതിശയമുണ്ടെന്നാണ് വിവക്ഷിക്കുന്നതെങ്കിൽ അതു യുക്തിയുക്തമാണ്.

അനിർവ്വചനീയതാവാദത്തെ ഖണ്ഡിക്കുന്ന കാരികകൾ ധ്വന്യാലോകത്തിൽ ഇല്ല. വൃത്തിഗ്രന്ഥത്തിലാണ് ഖണ്ഡനം കാണുന്നതു്. മുന്നു തരത്തിലുള്ള അഭാവവാദത്തെയും ഭേകൃന്തർഭാവവാദത്തെയും നിരാകരിക്കുന്നതിൽ അന്തർഗ്ഗതമാകുന്ന അനിർവ്വചനീയതാവാദഖണ്ഡനം എന്നു് അഭിനവഗുപ്തൻ അഭിപ്രായപ്പെടുന്നുണ്ടു്. "ഏവം ത്രിപ്രകാരമഭാവവാദം, ഭേകൃന്തർഭൂതതാം ച നിരാകർവ്വതാ അലക്ഷണീയത്വം ഏതന്മധ്യേ നിരാകൃതമേവ. അത ഏവ മൂലകാരികാ സാക്ഷാത് തന്നിരാകരണാർത്ഥാന ശ്രുയതെ വൃത്തികൃത്തു നിരാകൃതമപി പ്രമേയശയ്യാപൂരണായ കണ്ഠോന തത്പക്ഷമനുദ്യ നിരാകരോതി....."

[ധ്വന്യാലോകലോചനം, ചൗഖാംബാമുദ്രിതം—പേജ് 162.]

UNIVERSITY LIBRARY
MUL
221901
221901
032:1:9
J72.1

8 MAY 1935


Indic Digital Archive Foundation
gpura.org